ఆధునికాంధ్ర కవితా ధోరణులు

ఎం.ఏ. - తెలుగు , మొదటి సంవత్సరం
సెమిస్టర్ – 1, పేపరు- 5

రచయితలు:

డా॥ జి.వై. ప్రభావతీ దేవి
అసోసియేట్ ప్రొ॥ తెలుగు & ప్రాచ్యభాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

డా॥ కందిమళ్ళ సాంబశివరావు
తెలుగు రీడర్, డి.ఆర్.యన్.యస్.సి.వి.యస్. కళాశాల
చిలకలూరి పేట
గుంటూరు జిల్లా

డా॥ పాపినేని శివశంకర్
ఎస్.ఎస్.బి.డి. కళాశాల
తాడికొండ, గుంటూరు జిల్లా.

రచయితలు:

డా॥ కడియాల రామమోహన్‌రాయ్
5-4 సుధా టవర్స్, లక్ష్మీపురం, మెయిన్‌రోడ్,
గుంటూరు.

ఆచార్య టి. సత్యవతి
తెలుగు & ప్రాచ్యభాషా విభాగము
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, గుంటూరు.

సంపాదకులు

ఆచార్య టి. సత్యవతి, ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.
తెలుగు మరియు ప్రాచ్యభాషా విభాగం,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

సమన్వయకర్త ః

డా॥ ఇరపని మాధవి, యం.ఏ., యం.ఫిల్., పిహెచ్.డి.
తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

డైరెక్టర్ ః

డా॥ బి. నాగరాజు
దూరవిద్యా కేంద్రం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం
నాగార్జున నగర్ - 522 510.
Ph : 0863 - 2293299, 2293356 (08645) 211023, 2110204 (Study Material)
Cell : 9848285518
e_mail : info.anucde.ac.in
Website : www.anucde.ac.in (or) www.anucde.info

M.A. Sociology : Indian Society Structure and Change

Edition: 2021

No. of Copies: 246

(C) Acharya Nagarjuna University

This book is exclusively prepared for the use of students of Distance Education, Acharya Nagarjuna University and this book is meant of limited circulation only.

Published by:

Dr. NAGARAJU BATTU

Director

Centre for Distance Education

Acharya Nagarjuna University

Printed at:

Romith Technologies

Guntur.

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతిపథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు, పరిశోధనలు అందిస్తూ 2016 నాటికి NAAC చే A గ్రేడును సంపాదించుకొని దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయటానికి సంతోషిస్తున్నాను. ప్రస్తుతం గుంటూరు, ప్రకాశం జిల్లాలలోని 447 అనుబంధ కళాశాలల విద్యార్థులకు డిప్లమో, డిగ్రీ, పి.జి. స్థాయి విద్యాబోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికి అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003-04లో దూరవిద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తి స్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్ళి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక ఉన్న గృహిణులకు ఈ దూర విద్యా కేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బి.కాం., బి.ఎస్.సి., మరియు పి.జి. స్థాయిలో ఎం.ఏ., ఎం.కాం., ఎం.ఎస్.సి., ఎం.బి.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా 'జీవన నైపుణ్యాలు' అనే సర్టిఫికేట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూర విద్యా విధానం ద్వారా విద్యనభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు, సులభంగాను, సరళంగాను, విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకొనేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి, రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో, నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారు చేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాల పై విద్యార్థినీ, విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు నిష్ణాతులైన వారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలను గ్రహించి మున్ముందు మరింత నిర్దిష్టంగా, అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాక్టు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది.

దూరవిద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవనయాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే గాక, చక్కటి ఉద్యోగావకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వారా దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూర విద్యా కేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దినదినాభివృద్ధి చెంది, ప్రజలందరికి అందుబాటులో ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూరవిద్యా కేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కో-ఆర్డినేటర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్ పి. రాజశేఖర్, M.A., M.Phil., Ph.D.

కులపతి (FAC)

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

ELECTIVE PAPER
PAPER-V : MODERN TRENDS IN TELUGU POETRY

ఆధునికాంధ్ర కవితా ధోరణులు

1. భావ కవిత్వం - ప్రణయ కవిత్వం - ప్రకృతి కవిత్వం - దేశభక్తి కవిత్వం - సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం - స్మృతి గీతాలు
2. అభ్యుదయ కవిత్వం - లక్షణాలు - పరిణామం
3. హేతువాదం - నిర్వచనం - పరిణామ వికాసాలు
4. దిగంబర కవిత్వం - లక్షణాలు - పరిణామం
5. విప్లవ కవిత్వం - లక్షణాలు

ఆధార గ్రంథాలు:

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయాలు - ప్రయోగాలు - ఆచార్య సి. నారాయణ రెడ్డి
2. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య సమీక్ష - కె.వి.ఆర్. నరసింహం
3. మహోదయం - కె.వి. రమణారెడ్డి
4. నూరేండ్ల సాహిత్యం కొన్ని దృక్పథాలు - వడలి మందేశ్వరరావు
5. త్రిపురనేని సాహిత్యం - డా॥ కె. సురేంద్ర
6. హేతువాద వైఖరి - డా॥ టి. ప్రభాకరరావు

First Semester
Telugu
Paper- V : Modern Trends in Telugu Poetry – 1

ఈ క్రింది అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానములు వ్రాయండి.

1. ప్రణయ కవిత్వాన్ని గురించి వ్రాయండి.
2. దేశభక్తి కవిత్వాన్ని గురించి చర్చించండి.
3. స్మృతి గీతాల గురించి వ్రాయండి.
4. అభ్యుదయ కవిత్వ లక్షణాలను తెల్పండి.
5. ప్రముఖ అభ్యుదయ కవులను పరిచయం చేయండి.

ఈ క్రింగి అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానములు వ్రాయండి.

1. తెలుగులో వెలువడిన హేతువాద కవిత్వాన్ని వివరించండి.
2. దిగంబర కవితా దృక్పథాన్ని విశ్లేషించండి.
3. విప్లవ కవితా నేపథ్యాన్ని పేర్కొనండి.
4. ఇతర కవుల పై దిగంబర కవుల ప్రభావాన్ని పరిశీలించండి.
5. ఈ క్రింది కవులలో ఇద్దరి గురించి వ్రాయండి.

(ఎ) నండూరి (బి) రాయప్రోలు (సి) దేవుల పల్లి (డి) చర బండరాజు

విషయ సూచిక

పాఠం	1	భావ కవిత్వం	1.1 - 1.17
		(ప్రణయ కవిత్వం - ప్రకృతి కవిత్వం - భక్తి కవిత్వం)	
పాఠం	2	భావ కవిత్వం	2.1 - 2.16
		(దేశభక్తి కవిత్వం - సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం - స్మృతి కావ్యాలు)	
పాఠం	3	అభ్యుదయ కవిత్వం - నిర్వచనం - లక్షణాలు	3.1 - 3.8
పాఠం	4	అభ్యుదయ కవుల కవితా ధోరణులు	4.1 - 4.15
పాఠం	5	హేతువాదం - చారిత్రక నేపధ్యం - లక్షణాలు	5.1 - 5.12
పాఠం	6	హేతువాదం - ఉద్యమం - సాహిత్యం	6.1 - 6.12
పాఠం	7	దిగంబర కవిత్వం - ఆవిర్భావం - ఆవశ్యకత - సంపుటాలు	7.1 - 7.12
పాఠం	8	దిగంబర కవితా లక్షణాలు	8.1 - 8.16
పాఠం	9	విప్లవ కవిత్వం - సామాజిక నేపథ్యం - కవులు	9.1 - 9.24
పాఠం	10	విప్లవ సాహిత్యం	10.1 - 10.27

పాఠం - 1

భావ కవిత్వం

(ప్రణయ కవిత్వం - ప్రకృతి కవిత్వం - భక్తి కవిత్వం)

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

1.1 భావ కవిత్వ నిర్వచనం

1.2 భావ కవిత్వ స్వరూపం

1.3 భావ కవిత్వంలోని శాఖలు

1.4 ప్రణయ కవిత్వం

1.5 ప్రకృతి కవిత్వం

1.6 భక్తి కవిత్వం

1.7 మాదిరి ప్రశ్నలు

1.8 చదువవలసిన పుస్తకాలు

లక్ష్యాలు:

నవ్యాంధ్ర కవిత్వంలో తమదైన ప్రత్యేకతను నిలుపుకున్న భావకవుల కవితా స్వరూప విశ్లేషణ, భావకవితా నిర్వచనం భావకవితా శాఖల్లోని ప్రణయ, ప్రకృతి, భక్తి కవిత్వాలనే మూడు పాయలకు చెందిన ఖండ కావ్యాల కవిత్వాలను మూడు పాయలకు చెందిన ఖండ కావ్యాల స్వరూప నిరూపణ ఈ పాఠంలో తెలుసుకుంటారు.

ఆధునికాంధ్ర కవితా ధోరణులలో మొదటిదైన భావ కవిత్వోద్యమం దాదాపు మూడు దశాబ్దాల (1910 - 1940) పాటుగా ఆంధ్ర సాహిత్య కేదారంలో పసిడిపంట పండించింది. భావకవులలో ప్రముఖంగా పేర్కొనదగినవారు రాయప్రోలు సుబ్బారావు, వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, బసవరాజు అప్పారావు, దువ్వూరి రామిరెడ్డి, నండూరి సుబ్బారావు, అబ్బూరి రామకృష్ణారావు, వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి, నాయని సుబ్బారావు, అడవి బాపిరాజు తల్లా వజ్ఝల శివశంకర శాస్త్రి, కవికొండల వెంకటరావు, జాషువా, తుమ్మల సీతారామమూర్తి.

భావ కవిత్వం పై ఇంగ్లీషు సాహిత్యంలో పందోమ్మిదో శతాబ్ది ప్రారంభంలో వచ్చిన రొమాంటిక్ పొయిట్రి (కాల్పనిక కవిత్వం) ప్రభావం కన్పిస్తుంది.

1.1 భావ కవిత్వ నిర్వచనం:

రాయప్రోలు వారి కావ్యాలలో 'భావపదము' , 'భావగీతము' తొలిసారిగా కనిపిస్తున్నాయి. తర్వాత విశ్వనాథ, కృష్ణశాస్త్రిగార్ల రచనల్లో 'భావగీతము' ప్రయోగింపబడింది. 'భావకవిత్వం' అనే పదాన్ని మొదటిసారి ప్రయోగించిన వారు గాడిచర్ల హరి సర్వోత్తమరావు గారు.

అభినవ కవితగా, కాల్పనిక కవిత్వంగా, గీత కవిత్వంగా వ్యవహరించబడిన కవిత్వానికి భావ కవిత్వమన్న పేరు స్థిరపడిపోయింది.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు "కవి యొక్క ఒక అవిస్పష్ట వాంఛాంకురము, ఒక అంతర్నిగూఢ తాపము, ఒక చిన్న కావ్యములో ఊదహరించబడినచో" అది భావ కవిత్వమని, "ఖండ కావ్యములు ప్రధానముగా ఒక భాగమును ఆశ్రయించియే యుండును. అందుచేత దీనిని భావ కవిత్వము అనవచ్చు"నని నిర్వచించారు.

కవి కొండల వెంకటరావు గారు "భావము యొక్క కవితా స్వభావము భావ కవిత్వమని" నిర్వచించారు. ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు భావ ప్రధాన కవిత్వమే భావ కవిత్వమన్నారు.

"ఏదో ఒక భావాన్ని ఆధారము చేసికొని అల్పావకాశంలో పూర్ణంగా రస సిద్ధిని చేకూర్చే యత్నమని" పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారి అభిప్రాయం.

శ్రీశ్రీ గారు భావ కవిత్వాన్ని ఈ విధంగా వివరించారు.

"హృదయాలను, మానసాలను కలవరపరుస్తూ అల్లకల్లోలంగా ఘూర్ణిల్లే ప్రమాద ప్రాంతాలలో కవికి నిరాఘాటంగా విహరించే అధికారం కలదు. అట్టి అతని సంచారాలచో ఏ సమ్మహూర్తానో కావ్య గీతం ఒకటి మెరుగులు తీరిన విలక్షణ రచనా ధోరణిలో వెలుగు చూస్తుంది. ఆ గీతం కవి అనుభవించిన రస స్థాయిని సమగ్రంగా పాఠకునిలో ఆవిష్కరించ గలుగుతుంది. ఉత్కృష్ట భావగీతానికి నా నిర్వచనం ఇది".

కవి పదయంలో తటిత్తువలె అప్రయత్నంగా మెరసిపోయిన భావాల అక్షరాకృతియే భావ కవిత్వమని శ్రీశ్రీగారి వివరణ వలన తేలిన సారాంశం.

"వస్తు భావ రచనలలో భావమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చిన కవిత్వము"ని ఆచార్య సి. నారాయణ రెడ్డి గారు భావ కవిత్వాన్ని నిర్వచించారు.

1.2 భావ కవిత్వ స్వరూపం:

భావ కవిత్వ ప్రధాన లక్షణం అంతర్ముఖత్వం. ఈ కవితా మార్గంలో మనసు పొరల్లోని భావ రేఖలను పద చిత్రాల ద్వారా వ్యక్తం చేసే వీలు కలుగుతుంది. పద చిత్రాల్లోని కొత్తదనం, అనుభూతి ప్రకటనంలోని నవ్యత భావ కవిత్వాన్ని కొంత అస్పష్టం కావించాయి. అందుకే కృష్ణశాస్త్రి గారు 'ఏదియో అపూర్వ మధుర భక్తి స్ఫురియించుగాని అర్థమ్ముగాని భావగీతమ్ము'లన్నారు.

అంతర్ముఖత్వం వలన భావ కవిత్వంలో కింది విధమైన ఛాయలు స్ఫుటాకృతితో నిలిచిపోయాయి.

1. స్త్రీ, పురుషుల బాహ్య సౌందర్యానికి బదులుగా ఆత్మ సౌందర్యం, గుణ సౌందర్యం కవిత్వంలో వర్ణింపబడ్డాయి.
2. కవి తనకు కలిగిన సుఖ దుఃఖాలను తెరమరుగు లేకుండా వెర్రిగా వెల్లడించుకొన్నాడు.
3. ఒక్కొక్కప్పుడు అవస్థా భేదాన్ని బట్టి కవికి కొండంత సహనమలవడింది. దానికి దార్శనిక దృక్పథంతోడైంది.
4. చర్మ చక్షువునకు కనిపించిన ప్రకృతికాక మనో నేత్రానికి భాసించిన ప్రకృతియే వర్ణింపబడింది.
5. జాతికి సర్వాంగ వికాసం కలిగించే సంప్రదాయ సిద్ధమైన సంస్కారదృష్టి కలిగింది. పూర్వజన్మ వాసనలు మరలా ఊపిరి పోసుకున్నాయి.
6. తాను విన్న, కన్న ఏ చిన్న సంఘటన అయినా తన హృదయ తంత్రులను జుమ్మనిపించి కవిత్వ రూపంలో వెలిజిమ్ముకొని వచ్చింది.

7. ఆత్మార్పణ తత్వం, ఆరాధన తత్వం పాదులు దన్నుకొన్నాయి. అంతశ్చేతనలోని చైతన్యం హద్దులు తెంపుకొని వెలువడింది.

8. లౌకిక సంతోషానికి బదులుగా అలౌకికానందం అంచులు దాటింది.

9. కవి తన వ్యక్తిత్వాన్ని విస్మరించి ఇతరుల సుఖదుఃఖాలలో లీనమై పోయే స్థితి ఏర్పడింది.

1.3 భావ కవిత్వంలోని శాఖలు:

భావ కవిత్వంలోని శాఖలనీ విధంగా స్థూలంగా విభజింపవచ్చు. 1) ప్రణయ కవిత్వం, 2) ప్రకృతి కవిత్వం, 3) భక్తి కవిత్వం, 4) దేశభక్తి కవిత్వం, 5) సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం, 6) స్మృతి కావ్యాలు.

1.4 ప్రణయ కవిత్వం:

భావ కవిత్వంలో 'ప్రణయ' శబ్దం నాయికా నాయకుల మధ్య ఉన్న ప్రేమ అనే అర్థంలోనే వాడబడింది. భావ కవులు సంయోగ, వియోగ శృంగారాలలో వియోగ శృంగారానికే ప్రాధాన్యమిచ్చారు. వీరు ప్రేయసీ ప్రియులకు, పార్వతీ పరమేశ్వరత్వం ఆపాదించారు. వీరి సంయోగ శృంగారం సభ్యతా పరిధిలోనే ఉండిపోయింది. వీరి దృష్టిలో స్త్రీకి పూజ్య స్థానం కల్పించబడింది. స్త్రీని సహచారిగా, ప్రేయసిగా, ఇల్లాలిగా గౌరవ స్థానం ఇచ్చి పూజించారు. భావ కవులలో ప్రణయ సంకీర్తన చేయని కవి లేడని చెప్పవచ్చు.

భావ కవులను ఇంగ్లీషు కాల్పనిక కవిత్వంలోని స్వచ్ఛంద ప్రణయం ఆకర్షించింది. వీరిలో కొందరు తాము చూచిన స్త్రీ గురించి కవితా గానమాలపించగా, కొందరు ఊహా ప్రేయసిని సృష్టించుకుని కవితలల్లారు. మరి కొందరు ప్రేమ విఫలమై వియోగ విషాద గీతాలనాలపించి, ఒక అలౌకిక జగత్తును కల్పించుకుని, ఆ జగుత్తులోని ప్రత్యణువులో తమ ప్రేయసీ స్వరూపాన్ని దర్శించి ఆరాధించారు. ఈ విధంగా భావ కవిత్వంలో ప్రణయం, ప్రేయసి అనేకావస్థల నధిగమించాయి.

భావ కవిత్వంలో ప్రణయ కవిత్వం వస్త్వాశ్రయ, ఆత్మాశ్రయ రీతులుగా ప్రవహించింది. కథ, పాత్రలు ఉన్న కవిత్వాన్ని వస్త్వాశ్రయమని ఇవి లేనిది ఆత్మాశ్రయమని చెప్పుకోవచ్చు.

అ) వస్త్వాశ్రయ రీతికి చెందిన కావ్యాలు:

రాయప్రోలు వారి కావ్యాలలో లలిత, తృణ కంకణం, కష్ట కమల, స్నేహలత ప్రణయం ప్రధాన వస్తువుగా గల కావ్యాలు. వియోగ శృంగారంలోని పావిత్ర్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని రాయప్రోలు వారు 'అమలిన శృంగార'మనే కొత్త సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించారు.

"కనుల నొండొరులను జూచుకొనుట కన్న
మనసు లన్యోన్య రంజనల్ గొనుట కన్న
కొసరి 'యేమోయి' యని పిల్చుకొనుట కన్న
చెలుల కిలమీద నేమి కావలయు సఖుడ"

అని రాయప్రోలు వారు తృణ కంకణ నాయిక చేత అనిపించారు. ఒకనాటి ప్రేమికుల మధ్య ఉన్న ప్రేమ, తర్వాత స్నేహంగా పరిణమించడం తృణకంకరణంలో చిత్రింపబడింది.

రాయప్రోలు వారి శృంగారానికి, ప్రేవాత్సల్యాలకు లంకె వేశారు. స్త్రీలోని మాతృమూర్తిత్వాన్ని, దైవతాంశను దరానిక స్వప్న కుమారాది కావ్యాల ద్వారా నిరూపించారు. పద్మ భ్రమరాలకనాదిగా ఉన్న ప్రేయసీ ప్రియ సంబంధం తృణీకృతమై స్వప్న కుమారంలో మాతృ పుత్ర సంబంధం కల్పింపబడింది.

'దప్పిగొని చేరిన మిళింద తనయులకును
పూలపాలిచ్చి చీకట్ల పోవకుండ
కడుపులో దాచుకొనద పంకజము ప్రియుడ!
చేరదీసిన మమకారమేరి కెఱుక'

స్వప్నకుమారంలో రాయప్రోలు వారు వెలిబుచ్చిన ఈ భావం మాతృ పీఠ స్థాయియైన స్త్రీ ముఖం నుండి వినిర్గతం కావటం ఔచిత్యానికి పతాక.

రాయప్రోలు తర్వాత వస్త్వాశ్రయరీతిలో రచింపబడిన ప్రణయ కావ్యాలు అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారి మల్లికాంబ, దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి కడపటి వీడ్కోలు, వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల జలజమాలిక ముఖ్యమైనవి.

'మల్లికాంబ'లో 'ప్రణయ లేఖల' మూలాన గలిగిన భ్రాంతితో పండువంటి మల్లిక సంసారంలో కలిగిన ఉపప్లవం చిత్రింపబడింది. 'జలమాలిక'లో మేనత్త కొడుకైన చంద్రశేఖరాన్ని చిన్ననాటి నుంచి ప్రేమించిన అన్నపూర్ణ, పెద్దవాళ్ళ ఆటంకంతో వివాహం విఫలం కావడంతో ఆత్మహత్య చేసుకుంటుంది. చనిపోయే ముందు ఆమె రాసిన లేఖను చూచి చంద్రశేఖరుడామెను ప్రకృతిలో లీనమైన ప్రణయ స్వరూపిణిగా భావిస్తూ 'జన్మ జన్మంబునిట్లె నా సకియవగుచు, మదవత్! శాంతి సుఖము నందెదవు గాక' అని తన్నుతాను ఓదార్చుకుంటాడు. 'కడపటి వీడ్కోలు' కావ్య గాథలో ఋషివాటికలో పెరిగిన శారదా గౌతములు చిన్న నాటి నుంచి ఆత్మీయులు. శారదలో కలిగిన వలపు భావనను గౌతముడంగీకరించడు. తనకామె పై కామ భావం లేదని, పవిత్ర ప్రేమ మాత్రమే కలదని, సౌందర్యాన్ని సొంతం చేసుకోవడం తగదని 'పుణ్యమతులకు సౌందర్య పూజనమే' ఆనందదాయకమని అంటాడు. భగ్నమనోరథ అయిన శారద కడపటి వీడుకోలిమ్మని గౌతముణ్ణి పెనవేయడంతో ఇద్దరూ వాగులోపడి మరణిస్తారు. "ఎంత పుణ్యంబు చేసెనో యీ స్రవంతి, ప్రేమ వాంఛల రెంటింటి జీర్ణించికొనగా అన్న కవి వాక్యంతో ఈ కావ్యం విషాదాంతమైంది.

వస్త్వాశ్రయమైన ప్రణయ కావ్యాల్లో కాళ్ళకూరి గోపాలరావు గారి 'స్నానఘట్టము', కొడవంటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య గారి 'భిక్షువు' కావ్యాలు కూడా ఎన్నదగినవే.

ఆ) ఆత్మాశ్రయరీతికి చెందిన కావ్యాలు:

ఎ) స్వచ్ఛంద ప్రణయం:

ప్రేమే అనేది ప్రాణికి సహజ లక్షణమని భావ కవులు భావించారు. వీరికి వలపులు వెదజల్లే విద్య, వలపునకు గుబుల్కొనే అలవాటు ప్రేమకొరకే అన్నది భావకవుల సమాధానము.

"సౌరభములేల చిమ్ము పుష్ప వ్రజంబు?
చంద్రికల నేల వెదజల్లు చందమామ?
ఏల సలిలంబు పాఱు? గాడ్పేల విసరు?
ఏల నా హృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?"

అని కృష్ణ పక్షంలో భావకవుల్లో 'కైలాస శిఖర' మనదగిన దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి ప్రేయసితో వ్యక్తం చేసిన భావన ఆత్మాశ్రయ రీతికే అందచందాలను తెచ్చి పెట్టింది.

రొమాంటిక్ కవుల మార్గాన్ని అనుసరించిన భావ కవులు ప్రణయాన్ని అతి నాజూకుగా, రమ్యంగా, హృదయాహ్లాదకరంగా వర్ణించారు. కృష్ణశాస్త్రి, అబ్బూరి, నండూరి, నాయని, వేదుల, బసవరాజు మొదలైనవారు ప్రేమను 'ముక్తి' మార్గంగా తలచారు. రవిత్రమైన ప్రణయానికి హేతువేదీ ఉండదని, అది 'అందపు తళుకుల

కతీతమైనదని', 'ఆత్మను ఆత్మను కలిపి కుట్టు దారమే నాదు ప్రేమకుగారణమ్ము' అని చాటి చెప్పిన బసవరాజు అప్పారావు గారు ప్రణయ భావనలతిశయించగా తన ప్రేయసి నుద్దేశించి 'లోకముతో మనకేటికి లోలాక్షీ రాపోదము' అని అంటారు.

ఊహా గానంలో అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారు 'చివురించిన మావుల క్రింద చేయికి చేయిజేర్చి, పెఱచింతనలన్ మరపించు రాగముల్ దీయుచు వాసనల్ పరిమళించెడు చోటులందు విహరించటానికి ప్రేయసికి ఆహ్వానం పంపారు. స్వచ్ఛంద ప్రణయ దశలో భావ కవి ఆకులో ఆకై, పూవులో పూవునై ప్రేయసిని ఆరాధిస్తూ గడపడం, ప్రణయమే జీవిత ధ్యేయంగా భావించడం కన్పిస్తుంది.

బి) పూర్వ రాగం:

పరస్పరానురాగం కల నాయికా నాయకుల వియోగ దశకు సంబంధించిన అవస్థలు పూర్వ రాగంలో దర్శనమిస్తాయి. భావ కవి తాను ప్రేమించిన సుందరి సాన్నిధ్యం కోసం ఎదురు తెన్నులు చూడటం, ఆమె ఎప్పుడు తన వశమగునో అని భావించడం, తనకు తన ప్రేయసికి సంఘం, విధి అడ్డు రాకూడదని దైవాన్ని ప్రార్థించడం భఆవకువల రచనల్లో కన్పిస్తుంది.

"ప్రకృతి కాంతా ధర రసమ్ము వడియగట్టి
పోతపోసినట్లొప్పు నొప్పుల గులాబి
క్రూర కంటకహతి సొంపు గోలుపోక
కన్నులకు విందొనర్చెడు కాలమెపుడ్"

అని సౌభద్రుని ప్రణయ యాత్రలో నాయని సుబ్బారావు గారు ఆందోళ చెందారు. ఈ దశలోనే భావ కవి తన ప్రాప్తమనోహరి అనుగ్రహ వీక్షణం కోరుకున్నాడు.

"శ్రోణీభరాలసగమన" సుందరి గమన సౌందర్యాన్ని కమనీయ కవితా రూపంలో అందించిన అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారు "ఊహాగానం"లో మోమున మోము చేర్చి ముద్దిడుకొను తమకము తనకు లేదని, ఆమె తనను వైజ్ఞానిక సాధుభాషణముల తనియించిన చాలుననీ భావించారు.

సి) సంయోగ దశ:

పూర్వరాగం విమ్మటిది సంయోగ దశ. ప్రేయసీ సమాగమం కోసం ఉవ్విళ్ళూరటం ఈ దశలో కన్పిస్తుంది. బసవరాజు అప్పారావు గారు 'ఆ మబ్బు ఈ మబ్బు ఆకాశ మధ్యాన అద్దుకున్నట్లు మనమైక్యమౌదామే' అని ఆమెను ప్రార్థిస్తారు. వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు 'దీపావళి'లో 'మూఢ విశ్వాస శృంఖలాల్ని ఛేదించుకుని వలపు కౌగిట ముడి పట్టుబడినచో తమ శరీర సుఖ స్పర్శనమునకు అణువణువు కూడా నవ జీవనమనుభవించు'నని, ప్రేయసి తాను కలసి 'వేగుబోకలోరాలు పూలజతవోలె ఆనంద ప్రపూరములో జన్మ జన్మాల యాత్ర సాగింత'మని ప్రేయసితో నివేదిస్తారు. ప్రేయసి ప్రియుని పిలుపు వినడంతో ఆ ప్రేమ జీవుల జనవాంతర సౌహృదయం ఒక్క మాట గుబాళించింది. ప్రకృతి సౌధపు దక్షిణ ద్వారమంత తెఱచుకొనివచ్చి 'మృదుల పవమాన పరిమళోర్మికలు వారిని ధృఢాశ్లేషంలో బిగించగా, వారు లౌకిక బంధాలను తెంచుకొని యుగయుగముల ప్రేమ వియోగ భారమూర్చివైచుచు లోకాన్ని మరచి శరదుదయోత్సవాలలో మైమరచిపోవడం దీపావళిలో కన్పిస్తుంది.

ఈ సంయోగ దశ అపూర్వ మాధుర్యాలను వెల్లివిరియించింది. ప్రేయసీ, ప్రియులొకరినొకరు చూచుకొనుచు పవ్వళించగా పరస్పరాలోకన మార్గనములు వారి హృదయ జీవ మర్మములను కలచి, అమృతరస గర్భితములైన అలలను ఆవరింపజేసినట్లు, ప్రియుడు కనులుమూసికొనగా ప్రేయసి అతని కనులలో కనులుంచగా అతని హృదయంలో కోటిలోచనాలు ఏక కాలంలో వికసించినట్లు, అతని నాసికలో ఆమె నిశ్వాస పవనాన్ని నింపగా అతని

అంతరంగంలో అనంతకోటి జీవవాయు తరంగాలు చెంగలించినట్లు సౌభద్రుని ప్రణయ యాత్రలో నాయనివారు సంయోగ మాధుర్యాన్ని చిత్రించారు.

డి) ఆశా భంగం - విప్రలంభం:

తాను ప్రేమించిన సుందరిని తాను కలుసుకోకముందే ఆమె తనకు లభించకపోగా ప్రియునికి కలిగే ఆందోళన భావ కవిత్వంలో ప్రధానంగా చిత్రించబడింది.

భావ కవుల్లో గౌరీ శంకర శిఖరమనదగిన దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు

"తళుకుమని కనిపించి వలపు వెల్లువ ముంచి

వలపించి మాయమై వనటగూర్చితివా" అని ఆశా భంగాన్ని వ్యక్తం చేశారు. ఈ ఆశా భంగానికి కారణమైన విధిని వ్యతిరేకిస్తూ నాయని వారు

"ఎవ్వడే రాక్షసుడు మనమీదనున్న
యవధి యంతయు (దానయై ఆక్రమించి
వికటదంష్ట్రా భయంకర వికృతవదన
విషమహాసుండు నన్నిట్లు వెక్కిరించు' అంటారు.

వియోగ దందహ్యమానుడైన, నిరాశానిహతుడైన భావకవి వేయికరములు సాచికొని, వేయికన్నులు విరిసికొని, వేయి గుండెలు కొట్టకొనగా ప్రేయసి కొరకు వేచియుండటం.

కంటి రెప్పలు మింటి కప్పుల
నంటిపోయె నిరీక్షణంబున
ఫాలతలమున రక్తనాడులు
భగ్గు భగ్గున మండుచున్నవి

అంటూ మధురమైన బాధను 'మధుకీల'లో వ్యక్తం చేశారు మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు గారు.

భావ కవికి ప్రకృతిలోని ప్రత్యంగం చిత్తశమనం కలిగించేదిగా కన్పిస్తుంది. వేదుల వారు చంద్రు నుద్దేశించి

'విరిసిన పూల వెన్నెలల వెల్లువ (జక్కదనాల హంసవై
యరిగెడు నిన్నుజూచి నిశలందున నాకగు బాష్పశాంతి' అని అంటారు.

చంద్రుని ప్రియ మిత్రునిగా భావించే వేదుల శ్రావణ మేఘ గర్జనకు పెంపుడు నెమలి సైతం పురివిప్పి ఆడకపోగా, తనవలె విరహస్థితిలో ఉన్నట్లు భావిస్తారు.

ఇ) విషాద స్థితి:

భావ కవిత్వంలో విప్రలంభ శృంగారంలో విషాద భావన పరాంకోటినందుకుంది. ప్రకృతి కూడా ఉపశాంతిని ప్రసాదించలేని దశలో 'వేదనామయ కవితకు మరో పేరైన' వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

'దారుణపు జీవితంపు టెడారిలోన
తీరని పిపాస నేదారి తెన్ను లేక
నేనె నా దుఃఖ బాష్ప శోణితలహ హరుల
నే విసుగు వేసటలు లేక త్రావినాను'

అని తన దుఃఖోద్వేగాన్ని ప్రకటించారు. ఈ దుఃఖస్థితిని భరించలేని కృష్ణశాస్త్రి గారు "దుర్భర శోక విషమ గీతులేడ్చివైతు ఎలుంగెత్తి యేడ్చివైతు'' అని పలుకగా ప్రకృతి సైతం చకితమైపోయింది.

ఎఫ్) పలాయనతత్వం - నిరాశావాదం:

విషాద స్థితి విషమించగా భావకవికి వాస్తవిక జగత్తు దుఃఖమయంగా కన్పించింది. లోకావరణాన్ని దాటి మిన్నుల కెగసిపోవాలనే పలాయనతత్వం ప్రబలింది. చంద్రునితో 'ఈయామిని మాత్రమే తిరుగులాడెద నేఁజిఱు మబ్బువోలె నీతో మనసార, నొక్కవరి దోడ్కొని పొమ్మటకో సుధాకరా'' అని వేదులవారు మొరపెట్టుకుంటారు. సంధ్యా సమీరాన్ని ఉద్దేశించి

"ఓయి సంధ్యా సమీరణాస రేయి తోడఁ
గారు చీఁకటితోడ దుఃఖమ్ము కూడ
పరువు పరువున నాకొఱకరుగుదెంచు
నీదు నునులేత ఱెక్కలమీద వడిగ
నెత్తికొని పోవరాదె నన్నెచటికేని'' అని కృష్ణ శాస్త్రి గారు అర్థిస్తారు.

జి) విషాద మాధురి:

విషాద నిర్భరమైన మనో వికృతి దశలలో ప్రకృతి కూడా ఓదార్పునీయని సమయంలో భావకవి దుఃఖాన్ని తనకు తోడు నీడగా భావించాడు.

ప్రేమదాహాన నెడద తపించుకొలది
అమృత మొలికింతు స్మిత వయనాంచలముల

అని వేదులవారు విషాద విషాన్ని ఆనందామృత రసంగా మలచుకున్నారు. అప్పుడు కవికి 'దరిద్ర కుటీరాంగణమున' చైత్ర ప్రభాత పరిమళములు విరిసినట్లు అనిపించింది. తన మనస్సులో కొత్త ఆశలు చిగురించగా..

"పూల చిరునవ్వులో పొంగిపోవు వలపు
గాలి యూర్పుల చిఱుతరంగాల వలపు
చివురు జొంపాల వెచ్చని కవుగిలింత
పులుగు గొంతుక తీయని పులకరింత''

హృదయంలో నిండగా వేదులవారు వసంత కోకిల వలె ఆనంద కుహూకూజితాల్ని ఆలపించారు.

ఎఫ్) ఊహా ప్రేయసీ సృష్టి:

ప్రేయసీ సమాగమం సిద్ధించని భావకవి తనలోని సౌందర్య తృష్ణకు మూర్తి కల్పన చేసికొని ఊహా ప్రేయసిని సృష్టించుకున్నాడు. కృష్ణ శాస్త్రి గారికి ఊహా ప్రేయసి ఊర్వశిగా సాక్షాత్కరించింది. మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు గారికి విద్యున్నారిగా, జీవన దేవతగా, ఇంద్రజాలిగా, నీరదరథ సంచారిణిగా బహుభంగుల భాసించింది. వేదల వారికి ఊహా ప్రేయసి "స్వప్నలోకరాజ్ఞి"గా సాక్షాత్కారించింది. ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారికి 'తపఃఫలసిద్ధి మూర్తి'గా కనిపించింది. బాపిరాజు గారికి 'శశికళ'గా భాసించింది.

జి) ప్రేయసీ పూజ్యత:

భావ కవులలో ప్రేయసికీ పూజ్యత కల్పించిన వారిలో రాయప్రోలు వారు ప్రథములు. వేదుల వారు ప్రేయసిని అంతరంగ శాంతి దేవతగా, ఆశాపంథాతరాళ పారిజాతంగా, తపః కల్పవల్లిగా భావించారు. నాయని వారు ప్రేయసిని దేవతగా భావించి

దైవతమ నీవు నీదు ప్రత్యక్షమునకు

గడియలెంచుచు నుండు భక్తుడను నేను'' అంటూ తనను భక్తునిగా చిత్రించుకున్నారు.

హెచ్) కులపాలికా ప్రణయము:

విశ్వనాథవారి 'గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు', నాయని వారి 'సౌభద్రుని ప్రణయ యాత్ర' కులపాలికా ప్రణయ చిత్రణకు ప్రతినిధి కావ్యాలు. దంపతులకు ప్రకృతి పురుష భావాన్ని సమన్వయించిన కావ్యాలు. ప్రేమతాదాత్మ్యమే బ్రహ్మ సాయుజ్యమని ఈ కావ్యాలు నిరూపించాయి. భారతీయుల గృహస్థాశ్రమ ధర్మం ఈ కావ్యాల్లో అనురాగ రజ్జువులతో పెనవేసుకొంది.

1.5 ప్రకృతి కవిత్వం:

ప్రకృతి శబ్దం దృశ్యమాన జగత్తులోని చెట్లు, గుట్టలు, నదులు, తీగలు, పూలు, కోకిలలు, తుమ్మెదలు మొదలైన వాటికే రూఢమైపోయింది. స్వభావోక్తి రమ్యాలైన రపకృతి వర్ణనలు వేదాల్లోనే కన్పిస్తాయి. ఆది కావ్యమైన రామాయణంలో ప్రకృతి వర్ణన సర్వతోముఖంగా భాసించింది. ప్రాచీనాంధ్ర కావ్యాల్లో భారత రామాయణాదుల్లో ప్రకృతి స్వభావోక్తిరమ్యంగానే చిత్రింపబడింది. ప్రబంధాల్లోని ప్రకృతి చిత్రణలో కొన్ని చోట్ల సహజత్వం తగ్గి కృత్రిమత్వం చోటు చేసుకుంది.

భావ కువల దృష్టిలో ప్రకృతి చర్మచక్షువును దాటి హృదయనేత్రంలో ప్రవేశించింది. వీరు ప్రకృతిని స్వీయ సుఖదుఃఖ ప్రకటనకు, ఆత్మానుభూతి సమున్మీలనానికి ఆలంబంగా గ్రహించారు. ప్రకృతి భావకవులను దేవతామ తల్లియై చేరదీసి లాలించింది. గురువులా దీవించింది. మిత్రునిలా ఓదార్పునిచ్చింది.

ఎ) కాల్పనిక ప్రకృతి:

ఇంగ్లీషు కాల్పనిక కవిత్వంలో ప్రకృతి ప్రీతి, ప్రకృత్యారాధన ప్రధాన లక్షణాలు, ప్రకృత్యారాధన చేసిన కాల్పనిక కవుల్లో వర్డ్సువర్తు అగ్రగణ్యుడు. క్రిక్కిరిసిన నగర జీవితంలో విసిగిపోయిన ఆంగ్లేయులకు ప్రకృతి ఉపశమనంగా తోడునీడగా కన్పించింది. ప్రకృతి దర్శనంతో ఆంగ్ల కవులు అంతర్ముఖత్వాన్ని పొందారు. ప్రకృతిలో తాదాత్మ్యం చెందారు. బాల్య ప్రకృతిని స్మరించారు. ప్రకృతి ద్వారా పారమార్థికతను సాధించారు. ప్రకృతిలో కాల్పనికవిషాద ప్రవృత్తిని వీక్షించారు. ఇంగ్లీషు కాల్పనిక కవిత్వ లక్షణాల ప్రభావం భావకవుల ప్రకృతి కవిత్వం మీద ప్రసరించింది.

బి) భావ కవిత్వంలో ప్రకృతి:

భావ కవికి ప్రకృతి అనేక రూపాలలో ప్రత్యక్షమైంది. వేంకట పార్వతీశ్వర కవులకు ప్రకృతి

"రమణనొకసారి నీలంబరంబు దాల్చి
చెలగి యొకసారి వెన్నెల చీర దాల్చి
పొసగ నొకసారి మంచు మేల్ముసుగు దాల్చి
లీలనొకసారి మేఘ మాలికను దాల్చి''

గడియకొకరీతిగా దర్శనమిచ్చింది.

భావకవి తనకు కవితా ప్రేరకమైన ప్రకృతిని ప్రేమించడం, మల్లెలను, మొల్లలనే గాక గడ్డిపూలను చూచి కూడా ఆనందంతో పరవసించడం, పూలను త్రుంచటానికి సైతం అంగీకరించకపోవడం కన్పిస్తుంది. విశ్వనాథ వారు మనుజుల మాటకలకన్నా కోకిల కూజితాలే మహితమైనవనే అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చారు.

ప్రకృతిని ఆనంద హేతువుగా భావించి, ప్రకృతిలో లీనం కావాలని తహతహలాడటం 'ఆకులో ఆకునై, పూవులో పూవునై కొమ్మలో కొమ్మనై ఈయడవి దాగిపోనా'' అన్న కృష్ణశాస్త్రి గారి పలుకుల్లో కన్పిస్తుంది.

"పగడాల చిగురాకు తెరచాటు తేటినై
పరువంపు విరిచేడె చిన్నారి సిగ్గునై''

అని ఆయన అడవిలో దాగిపోవాలనే ఉత్కంఠ ప్రదర్శించారు.

"సాంధ్య కిమ్మీర వర్ణ వస్త్రములు దాల్చి
గిరితట విహార శృంగార కేళి సొలసి
రమణఁ జరియించు జలధరార్భకుని గాగ
నేల సృజియింపడో నన్ను నీశ్వరుండు''

అని దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు ప్రకృతిగా తానెందుకు జన్మించలేదా అని వాపోయారు. 'తుహినాంబు కళిక'గా, 'కలువ'గా, 'చుక్క'గా ఈశ్వరుడు తననెందుకు సృష్టించలేదని బాధపడ్డారు.

ప్రకృతిని ప్రణయానికి ఉద్దీపనగా భావించిన అబ్బూరి వారు "ప్రేయసి లేచిరమ్ము చివురించిన మావుల క్రింద'' - అని ప్రకృతిలోకి ప్రేయసిని ఆహ్వానిస్తున్నారు.

నాయని సుబ్బారావు గారు ప్రకృతిలో ప్రణయ శృంగారాన్ని దర్శించారు.

"చికిలి పూదేనెలకు తుషార కణములకు
నేమి సంబంధ బాంధవ్య మీ శరత్ప్ర
భాత వేళా వికాసి పుష్పముల కొనల
కలిసి కొన్నవి ప్రణయ శృంగార మొలయ''

పూదేనెలు, తుషారకణములు కలసిపోవటంలో శృంగారం ఉందని భావించడంలో ప్రణయ కవి స్వానుభవంద్యోతకమవుతుంది. ప్రకృతిని తాపోపశయనానికి ఔషధంగా భావించిన వేదులవారు చంద్రునికి వెన్నెలల వెల్లువఁ జక్కదనాల హంసవై యరిగెడు నిన్నుఁజూచి నిశలందున నాకగు బాష్పశాంతి' అని నివేదించుకుంటారు.

'శ్యామలాకాశ ఫలకమునందుఁ దరళ
కాంతి వెదజల్లు తారకాక్షరము లొనర
విశ్వవైశాల్య బోధక విద్య నేర్తు
శర్వరీ గర్భ సాంతి యొజ్జగ విధింప'

అని దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు ప్రకృతిని తన గురువుగా భావించారు.

ప్రకృతిని తాత్విక చింతనకు ఆధారంగా గ్రహించిన దువ్వూరి వారు 'గరిక'ను చూసి

ఏను నీవైతినో యెవరికిం దెలియు
మున్న గతించిన పట్టువులందు
ఈవు నేనౌదునో యెవ రెఱుంగుదురు
రాబోవు జన్మాల రాకపోకలకు
గుసగుస చెప్పదు గునిసియాడెదవు

నీలోన వెలిగెడు నిర్మల జ్యోతి
వెలి కొత్తఁ బోరాట పెట్టుచున్నదియె''

పూర్వ జన్మానుబంధాన్ని స్మరిస్తున్నారు.

పల్లీ జీవన చిత్రణం:

(ఎ) పల్లీయ ప్రకృతి:

భావ కవిత్వంలో పల్లీయ ప్రకృతిని చిత్రించిన వారిలో విశ్వనాథ పింగళి - కాటూరి, దువ్వూరి, కవికొండల, బాపిరాజు ముఖ్యమైన వారు. ప్రకృతి చిత్రణలో వీరందరిది వాస్తవికతా దృష్టి. 'ఋతు పరిహారము'లో విశ్వనాధ వారికి గ్రీష్మంలో కన్పించిన 'నలిగిపోయిన పురికోసవలె స్రుక్కిచను నల్లికండ్లపాము', 'ఎండి ముండ్లగు బ్రహ్మ దండి మోళ్ళు', 'గాలికి లేచు ఎండు జల్లెడు కాయల ప్రత్తి' అచ్చంగా పల్లెటూళ్ళకు సంబంధించినవే.

ప్రభాత సమయంలో పల్లెటూరిలోని వివిధ దృశ్యాలను కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు గారు కన్నులకు గట్టినట్లు ఈ విధంగా చిత్రించారు.

"తొలికోళ్ళ యెచ్చరింతలు రెక్కలల్లార్చి
మలుకోళ్ళ గములు మాఱెలుగుసూప
మునుమున్న మేల్కొన్న మదియవ్వ కదురురుఘుం
కృతి సుతిగా నూలి కృతులు వాడఁ
గర కంకణ ధ్వనుల్ కవ్వంపుఁజప్పుళ్ళు
బెరయగా నిల్లాండ్రు బెరుగు దరువఁ
బులుగుల కలకలమ్ముల తోడఁగలయంపి
సవ్వడుల్ తీయనై సందడింప
మోట గిలకల రవళితో తోటలకును
జలముతోడు బలీ వర్దములనుఁగాపు
లదలుపన్ మోకు జవాళ్వట లాలకించు
చల్లనన్మేలుకాంచు మా పల్లెటూరు''

ఆ) పల్లీజన ప్రకృతి:

కర్షకుల మీద, పడవల వాళ్ళ మీద, పశువుల కాపర్ల మీద, చేపలు పట్టువారి మీద, గొల్లవాళ్ళ మీద భావ కవులు గీతాలాపన గావించడం కావ్యాలు రచించడంతో కాల్పనిక కవిత్వ ప్రభావమే కాక గాంధీజీ ప్రబోధం కూడా పని చేసింది.

ఎ) కర్షకులు:

దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి 'కృషీవలుడు' పొలము కాపుల దైనందిన జీవితాన్ని వివరంగా చిత్రించిన కావ్యం.

'తడిసిన పచ్చి కట్టియలు తంగెడు తప్పర తాటియాకులం
బడతుక ప్రొయ్యిలో దుఱిగి పైఁబొగ లెత్తగ నూదుగాని కూ
డుడుకదు కాకకుం బొగకు నుప్పతిలెం గడగంట బాష్పముల్'

అని వానాకాలంలో కాపుటిల్లాలు పడే అవస్థలను దువ్వూరి వారు కళ్ళకు గట్టినట్లు చిత్రించారు.

కాపువానికి "పల్లె యెల్లయె సర్వ ప్రపంచ సీమ

ప్రియ యొకర్తయె రమణీయ విగ్రహంబు"

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు "క్షేత్రజీవి" శీర్షికతో పట్టణాలను చూచి పరువులెత్తే కర్షకు నుద్దేశించి

కదురుగల చోటు కవ్వంబు కదలుచోటు

కఱవులకు ధూమకేతు వని కృషి జీవనంలోని ప్రాశస్త్యాన్ని ఉగ్గడించారు. 'శివరక్షకుడు' అనే శీర్షిక కింద శివునికి, కర్షకునికి అభేదం చిత్రించారు.

బి) గోపకులు:

ఆంగ్ల కాల్పనిక కవిత్వంలో పాస్టరల్ పొయిట్రి అనే ప్రక్రియ ఎన్నదగింది. దీని ప్రభావంతోనే తెలుగులో గోపకులను ఇది వృత్తంగా చేసికొని కావ్యరచన జరిగింది.

దువ్వూరి వారి 'వనకుమారి' ఈ శాఖకు ఏకైక ప్రతినిధి అని చెప్పవచ్చు. ఈ కావ్యంలో దురదృష్టవశాన రాజ్యభ్రష్టుడైన లక రాజు అతని చిన్నకూతురు అడవిలో గొల్లవారుగా నివసించిన వృత్తాంతం ప్రధాన వస్తువు. గొఱ్ఱెలను మేపుచున్న వనకుమారి జడివానలో, కారు చీకటిలో గొఱ్ఱెలకై పరితపించిన విధానాన్ని నిసర్గ రమణీయంగా వర్ణించారు దువ్వూరి వారు.

సి) ఇతర వృత్తుల వారు:

పల్లీయులలో అనేక వర్గాలకు, వృత్తులకు చెందిన వారుంటారు. వీరిలో ఆలకాపరులు మొదలుకొని అంట్లుతోమెడి దాసి వరకు కావ్య వస్తువులుగా చేసుకున్నవారు కవి కొండల వెంకటరావు గారు. 'రక్తకుల్య గాథ' అనే శీర్షికతో మీరు పడవలాగే వారి పాటను మనోజ్ఞంగా రచించారు.

'రార వెంకటరెడ్డి రార పోతున్న

రావడం లేదు వలలాగు లాగండ్రా

రక్త కుల్యకు కొత్త శక్తొచ్చే నేడు

రావడం లేదు వలలాగు లాగండ్రా'

'ప్రకృతి చందనము' అనే కావ్యంలో వీరు మంగలి కుర్రవానిని గురించి, జంతికలమ్ముకునే వృద్ధురాలిని గురించి రచనలు చేశారు. కోత, కూలీల గురించి, రోడ్లు బాగు చేసేవారిని గురించి కూడా కవికొండలవారు గేయాలు రచించారు.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు ముసలి మాలెత పై జాలిపడగా ఆ వృద్ధురాలు

కాలు సేతులు నున్నంత కాల మొరుల

చేతి కూటికి నాసింపఁజిన్నతన మంటుంది

తిరిపమెత్తి తిన్నఁదీఱునా ఆకలి అని కవిని ప్రశ్నిస్తుంది.

ఈ పద్యాలలో ముసలి మాలెత శ్రమైక జీవన ప్రియత్వం, ఉదాత్త బుద్ధి చిత్రింపబడ్డాయి.

అడవి బాపిరాజు గారు "గోధూళి" అనే పాటల సంపుటిలో ఆకుమళ్ళలో పని చేయు భార్యాభర్తల జీవిత రేఖలను రమ్యంగా చిత్రించారు.

"యెయ్యవే గూడ నా పిల్లా" అని

యెయ్యరోయి గూడ యెయ్యరా ఓ సిన్నిబావా

యెయ్యరోయి గూడ వేయరా

అని ఆకుమళ్ళకు గూడవేసినప్పటి ఘట్టాలను, 'పంట పండిస్తాము పాలాయ బావా, కుప్ప వేయిస్తాము. కొలతోటూబావా' అంటూ పంటకు, కళ్ళాలకు సంబంధించిన సన్నివేశాలను, 'పాలమ్మ పాలు తియ్యన్ని పాలు' వంటి పాటలలో పాలమ్మే గొల్లభామలను స్వభావ సిద్ధంగా వర్ణించారు. ఇంతేకాక వీరు 'తోటమాలి కూతురు' పై, గౌళ్ళ పెల్లాయి కూతురు పై వ్రాసిన పాటలీశాఖలోనివే.

కొనకళ్ళ వెంకటరత్నంగారి 'బంగారి మామ పాటల'లో పల్లీజన ప్రకృతి ప్రధానంగా చిత్రింపబడింది. ఈ పాటలలో ఊరిలో తిండిగడవక పట్నవాసమునకై వెళ్ళిపోయే రైతులను గురించి గుండెగూడు కదలునట్లు వర్ణించారు.

"ఈనమో పై వున్న పైరులు
ఏటి మునకల పాలుజేసి
కొంపగోడు విడిచి పట్టెడు
కూటికై ఊరేగవలెరా"
....
"ఒళ్ళు పెంచిన గడ్డ మీదే
ఒరిగిపోయ్యే రాణలేదో
ఊరుగానే ఊరిలో చితి
పేర్చుకొమ్మని నొసటి వ్రాలో"

అను చరణాలలో పల్లీయులకు తమ పంట పైరులతో, ఊరితో ఉన్న దృఢానుబంధం కరుణామయంగా వర్ణింపబడింది.

ఈ సంపుటిలోనే రోడ్డు రోలరులాగే శ్రామికుల ఆత్మవేదన

"మారువాడి అప్పు కంటే మాయదారి బ్రతుకు కంటే
బరువా ఇంతోటి పెద్ద బండరాయి మామయ్యా
లాగరా హయిలెస్స లాగరా
రోడ్డు రోలరు ముందడుగై సాగరా"

అనే పాటలో వ్యక్తీకరింపబడింది.

1.6 భక్తి కవిత్వం:

పూజ్య పూజక భావమే భక్తికి మూల బీజం. 'సాత్వస్మిన్ పరమ ప్రేమరూపా' అని నారద భక్తి సూత్రాలలో భక్తి నిర్వచింపబడింది. భగవంతుని పట్ల ఉండే అవ్యాజమైన, అహంకార రహితమైన ప్రేమతో చిత్తం భగవదధీనంకాగా భక్తుడు పరమాత్మలో లీనం కావాలని పరితపిస్తాడు. రామాయణ, భారతాది గ్రంథాల్లో నవవిధ భక్తులకు లక్ష్యాలు కన్పిస్తాయి. భావ కవుల్లో భక్తి కవిత్వాన్ని వెలయించినవారు పలువురున్నారు. వీరిలో కొందరు త్రిమూర్తుల ప్రతినిధియైన జగదీశ్వరిని ఉపాసించినవారున్నారు. ఆ జగదాంబను సమీపించటానికి పంచ భూతాత్మకమైన ప్రకృతిని ఆశ్రయించారు. భావకవుల్లో అధికులు మధుర భక్తి మార్గాన్ని ఆశ్రయించారు.

ఇంగ్లీషు కాల్పనిక కవిత్వంలో కూడా భక్తి కవిత్వం ప్రధాన స్థానమాక్రమించింది. మనం 'భక్తి' అన్నదానినే వారు (Mysticism) మిస్టి నిజంగా భావించారు. భగవంతుని ప్రత్యక్షంగా చూడటానికి, అతనిలో లీనం కావడానికి భక్తుడు పొందే ఉత్కంఠను మిస్టిసిజమని చెప్పవచ్చు. కావున పాశ్చాత్యుల వాస్టిక్ కవులకు, ప్రాచ్యుల భక్త కవులకు భేదం లేదు. భావ కవులు సృష్టిలో పరమాత్మ అంశను దర్శించాడు. అంతర్ముఖత్వం ద్వారా ఆత్మ దర్శనం ద్వారా వారి చరమలక్ష్యం సాధింపబడిఇది. భావ కవులు వ్రాసిన భక్తి కవిత్వాన్ని మూడు శాఖలుగా విభజించవచ్చు.

అ) పారమాత్మిక కవిత్వం:

భావ కవి సృష్టి లక్కటే అని, ఈశ్వరుడొక్కడే అని భావించాడు. తాపత్రయ సంతప్తమైన ఈ లోకానికి పరమాత్ముడే ఏకైక గమ్యమని తలంచాడు. ననలు, సొనలు, మంజుకుంజాలు ఆ పరాత్పరుని ఆనంద హాసలే శాంకురాలుగా భావించాడు. ప్రతి పుష్పం భఆవ కవికి భగవంతుని ప్రణయ లేఖగా భాసించింది భగవంతుడు.

"సడలు మేనికి వీవన, బడలు నెదకు

తీయనగు నుడి, వడలు పూదోవ కమృత

జీవమిడు నానజడి''గా

దీనపావనుడుగా కృష్ణశాస్త్రి గారి పలుకుల్లో కనిపిస్తాడు. అప్పుడు కవి తన్నుతాను పరిశీలించుకోగా తానెంత పాపాత్ముడో, అహంకారపూరితుడో, అల్పుడో అర్థమైంది. భగవంతునితో తన క్షుద్ర గుణాలను మొరపెట్టుకోవటం వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల "భావ సంకీర్తనం''లో కన్పిస్తుంది. తన అల్పత్వాన్ని గుర్తించిన భక్త కవి 'కుక్క గొడుగు క్రిందఁగూర్చుండి, ఛత్రాధిపతిననుకొని' బడలు నడితినని, "కుమ్మరి సారెపై జేరి భూచక్రం బెల్ల నాయధీనంబని నమ్మి దండధరుండనై కన్నుగానక యలజడి బడితినని, చివరకు గొడుగు ముడిగిపోయినది. కులాల చక్రంబు తునియలై పోయినదని, అపుడు తానెంతటి అధమమర్త్యుడో తనకు తెలిసిందని ప్రభునితో నివేదించుకున్నాడు.

తాను చేసిన పాపముల వల్లనే భగవంతుడు తన్ను మన్నించుట లేదని గ్రహించి "నా పాపము రూపింపు మురి సిక్షకైన నేనోర్చుకొందు''నని మొర పెట్టుకున్నాడు. పూర్వం తాను సుగుణపరుడినని, జ్ఞానవంతుడినని, పలువురి మెప్పుపొందితినని, ఇది అంతా తన మహత్వమే అని పొంగిపోయానని, ఇప్పుడు పరమాత్ముని పాదయుగళ భక్తి తప్ప ఏదీ మిగలలేదని కవి 'భావ సంకీర్తనం'లో అహంకార త్యాగాన్ని ప్రకటించాడు.

ఒక్కొక్క చిత్త వృత్తిలో తాను చేసిన పాపకార్యాలకు, తన అహంకార బుద్ధికి తానే సలసల క్రాగిపోయి భగవంతునితో

"ఈ మహాపాపి, గర్విష్ఠు నీ కిరాతు
గరుణఁజేరంగ దీయకు - కాలయవను
చేతి గండ్ర గొడ్డండ్రతో చిన్న చిన్న
ఖండములుగ నరుక నిమ్ము''

అనంత తీవ్రంగా తన బాధ వెల్లడించుకోవడం బి.టి.కె. ఆచార్య గారి 'కలువ రేకులు'లో కన్పిస్తుంది.

'మహతి'లో దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు తనవి గడ్డిపూవులని, అతనికిష్టమైనచో వానినాతని పూలదండలో మెరిసిపోనిమ్మని, తనని లేత గీతములని, అతని కిష్టములైనచో అతని కీర్తనములో మ్రోగిపోనిమ్మని, తనది పేదజీవిక అని అతి కిష్టమైనచో అతని రాజవీధిలో సాగిపోనిమ్మని ఆత్మ న్యూనత్వాన్ని, భగవదాధిక్యాన్ని ప్రకటించారు.

ఇంతటి పశ్చాత్తాపాన్ని ప్రకటించినా, ఇంతగా అహంకార త్యాగమొనర్చినా, ఇంతగా తన అల్పత్వాన్ని ప్రసరించినా పరమాత్మ సాన్నిధ్యం లభించనే లేదు. ఈ స్థితిలో కవికి కన్నీరొటే శరణ్యమయింది.

"కురియుమురా కన్నీరును మరిమరి విలపించుమురా
సరయు గూర్చి పరమేశుడు తాల్చునురా పాపీ"

అని తన్ను తను సంబోధించుకున్నాడు. మలిన బాష్ప మౌక్తి కమ్ము మిలమిలమని కనుల మెరసినచో తళతళమని తారలు నటియించునని పలికాడు. 'గాఢ లజ్జానుతాప సంకలిత హృదయ నీరజ దళాల రాలు కన్నీటి చుక్కగాక' కాన్కగా నీకే మొసంగ గలుగుదునని పరమాత్మునితో విన్నవించుకున్నాడు.

ఇంకను ప్రభుని వింత చేతల నర్థం చేసుకోలేక
"ఎట్లు నిన్నూహ సేయుటో యెఱుగ లేక
వంగి వంగి శిరము వంచి క్రుంగిపోదు
.... చింపి
పాతలం గట్టికొని జీర్ణపట కుటీర
పాళికా ప్రాంగణముల నివాసమేల?

అంటూ కృష్ణ శాస్త్రి గారు కుంగిపోయారు.

ఆ) మధుర భక్తి కవిత్వం:

పరమ పురుషుడొక్కడే పురుషుడు, భక్తులందరూ స్త్రీలే అన్న అభిప్రాయం వైష్ణవ వాఙ్మయంలో స్థిరపడిపోయింది. రాధాకృష్ణుల, గోపీకృష్ణుల విరహ శృంగారాన్ని వైష్ణవులు విశేషంగా చిత్రించారు. శృంగారంతో ప్రారంభమై భక్తిలో ప్రవేశించే శృంగార భక్తిని ప్రతిపాదించారు. ఈ విధంగా చిత్రింపబడిన గోపీకృష్ణుల శృంగారం జీవాత్మ పరమాత్మల వియోగ సంయోగాలకు సంకేతం.

భగవంతుని ప్రియునిగా భావించుకుని భక్తుడు తన్ను తాను ప్రేయసిగా భావించుకొనుటయే మధుర భక్తి. రాధాకృష్ణులు, గోపికా కృష్ణులు జీవాత్మ,పరమాత్మల మధర భక్తికి పర్యాయ పదాలయ్యారు, మధుర భక్తిలో సర్వాత్మ సమర్పణం, భగవద్వియోగ దుస్సహత్వం ప్రధానమైనవి.

భావ కవిత్వంలో వెలువడిన భక్తి కవిత్వంలో మధుర భక్తి అధికంగా కన్పిస్తుంది. దీని అవతరణకు ఆంధ్ర భాగవతం, క్షేత్రయ్య పదాలు, గీత గోవిందం, కృష్ణ కర్ణామృతం మూల ప్రభావాలు. వీటితోపాటు రవీంద్రుని గీతాంజలి ప్రభావాన్ని విస్మరించటానికి వీలులేదు. గోపికా కృష్ణుల ప్రస్తావనయే లేక సూటిగా ప్రభువును ప్రాణేశ్వరునిగా విశ్వమంతటిని ప్రాణవిభుని మందిరంగా భావించటంలో రవీంద్రుని ప్రభావం, వంగ వైష్ణవ గీతాల ప్రభావం కన్పిస్తుంది. ఈ విషయంలో ఇంగ్లీషు కాల్పనిక కవుల ప్రభావం మాత్రమే లేదు.

భావ కవిత్వంలో మధుర భక్తి కవిత్వానికి వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల 'ఏకాంత సేవ' ప్రతినిధి కావ్యం. ఆస్తిక్య భావాన్ని మధురంగా చిత్రించిన కావ్యమిది. దీనిలో యుగయుగాల విశ్వ మానవుని మధుర సాధన 'మధురముగా, మర్దవంబుగా, మంజులముగా, మానసా నందకరముగా, మంగళముగా' చిత్రింపబడినది. ప్రమీల భక్తియుక్తుడైన భక్తుడు పరమేశ్వరుని గూర్చుపాడు' మధుర గీతమే ఏకాంత సేవ.

'వంగ భాషకు రవీంద్రుని గీతాంజలి యెట్టిదో, మనయాంధ్రమునకే మహాకవుల భక్తుల ఏకాంత సేవ అట్టిదని నా అభిప్రాయము అని దేవులల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారి పలుకులు. ఈ రెండు కావ్యాలకు ఉన్న స్థూల సాదృశ్యాన్ని పురస్కరించుకుని అన్నవి మాత్రమే. రవీంద్రుని 'గీతాంజలి' కేవలము మధుర భక్తికి సంబంధించినది కాదు. గీతాంజలిలోని భక్తునికి భగవంతుడు ప్రియుడు మాత్రమే కాదు. తండ్రి, అన్న, చెలికాడు, మృత్యువు ఆ ప్రభుని దూత. గీతాంజలిలోని భక్తునిది కేవలమొక అనంతాన్వేషణ, ఆధ్యాత్మికన్వేషణ.

"ఏకాంత సేవ, గీతాంజలి దేనికది విశిష్టములైన కావ్యాలు

మధురభక్తి కవిత్వం నవ్య కవితా కేదారంలో రెండు పాయలుగా ప్రవహించింది.''

ఎ) వస్త్వాశ్రయ రీతి:

రాధాకృష్ణుల, గోపికా కృష్ణుల సంయోగ వియోగాలను, మోద విషాదాలను ఆయా పాత్రలనే ఆశ్రయించుకుని చిత్రింపబడినది వస్త్వాశ్రయ రీతి అనవచ్చు. దీనికి విశ్వనాథ వారి 'శృంగార వీధి' నిస్తుల నిదర్శనం.

'మదన మహీపతి రపసవ మార్గణ భిన్న శరీర'యైన రాధిక వేపధు స్థితి వర్ణనతో ఈ కావ్యం ప్రారంభమౌతుంది. రాధ 'నిర్దయుడైన గోపరమణీ ప్రియునే' స్మరించుచు 'విరహబాధా నిబిరీసయై పండు వెన్నెలలను, కోకిల గీతులను ఉపాలంభిస్తుంది. ప్రణయ దౌత్యానికి వెళ్ళిన దూతిక రాధతో 'మనము జ్ఞాపకమా? యదు వంశమౌళికిన్' అంటుంది. తర్వాత రాధ మూర్ఛావస్థ, శిశిరోపచారాలు, శ్రీకృష్ణుడు రాధను చేరదీసి అనునయించడం చిత్రించబడ్డాయి. తదనంతరం రాధాకృష్ణుల సంయోగం, స్వామి వేణుగానం, రాధ స్వప్నం వర్ణించబడ్డాయి. ఈ కావ్యం రాధాకృష్ణుల విరహ విప్రలంభానికి, సంయోగానికి వంతెన వంటిది. స్థూలంగా శృంగార గాథవలె కన్పించినప్పటికీ ప్రణయ పథం ద్వారా ప్రణవాన్ని అందుకొను పద్ధతిలో సాగిన కావ్యమిది.

కృష్ణశాస్త్రి గారి 'అన్వేషణము' వస్త్వాశ్రయ రీతిలో రచింపబడిన కావ్యమే, కృష్ణుని మురళికా మ్రోద మంద మాధురుల రుచులు గుండెలో రగిలిపోగా, ఎలదేటి చిఱుపాట సెలయేటి కెరటాల బడిపోవు వీరికన్నె వలపు వోలె' పరుగులెత్తిన గోపిక విప్రలంభవేదనను, సంయోగ మాధురిని వర్ణించిన ఖండ కావ్యమిది.

కరుణశ్రీ గారి 'కరుణామయి' రాధనురా ప్రభూ! నిరపరాధనురా! అణురాగ భావనారాధన మగ్న మానసనురా అని కృష్ణ విరహంలో ఆక్రందింటిన రాధిక వేదనను చిత్రించిన ఖండకృతి. వీరి 'పారవశ్యము'లో కూడా బృందావన వీధులలో ప్రణయ కుపితయై కూర్చున్న రాధిక చిత్తవృత్తి, 'రాధికామానస విహార రాజహంస'యైన కృష్ణుని దాక్షిణ్య స్వభావం వర్ణింపబడ్డాయి. రాధ పై ప్రేమ అధికమో మాధవునకు మాధవుని పైని రాధ ప్రేమయే ఘనమ్మో' అను మధుర జిజ్ఞాసతో సమాప్తమైన కలకండకృతి ఇది. చామర్తి రాజశేఖరరావు గారి 'బృందావన'మను ఖండకావ్యం సంపుటిలోని 'శరదాత్రి గురజాడ రాఘవశర్మ గారి కల్పలతలోని గోపికా హృదయము' మున్నగునవి. బసవరాజు అప్పారావు గారి గోపికా గీతములు, వట్టికొండ విసాలాక్షి గారి ప్రణయభిక్ష, చావలి బంగారమ్మ గారి రాధ, వేదుల వారి రాధ, సంధాయన్వేషణము మొదలైనవి వస్త్వాశ్రయ రీతిలో వచ్చిన ఖండకావ్యాలు.

బి) ఆత్మాశ్రయ రీతి:

భావకవి తన్నుతాను గోపికగానో, రాధికగానో భావించుకొని కృష్ణాన్వేషణ చేయటం, కృష్ణ వియోగంలో దహించుకొని పోవటం ఆ వియోగ స్థితిలో తన బాధలను, మధుర వేదనాశీలమైన గాధలను వెళ్ళబోసికొనుట ఆత్మాశ్రయ రీతిలో కన్పిస్తుంది.

ఇందులో భావకవి తన్నుతాను 'వరనందనోద్యాన వనలక్ష్మి'గా భగవంతుని 'తరుణ శృంగార మాధవుడు'గా సంకేతించుకోవటం 'ఏకాంత సేవ'లో కన్పిస్తుంది.

బసవరాజు అప్పారావు గారు 'దాసిగానుండుటకైన తగనా ప్రాణేశా' పాదములు నొచ్చినంత పట్టుటకైనను దగనా అని సేవా భావం వెలిబుచ్చారు. ప్రాణేశ్వరుడు ఎట్టకేలకు తన ఇంటికి రాగా లజ్జా భారంతో, శిశిరవాత స్పర్శచే వణకిపోయే సుమవల్లికవలె ఉక్కిలి బిక్కిరైపోయి

'పాడు సిగ్గు వీడదాయె ప్రాణేశ! దేవా! నీ

చూడ చక్కనైన మోము చూడలేక వెఱగుపడితి'

అని నివేదించుకున్నారు. ఒక్కొక్క మానసిక స్థితిలో బసవరాజు అప్పారావు గారికి భగవంతుడు కాంతరూపమున కన్నులబడటం, అతివా నీ ప్రాణనాథుడెవడని' ప్రశ్నించగా అడుదానివలె హృదయము కానుక యర్పించినతడె నానాథుడని భగవంతుడు బదులివ్వటం వారి గీతాలలో కన్పిస్తుంది. భగవంతుని కాంతా రూపాన్ని భావన చేయటం విలక్షణాంశం.

సి) వేణు గానం:

మధుర భక్తి కవిత్వంలో శ్రీకృష్ణుని వేణు గానానికి అత్యంత ప్రాధాన్యమున్నది. మధుర భక్తి కవిత వెలయించిన వారు వేణు గానాన్ని వర్ణించక విడువ లేదు, 'వాయింపుమా మురళి వాయింపుమా కృష్ణ' అని బసవరాజు అప్పారావు గారు, ఏది యింకొక్క మారుదరా నీ మురళి అని వేదుల వారు, ఏది మరొక్క మాటు హృదయేశ్వర గుండెలు పుల్కరింపగా ఊదగదోయి అని కరుణశ్రీ గారు కృష్ణుని అర్థించారు.

మురళీ రవం విశ్వమంతట వ్యాపించగా జోలపాడినట్లు అనుభూతి చెంది సృష్టి సమస్తం సుషుప్తిలో మునిగిపోయింది. బాల గోపాలుని పాటు అతని చేతిలోని మురళినే కాక కవిలోని మోడుటెడదను, శిధిల జీవనమ్ము మ్రోయించింది. ఆ మురళీ గానంలో

"మంజుల సుమామృతములోని మధురిమమ్ము
మధుర చంద్రాతపములోని మార్దవమ్ము
మృదు సమీరమ్ములోని పరిమళమ్ము" కలవని

ఉవేదుల వారు భావించారు. ఆ 'పాటతీపి'ని భరించే శక్తి తనకు లేదని గ్రహించి

'మ్రోయింపకోయ్ మురళి మ్రోయింపకోయ్
తీయ తేనీయ బరువు మోయలేదీ బ్రతుకు'

అని తన అశక్తతను వ్యక్తం చేస్తూ మురళీగాన మాధుర్యం వలన తనకు గలిగిన పారవశ్యాన్ని తట్టుకోలేని విచిత్రమైన అవస్థను కృష్ణశాస్త్రి గారు ప్రకటించారు.

జీవాత్మ పరమాత్మ పిలుపును మురళీగాన రూపంలో అందుకుని పరమాత్మలో లీనం కావాలని కోరుకుంటాడు. అందుకే విశ్వనాథ వారు వేణుగానాన్ని 'బ్రహ్మగీతం'గా వర్ణించారు.

డి) తాత్త్విక కవిత్వం:

మోక్ష సాధన మార్గాల్లో ఒకటైన జ్ఞాన మార్గాన్ని ఆశ్రయించిన ధోరణి తాత్త్విక కవిత్వంలో కన్పిస్తుంది. పరమార్థాన్ని కనుగొనాలనే తాత్త్విక చింతన కల భావ కవులలో దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు ప్రథములు. మృత్యువును ఆనందదాయకమైన వాసంత కల్యగా ప్రియమైన వస్తువుగా భావించటం, మృత్యువును సకియగా భావించటం రామిరెడ్డి గారి విలక్షణత. ఆమెనుద్దేశించి అందంబులకు నెల్ల అందంబు నీవు అని సంభావించారు. చివరికామెను 'పెండ్లి కూతురా' అని పిలిచారు.

వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు 'విచారలహరి'లో 'జలధరంబుల యందు జలములే గాక పిడుగులేమిటికి గల్పింపగా బడెన్" అని ప్రకృతి సూక్ష్మములపట్ల జిజ్ఞాసా దృష్టిని ప్రదర్శించారు.

రామిరెడ్డి గారి 'పిచ్చి బికారి' జిజ్ఞాసువునకు సంకేతం. వీరి 'దీప నిర్వాణము' అను ఖండికలో తన చేతిలోని బంగారు దివ్వె ఎంత వెలిగించినప్పటికీ పయ్యరవీచి వెంటనే ఆరిపోయినట్లు, వెలిగించి వెలిగించి విసిగి వేసారి తుఫాను కరళ్ళలో త్రుళ్ళింతలాడు చుక్కాని లేని పడవవలె తాను ధూళిబ్రుంగుచు పోవుచున్నట్లు వర్ణింపబడింది.

సమీక్ష:

భావ కవిత్వంలో వస్తు భావ రచనల్లో భావానికి ప్రాధాన్యమివ్వడం, అంతర్ముఖత్వం, ఆత్మార్పణతత్వం పాదులు దన్నుకోవడం, ప్రణయ కవిత్వంలో అమలిని శృంగారానికి, ఆరాధనా తత్వానికి ప్రాధాన్యమివ్వడం, ప్రకృతి కవిత్వంలో స్వీయ సుఖ దుఃఖ ప్రకటనకు, ఆత్మానుభూతి సమున్మీలనానికి ప్రకృతి ఆలంబంగా భాసించడం, భక్తి కవిత్వంలో మధుర భక్తి ప్రాధాన్యం అనే అంశాలు ఈ పాఠంలో తెలుసుకున్నారు.

1.7 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. భావ కవిత్వాన్ని నిర్వచించి, భావ కవితా స్వరూపాన్ని ఆవిష్కరించండి.
2. భావ కవిత్వంలోని శాఖల్ని సంగ్రహంగా వివరించండి.
3. భావ కవితా కాలంలో వచ్చిన ప్రణయ కవిత్వంలోని దశలను విశదీకరించండి.
4. భావ కవులు ప్రకృతిని విశ్లేషించిన తీరు వ్యక్తీకరించండి.

1.8 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఆధునికకాంధ్ర కవిత్వం - సంప్రదాయములు ప్రయోగములు - డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి
2. తెలుగు కవితా వికాసం - డా॥ కడియాల రామమోహనరాయ్

డా॥ జి. వై. ప్రభావతీ దేవి

పాఠం - 2

భావ కవిత్వం

(దేశభక్తి కవిత్వం - సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం - స్మృతి కావ్యాలు)

లక్ష్యం:

భావ కవితా శాఖల్లోని దేశభక్తి, సంఘ సంస్కరణ, స్మృతి కవితా సంబంధమైన ఖండ కావ్యాల స్వరూప నిరూపణ ఈ పాఠంలో తెలుసుకుంటారు.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

2.1 దేశభక్తి కవిత్వం
  2.1.1 జాతీయాభిమానం
  2.1.2 వస్త్వాశ్రయ రీతి
  2.1.3 ఆంధ్రాభిమానం
  2.1.4 ఆంధ్ర జాత్యభిమానం
  2.1.5 దేశాభిమానం
  2.1.6 భాషాభిమానం
2.2 సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం
  2.2.1 దురాచార నిరసనం
  2.2.2 వర్ణ వ్యవస్థా నిరసనం
  2.2.3 సంఘ వ్యవస్థా నిరసనం
  2.2.4 గాంధేయ దృక్పథం
2.3 స్మృతి కావ్యాలు
  2.3.1 దేశ నాయక స్మృతి
  2.3.2 సతీ స్మృతి
  2.3.3 సుతాదిక స్మృతి
  2.3.4 ఆప్త స్మృతి
2.4 మాదిరి ప్రశ్నలు
2.5 చదువవలసిన పుస్తకాలు

2.1 దేశభక్తి కవిత్వం:

భావ కవిత్వంలో దేశభక్తి రెండు పాయలుగా ప్రవహించింది. ఒకటి భారత జాతీయాభిమాన సంబంధి, రెండవది ఆంధ్రాభిమాన సంబంధి. దేశభక్తి కవిత్వం మీద కాల్పనిక కవిత్వ ప్రభావం లేదు. ఇది సమకాలీన పరిస్థితులు, రాజకీయ ఉద్యమాల ప్రభావంతో వెలువడింది.

2.1.1 జాతీయాభిమానం: 1905నకు ముందు భారతదేశంలో జాతీయోద్యమం బలపడలేదు. ఆంధ్ర దేశీయుల మనసుల్లో జాతీయాభిమానం అంకుర స్థితిలో మాత్రమే ఉండేది. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1905లో వంగ దేశాన్ని రెండు ముక్కలుగా చేయటంతో భారతీయుల గుండె భగ్గుమంది. దాంతో జాతీయాభిమానం పొంగిపొరలింది. బిపిన్ చంద్రపాల్ కలకత్తా నుంచి మద్రాను వరకు ఉన్న ముఖ్య పట్టణాల్లో ఉపన్యాసాలు ఇచ్చి ప్రజలను ఉత్తేజితులను చేశారు. రాజమండ్రి సభలో ఆయన ఉపన్యాం విని ఉద్రిక్తులై చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారు జాతీయాభిమానంతో

"భరత ఖండంబు చక్కని పాడియావు
హిందువులు లేగదూడలై యేడ్చుచుండ
తెల్లవారను గడుసరి గొల్లవారు
పితుకుచున్నారు మూతులు బిగియబట్టి" అను పద్యాన్ని రచించారు.

జాతీయాభిమానం బెంగాల్ రాష్ట్ర విభజన తర్వాత స్వదేశీ ఉద్యమానికి ఊపిరి పోసింది. ఈ ఉద్యమానికి స్వరాజ్యం, స్వదేశీ వస్త్రం, స్వజాతీయ విద్య ఆదర్శాలయ్యాయి. ఈ నేపథ్యంలోనే 1907లో లాలాలజపతిరాయ్‌ని బ్రిటీషు ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసింది. అందుకు నిరసన వ్యక్తం చేస్తూ జాతీయ భావంతో ఆవేశపూరితమైన రీతిలో కవిత వెలయించారు.

చెరసాలల్ పృథు చంద్రశాలలెయగున్, చేదోయి గీనించు న
య్యర దండల్ విరిదండలయ్యెడును, హేయంబైన చోడంబులే
పరమాన్నంబగు, మోటు కంబళులు దాల్పన్ పట్టి సెల్లాలగున్
స్థిరుడై యె నరుడాత్మ దేశమును భక్తింగొల్చు నవ్వానికిన్

1915లో గోఖలే నిర్యాణవార్త వినగానే రాయప్రోలులో పొంగులెత్తిన భావోర్మికలలో జాతీయోద్యమ కవిత్వం తొంగి చూచింది.

"దొరలందగిలించిన బిరుదు మోజున ద్రుళ్ళి
నాయక ధర్మంబు బాయలేదు
ప్రభువుల విశ్వాస పదమెక్కి దుర్నీతిఁ
బ్రజలపక్షము భంగపఱపలేదు
స్వార్థలోభమున కపటనాటకములాడి
తల్లి కడుపు చెడదలపలేదు
సమయనీతి త్యజించి సంక్షోభ విడివడ
కలహ కవాటముల్ కదపలేదు

నీతి చాతుర్యమును సప్తవనీయమయిన
దేశసేవన దీక్షయు దీర్చినావు
యోగివోలెను ఫలనిస్పృహుండవగుచు
మేలుకీళ్ళు సహించి గోపాల కృష్ణ

భావ కవులలో భారత జాతీయతను ప్రబోధించిన వారిలో చిలకమర్తి, గురజాడ, రాయప్రోలు, దువ్వూరి, బసవరాజు ముఖ్యమైనవారు. గురజాడ 'దేశభక్తి' గేయం జాతీయాభిమానంతో పాటు అంతర్జాతీయ భావన కలిగిస్తుంది. రాయప్రోలు 'జన్మభూమి' గేయం జాతీయ కవితా పురంధ్రికి శిరోభూషణం వంటిది.

'ఏ దేశమేగినా, ఎందుకాలిడినా
ఏ పీఠమెక్కినా ఎవ్వరేమనినా
పొగడరా నీ తల్లి భూమి భారతిని
నిలుపరా నీ జాతి నిండు గౌరవము'

రామిరెడ్డి గారు 'నైవేద్యము' అన్న శీర్షికతో భారత మాతృచరణ పూజకై తరలిపోయిన సామాన్య ప్రజల గీతిని వినిపించారు. వీరి 'మాతృ మందిరము'లో మాతృపద సన్నిధిలో ఆత్మలను కర్పూరంగా వెలిగించనిదే స్వాతంత్ర్య ఫలం సిద్ధించదనే ప్రబోధమున్నది ఇవిగాక వీరు 'మేలుకో భారతకుమారా మేలుకోరా తరుణధీరా' అని ప్రబోధ గేయాలు రచించారు.

మాతృదేశం పట్ల అసిధారా సదృశమైన ఆవేశంతో వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

"నీచపు దాస్య వృత్తి మన నేరని శూరత మాతృదేశ సే
వాచరణమ్మునందసుల్పరణఁ జేసినవారి పార్థివ
శ్రీ చెలువారు చోటఁ దదస్రుగ్రుచులన్ వికసించి, వాసనల్
వీచుచు, రాలిపోవగ వలెందదుదాత్త సమాధి మృత్తికన్"

అంటూ వెల్లడించారు.

వెంకట పార్వతీశ్వరులు 'పరమార్థనిధియైన భారతభూమి, పైసకు కొఱగాక పాడగుచుండ', 'పరమాధామర్షన భారత భూమి బానిసతనములో బడి క్రుంగుచుండ' ఆర్య సంతతి వారు 'కనుమూసి కాలంబు గడపుట తగునె' అని హెచ్చరించారు.

'సింధు గంగానది జలక్షీరమెపుడు గురిసి బిడ్డలం
బోషించుకొనుచున్న పచ్చి బాలెంతరాలు మా భరతమాత'

అని జాషువా జాతీయాభిమాన్‌తో భరతమాతను కీర్తించారు.

'దేశ భక్తియై తేజరిల్లుచు
దేశ సేవనే పూజ సల్పుచు
దేశ మాతకై దివిటీ కావలె'

అని భారత జాతీయాభిమానంతో కవి కొండలవారు మాతృదేశ సంకీర్తనం గావించారు. 'లేవరా భరతపుత్ర లేవరా' అంటూ భరతమాత విముక్తికి స్వాతంత్ర్య సమరంలో పాల్గొనమని భరత పుత్రులకు అడవి బాపిరాజు గారు పిలుపునిచ్చారు.

ఎ) గాంధీ ప్రశస్తి:

జాతీయోద్యమానికి కేంద్రబిందువైన గాంధీజీని కీర్తించిన భావ కవుల్లో బసవరాజు అప్పారావు గారు ముఖ్యులు.

'కొల్లాయి గట్టితేనేమి మా గాంధి
కోమటై పుట్టితేనేమి
వెన్నపూసా మనసు, కన్నతల్లీ ప్రేమ
పండంటి మోము పై బ్రహ్మ తేజస్సు
చకచక నడిస్తేను జగతి కంపించేను
పలుకు పలికితేను బ్రహ్మావాక్కేను'

అని గాంధీగారి వ్యక్తిత్వాన్ని, వీరత్వాన్ని వర్ణించిన ఈ పాట ఆనాడు ఆబాలగోపాలాన్ని, పండిత పామరుల్ని రంజింపచేసిన రసగుళిక.

"జయగాంధీ దేవా మంగళం జయ మంగళంబు నీకు
సత్యాగ్రహాశ్రమతా సా సాంతి స్వభావమానసా"

అని గాంధీ గారిని మహాత్ముడుగానే కాక పరమాత్మగా భావించే ధోరణితో కొందరు హారతి పాటలు రచించారు.

హిమాలయోత్తుంగ శృంగం నీ బ్రదుకు ఉమాపతీ నృత్య రంగం అని గాంధీగారిని అడవి బాపిరాజు గారు స్తుతించారు.

బి) ప్రచార గీతాలు:

గాంధీజీని గురించి, రాట్నాన్ని గురించి, స్వరాజ్యాన్ని గురించి, భారత జాతీయోద్యమంలోని వివిధ విషయాలను గురిఇచి భావ కవులు ప్రచార స్థాయిలో గేయాలు, పద్యాలు వ్రాసిన వారు పలువురున్నారు.

మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి 'అంటరాని వారెవరో కాదు మా వెంటరానివారే' అని హరిజన సమస్య పై స్వరాజ్య సమస్య పై గీతాలు రచించి స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి కొత్త స్ఫూర్తి కలిగించారు.

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ గారు 'మాకొద్దీ తెల్లదొరతనమూ' అనే పాటతో సామాన్య ప్రజలలో స్వాతంత్ర్య శంఖారావం చేశారు. బసవరాజు అప్పారావు గారు

సిగ్గు లేదా నీకు శరము లేదా
అన్నమైనా లేక బీదలల్లాడుతుంటేను
సీతాకోక చిలుకలాగ సీమగుడ్డ గట్టి తిరుగ

అని విదేశీ వస్త్రధారులను తీవ్రంగా నిరసించారు.

స్వదేశీ ఉద్యమం కారణంగా వచ్చిన ఖద్దరు ప్రచార ఉద్యమంలో రాట్నానికి ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. రాట్నాన్ని గురించి భావ కవుల్లో చక్కని గీతాలు రచించిన వారున్నారు.

'ఓ చిన్నరాట్నమా, ఒయ్యారి రాట్నమా, ఒప్పైన రాట్నమా వడివడివడుకు' అని కవి కొండల వెంకటరావు గారు రాట్న ప్రచారాన్ని ప్రారంభించి,

"మోడు మోకులు చిగుర్వోసెడి పోలిక
నీ బట్ట గట్టేరు వడివడి వడుకు

జాబిల్లి కిరణంబుఁ జందాన సాగెడు

నీ దారమెంతురు వడివడి వడుకు''

అని దాని ప్రాశస్త్యాన్ని కవిత్వ గంధం గుబాలించేటట్లు కీర్తించారు.

దువ్వూరి వారు 'తిప్పవేరాట్నమా దేశ చరితంబు, విప్పవే రాట్నమా విజయకేతనము' అని గానం చేశారు.

2.1.2 వస్త్వాశ్రయ రీతి:

భారత జాతీయాభిమానాన్ని వస్త్వాశ్రయ రీతిలో కూడా వెల్లడించడం భావకవుల కావ్యాల్లో కనిపిస్తుంది. దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి ద్రౌపది సందేశం, చామర్తి రాజశేఖరరావు గారి పాంచాలీ సాంత్వనం, కరుణ శ్రీ గారి ధనుర్భంగం, పెనుమర్తి వెంకటరత్నం గారి దీపావళినాడు, తుమ్మలవారి ఆదర్శవీరుడు, రాజశేఖర సతావధాని గారి రాణాప్రతాప సింహ చరిత్ర, గడియారం శేషశాస్త్రి గారి శివభారత ఈ ధోరణిలో వచ్చిన రచనలు.

2.1.3 ఆంధ్రాభిమానం:

ఆంధ్రాభిమానంతో 1905-1920 మధ్య ఆంధ్రోద్యమం సాగించి. భాషాపరమైన ఉద్యమాల ప్రభావంతో ఆంధ్రోద్యమం రూపుదాల్చిందియ ఆంధ్రుల గత వైభవం ఈ ఉద్యమానికి ఊపిరినిచ్చింది. కృష్ణా పత్రిక, ఆంధ్రప్రతిక, ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమానికి ప్రచారం కలిగించాయి. 1907లో విజ్ఞాన చంద్రికా మండలి స్థాపన, 1910లో గుంటూరులో ఆంధ్రయువజన సాహిత్య సంఘ సమావేశంలో జరిపిన ఆంధ్రరాష్ట్రానికి సంబంధించిన తీర్మానం, 1910లో ఢిల్లీ రాజధాని కావడంతో జరిగిన ఉత్సవాల సంరంభం, 1913లో బాపట్లలో జరిగిన ప్రథమాంధ్ర మహాసభ - ఈ సంఘటనల సమిష్టి ప్రభావమే ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమ కవిత్వంగా రూపొందింది.

'రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ప్రబోధించిన

నాదుజాతి నా దేశము నాదు భాష

అను అహంకార దర్శనమందు మాంధ్ర' అన్న పంక్తులలోని అహంకార దర్శనమే ఆంధ్రోద్యమానికి మూలమైంది.

రాయప్రోలవారికి ముందే 1914లో గడ్డము కొండారెడ్డి గారు 'ఆంధ్ర మాతృస్తవము' అను శీర్షికతో ఆంధ్ర మాత ప్రాచీన వైభవాన్ని ప్రస్తుత దుస్థితిని చిత్రించారు. 1916లో మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి గారు 'ఆంధ్ర సంవత్సరాది'లో వసంత కాల ప్రకృతిని వర్ణించే నెపంతో ఆంధ్ర రాష్ట్ర భావనను వెల్లడించారు.

'ఆంధ్ర ప్రత్యేక రాష్ట్రానికి చాటించె

మదపికంబులు పంచమస్వనంబున'

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఆంధ్రుల గత వైభవాన్ని 'అమరావతీ పట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వ విద్యాలయమ్ములు స్థాపించునాడు', ఓరుగల్లున రాజవీర లాంఛనమ్ముగా పలు శాస్త్రి శాలలు నిలుపునాడు' అంటూ కీర్తించారు. ఆంధ్ర నౌకలను, ఆంధ్ర తేజస్సును, ఆంధ్ర పౌరుషాన్ని తెనుగు వాణిని, తెనుగు భూమిని కీర్తించిన రాయప్రోలు వారు

'జాటిన దేశ గౌరవము చక్కనదిద్ది మహాంధ్ర మండలీ

భారము శ్లాఘనీయముగ పాలన చేసి, సమాన రాష్ట్రముల్

కూరిమినాసజేయ తెనుగుంబుడమిన్ కయిసేయరయ్య'

అని ప్రత్యేక రాష్ట్ర ఆవశ్యకతను, ప్రస్తుత కర్తవ్యాన్ని ప్రబోధిస్తున్నారు.

2.1.4 ఆంధ్ర జాత్యభిమానం:

జాతి, దేశ, భాషాభిమానాలనే మూడు పాయలుగా ఆంధ్రాభిమానం ప్రవహించింది. ఈ మూడింటికి గత వైభవ స్మరపణం, వర్తమాన స్థితిపట్ల విచారం, భవిష్యత్ కర్తవ్య ప్రబోధం ముఖ్య లక్షణాలు.

ఎ) శౌర్య ప్రశస్తి:

విశ్వనాథ వారు ఆంధ్ర పౌరుషములో

'కోటగోడల నుండి కుప్పించి సింహంబు
    లోయన నరులపై నురక లేదో
కొండయడుగు నుండి కొండ పై వరకు నూ
    గించి తేజీల దూకించ లేదో
కోటతల్పులను ఢీకొనవచ్చు కుంభి కుం
    భమ్ముల గ్రుద్ది చంపంగ లేదో'

అని ఆంధ్రుల శౌర్య పరాక్రమాలను చారిత్రక నేపథ్యంలో చిత్రించారు.

'కంచి కోటల కంచు తల్పులు ఖంగు ఖంగున మ్రోగునప్పుడు
తంజనగరపు కోట గోడలు చెంగు చెంగున నెగురనప్పుడు'

అని త్రిపురనేని రామస్వామి గారు ఆంధ్రుల గత వైభవ పరాక్రమాన్ని తెలిసికొమ్మని తెలుగు బిడ్డలను హెచ్చరించారు.

బి) ఐశ్వర్య ప్రశస్తి:

ఆంధ్రులు గతంలో సాగించిన విదేశ వాణిజ్యాన్ని, నౌకావ్యాపారాన్ని, సాధించిన సిరి సంపదలను భావకవులు అత్యంతావేశంతో స్మరించారు.

'పాకాల చెఱువు చెంపల పండు ధాన్యముల్
అన్యదేసాధీశులడుగునాడు'

అని రాయప్రోలు వారు ఆంధ్రుల ఐశ్వర్యాన్ని స్మరించారు.

"ఈజిప్టు నుండి కృష్ణా జలమ్ములకు బా
    రంబాటగా పరాక్రమము జూపి
సకల దీవుల విజయ ధ్వజముల నాటి
    తనదు తెరచాప వార్ధి రాజునకు కట్టు
కోకగా .... "

అని తుమ్మల వారు ఆంధ్రుల నౌకా వ్యాపారాన్ని ప్రశంసించారు.

సి) కళా ప్రశస్తి:

శిల్ప సంగీత, కవిత్వాది లలిత కళలలో ఆంధ్రులు సాధించిన కౌశలాన్ని భావకవులు తనివితీర కీర్తించారు.

"తలవంచలేదు విఠ్ఠల రాయదేవుడు
పటు శతాబ్ద భీల భారమునకు
నవసిపోలేదు సానువు గణేశుని బొజ్జ
బహుకాల దీర్ఘోపవాసములకు''

అని జాషువా గారు ఆంధ్ర శిల్ప ప్రశస్తి గావించారు.

'ఏ రీతి మలచిరో ఈ స్తంభములయందు
ప్రోవు గమ్మిన మల్లెపూవుచాలు
ఏ లేపనంబున నీ కుడ్యముల కెల్ల
దనరించినారో యుద్దాల తళుకు

అని పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు గారు ఆంధ్ర శిల్పుల కళా నైపుణ్యాన్ని కీర్తించారు.

2.1.5 దేశాభిమానం:

భావ కవులు ఆంధ్ర దేశ భౌతిక స్వరూపాన్ని కూడా అద్బుతావేశంతో ఉల్లేఖించారు. ఈ దేశాభిమానంలో క్షేత్ర ప్రశస్తి, నదీ ప్రశస్తి, దుర్గ ప్రశస్తి అనే మూడు అంశాల ప్రస్తావన ఉంటుంది.

ఎ) క్షేత్ర ప్రశస్తి:

కొడాలి సుబ్బారావు గారి 'హంపీ క్షేత్రము' కరుణరసార్ద్రమైన కావ్యం.

శిలలు ద్రవించి యేడ్చినవి జీర్ణములైనవి తుంగభద్రలో
పలిగుడి గోపురంబులు, సభాస్థలులైనవి కొండముచ్చు గుం
పులకు, చరిత్రలో మునిగిపోయిన దాంధ్ర వసుంధరాధి పో
జ్జ్వల విజయ ప్రతాప రభసం బొక స్వప్న కథా విశేషమై

అని గత వైభవాన్ని తలచుకొని కొడాలి వారు ప్రస్తుత స్థితికి రోధించారు.

శ్రీ దక్షవాటికా శృంగార దేవతా
సేవఁ గస్తూరి వాసించునాడు

అని ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు 'దక్షారామ' కావ్యంలో ఆంధ్రాభిమానాన్ని వ్యక్తీకరించారు.

పుట్టపర్తి వారు పెనుగొండ లక్ష్మిలో 'గగనమహలు' గత వైభవాన్ని, ప్రస్తుత దీనస్థితిని

"రాయ పాదముద్రలు దలఁదాల్చి సొం
పులు దిద్దుకొన్నట్టి కవికి మిన్న
....
తెనుగు ఢంకాలు మ్రోగిన దివ్యభూమి
కనుమ తమ్ముడా! జీర్ణంబు గగన మహలు''

అని వర్ణించారు.

దువ్వూరి వారి కొండవీడు, విశ్వనాథ వారి కొండవీటి పొగమబ్బులు దుర్గముల గత వైభవాన్ని స్మరించిన ఖండ కావ్యాలు.

బి) నదీ ప్రశస్తి:

దేశ భౌతిక సంపదలో నదీ సంపత్తి ప్రథమ గణ్యమైనది. ఆంధ్రుల జీవితంతో పెనవేసికొన్న కృష్ణా, గోదావరి, తుంగభద్ర, పెన్నా నదులను కేంద్రంగా చేసుకొని భావకవులు ఖండ కావ్యాలు రచించారు.

'ఆంధ్ర పౌరుషము'లో విశ్వనాథ వారు నాలుగు తెలుగు నదులను కేంద్రాలుగా గ్రహించి ప్రాచీన కాలంలో జరిగిన సాహితీ శిల్పకళా విలాసనాన్ని ఆంధ్ర జాతి వైభవాన్ని ప్రశంసించారు.

గోదావరి నుద్దేసించి జాషువా గారు

"శబ్ద శాసనుని ద్రాక్షా కవిత్వమును గా
వించి యెన్నాళ్ళు లాలించినావో"

వర్ణిస్తూ నన్నయను స్మరించారు.

2.1.6 భాషాభిమానం:

రాయప్రోలు వారు తెనుగు మాన్యములో తెలుగు తల్లిని కీర్తిస్తూ తెలుగు భాషలో మీగడలు, వెన్నపూసలు, తేనె చుక్కలు, పూల మాధుర్యాలు ఉన్నాయని తమ భాషాభిమానాన్ని వ్యక్తం చేశారు.

"ఊరక రాష్ట్ర మూడిపడునొక్కొ మహేశ్వరినట్లు మాతృ భా
షా రమణిన్ భజించుటకు సంబరమందని చచ్చు జాతికిన్"

అని తుమ్మల వారు ఆంధ్ర భాషా సేవ చెయ్యనిదే ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రం రాదని హెచ్చరించారు.

2.2 సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం:

భావ కవులు రచించిన సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం పై మానవోద్యమ ప్రభావం, గాంధీజీ సర్వోదయ సిద్ధాంతాల ప్రభావం ప్రసరించిందే తప్ప కాల్పనిక కవిత్వ ప్రభావం అణుమాత్రం కడా లేదు.

రామమోహన రాయలు వంగ దేశంలో ఎగురవేసిన మానవోద్యమ ధ్వజాన్ని తెలుగునాట వీరేశలింగం గారందుకున్నారు. రామమోహన రాయల ఉద్యమానికి బ్రహ్మ సమాజం వాహికగా ఉండేది. వీరేశలింగం గారు ఈ సంఘాన్ని ఆంధ్ర దేశంలో స్థాపించి దీని ద్వారా తమ సంస్కరణ కార్యాలు జరిపారు. వీరేశలింగం గారు నడుపుతున్న సంఘ సంస్కరణ మహోద్యమ నిర్వహణలో రఘుపతి వేంకటరత్నం నాయుడు గారు కుడి భుజమై నిలిచారు. వీరేశలింగం గారు ప్రారంభించిన బాల్య వివాహ ఖండనం, కన్యాశుల్క నిరసనం మున్నగు వానితో పాటు ఆ కాలంలో వర్ణ వ్యవస్థా నిరసనం కూడా తలెత్తింది. కొంతకాలం తర్వాత సంఘ వ్యవస్థా నిరసనం ప్రారంభమైంది. దీనికి త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు మూల పురుషులు, ఇవన్నీ వనవోద్యమ లక్షణాలే. మానవోద్యమం రెండవ తరంలో గాంధీయ దృక్పథంగా రూపొందింది. మానవోద్యమంలోని ఈ రెండు శాఖలను దృష్టిలో పెట్టుకొని భావ కవితా కాలంలో సంఘ సంస్కరణ కవిత్వం వెలువడింది.

కొందరు భావ కవులు వితంతు విలాపాన్ని వినిపించారు. కొందు కన్యాశుల్కాన్ని నిరసించారు. కొందరు వర్ణ విభేద పిశాచానికెదురు తిరిగారు. కొందరు గాంధీజీ నడిచిన బాటలో కాల్మోపి హరిజన సమస్యను కావ్య వస్తువుగా చేసికొన్నారు. ఇంక కొందరీ బాటలోనే విశ్వమానవ ప్రేమను పతాకగా స్వీకరించి ప్రస్థానించారు.

2.2.1 దురాచార నిరసనం:

వీరేశలింగం గారి సంస్కరణ వజ్రఘాతంతో అతి బాల్య వివాహ పద్ధతి చూర్ణమై పోయింది. బాల్య వివాహాలు సన్నగిల్లాయి కాని పూర్తిగా పోలేదు. బాల్య వివాహాల వల్ల వితంతువుల సమస్య బయలుదేరింది. 'శుల్కము'న కాసపడి తల్లిదండ్రులు వృద్ధులకు తమ కూతుళ్ళ నంటగట్టటంతో ఇది మరింత విషమించింది.

మంగిపూడి వెంకట శర్మ గారు వితంతువుల దుర్దశను 'బాలవితంతు విలాపము' అను కావ్యంలో చిత్రించారు. ఇందులో కవి బాల్య వివాహాలను నిరసించిన తీరు గమనించుదాం.

'పొత్తిళ్ళలో నున్న నెత్తురు కందుల
పెండ్లిండ్లు సేయ భావించు నొకడు
పురుడు వోవక మున్నె బొట్టెల నమ్మంగ
బేరసారములు గావించు నొకడు
కన్నులు తెఱవని కనుగాయలను గట్టి
పెట్టి వృద్ధులను సేవించు నొకడు
పాలైన విడువని పసికూనలను గూర్చ
వెసరాయబారి రావించు నొకడు'

ఈ కావ్యంలో శర్మగారు వృద్ధ వివాహాలను నిశితంగా విమర్శించారు. వనితలకు వైధవ్యం వల్ల ప్రాయంలోనే వచ్చిపడే దురవస్థను హృదయ విదారకంగా చిత్రించారు.

గురజాడ వారి పూర్ణమ్మ, రాయప్రోలు వారి స్నేహలత ఈ 'శుల్కము'నకు నిరసనగా వ్రాయబడిన కావ్యాలే.

వనితలను వంటయింటి కుందేళ్ళ వలలె అణగద్రొక్కే పద్ధతిని ఆనాటి కవి తీవ్రంగా ఖండించాడు.

'బాలుర కెట్టులో బాలల కట్టులే
యున్నత విద్యల నొసగుడయ్య
యువకుల కెట్టులో యువతుల కట్టులే
స్వేచ్ఛా ప్రధానంబు సేయరయ్య'

అని మంగిపూడి వెంకట శర్మ గారు 'అబలా విలాపము'లో దేశీయులను ప్రబోధించారు.

ఏకేశ్వరారాధనం, విగ్రహారాధనా నిరసనం బ్రహ్మ సమాజం ప్రచారం చేసిన ధ్యేయాల్లో ముఖ్యమైనవి. తెలుగునాట ఈ లక్ష్యాలను ప్రచారం చేయటానికి బ్రహ్మ సమాజ ప్రార్థనా మందిరాలు ముఖ్య పట్టణాల్లో నెలకొల్పబడ్డాయి. కందుకూరి వారు, వెంకటరత్నం నాయుడు గారు దీనికి మూల స్తంభాలు. వీరి సిద్ధాంతాలకు లోనైన కవులు విగ్రహారాధన ధోరణిని పద్య గేయ రూపంలో నిరసించారు. భావ కవి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు

"శిథిలాయమ్ములో శివుడు లేడోయి
ప్రాంగణమ్మున గంట పలుక లేదోయి
దివ్య శంఖము గొంతు తెరువ లేదోయి
పూజారి గుడి నుండి పోవ లేడోయి
చిత్ర చిత్రపు పూలు చైత్ర మాసపు పూలు
ఊరూర ఇంటింట ఊరకే పూచాయి
శిథిలాలయమ్ములో శిలకెరుగా కునుకు
పూజారి కొకటేని పూవు లేదోయి"

అను గేయంలో భక్తి భావమున్నచోట పరమాత్ముడున్నాడని, అతడు ఆలయంలోనే బందీగా ఉండడని, విగ్రహారాధనాతత్వాన్ని వ్యంగ్యంగా ఎత్తిపొడిచారు.

2.2.2 వర్ణ వ్యవస్థా నిరసనం:

మానవోద్యమం కుల, మత, వర్ణ వ్యత్యాసాల నెదిరించింది తెలుగునాట బ్రహ్మ సమాజం ఈ తత్వాన్నే ప్రాచరం చేసింది. బ్రహ్మ సమాజ ప్రభావంతో కంఠమెత్తిన కవి వర్ణ విద్వేష సృంఖలాలను తెగద్రెంచుడని ఉద్ఘోషించాడు.

'గుణములేని వాని దేకులమైతే నేమి
తృణమైతే నేమి శ్రీచరణమంటునేని
ఏ కౌటిల్యము వీని నేర్పరిచిందో కాని
చీకటి గదులున్నే జగదీశ్వరాలయములోనే'

అని పరమేశ్వర సన్నిధానంలో వర్ణ ప్రసక్తి లేదని కృష్ణశాస్త్రి గారు స్పష్టపరిచారు.

గుణాన్ని బట్టి కాక, కులాన్ని బట్టి మానవుల హెచ్చుతగ్గులను నిర్ణయించే వ్యవస్థను భావకవి నిరసించాడు. కడజాతి వానికి సంఘం చూపిన నిర్దాక్షిణ్యానికి ఎదురు తిరిగి కావ్యరూపాన సవాలు చేశాడు. గగన గంగ కూడా కడజాతివాని తలమీద పులిమిన పంకాన్ని కడిగి కరుణించలేక పోయిఇదని ఆక్రోశించాడు. ఈ విధమైన ఆక్రందనలకు జాషువా గారి 'గబ్బిలము'న అక్షర రూపం సిద్ధించింది. 'భరతోర్వరకుం గడగొట్టు బిడ్డ'డైన అరుంధతీ సుతుడు తన దుస్థితిని కైలాసపతికి విన్నవించవలసిందని గబ్బిలంతో తెలిపిన సందేశమిది. దీనిలో కవి ఆనాడు బిగిసికొనిపోయిన వర్ణ వ్యవస్థలోని కుళ్ళును వెలిచిమ్మటకై ప్రయత్నించాడు. 'సనాతన ధర్మ ధేనువుల్ పిదికిన పాలు పేదకు (అంటరాని వానికి) లభింప'వని, అతని గాలిసోకగా 'నాల్గు పడగల హైందవ నాగరాజు' కసరి బుసకొట్టునని, ప్రతిమల పెండ్లి సేయుటకు వందలు వేలు వ్యయింత్రు గాని దుఃఖిత మతులై'న వారి పాత్రలలో భరతమేదిని ఓతుకు విదల్పదని నిశిత జన వ్యంగ్యంతో వర్ణ వ్యవస్థలని దుస్థితిని జాషువా గారు ఎత్తి చూపారు.

2.2.3 సంఘ వ్యవస్థా నిరసనం:

జాషువా గారు కేవలం వర్ణ వ&.వస్థ వలన సంఘంలో జరుగుచున్న అన్యాయాలనే విమర్శించారు. ఒక్క వర్ణ వ్యవస్థ మాత్రమే కాదు సంఘంలోని సమస్త వ్యవస్థ కుళ్ళిపోయిందని హుంకరించి తెలుగునాట విప్లవ శంఖం పూరించారు. త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి గారు సంఘంలో అధికార ముద్ర దాల్చిన పురాణాలు, ధర్మశాస్త్రాలు, ఇతిహాసాలు అగ్రజాతుల వారు తమ స్వార్థం కొరకు కల్పించుకొన్న కట్టు కథలని, వారందించిన పురాణాల నల్లమందుతో మిగిలిన జాతులు నధ్యంలో మైకంలో మునిగిపోయాయని, సంఘ వ్యవస్థను ఆమూలాగ్రంను మార్చితే తప్ప కడమ జాతులకు విముక్తి లేదని చౌదరి గారి సిద్ధాంతం. సంబుక వధ, ప్రహ్లాద చరిత్ర మొదలైన మత ఆర్యులుద్రావిడులకు వ్యతిరేకంగా చేసిన పన్నాగాలను ఎత్తిచూపి పాఠకులను దిగ్భ్రాంతులనొనర్చారు. భగవద్గీతలోని 'చాతుర్వర్ణ్యం మయా స్పష్టమ్' అనే సూత్రానికి వ్యతిరేకంగా ఇంకొక భగవద్గీతను బ్రహ్మనాయని కృష్ణునిగా చేసి రచించారు. ఈ సిద్ధాంతాలన్నింటిని వారు 'సూత పురాణం' అనేపేరుతో వెలయించారు.

2.2.4 గాంధేయ దృక్పథం:

గాంధీజీ మానవోద్యమాన్ని వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య పరిధి నుండి సమిష్టి మానవ శ్రేయఃపథంలో ప్రవేశపెట్టిన మహనీయుడు. తం, వివాహం మొదలైన సమస్యల కన్నా ముందుగా సంఘంలోని ఆర్థిక దుస్థితిని, భావ దారిద్ర్యాన్ని తొలగించాలని ప్రతిపాదించాడు. కర్మయోగానికి ప్రాధాన్యమిచ్చాడు. మానవుని మనస్సును జయించటానికి కత్తి కన్న కారుణ్యమే ప్రబలమైందని నిరూపించాడు. జాతి అభ్యుదయానికి గ్రామ వికాసం అత్యవసరమని ప్రబోధించాడు. సత్యం, ధర్మం, ప్రేమ అనే విశాల సూత్రాల ద్వారా తన దృక్పథాన్ని దేశీయుల కందించాడు.

గాంధీజీ సిద్ధాంతాల ప్రభావం భావ కవులలో కొందరి పై విశేషంగా ప్రసరించింది. వారిలో తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు అగ్రేసరులు వారి 'ధర్మజ్యోతి' ధర్మవీరానికి, 'ఆత్మార్పణము' ఆత్మార్పణ తత్వానికి

మచ్చుతునకలు. 'ధర్మజ్యోతి' తుమ్మల వారి తండ్రి గారు తన ముంగిటికి వచ్చి వాలిన బంగారు ముద్దలను 'నాకెందు'కని త్రోసిపుచ్చిన ఉదంతాన్ని చిత్రించిన కావ్యం. 'ఆత్మార్పణము'లో కపోతం తన భార్యనే పొట్టబెట్టుకున్న కఱకు టెఱకువాని కడుపు మంట చల్లార్చటానికి కనికరించి ఆత్మార్పణం చేయగా ఆ ఎఱుకవానిలో కలిగిన మనఃపరివర్తన చిత్రింపబడింది. ఈ రెండు కావ్యాలు గాంధీగారి బోధనల ప్రభావముద్ర గలవే. గాంధీగారి ప్రభావానికి సంపూర్ణగాలోనై తుమ్మలవారు గాంధీజీ 'ఆత్మకథ'నే మహా కావ్యంగా రచించారు.

గాంధీయ దృక్పథంలో విశ్వమానవ ప్రేమను, జీవకారుణ్యాన్ని ధ్వనింపజేసిన కావ్యం పింగళి కాటూరి కవుల "సౌందరనందము" బుద్ధుడు నందునికి బోధించిన ధర్మసారం ఈ పద్యంలో పొదగబడింది.

'కొడుకులు లేని వారలకుఁగూరిమి బిడ్డవు మాతృహీనులౌ
బుడుతల కెల్లఁ దల్లివయి పోషణ సేయుము, 'నా'యనంగ లే
కడలెడు దీనులన్ మనుపు, మూర్ఖుల కాదరువై భుజింపు మీ
పుడమి దివమ్ము సల్పుమిదెపో, పరమార్థము బౌద్ధజాతికిన్'

గాంధీజీ సాగించిన అస్పృశ్యతా నివారణోద్యమం ప్రభావంతో వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు 'పంచమాభినందనము'లో

మమత దప్పిన యాతడు మాలగాక
మాట దప్పిన యాతడు మాలగాక
అన్నెమునుఁ బున్నెమెఱుగని యట్టి మాల
మాలయే? దేవుమెడఁ బూలమాలగాక

అని అస్పృశ్యతా నివారణకై గళమెత్తారు.

హరిజన దేవాలయ ప్రవేశ విషయమై కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు రచిఇచిన 'గుడి గంటలు'లో హరిజనులతో కవి పొందిన తాదాత్మ్యం గోచరిస్తుంది.

2.3 స్మృతి కావ్యాలు:

పాశ్చాత్యుల ఆత్మాశ్రయ కవిత్వంలో స్మృతి గీతం (Elegy) ప్రధానమైంది. ఎలిజీకి తెలుగులో శోక గీతం, శోక కావ్యం అనే పర్యాయ పదాలు వాడబడ్డాయి. ఆప్తులైన వారి మరణాన్ని గూర్చి స్మృతి రూపకంగా వ్రాసిన గేయాలు కాని, కావ్యాలు కాని ఎలిజీ అనిపించుకుంటాయి.

భావ కవిత్వంలో మొట్టమొదటి స్మృతి కావ్యం రచించిన వారు రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారే. గోపాలక్రిష్ణ గోఖలే నిర్యాణ వార్త వినగానే వీరు చక్కని స్మృతి కావ్యం రచించారు. తర్వాత బసవరాజు, విశ్వనాథ, నాయని మొదలైన వారు రసభరితాలైన గీతాలు, కావ్యాలు వెలయించారు.

2.3.1 దేశ నాయక స్మృతి:

రాజకీయ సాంఘీక కళాది రంగాల్లో ప్రసిద్ధులైన వారిని గురించి వ్రాసిన స్మృతి కావ్యాలు ఈ వర్గంలో చేరతాయి. రవీంద్రుని అస్తమయానికి భాష్ప స్తంభిత కంఠులై రాయప్రోలు వారు రచించిన 'రవీంద్రుని అస్తమయము'లో ప్రకృతి సమస్తం నిశ్శబ్దమై పోయినట్లు వర్ణింపబడింది. కిన్నెరలు స్రుతులాపి నిదురించాయని, రంగు గిన్నెలలోని వన్నెల చిన్నెలు మాసిపోయాయని, 'కావ్య కలకంఠీ కంఠ రాగము గాద్గద్యం వహించిందని కవి కరుణావేశంతో పలికినాడు.

గురజాడ అప్పారావు గారి నిర్యాణానంతరం దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి గారు వ్రాసిన గేయం చక్కని స్మృతి కావ్యమే.

అప్పారావు గారి 'గీత శీకరములు'

'యుగ యుగంబుల నుండి మ్రోగెడు
విశ్వగాన వియత్తరంగిణి
భంగముల నుప్పొంగు'నని కవి ఊహించినాడు
ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య గారి మృతికి బసవరాజు అప్పారావుగారు
ఏల పాడేనింక యమునా కళ్యాణినే
లీలా మానవుడు గోపాలుడు లేడాయె అని దుఃఖావిలురయ్యారు

కాశీనాథుని వారు శివైక్యం చెందగానే ఆంధ్ర కవులెందరో స్మృతి గీతాలు రచించారు. వానిలో తుమ్మల వారు వ్రాసిన 'విశ్వదాత' పేర్కొనదగిన స్మృతి గీతం. దీనిలో కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు 'మాతృదాస్య పాశచేద కౌశ్యమును గన్న కర్మయోగి'గా, 'బలికర్ణమాంధాతల విస్మృతికిందెచ్చు విశ్వదాత'గా, 'చదువులమ్మకు సేవ సలుపు బంటుగా' కీర్తింపబడ్డారు.

గాంధీజీ నిర్యాణానంతరం వెలువడిన ఖండ కావ్యాల్లో జాషువా గారి 'బాపూజీ' కావ్యం ఎన్నదగింది. 'మగ్గిన పండు', 'క్షమాప్రవాసి'యైన మహాత్ముడు తుపాకీ గుండ్లకు బలియైపోయిన విషయాన్ని తలచుకొని కవి ఇదియే పోవడమా! జగజ్జనక! రానేరావుగా అని ఆక్రోశించారు. 'భారతజ్యోతి గప్పున నారిపోయినదని, జగమొక్కుమ్మడి జొమ్ము గ్రుద్దుకొని మూర్ఛన్ దేలి తబ్బిబ్బు చెందినదని, ఖదరు రాటాల ఝుంకార రవళితో పాటు గండు పేదల నోటి కబళరాసి కూడా ఆగిపోయినట్లేయని కరుణ రసాత్మకంగా చిత్రించారు జాషువా.

2.3.2 సతీ స్మృతి:

భావకవుల్లో సతీ స్మృతిలో కావ్యాలు వ్రాసిన వారిలో విశ్వనాథ వారు, దువ్వూరి వారు, వెంకట పార్వతీశ్వరులలో లకరైన బాలాంత్రపు వెంకటరావు గారు ప్రథమ గణ్యులు.

విశ్వనాథ వారు వారి సతీమణి వరలక్ష్మీ పరమపదించగా 'వరలక్ష్మీ త్రిశతి' అను పేర మూడు వందల పద్యాలు రచించారు. వారే స్వయంగా 'వరలక్ష్మీ త్రిశతి' వియోగ కావ్యమని పేర్కొన్నారు. ఈ కావ్యం కర్మ శతకం, స్మృతి శతకం, నిత్య శతకం అని మూడు భాగాలుగా రచింపబడింది. కావ్య ప్రారంభంలో వ్రాసిన

'ఓ సభా! ప్రియభార్యా వియోగ మెఱుఁగ
నట్టియో పూర్వ సత్కృతీ! యకట! నీవు
కర్మ శతకంబు చదువకు మర్మఘాతి
నీ వెఱుగలేవు దానిలోని దగు....'

అనే పద్యంలో కవి కర్మ సతకంలోని మ్మచ్ఛేదకమైన దుఃఖ తీవ్రత ధ్వనింపచేశాడు. స్మృతి శతకంలో విభిన్న మానసిక దశలలో కవి మనసులో పొడచూపిన సతీ స్మృతి కణాలు చిత్రింపబడ్డాయి. నిత్య శతకంలో దుఃఖ నిత్యత, కర్మ నిత్యత నిరూపింపబడ్డాయి.

ఈ కావ్యంలో వరలక్ష్మీ స్వభావ చిత్రణాన్ని బట్టి ఆమె పతిశీలత్వమాత్మదఘ్నంగా ఉన్న సాధ్వీయని స్పష్టమవుతుంది.

'తన ప్రేమలోతు చిక్కని దృగంతచ్ఛటా
శ్రీఁగాని నోటితో జెప్పలేదు
తన దుఃఖ భారమెల్లను నిశ్చలాపాంగ
ములఁగాని నాల్కతో బలుకలేదు'

ఆమె కనులందె యెల్ల బ్రదుకు బ్రదికి, కనులందే ప్రాణముల్ వదిలిపెట్టిన యోగిని వెలగల చీరలేదని, సొమ్ములు లేవని, పతి దుఃఖపడినప్పుడామె, శాశ్వతమా ధనంబు? మీరలు కలరదే చాలునన్న మైథిలీ శీల! ఆమె ప్రేమోరూపము దాల్చి వచ్చిన గౌరీదేవి వలె పతి భావనలో నిల్చినది. విపరీతమైన మనో వికారము గల పతిని సమ్యక్చీలునిగా చేసినది. 'వట్టి నీరసబుద్ధి'యైన్నానిని రసోత్లపథముల సత్కవీశ్వరుని చేసినది. అట్టి ప్రాణాధికతోడ పోవుటెరుగక రక్షోమతితో బ్రతికియున్న తన మంద భాగ్యమునకు కవి ఎంతగానో కుంగిపోయాడు. మైథిలీ శీలయైన తన సతి లేని కాయం దహన యోగ్యమైన కట్టెగా భావించాడు. కృష్ణలో ఆమె అస్థులను కలుపుచున్నప్పుడు

'అంతె పేరున కంతె భార్యాస్థిగాని
నా శరీరాస్థి నిజము కృష్ణార్పణమ్ము'

అని సొగిలి పోయాడు.

సతీ స్మృతిలో వెలయించిన ఇంకొక చక్కని కావ్యం దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి 'భగ్న హృదయము'. ఈ కావ్య ప్రారంభంలోని ప్రకృతి వర్ణనలో కవి విషాద ఛాయలు ప్రవేశపెట్టాడు.

జలధర మాలికా మలిన శయ్యను మిత్రుడు గూలె, నేడ్పులా
ర్పులఁ బులుగుల్ కులాయముల పొంతల కేగక కొమ్మలెక్కిము
క్కులఁ దడి లేక యూర్చు వడగూరిన పోలికఁబూల తీగలుం
దలలను వాంచు గాలి వెడతాకున మూల్గు సహానుభూతితోన్

పూర్వము కవికి కనుపండువై తనరిన మోహన వస్తువులన్నీ 'భాష్పముల్ దొనక'గా నీరవ భాషలో అతనినోదార్చినట్లు వర్ణింపబడి, ప్రకృతికి కవికి ఉన్న అనుబంధం చిత్రితమైంది. కవి గారి సతీమని 'యౌవనంపు బంగరు చషకంబులో మరుగు గ్రమ్మెడి యాసవమింతని' ఇరువదియైదవే యేటనే కాలదుర్గతి వలన అస్తమించింది. ఆమె అకాల మృతి వలన కలిగిన చిత్త భ్రమణంతో కవి

హృదయమును దొంగిలించిన రీతిగానె
స్మృతిని సైతంబు నీవు హరింపు మతివ

అని విలపించాడు. పొలం నుండి రాగానే వాకిలి వద్ద నిల్చి స్వాగతమిచ్చే అర్థాంగి నిర్యాణంతో తన ఇల్లు మఠంగా మారిందని, తన 'యౌవన నందనం' నుసిగావింపబడిందని తీవ్ర బాధను వ్యక్తపరిచాడు. చివరకు కర్మ ఫలం దైవాధికారమని, సుఖదుఃఖాలను సమదృష్టితో స్వీకరించుటే ప్రాణి కర్తవ్యమని నిశ్చయించుకొని దాని చితిపైన నిర్మింతుఁ దాజమహలు అన్నంత ఆశా జీవియైనాడు.

బాలాంత్రపు వెంకటరావు గారు తమ సతీ నిర్యాణంతో వ్రాసిన 'విరహ సంగీతము' అను స్మృతి గీతం ఈ సందర్భంలో పేర్కొనదగింది. ఆమె మరణంతో విశ్వమును వెలయించు వెన్నెలపాట, కోరికల్ చిగురించు కోకిలపాట, కడలేని పాటలో కలసిపోయాయని వీరు భావించారు. ఆమె ఒక పతంగి అని, ఆమె 'బంగారు రెక్కల నీడ'లో నాడు తానొక గేస్తుననుకున్నాని, ఇప్పుడామె జ్ఞాపకంరాగ 'కనులఁగడగు చుంటి కడవెడు నీళ్ళతో'నని కరుణావిలంగా తమ అనుతాపాన్ని ప్రకటించారు.

2.3.3 సుతాదిక స్మృతి:

దువ్వూరి వారు 'శిశు వియోగము' అనే ఖండికలో తమ బిడ్డ పసికందుగా ఉన్నప్పుడే కను మూసినందుకు దుఃఖించారు. అప్పటికే భార్యా వియోగంతో విలపిస్తూ ఉండగా శిశువియోగం 'గోరుచుట్ట మీద రోకటిపోటైనది' ఈ దుఃఖాధిక్యంతో

పూవు రాలిన జఱుపిందె పూపయైన
నంటుకొని యుండునన్న పేరాస నుంటి
మృత్యు నిశ్వాస వనంబు రేగి సుడిసి
భావి ఫలమును గసుగందుఁ బైకి విసిరె

అని వాపోయారు.

సుతా స్మృతిలో రచింపబడిన గేయాలలో బసవరాజు అప్పారావు గారి 'నిర్యాణ సుఖము' పేర్కొనదగింది. 'మంగళప్రద' కవిగా కూతురు పేరు. ఆ చిట్టి తల్లి మరణించటంతో వారికి కత్తి పెట్టి పొడిచినట్లయింది. కోయిలొకసారి కూసిపోయినట్లు, పండొకటి చేతిలోబడి జారిపోయినట్లు పాపాయి మరణంతో కవి బాధపడ్డాడు. 'చలిపిడుగు' గర్జించగా సుతావియోగ దుఃఖితుడైన కవి ఈ విధంగా చెప్పుకొన్నాడు.

బంగారు బొమ్మ నాదు మంగళప్రదమ్మయొంటి
రుద్రభూమి కటికనేల నిద్రించెడు నొడలు మరచి

అందువలన చలిపిడుగా గర్జింపకుమని బ్రతిమాలుకున్నాడు. తన చిట్టి తల్లి మినుకు మినుకున మెరయు చుక్కలలో ఒక్కటిగా మారినదేమో అని పలవించినాడు.

ఇంతలో దీపావళి వచ్చింది. అందరికి వచ్చిన దీపావళికాక తనకు 'దివ్య దీపావళి' వచ్చింది. వేదాద్రినాథుడే కవి ఇంటిలో వెలసి ఉయ్యాల తొట్టెలో ఊగాడు. పుత్రోదయంతో కవికి సుతావియోగ వ్రణం కొంత తగ్గిపోయింది. వేదాద్రి శిఖరాల వెలిగేటి జ్యోతి, నాపూరి గుడిసెలో దీపమై ఉందని కవి ఆనందలోకపుటంచులను చుంబించాడు. ఇంతలో కొన్నాళ్ళకే, మానిపోని గుండె గాయం మీద గొడ్డలి దెబ్బ పడినట్లయింది. వేదాద్రి శిఖరాన వెలిగున్న జ్యోతి మినుకుమని కాసేపు కునికి పోయింది.

కాపుర మొచ్చిన కన్ని పాపాయి
ఇల్లు ఖాళీజేసి వెళ్ళిపోయాడు

అని కవి తీవ్రమైన దుఃఖోద్వేగంతో కుమిలిపోయాడు. ఈ చరణాలలో కవి తన బ్రతుకెట్లు శూన్యమై పోయిందో సూచించాడు. చిన్న మాటలలో మిన్ను మన్నులనేకం చేసే భావాన్ని వెలిబుచ్చాడు. కృష్ణశాస్త్రిగారన్నట్లుగా బ్రతుకును బ్రద్దలు చేసికొని నెత్తురు జీర అంటుకొని వెలికి వచ్చిన ఈ గేయభాగం 'ప్రపంచ కావ్య భాండాగారాల్లో గొప్ప పంక్తుల్లో ఇదొకటి'.

2.3.4 ఆప్త స్మృతి:

మాతా పితరులు, సోదరీ సోదరులు మొదలైన వారి స్మృత్యర్థం వెలువడిన కావ్యాలు, గీతాలు ఈ శ్రేణిలోకి వస్తాయి.

వీనిలో మాతృ స్మృతిలో వెలువడిన రచనలు ఎక్కువగా ఉన్నా నాయని సుబ్బారావు గారి 'మాతృ గీతాలు' ఈ ధోరణిలో రచింపబడిన కావ్యాల్లో శిఖరాయమానమైనవి. జననియైన ఉదయమ్మ అస్తమయంతో కవి ఉద్విగ్నుడై

'ఎవ్వడా క్రూర కర్మరుడెవడు! నీల
జలద నిర్ముక్త శైశిర శర్వరే ప్ర
శాంత మలవాటు పడిన నిసాంతమందు
ఆకట నట్టింటి దీపమ్ము నార్పినాడు'

అని దుర్విధిని దూషించాడు. పోయినది పార్వతీదేవి పూల రథము కదలినది, మారినది వల్లకాడు పూలవనముగా నేటి కన్న జనుల మాటలను స్మరించుకొని బాష్పతర్పణం చేశాడు. ఆమె వైకుంఠ పదవి నిధిష్ఠించిందని, ఆమె స్పర్శ చేత వైతరణిలో 'అమర శైవాలినీ సహస్రములు' పుట్టాయని, ఆమె పుణ్యవతీత్వాన్ని స్మరించుకున్నాడు. తల్లి మరణం తర్వాత సర్వకాల సర్వావస్థలలో ఆమె స్మృతినే అనుభవించాడు. వినాయక చవితి రాగా తన తల్లిచేతి ఉండ్రాళ్ళు కుడుములిక లేవని విలపించాడు. ఉగాదికి బ్రాహ్మణుడు పంచిన వేపపూత పచ్చడి మాతృ వియోగం వలన కాలకూటపు ముద్దవలె భావించాడు. శివరాత్రి రాగా నిరుడు శివరాత్రికి తన్ను వెంటబెట్టుకొని ఏటిలో స్నానం చేసిన అమ్మ నేడు భవజటాకాల్లో నీలి తరంగ సీకర స్నాన మొనరించుచున్నదని సంభావించాడు. సముద్ర తీరానికేగినా, స్నానానికి బావికేగినా తల్లికి సంబంధించిన స్మృతులే పెల్లగిలి వచ్చాయి. 'తల్లి మొద్దును ముద్దుగొను' బావిలోని అలలు అమ్మయేదిరా అని కవిని ప్రశ్నించాయట. ఈ విధంగా సర్వకాలాల్లో, సమస్త ప్రదేశాల్లో కవి మాతృమూర్తి స్మృతులే వెలయించుకొన్నాడు.

పెనుమర్తి వెంకటరత్నం గారు మాతృ స్మృతికై వ్రాసిన కావ్యం ఈ సందర్భంలో పేర్కొనదగింది. ఈ కావ్యంలో అశ్రుపూజ, శోకగీతి, శ్రావణాశ్రువులు మున్నగు ఖండికలున్నాయి. మాతృ మరణంతో తన బ్రతుకున 'దివాంధ గీతము' మ్రోగుచున్నదని, విలయాంధ తమస్సులు చుట్టుముట్టాయని, తన మధు ప్రవాహములు స్వప్నములై చెదరిపోయాయని కవి దుఃఖించినాడు.

జన్మ జన్మాల నాటి వాత్సల్య లతలు
విరియ బూచిన పూవులు పరువు మాసె
ఐహిక ఋణాను బంధము లస్తమించి
అమృతధారలె కాలకూటాగ్నులుమిసె

అని విధి వైపరీత్యానికి విలపించినాడు. నాయని వారి వలెనే ఈ కవికి గూడ శ్రావణ మాసం వచ్చినా, వినాయక చవితి, ఉగాది మొదలైన పండుగలు వచ్చినా మాతృ స్మృతియే ఆవహించి కనులను చెమ్మగిల జేసింది. మాతృస్మృతిలో ఖండ కావ్యాలు రచించిన వారిలో కొడాలి సుబ్బారావు కూడా గణనీయులు.

మోటూరి వెంకటరావు గారు పితృ మరణానికి, సోదరీ మరణానికి పొగిలిపోయి ఆహుతి అన్న గేయం రచించారు. తనకు కలిగిన ఆశయ భంగాన్ని

గాలి మేడలు హిమనగమ్ముల
గట్టుకొని నా బ్రతుకు నేటికి
గాజు పెంకులు వోలె ముక్కలు
గాగఁ జితికినది

అను చరణాలలో ఈ కవి చిత్రించుకున్నాడు. మోటూరి వారే రచించిన 'ఓ చెల్లి' అను ఖండ కృతి సోదరీ స్మృతి కెత్తిన కర్పూర కళిక. అన్యోన్య స్నేహంతో పెరిగిన కవి గారి సోదరి పెండ్లియైన పిమ్మట ఒక సంవత్సరానికే పాపాయిని ప్రసవించి కన్నుమూసింది. ఈ దారుణ సంఘటనతో కవిని తమస్సు లావరించాయి. సోదరీ స్మృతిలో ఇతడు వెలిబుచ్చిన భావ తీవ్రతకు ఈ క్రింది పద్యం చక్కని నిదర్శనం.

ఇపుడొక రక్తవీచి పెకలించిన నా కనులిట్లె బొత్తలై
రెపరెపలాడి శూన్య నిబిరీస నిసాంధ తమస్సు జీవితాం
తపుఁదుది ప్రాణ వాయువులఁ దాకిన దాక శిలాద్రవంపు పుటూ
రుపునయి చెల్లెలా యనెడు రోదన మొక్కటె నింతురోదసిన్

దువ్వూరి వారి 'సోదరీ స్మృతి' అన్నది కూడా ఈ శ్రేణిలో రసవత్తర రచనయే

చెల్లెలా! నీవు స్వర్గమ్ముఁజేరికొన్న
వత్సరంబులుఁ గడచియుఁ బ్రకృతి యందు
నీదు చిహ్నంబు లెల్లెడ నింపినావె

అని కవి ప్రకృతి అంతటా సోదరీ మూర్తి ఛాయలనే సందర్శించాడు. మొయిలు విడిన సశిరేఖను చూచి పొత్తి గుడ్డలు తొలగింపగా కనిపించు సోదరీ ముఖాన్ని స్మరించినాడు. 'సందె వేళల పలుచని జలదములను పూతపూచెడి చెంగావి పూల సొరునవ్వు నెడ' చెల్లెలి చెక్కులలో నటించు కాంతి మంజిమము తలచుకొన్నాడు.

అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారు కవి కొండల సాంబశివరావు గారి మృతికి వగచి 'సోదర స్మృతి' అను కండ కావ్యాన్ని రచించారు. ఈ పద్యాలలో వీరు సాంబశివరావు గారి భక్తి భావాన్ని, స్నేహ శీలాన్ని, శాంత వృత్తిని స్మరించారు.

నీ మధుర తేజోరూప సీమఁ దలచి
నీవు మొదలు పెటఁట్టన యక్షరావళులనుఁ
గూర్చి యల్లెద మింక మా నేర్చినట్లు
మానవ ప్రేమ పూర్ణ నిర్వాణ గీతి

అనే పద్యంలో అతని జీవితమే తమకు సందేశంగా పరిణమించిందని ఆశాభావం వెల్లడించారు.

ఈ విధంగా ఆరు శాఖలుగా విలసిల్లి వస్తు భావ రచనల్లో నవ్య ప్రయోగం గావించి మూడు దశాబ్దాలు ప్రతిభా మహితంగా విరాజిల్లిన భావ కవిత్వం ఆంధ్ర కవితా రంగంలో అప్రతిహతమైన ప్రభావాన్ని చూపి అభ్యుదయ కవిత్వానికి బాటలు తీసి నిశ్శబ్దంగా నిష్క్రమించింది.

సమీక్ష:

దేశభక్తి కవితా శాఖలోని జాతీయాభిమాన సంబంధమైన. ఆంధ్రాభిమాన సంబంధమైన ఖండ కావ్యాలను గురించి, సంఘ సంస్కరణ కవిత్వంలోని వర్ణ వ్యవస్థా నిరసనను, గాంధీయ దృక్పథాన్ని వెల్లడించే కావ్యాలను గురించి, దేశ నాయకుల, ఆప్తుల వియోగ దశలో ఆవిర్భవించిన స్మృతి కావ్యాల గురించి ఈ పాఠంలో తెలుసుకున్నారు.

2.4 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. దేశభక్తి కవిత్వాన్ని వివరించండి.
2. భావకవులు ప్రకృతిని విశ్లేషించిన తీరు వ్యక్తీకరించండి.
3. సంఘ సంస్కరణ కవిత్వంలోని అంశాలను సోదాహరణంగా వివరించండి.
4. భావకవుల రచనల్లోని స్మృతి కావ్యాలను పరిశీలించండి.

2.5 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వం సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు : డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి
2. తెలుగు కవితా వికాసం : కడియాల రామమోహనరాయ్

డా॥ జి. వై. ప్రభావతీ దేవి.

పాఠం - 3

అభ్యుదయ కవిత్వం - నిర్వచనం - లక్షణాలు

లక్ష్యాలు:

ఆధునిక కవిత్వం గురజాడ నుంచి భావకవిత్వం స్థితిని దాటి అభ్యుదయ రూపాన్ని పొందటం, అభ్యుదయ కవిత్వ స్వరూప స్వభావాలు, ప్రయోగదశ, ప్రగతి మార్గం, సామాజిక స్పృహ, సంఘ ప్రగతికి, మానవాభ్యుదయానికి మార్గాలను సామాజిక దురాచారలకు పరిష్కారాన్ని చూపిన అభ్యుదయ కవిత్వం, ప్రజలకు చేరువగా కవిత్వం, ప్రజా నాట్యమండలి ప్రజా కళారూపాల ద్వారా అభ్యుదయ భావ ప్రచారం వంటి అంశాలను తెలియపరచటం ఈ పాఠం లక్ష్యం.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

3.1 అభ్యుదయ కవిత్వం - నిర్వచనం - లక్షణములు

3.2 అభ్యుదయ కవిత్వం - ఆవిర్భావం - పరిణామ దశలు

3.3 అభ్యుదయ కవిత్వం - ప్రయోగదశ - ప్రగతి దృక్పథం

3.4 ఛందస్సు మీద తిరుగుబాటు - వచన కవిత్వం

3.5 అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమం ఒక చారిత్రకమైన అవసరం

3.6 ఆంధ్రదేశంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ అవతరణ - అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమానికి తోడ్పాటు

3.7 అభ్యుదయ రచయితల సంఘం వీరేశలింగం - గిడుగు - గురజాడల అభ్యుదయ దృక్పథం

3.8 అభ్యుదయ రచయితల సంఘం - చిలకమర్తి

3.9 అరసం కార్యకలాపాలు

3.10 స్వయం సమీక్షా ప్రశ్నలు

3.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు

3.1 అభ్యుదయ కవిత్వం - నిర్వచనం - లక్షణములు:

"అభ్యుదయ రచన సమకాలికమైన జీవిత పరిస్థితులను రాజకీయ వాతావరణానికి, ఆర్థిక సమస్యలకు, సమాజ సంఘర్షణలకు నైతిక సందర్భాలకు ఐహిక ఆ ముష్మిక సిద్ధాంతాలకు వైజ్ఞానిక విశేషాలకనుగణ్యంగా అనుకూలంగా తగినట్టి, అవసరమైనట్టి మార్పులతో విలసిల్లవలెను అని పి.వి. రాజమన్నారు అభ్యుదయ సాహిత్య స్వరూపాన్ని వివరించారు (1947 మార్చి - అభ్యుదయ).

అభ్యుదయ సాహిత్య స్వరూపాన్ని మరింత స్పష్టంగా దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి "పీడింపబడే వాళ్ళు, పీడించే వాళ్ళు ఉన్న ఈ వర్గ సమాజం ఉండాలని ఎవరూ కోరరు. రానున్న విధానంతో సాధారణ మానవుడే మకుటధారి. పురోగమిస్తున్న లోకాన్ని ప్రతిఘటించేవారు ఎప్పుడూ అభ్యుదయ వాదులు కాజాలరు. ఈ ధనిక సమాజం పోవాలనుకోవడమే అభ్యుదయం. ఇది మనస్సులో పెట్టుకొని వ్రాసేది అభ్యుదయ రచన అని చెప్పారు. (తృతీయ అభ్యుదయ రచయితల మహాసభ - అధ్యక్షోపన్యాసము - 1946).

కవిత్వంలో అభ్యుదయమంటే ఏమిటో వివరిస్తూ శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ రచయితలు తెచ్చిన విప్లవం రసావిష్కరణకు రసాస్వాదనకు సంబంధించినది. సాహిత్యం ఒక భోగ వస్తువుగా పరిగణించే దృక్పథం మీద వీరు తిరగబడుతున్నారు. నేటి రచయితకు ప్రజలే ప్రమాణము. కొన్ని కారణాల వల్ల సాహిత్యానికి దూరమైపోయిన ప్రజల జీవితాలను మళ్ళీ సారస్వతోన్ముఖంగా తీర్చటానికి నేటి రచయితలు పాటు పడుతున్నారు అన్నారు.

ఎ) సమ సమాజ నిర్మాణం అభ్యుదయ కవుల ప్రధాన లక్ష్యం.

బి) సమాజంలో పీడించేవారు, పీడింపబడేవారు అని రెండు వర్గాలు ఉండకూడదు. పీడన ఏ రూపంలోనూ ఉండకూడదు.

సి) కష్ట జీవులకు తమ కష్టానికి తగిన ప్రతిఫలం లభించాలి.

డి) కుల, మత భేదాలు అంతరించిపోవాలి. మనుష్యులందరూ సమానులేనని తలంచాలి.

ఇ) స్త్రీలకు గౌరవ స్థానం ఉండాలి. పురుషులతో సమానంగా ఆస్థి హక్కు మొదలైన హక్కులన్నీ ఉండాలి.

ఎఫ్) దైవ భావనను విడనాడి మనిషి మనిషిని ప్రేమించే మానవతా భావం ప్రజలలో వ్యాపించాలి.

3.2 అభ్యుదయ కవిత్వం - ఆవిర్భావం - పరిణామ దశలు:

కవిత్వం ఆనందాన్నివ్వటంతో పాటు విశ్వ శ్రేయాన్ని కలిగించాలని ఆది నుండి కవులు, కావ్య శాస్త్రవేత్తలూ భావిస్తూ వచ్చారు. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగాన యొనర్పంబూనిన ప్రబంధంబునకు కథా క్రమం బెట్టిదనిన అని ప్రారంభించిన కావ్యాల్లో ఉన్న అభ్యుదయం ప్రజల మేలుకోరినది కాదు. కొందరు కవులు రాజుల విలాసాలతోపాటు వ్యసనాలను కీర్తించే స్థాయికి దిగజారారు. "రాయవేశ్యా భుజంగా'' అని కృతి భర్తను సంబోధించేవారంటే కవుల పతన స్థితిని ఊహించుకోవచ్చు. ప్రబంధ కవిత్వం సామాన్య జనులకు దూరంగా ఉండిపోయింది. ద్విపద కావ్యాలు, పదకవిత్వం, సతకాలు, యక్షగానాలు ప్రజల సాహిత్య పిపాసను కొంతవరకు తీర్చాయి. ప్రజా కవి వేమన పద్యాలు అభ్యుదయ భావాలతో ప్రజలను అలరించాయి.

వీరేశలింగం గారితో ప్రారంభమైన నవ్య యుగంలో సంఘంలో మూఢ విశ్వాసాలను దురాచారాలను రూపుమాపే కవిత్వం వెలువడింది. వీరేశలింగం గురజాడ వారి కావ్యాల్లో సామాజిక శ్రేయస్సే ప్రధాన లక్ష్యం.

ఉన్నవ లక్ష్మీ నారాయణ గారి 'మాలపల్లి' నవలలో తక్కెళ్ళ జగ్గని ధర్మబోధ బంకించంద్రుని వందేమాతరం గీతం వలె ఉత్తేజకరమైనది. ఉన్నవ వారు 'కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టోను అనుసరించి పని వాండ్లందరు యేకమైతిరా! ప్రపంచము మీది' అని వ్రాశారు. రైతు కూలీల గురించి ఆలోచించేవారు. పీడిత జనుల పక్షాన నిలువదలచుకున్నవారు మాలపల్లిని తమ మేనిఫేస్టోగా ఎంచుకున్నారు.

1930 తర్వాత ప్రపంతమంతటా ఆర్థిక మాంధ్యం అలముకొన్నది. మధ్య తరగతి, పేద ప్రజల జీవితం దుర్భరం కాజొచ్చింది.

ప్రపంచ దేశాల్లో పరిస్థితులు వడివడిగా ఆందోళనా భరితంగా మారిపోతున్నాయి. జర్మనీలో ఫాసిజం నెలకొన్నది. ఫ్రాన్సులో ఇంచుమించు అదే పరిస్థితి. దిగజారిపోతున్న పరిస్థితుల పట్ల మేధావులు ఆందోళనతో నిస్పృహ చెందుతున్నారు. దేశ దేశాల కళారంగాల్లో అలజడి అవ్యవస్థ ప్రతిబింబించాయి. కొత్త కొత్త ఉద్యమాలు వేళ్ళుదన్ని నీటి మొక్కల్లాగ అందంగా తామర తంపరగా తేలి ఆకర్షిస్తున్నాయి. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధానంతరం విలువలు తారుమారై యూరప్ దేశాల్లో నూతన ఉద్యమాలు ప్రారంభమైనాయి. ఫ్రాన్సులో క్యూబిజమ్, జర్మనీలో ఎక్స్‌ప్రెషనిజమ్, అమెరికాలో ఇమేజిజమ్ బయలుదేరాయి. ఫ్రాన్సులో బయలుదేరిన డాడాయిజమ్, సకల విలువల్ని ధ్వంసం చెయ్యటమే పనిగా పెట్టుకున్నది. దీనిలో నుంచి "సుతీక్ష తేజస్సుతో బయలుదేరిన మహోద్యమం

సర్రియలిజయం, చిత్రకళలో శిల్పంలో ఫొటోగ్రఫీలో బయలుదేరిన ఈ కొత్త ఉద్యమాలు కవితా రంగంలో శక్తివంతంగా ముందుకు సాగాయి.

లండన్‌లో భారతీయ రచయితలు, మేధావులు మార్క్సిజాన్ని అధ్యయం చేయసాగారు. ఇండియన్ ప్రోగ్రెసివ్ రైటర్స్ అసోసియేషన్ స్థాపించారు. పారిస్‌లో అంతర్జాతీయ అభ్యుదయ కేంద్రం నెలకొంది.

1935లో భారత అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఏర్పడింది. 1936 ఏప్రిల్‌లో లక్నోలో ప్రేమ్‌చంద్ అధ్యక్షతన ప్రథమ మహా సభ జరిగింది. ఈ సంఘంలో సజ్జాద్ జహీర్, ముల్కరాజ్ ఆనంద్, కైఫీ ఆజ్మీ, కె.ఏ. అబ్బాస్ మొదలైన ప్రసిద్ధ రచయితలు ఈ సంఘంలో సభ్యులు.

ప్రజలు ఆకలి బాధతో అలమటించిపోతున్నప్పుడు ఆంధ్రాలో భావ కవులు ఊహా ప్రేయసి కోసం ప్రణయ గీతాలు ఆలపించటం యువ కవులకు ఘోరంగా తోచింది. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యం కోసం ప్రాణ త్యాగం చేసిన భగత్‌సింగ్, అల్లూరి సీతారామరాజుల త్యాగమయకవితాలు కొత్త తీరానికి కావ్య వస్తువులైనాయి. శ్రీ రంగం నారాయణ బాబు గారి కపాల మోక్షం, భగత్ సింగ్ శాపం, నయాగర కవుల 'భగత్సింగ్', అల్లూరి సీతారామరాజు గీతాలు ఆనాటి కవుల మనఃస్థితిని వెల్లడిస్తాయి.

ఆంధ్ర దేశంలో జమిందారులు, భూ స్వాములు పేద రైతులను, కూలీలను పీడించటాన్ని సహించలేక జమిందారీ వ్యతిరేకోద్యమం వచ్చింది. ఆ కాలంలో రైతు కూలీలను ప్రబోధించే కవితలు విరివిగా వచ్చాయి.

శ్రీశ్రీ గారి మహా ప్రస్థాన గేయం 12-04-34లో వెలువడింది. ఆచార్య గోగినేని రంగనాయకులు గారి సంపాదకత్వంలో 'రైతు భజనావళి' (22-04-34)లో వెలువడింది. రాగిదమ్మిడి రత్నమాయెను అనే శీర్షికతో విద్వాన్ విశ్వం గారు రైతు దైన్యాన్ని చిత్రిస్తూ "వెలలు బొత్తిగ కూలిపోయెను/కాసు యొక్కటే కానరాదుగ/రాగి దమ్మిడి రత్నమాయెను'' అని ఆనాటి ఆర్థిక మాంద్యాన్ని కళ్ళకు కట్టించారు. శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి "ధరలు పడియె, సేద్యంబు తక్కువాయె శిస్తు మెండాయే'' అని రైతు దుస్థితికి ఆవేదన వెలిబుచ్చారు. రైతుకు పాలేరును మించిన ఆత్మ బంధువు లేడని శ్రీ తుమ్మల హెచ్చరించారు. శెట్టిపల్లి వెంకటరత్నం గారి (మా కొద్దీ జమీందార్ల పొందు) మొదలైనవి రైతు భజనావళిలో చోటు చేసుకున్నాయి. 1935లో గద్దెలింగయ్య గారి కులీలందరు ఏకమైతిరా కూటికి తరుగేమిరా? బాలాంత్రపు నళినీకాంతరావు అనువదించిన "ఆకలి మంటచే మలమలలాడే అనాథలందరు లేవండోయ్'' ప్రచురింపబడి విశేషాదరం పొందాయి. మా కొద్దీ తెల్లదొరతనం, అన్యాయ కాలంబు దాపురించిదిపుడు గేయాలు ఈ కాలంలోనే. సంప్రదాయం పై దాడి, హేతువాద దృష్టి ఈ కాలపు కవిత్వంలో కనపడసాగాయి. త్రిపురనేని వారి సూత పురాణము, ఖూనీ, శంబుక వధ హేతువాద దృష్టిని పెంపొందించాయి. శ్రీనార్ల సర్వసముడయ్యే సర్వేశుడంటే/కొందరు కోట్లతో కులుకగనేల? ఎందరో కూటికి కుందగనేలా? అనే పాట మతం పై తిరుగుబాటు ప్రకటించింది. పింగళి నాగేంద్రరావు, పురిపండా అప్పలస్వామి గారల కవితలు కూడా మతంపై గుళ్ళో బందీ అయిన దైవం పై ధ్వజమెత్తాయి. (అభ్యుదయ కవిత్వం - తుమ్మల వెంకట రామయ్య - ఆంధ్రప్రదేశ్‌దర్శిని)

శ్రీ తెన్నేటి సూరి 'కీలు గుఱ్ఱం'లో

"కీలు గుఱ్ఱము మీద / బాలీసునానుకొని/ప్రాణాలు లేనట్టి భగవంతుడొచ్చాడు.

ఊరంత ఊరేగుతూ/ఉత్సవము సాగించుతూ/కూలి మాటడగండిరా - అన్నాలు/చాలవని చెప్పండిరా''

గేయం మానవత్వపు విలువల్ని ఎలుగెత్తి చాటించింది. భావకవుల కవితా సామాగ్రి ఆకలి ఆ తరం యువకులకు నచ్చలేదు. శ్రీ పఠాభి పాత విలువల్ని ధ్వంసం చేస్తూ "ఫిడేలు రాగాల డజన్'' (1939) ప్రచురించారు. కొత్తదనాన్ని ఆహ్వానిస్తూ శ్రీశ్రీ ఈ కావ్యానికి 'ఇంట్రో' వ్రాసారు. ఈ నేపథ్యంలో 1943లో ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఏర్పడింది. శ్రీ తాపీ ధర్మారావు అధ్యక్షతన తెనాలిలో ప్రథమ మహాసభ జరుపుకున్నది.

అభ్యుదయ రచయిత సంఘం రాజకీయ సంఘం కాదు. కాని రాజకీయాలను స్పృశించటమే మహాపరాధంగా భావించదు అని తన ప్రణాళికలో 'అరసం' తన వైఖరిని స్పష్టం చేసింది.

3.3 అభ్యుదయ కవిత్వం - ప్రయోగదశ - ప్రగతి దృక్పథం:

అభ్యుదయ రచయితల సంఘమైతే 1943లోఏర్పడింటశీద గాని శ్రీశ్రీ సుప్తాస్థికలు (1929) రచించిన నాటి నుండి అభ్యుదయ కవిత్వం ప్రారంభమైంది. తొలి దశలో ఛందస్సు పైన కవులు తిరగుబాటు ప్రకటించారు. భావ కవిత్వాన్ని నిరసించారు. కొత్తదనం కోసం అఱ్ఱులు చాచారు. నిషిద్ధమని పూర్వకవులు కావ్య వస్తువులుగా స్వీకరించని అంశాలను తీసుకున్నారు. ప్రమాద ప్రాంతాలలో సంచరించారు. కొత్తదనం కోసం అనేక ప్రయోగాలు చేశారు. క్లుప్తంగా దీన్ని 'ప్రయోగదశ' అని చెప్పవచ్చు.

తొలి తరం అభ్యుదయ కవులలో శిష్ఠా ఉమా మహేశ, శ్రీశ్రీ, నారాయణ బాబు, ముద్దు కృష్ణ, జల సూత్రం, పాల గుమ్మి, పద్మరాజు, పఠాభి, దేశిరాజు కృష్ణశర్మి, పురిపండా అప్పల స్వామి ప్రముఖులు.

మరో ప్రపంచం, దేశ చరిత్రలు, ప్రతిజ్ఞ, మహా ప్రస్థానం మొదలైన గీతాలు రచించి శ్రీశ్రీ ఈ కొత్త తిరుగుబాటు కవిత్వాన్ని ప్రగతి మార్గానికి మళ్ళించారు. బాధా సర్ప దష్టులు, దగాపడిన తమ్ములు కవ్వితంతో ప్రముఖులయ్యారు. కష్ట జీవికి కుడి ఎడమ నిలబడే వాడే కవి అనే భావం కవులలో వ్యాపించింది. కవిత్వంలో సామాన్యుడు మాన్యుడైనట్లు భాష సామాన్యులకు దగ్గరగా వచ్చింది.

3.4 ఛందస్సు మీద తిరుగుబాటు - వచన కవిత్వం:

ఛందస్సు అంటే పద్య లక్షణ శాస్త్రం. నన్నయకు పూర్వం లభించిన శాసనాల్లో తరువోజ మధ్యాక్కర, సీసం, ఉత్పలమాల పద్యాలున్నాయి. వీటిలో యతి ప్రాసల నియమాలను పాటించటం జరిగింది. కవిత్వంతో ఛందస్సుకు విడదీయరాని సంబంధమేమీ లేకపోయినా కవులు ఛందస్సును విధిగా పాటించారు. పద కవులు వచనాలు రచించినవారు ప్రజలకు బోధపడే రీతిలో సులభశైలిలో వ్రాసినా ఛందస్సును పూర్తిగా త్రోసిరాసినది లేదు.

ఇంగ్లీషు సాహిత్య ప్రభావంతో 1920 తర్వాత తెలుగు సాహిత్యంలో ఛందస్సు మీద విముఖత్వం ఏర్పడింది. మొట్టమొదట వచన కవిత్వం (Verse-Litirature) రాసినవారెవరో తేల్చి చెప్పటం కష్టం. కవి కొండల వెంకటరావు, అడవి బాపిరాజు, పురిపండా అప్పల స్వామి, ముద్దుకృష్ణ, శిష్టా , శ్రీశ్రీ, నారాయణ బాబు తొలితరం వచన కవులు.

శ్రీశ్రీ "కవితా! ఓ కవితా! గీతంలో నా విన్నవి కన్నవి విన్నవించగా / మాటల కై ఓవదుకాడగబోతే - అవి / పుంఖాను పుంఖంగా శ్మశాణం వంటి నిఘంటువులు దాటి / వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి / ఛందస్సుల సర్ప పరిష్వంగం వదిలి - వడిగా వడివడిగా / వెలువడినై, పరుగిడినై, నాయెదనుడుగిడినై" అన్నారు. ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగాన్ని వదిలించుకొని శ్రీశ్రీ పలికిన వచన కవిత్వం యువతరానికి ఆదర్శంగా తోచింది. అభ్యుదయ కవులు వచన కవిత్వాన్ని తమ ప్రధాన కవితా వాహికగా చేసుకున్నారు.

3.5 అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమం ఒక చారిత్రకమైన అవసరం:

అభ్యుదయ రచయితల సంఘ సభ్యులచే సృష్టించబడినదొక్కటే అభ్యుదయ సాహిత్యమని, అంతకు ముందున్న రచనలను అభ్యుదయ సాహిత్యముకాదని అనుకోకూడదు.

శ్రీ కె.వి. రమణారెడ్డిగారన్నట్లు 'నింగి నీలిమ నుండి పిడుగువలె ఏ సాహిత్యోద్యమమూ కూడా విరుచుకొనిపడదు. ఆ విధంగా హఠాత్తుగా అవతరించిన ప్రతితీ అంతే హఠాత్తుగా అంతరిస్తుంది. (అభ్యుదయ కవిత్వము సవిమర్శక సమీక్ష అభ్యుదయ).

అభ్యుదయ సాహిత్యానికి సీమా బేధాలు లేవు. అంతర్జాతీయత జాతీయతకు విరుద్ధమైనది కాదు. బ్రతుకులో ప్రముఖ స్థానమాక్రమిస్తున్న రాజకీయాల నుండి రచయిత విడిపోడు. రాజకీయాలూ సాహిత్యమూ పరస్పర బాహ్యాలు కావు.

అభ్యుదయ సాహితీపరుల దృష్టి సమగ్రమైనది. మనసు వికచమైనది. స్వప్రయోదన పరులు దేశాలమధ్య, జీవిత ఖండాల మధ్య కల్పించిన అరమరలు అభ్యుదయ సాహిత్యం గుర్తించదు.

అంతర్జాతీయంగా, జాతీయంగా, సాంస్కృతికంగా, రాజకీయంగా ఇరమయ్యో సతాబ్ద మధ్య భాగంలో మానవ జీవితంలో ఏర్పడిన చారిత్రాత్మక పరిణామాల కనుగుణంగా వేరువేరు దేశాలలో, రాష్ట్రాలలో దాదాపు ఒకే శుభ సమయాన అభ్యుదయ సాహిత్యమొక సంఘటితోద్యమంగా జన్మించింది.

తెలుగు సీమలో గత శతాబ్దపు చివరి కాలంలో గిడుగు - గురజాడ - వీరేశలింగం ప్రారంభించిన భాషా సాహిత్య సంఘ సంస్కరణోద్యమాలు ఇరవైయో శతాబ్ది రెండవ దశాబ్దంలో మొదలై విజృంభించిన జాతీయ సమవాదోద్యమాల ఫలితంగా అభ్యుదయోద్యమం ప్రారంభమైంది. ఇది ఆ నాటి సామాజిక చారిత్రక అవసరం.

3.6 ఆంధ్రదేశంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ అవతరణ - అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమానికి తోడ్పాటు:

పెట్టుబడిదారీ ప్రపంచాన్ని మొత్తంగా అతలాకుతలం చేసిన ప్రపంచ ఆర్థిక మాంద్యం 1930 తర్వాత ఒక దశాబ్ద కాలం పైగా దేశాన్ని పులినాకి విడిచింది. పేదరికం వ్యాపించింది. నిరుద్యోగం పెరిగింది. చిన్నచిన్న ఆస్తులు కరిగిపోయాయి. ఋణ భారం పెరిగింది. రైతుల పరిస్థితి దుర్భరమైంది. పండించిన పంటలకు గిట్టుబాటు ధరలు లభించక అల్లాడిపోయారు. ఉప్పు సత్యాగ్రహం ఆశించిన ఫలితాన్ని ఇవ్వకపోవటంతో గాంధీజీ అహింసా సిద్ధాంతం పై యువతరానికి విశ్వాసం సడలిపోసాగింది. యువ జాతీయవాదులూ టెర్రరిస్టులూ సోషలిజం ఆకర్షణకు గురి అయ్యారు. కాంగ్రెసులోని అభ్యుదయకర శక్తులతోనూ ఇతర పార్టీలతోనూ సామ్రాజ్య వాద వ్యతిరేక విశాల జాతీయ ఐక్య సంఘటన ఏర్పరచవలసిందిగా కమ్యూనిస్టు ఇంటర్నేషనల్ కోరింది. ఆంధ్రదేశంలోకి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ప్రవేశించింది. ధనిక రైతు కుటుంబాల యువకులు, పెట్టే బూర్జువా వర్గానికి చెందిన కొత్త తరం కమ్యూనిస్టు పార్టీకి నాయకులయ్యారు.

రైతు, రక్షణ సమితి, కూలీ రక్షణ సమితి, యువజన సమితులు కమ్యూనిస్టు పార్టీకి అనుబంధ శాఖలుగా పని చేయసాగాయి. అప్పటికి ఆంధ్ర దేశంలో పెద్దగా పరిశ్రమలు వ్యాపించలేదు. చిన్నాపెద్దా పట్టణాల్లో ప్రింటింగ్ ప్రెస్‌లు, కొన్ని చోట్ల జూట్ మిల్లులూ అప్పటికే ఉన్నాయి. వాటిల్లో కార్మిక సంఘాలను ఏర్పరచి, కార్మికుల హక్కులకోసం సమ్మె చేయించటం హర్తాళ్ జరిపించటమూ కమ్యూనిస్టు పార్టీ సాధించిన విజయం, వ్యవసాయ కూలీలకు కూలిరేట్లు పెంచటంలో పారిశ్రామిక కార్మికులకు జీతాలు పెంచటంలో పని గంటలను క్రమబద్ధీకరించటంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ జరిపిన పోరాటాలు కొన్ని విజయాలు సాధించింది.

ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ 1935లో కాకినాడలో మొదటి మహాసభ జరుపుకున్నది. 1938లో రెండవ సభ 1943లో మూడవ మహాసభ బెజవాడలో జరిగాయి. శ్రీ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య మొదలైన కమ్యూనిస్టు నాయకులు అభ్యుదయ రచయితలు అనుసరించదగిన కొన్ని అంశాలను సూచించారు.

3.7 అభ్యుదయ రచయితల సంఘం వీరేశలింగం - గిడుగు - గురజాడల అభ్యుదయ దృక్పథం:

అభ్యుదయ రచయిత విధిగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యుడో, సానుభూతిపరుడో కావాలని అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఎప్పుడూ చెప్పలేదు. కాని దరిదాపు అభ్యుదయ రచయితల సంఘంలో కవులు, రచయితలు అందరూ కమ్యూనిస్టు పార్టీ అభిమానులే.

వీరేశలింగం, గిడుగు రామమూర్తి, గురజాడ అప్పారావు గారులు ముగ్గురూ మార్క్సిజాన్ని అభిమానించిన వారు కారు. కాని వీరి రచనల్లోని అభ్యుదయ దృక్పథాన్ని 'అరసం' గుర్తించి గౌరవించింది.

వీరేశలింగం పంతులు గారు తమ కాలంలో ప్రారంభించిన సంఘ సంస్కరణ ఉద్యమాలు - వితంతు వివాహాలు, బాల్య వివాహాలు మాన్పించటం, స్త్రీ విద్యను ప్రోత్సహించటం, భూత ప్రేత పిశాచాలు అన్నీ అబద్ధమేనటం, మొదలైనవి అభ్యుదయ రచయితలకు సమాజాన్ని ముందుకు నడిపించే చర్యలుగా తోచాయి. ప్రబంధ కవి తను అవహేళన చేస్తూ ఆయన రాసిన అభాగ్యో పాఖ్యానం, కవిత్వంలో కవులకు నియమాల నుండి స్వేచ్ఛను కోరుతూ రాసిన 'సరస్వతీ నారద విలాపం' అభ్యుదయవాదులకు బాగా నచ్చాయి. వీరేశలింగం గారిని ఆధునికాంధ్ర యుగ పురుషునిగా అభ్యుదయ రచయితలు సంభావించారు. వీరేశలింగం గారి జయంతి, వర్ధంతి సభలు నిర్వహించసాగారు. ఆయన రచనలకు ప్రజలలో విరివిగా ప్రచారం కల్పించారు.

గిడుగు వెంకటరామమూర్తి గారి వ్యవహారిక భాషోద్యమం అభ్యుదయ రచయితలకు బాగా నచ్చింది. ఆధునిక భావాల ప్రచారం వాడుక భాషలోనే సాధ్యమని వీరు నమ్మారు. గ్రాంథికాంధ్ర భాషా నియమాలను 'ఫ్యూడల్' భావ జాలంగా వీరు నిరసించారు. సమాజాభివృద్ధికి అవసరమైన విజ్ఞాన శాస్త్రాలు తెలుగు భాషలో ఉండాలని, ప్రజలు ప్రతి దినమూ మాట్లాడుకొనే వాడుక భాషలోనే విజ్ఞాన శాస్త్రాలు ఉండాలని అభ్యుదయవాదులు కోరారు.

గిడుగు రామమూర్తి గారి శిష్యులైన తాపీ ధర్మారావు మొదట గ్రాంథిక వాది. గ్రాంథికాంధ్రంలో చాలా రచనలు కూడా చేశారు. కాని అభ్యుదయ రచయితల ఆలోచనలను అర్థం చేసుకొని ఆమోదించటమే గాక, వాడుక భాషను ఉద్యమ స్థాయిలో ప్రచారం చేశారు. ఎలాగరాస్తే బాగా తెలుస్తుందో అదే కావాలి అని తాపీ ధర్మారావు అభ్యుదయ రచయితల వైఖరిని స్పష్టం చేశారు. తెలుగు పద్యాలలో వచనంలో సుదీర్ఘమైన సంస్కృత సమాసాలను ప్రయోగించటాన్ని ధర్మారావు వ్యతిరేకించారు. వాక్యంలో అర్థం స్ఫురించటాన్ని బట్టి బండిరాలు, అరసున్నాల అవసరం ఉండదని ఆయన వాదన. చిన్నయ సూరి వ్యాకరణం "ఇంతకు ముందు వ్రాతగాళ్ళు వ్రాసిన తెలుగు భాషది కావచ్చును, కాని ఇప్పటి భాషది కాదు. గతించిన తెలుగుది. ఆ వ్యాకరణం పనికి రాదు అని ఆయన తెగేసి చెప్పారు. (క్రొత్త పాళీ - పేజీ55) తన భావాన్ని స్పష్టం చెయ్యటానికి ఆయన సూరి మరణం లేక బండిరా పల్లకీ నాటిక వ్రాశారు. ఈ నాటిక సాహిత్య లోకంలో పెద్ద సంచలనం కలిగించింది. ఇందులో చిన్నయ సూరి శవాన్ని బండిరా పల్లకీ ఎక్కించి శ్మశానికి చేర్చటం, దహనం చేయటం భాషాభిమానులు కొందరికి నచ్చలేదు. తరువాత కాలంలో నిష్పాక్షికంగా పరిశీలించిన వారికి ధర్మారావు గారి వాదన 'అతివాదన' అనిపించింది.

ధర్మారావు గారి దృష్టిలో కవి ప్రజలలో, ప్రజలతో, ప్రజల కోసం బ్రతకాలి. తెలుగు కవి తెలుగు ప్రజల జీవితంలో ఉండి వ్రాయాలి (కొత్త పాళీ).

'జనవాణి' కాగడా పత్రికలలో ధర్మారావు వాడుక భాషకు ప్రాధాన్యమిచ్చి ధర్మారావు గిడుదఅగు వారి ఆశయ సాధనకు మార్గం సుగమనం చేశారు.

గిడుగు వారి ఆలోచనలకు అక్షర రూపమిచ్చిన మొదటి మహనీయుడు గురజాడ అప్పారావు. ఆయన పూర్తి వాడుక భాషలో 1885 ప్రాంతంలో రచించిన కన్యాశుల్కం నాటకం 1892లోప్రదర్శితమైంది. 1896లోప్రచురితమైంది. గురజాడ తన మరణ (1915) పర్యంతమూ గిజుగు వారి వ్యవహారిక భాషోద్యమానికి బాసటగా నిలిచారు.

గురజాడ చాలా శ్రమపడి కళింగదేశ చరిత్ర రచనకు కావలసిన విషయ సేకరణ చేశారు. కొమర్రాజు వేంకట లక్షణరావు గారి సంపాదకత్వంలో నడుస్తున్న "విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలి' కళింగ దేశ చరిత్రను ప్రచురించటానికి సంసిద్ధతను తెల్పింది. కాని రచన తప్పకుండా వ్యాకరణ యుక్తమైన భాషలో ఉండాలని నియమం పెట్టింది. "నాది ప్రజల ఉద్యమం, దాన్ని ఎవర్ని సంతోషపెట్టడానికి వదులుకోను'' అని ఖండితంగా పలికి గురజాడ కళింగ దేశ చరిత్ర రచనను మానుకొన్నారు.

1910లో గురజాడ తెలుగు కవిత్వంలో కథానికా రచనలో కొత్తదనాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. రెండింటిలోనూ వాడుక భాషను ఉపయోగించారు. 1915లో గురజాడ వారు మరణించే నాటికి ఆయన కవితలు, కథానికలు పుస్తక రూపంలో రాలేదు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఏర్పడిన తర్వాత గురజాడ గొప్పతనాన్ని అభ్యుదయ రచయితలు సరిగా గుర్తించారు. అభ్యుదయ రచయితల సభలు సమావేశాలలో గురజాడ దేశభక్తి గీతాలాపన, పూర్ణమ్మ కథ గానం చేసి ఆయన రచనలను సామాన్య ప్రజలకు పరిచయం చేశారు.

గురజాడ కవితలను 'ముత్యాల సరాలు' సంపుటిగా అందించి, కథానికలకు 'ఆణిముత్యాలు' అని పేరు పెట్టి వాటికి విశేష ప్రచారం కల్పించారు. అభ్యుదయ కవి శ్రీశ్రీ ముత్యాలసరాల గూర్చి ఒక పరిశోధనా వ్యాసం రచించి, గురజాడ గొప్పదనాన్ని తెలిపే 'మన గురజాడ' (వ్యాస సంపుటి) రచించి ఆయనలోని అభ్యుదయ భావాలను విశ్లేషించి చూపారు.

అభ్యుదయ రచయితలు గురజాడ వారి సృజనాత్మక రచనలను వెలుగులోకి తేవటమే గాక ఆయన లేఖలను, డైరీలను, వ్యాసాలను, అసంపూర్ణంగా ఉన్న రచనలను (బిల్హణీయం, కొండు భట్టీయం సౌదామని మొదలగున్నవి) చేయదలచుకున్న రచనల కోసం రాసుకున్న నోట్స్‌ను ప్రచురించి తెలుగు జాతికి భాషకు మహోపకారం చేశారు.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వారు విద్యార్థుల పాఠ్య పుస్తకాలు విధిగా గ్రాంథికాంధ్రంలో ఉండాలని విద్యార్థులు పరీక్షలలో రాసే జవాబులు కూడా తప్పనిసరిగా గ్రాంథికంలోనే ఉండాలని తీర్మానం చేసినప్పుడు గురజాడ విశ్వవిద్యాలయానికి తన డిసెంట్ నోట్ సమర్పించారు. దీన్ని అభ్యుదయ వాదులు 'అసమ్మతి పత్రం' పేరుతో తెనిగించి ప్రచురించి వాడుక భాష వ్యాప్తిలోకి రావటానికి గురజాడ ఎంత శ్రమపడినదీ లోకానికి ఋజువు చేశారు. శ్రీ సెట్టి ఈశ్వరరావు, కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, కె.వి. రమణారెడ్డి, అవసరాల సూర్యారావు మొదలైన అభ్యుయ రచయితలు గురజాడ వారి గూర్చి వ్యాసాలు, పుస్తకాలు రచించి ఆయన ఆలోచనల విశిష్టతను వివరించటానికి మిక్కిలి తోడ్పడ్డారు.

3.8 అభ్యుదయ రచయితల సంఘం - చిలకమర్తి:

వీరేశలింగం గారి సంఘ సంస్కరణను కొనసాగించటంలో శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహం చేసిన సేవ గొప్పది. వీరేశలింగం గారు ప్రారంభించిన నవల, ప్రహసనం, వ్యాసం, జీవిత చరిత్ర, స్వీయ చరిత్ర ప్రక్రియలను పరిపుష్టం చేయటంలో చిలకమర్తి మిక్కిలి శ్రమించారు.

బ్రిటీషు వారు తమ పన్నులవిధానంతో భారత ప్రజలను పీల్చి పిప్పి చేస్తున్నారని తెలియజెప్పిన మొట్టమొదటి తెలుగు కవి ఆయన. నిమ్న జాతుల బాలబాలికల కోసం ఆంధ్రదేశంలో మొట్టమొదటి పాఠశాలను స్థాపించిన మహనీయుడాయన.

చిలకమర్తి వారిలోని అభ్యుదయ భావాలను గౌరవించి, వారిని స్వీయ చరిత్ర రచిఇచవలసినదిగా కోరి దాన్ని ప్రచురించి అభ్యుదయ రచయితల సంఘం సమాజానికి మహోపకారం చేసింది.

3.9 అరసం కార్యకలాపాలు:

తెలంగాణా పోరాట కాలంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ వైఖరిని, పోరాట పంథాను ప్రభుత్వం అడ్డుకున్నది. మద్రాసు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కమ్యూనిస్టు పార్టీని నిషేధించింది. ఈ నిషేధ ప్రభావం అభ్యుదయ రచయితల సంఘం పైన ఆశనిపాతంలా పడింది. 'అరసం' కార్యకలాపాలు అడుగంటిపోయాయి. నిషేధాన్ని తట్టుకోలేక కవులు, కళాకారులు కొందరు అజ్ఞాత వాస జీవితం గడపసాగారు. మరి కొందరు వేర్వేరు వృత్తుల నాశ్రయించి, పార్టీకి దూరమయ్యాయి, దరిదాపు ఒక దశాబ్దం పాటు 'అరసం'లో స్తబ్దత ఏర్పడింది. కొంతకాలం తర్వాత 'అరసం' పునరుద్ధరణ జరిగింది

కాని దానికి పూర్వపు ఉత్సాహం చైతన్యం లోపించాయి.

సమీక్ష:

అభ్యుదయ కవిత్వ నిర్వచనాలను - లక్షణాలను ఆవిర్భావ వికాసాలను - అభ్యుదయ రచయితల సంఘం కార్యకలాపాలను పరిశీలించారు.

3.10 స్వయం సమీక్షా ప్రశ్నలు:

1. అభ్యుదయ కవితోద్యమ చారిత్రక నేపథ్యాన్ని తెలుపండి.
2. అభ్యుదయ కవిత్వ నిర్వచనమును ఆవిర్భావ వికాసాలను తెలుపండి.
3. అభ్యుదయ రచయితల సంఘాన్ని గూర్చి వ్రాయండి.
4. వీరేశలింగం - గిడుగు గురజాడ - చిలకమర్తి కవులు అభ్యుదయ కవితోద్యమానికి సేవను తెల్పుము.

3.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయాలు - ప్రయోగాలు : డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి
2. తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం : వెల్చేరు నారాయణరావు
3. ఆధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష : ప్రొ॥ కాకర్ల వెంకటరామ నరసింహం
4. ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని : విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్
5. కల్పన : కవితా సంకలనం
6. మహాప్రస్థానం : శ్రీశ్రీ
7. సాహిత్య పరిచయం : ఇంద్రగంటి శ్రీకాంత శర్మ
8. సమగ్రాంధ సాహిత్యం : ఆరుద్ర - 11, 12, 13 సంపుటాలు
9. అక్షర తూణీరం : కె. వి. రమణా రెడ్డి

డా॥ కడియాల రామమోహన రాయ్

పాఠం - 4

అభ్యుదయ కవుల కవితా ధోరణులు

లక్ష్యం:

అభ్యుదయ కవులలో శ్రీశ్రీ స్థానాన్ని, తెలంగాణా విముక్తికై అభ్యుదయ కవులు చేసిన కృషిని, వివిధ అభ్యుదయ కవితా ధోరణుల గూర్చి ఈ పాఠంలో తెలుసుకొంటారు.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

- **4.1 శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవితా ప్రస్థానం**
- **4.2 అభ్యుదయ కవుల పరంపర**
- **4.3 తెలంగాణ పోరాటం**
- **4.4 అభ్యుదయ కవిత్వం - ప్రజానాట్య మండలి**
- **4.5 అభ్యుదయ కవుల కవితా ధోరణులు**
- **4.6 అరసం సభ్యులు కాని అభ్యుదయ కవులు**
- **4.7 ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలు - అభ్యుదయ దృక్పథం**
- **4.8 ఉపసంహారం**
- **4.8 నమూనా ప్రశ్నలు**
- **4.9 చదువవలసిన పుస్తకాలు**

4.1 శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవితా ప్రస్థానం:

శ్రీ రంగం శ్రీనివాసరావు (1910 - 1983) 'సుప్తాస్థికలు' (1929) రాసి కాల్పని కోద్యమ కవిత్వ ప్రభావం నుండి బయటపడ్డారు. "జయభేరి (1933) గీతం - నేను సైతం ప్రపంచాగ్నికి సమిధనొక్కటి ఆహుతిచ్చాను" అనేది అభ్యుదయ కవిత్వానికి నూతన కవాటాలు తెరిచింది. 1933 - 39 మధ్య కాలంలో శ్రీశ్రీ రాసిన విద్యున్మాలికలు, జయభేరి, మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం పిలిచింది మొదలైన గేయాలు వెలువడ్డాయి. 'జయభేరి'లో 'నేను సైతం ప్రపంచాగ్నికి సమిధ నొక్కటి ఆహుతిచ్చాను' అని ఆలపించాడు. ఇందులో వ్యక్తి చైతన్యం, సామాజిక చైతన్యం కనిపిస్తాయి. ఛందస్సుల సర్పరిష్వంగం, భావకవితా స్వర్ణ పంజరం వదలి కొత్త ఛందస్సుతో జయభేరి గేయం వెలువడింది. మరో ప్రపంచం అనే చారిత్రాత్మక గేయం అభ్యుదయ కవిత్వానికి నాందీ గీతంగా మారింది. ఇది ఐదు నిముషాల వ్యవధిలో రచించబడింది. 1934లో బాటసారి, ప్రతిజ్ఞ, 1937-38లో అభ్యుదయం, వ్యత్యాసం, నవకవిత, 1939లో కవితా ఓ కవితా, కేక వెలువడ్డాయి.

ఈ గీతాలు ఏక కాలంలోనే పండితపామరులిరువురిని రంజింపజేశాయి. తర్వాత కవులందరూ శ్రీశ్రీ మార్గాన్ని అనుసరించారు.

తెలుగు సాహిత్యం వరకు చూస్తే శ్రీశ్రీని "Infant Terrible of Hungly Thirties" అని చెప్పవచ్చు. 1930 దాకా తెలుగు కవిత్వం తనను నడిపిస్తే ఆ తర్వాత తెలుగు కవిత్వాన్ని తానే నడిపించానని శ్రీశ్రీ ఒక సందర్భంలో అన్నారు. "ఈ శతాబ్దం నాదే" అని కూడా ఆయన అన్నారు.

1950లో శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం కవితా సంపుటి చలం యోగ్యతా పత్రంతో వెలువడింది. "ఇంకా రాత్రి చీకట్లో లోకం నిద్రలో భయంకర స్వప్నాలు కంటే దీనంగా పలవరించే సమయాన ఉషా గమనాన్ని గుర్తించి స్వాగతమిచ్చే వైతాళికుడు శ్రీశ్రీ" అని చలం యోగ్యతా పత్రంలో తెలిపారు.

"ఏ లోక్‌లో అన్యాయాలూ, అధికారాలు, ఒడుపులు, క్షామాలు, యాటకులు, క్షుద్రకవిత్వాలు, శిక్షలు, Scantals లేవో ఆ లోకాన్ని dream చేస్తున్నాడు ఈ కవి" అన్నారు చలం. శ్రీశ్రీ ఊహించిన మరో ప్రపంచం ఇదే.

"అర్థాన్ని అధ్వాన్నపు అడవిలో విడిచి పెట్టి" మనస్సంచలనాన్ని మాటలలో పెట్టే అధివాస్తవిక కవితా రీతిలో శ్రీశ్రీ కొన్ని కవితలు వ్రాశారు. గాని తిరిగి అభ్యుదయ మార్గంలోనే తన ప్రస్థానాన్ని సాగించారు.

భారత స్వాతంత్ర్యోదమ సందర్భంలో శ్రీశ్రీ రచించిన 'మహాసంకల్పం' ఒక ఉత్తమ గీతం. "స్వాతంత్ర్యం ఒక చాలా సున్నితమైన పువైనా చాలా వాడియైన కత్తి, విలువైన వజ్రం" అన్నారు శ్రీశ్రీ. ఇంకా "గాంధీజీ, ఓ మహాత్మా, తెలుగుతల్లి, విశాలాంధ్ర, సదసత్సంశయం, నగరంలో వృషభం, శరశ్చంద్రిక" గీతాలు శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ దృక్పథాన్ని తెలిపే విశిష్టమైన రచనలు.

చందమామతో శ్రీశ్రీ "ఇదిగోమాట! ఈ ప్రపంచంలో ఇంకా ఎందరో అభాగ్యులున్నారు, పలకరించు వాళ్ళని చల్లగా, ధైర్యం చెప్పు వాళ్ళకి మెల్లిగా" అని విజ్ఞప్తి చేశారు (హరిశ్చంద్రిక)

1970 తర్వాత శ్రీశ్రీ విప్లవ కవితా మార్గాన్ని అనుసరించి, సమసమాజ నిర్మాణం కోసం సాయుధ పోరాటం అవసరమన్నారు.

4.2 అభ్యుదయ కవుల పరంపర:

ఆరుద్ర:

అంత్యప్రాసలతో రచనను చూచీ చూడగానే ఇది ఆరుద్ర గారి రచన అని పోల్చవచ్చు. భావవ్యక్తీకరణలో ఒడుపు, ఉపమానాలను ఎన్నుకోవడంలో అసామాన్యమైన ప్రజ్ఞ ఆయన ప్రతిభకు నిదర్శనాలు. తెలంగాణ పోరాట సమయంలో 'త్వమేవాహమ్' ద్వారా ఆయన అభ్యుదయ కవులలో ప్రముఖ స్థానం వహించారు. ఆయన పాటించిన సంవిధాన చాతుర్యాన్ని సామాన్య పాఠకులు సరిగా అందుకోలేకపోయారు.

'త్వమ్ + ఏవ + అహమ్' = నువ్వేనేను - తెలంగాణలో పీడనకు గురి అవుతున్న వారికి సంఘీభావాన్ని ప్రకటిస్తూ కావ్యానికి ఆయన ఈ పేరు పెట్టారు.

భూమి, మిల్లు మొదలైన ఉత్పత్తి సాధనాలు దోపిడి వర్గం చేతిలో ఉన్నాయనీ, కూలీలూ, కార్మికులు వాటిని సొంతం చేసుకొని కార్మిక కర్షక స్వర్గం నిర్మించాలని ఆరుద్ర ప్రభోదించారు.

"నువ్వెక్కదలచుకున్న రైలు ఎప్పుడూ ఒక జీవిత కాలం లేటు" మొదలైన ఆరుద్ర గారి ఊహా వైచిత్రిని వెల్లడించే అద్భుతమైన పంక్తులు.

'గాయాలు - గేయాలు', 'సినీవాలి', కవితలు (విపుల కవితా సంకలనం) ఆరుద్ర గారి అభ్యుదయ దృక్పధాన్ని వెల్లడించే మరికొన్ని కవితా సంకలనాలు.

దాశరథి:

"నా తెలంగాణ కోటి రతనాల వీణ'' అని దేశభక్తితో కంఠమెత్తిన దాశరథి తెలంగాణలో నిజాం రాజు దుర్మార్గాలను ఎదిరిస్తూ ప్రజలను ఉత్తేజపరచారు. 'అగ్నిధార' కురిపించి జాతిలో చైతన్యం రగుల్కొలిపారు. పీడిత ప్రజల వాణికి తన కవితను 'మైక్'గా సమర్పించారు. శ్రీహంద్రోదయం, అగ్నిధార, పునర్నవం, తిమిరంతో సమరం కావ్యాలలో ఆయన అభ్యుదయ భావాల ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలుగా అమిరాయి. "హృద్యమైన పద్యం నుండి, శ్రవణ పేయమైన గేయం నుండి, రుచికరమైన వచన కవిత దాకా అన్ని ప్రక్రియలను ఆహ్వానించాను. పోరాటంలో నుండి కళ పుడుతుందని నమ్ముతున్నాను. నా జీవితమే పోరాటం అని పలికిన అభ్యుదయవాది దాశరథి.

కాళోజీ:

ప్రజల కవి కాళోజీ నారాయణ రావు - తెలంగాణ ప్రజల తలలో నాలుకై వారి వ్యధలను కవిత్వం రూపంలో వెల్లడించిన కవి కాళోజీ. అన్యాయాలు విరుచుకుపడ్డప్పుడు కాళోజీ కవిత ఒళ్ళంతా చీల్చుకుపోయే మొగలిరేకు. ఒక్కొక్కప్పుడది పదునైన గండ్ర గొడ్డలి - అభ్యుదయ భావాలు లేకుండా ఆయన ఏ కవితా రచించలేదు. ప్రజల గొడవే కాళోజీ నా గొడవ అన్నారు.

సంఘంలో వ్యత్యాసాలను వర్ణిస్తూ కాలోజీ "కమ్మని చక్కిలలోకచోట గట్టిదవడలింకొక చోట వాసన-నూనియలొకచోట మాసిన తలలింకొక చోట అని చమత్కారంగా పలికి పండిత పామరులిరువురినీ రంజింపజేశారు.

దేశ సంపదకు రైతు ముఖ్యాధారం అయినప్పుడు కర్షకుని చిన్నచూపు చూడటం తగదని కాళోజీ భావం. "నర్తకుని నాట్యాలు, గాయకుల గానాలు, ధార్మికుని దానాలు, పండితుని భాషణలు వర్తకుని వ్యాజ్యాలు, వకీళ్ళ వాదాలు, సైనికుల శౌర్యాలు, యాంత్రికుని యంత్రాలు, యోధుల యుద్ధాలు, రాజుల రాజ్యాలు కర్షకునీ కట్టు కదిలినన్నాళ్ళే'' అని కర్షకుని ఔన్నత్యాన్ని కొనియాడారు.

జన శ్రేయస్సుకు క్షతి కలిగినప్పుడల్లా స్పందించటం కాళోజీ జీవ లక్షణం.

కుందుర్తి:

"నా గీతం నరజాతి విముక్తి సంగీతం'' అని పలికిన అభ్యుదయ కవి కుందుర్తి ఆంజనేయులు. "తెలంగాణ, యుగేయుగే, నగరంలో వాన, నాలోని నాదాలు కావ్య సంపుటాలు'' అభ్యుదయ భావభరితమైనవి. దుర్భరమైన వర్తమానానికి, ఆశలు రేకెత్తించే భవిష్యత్తుకూ తేడాను రెండు లోకాలు గీతంలో వర్ణించారు.

భగవంతునికి బహిరంగ లేఖలో కవి "తిండి లేని వాళ్ళకు తృప్తి విషం పెట్టటానికి ఒకపూట ఉపవాసం చేసే భోగి నీకు వాడు మహా ఆప్తుడు నేను వాడ్ని సహించను'' అన్నారు.

అభ్యుదయ భావపు ప్రచారానికి వచన కవిత్వమే సరైన కవితా వాహకమని నమ్మిన కవి కుందుర్తి. వచన కవిత్వానికి గౌరవం సంపాదించి పెట్టిన కొద్ది మందిలో ఈయన ప్రముఖుడు.

తిలక్:

దేవరకొండ బాలగంగాధర తిలక్ మానవతావాది. సౌందర్యము, అభ్యుదయమూ ఆయన కవితకు రెండు ముఖ్యమైన అంశాలు. "నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకొనే అందమైన ఆడపిల్లలు

నా అక్షరాలు కన్నీటి జడులలో తడిసే దయాపారావతాలు

నా అక్షరాలు ప్రజా శక్తుల వహిఇచే విజయ ఐరావతాలు''

అని తిలక్ తన కవిత్వ దృక్పథాన్ని అందంగా తెలిపారు.

“ఆర్త గీతం, ప్రార్థన మేగ్నకార్టా - గొంగళీ పురుగులూ, అమృతం కురిసిన రాత్రి, ఈయన కవితలలో విశిష్టమైనవి ''ఇజాలల్లో ఇంప్రిజన్'' కాకూడదనేది ఈయన అభిమతం.

దేవుడా రక్షించు నా దేశాన్ని పవిత్రుల నుండి, పతివ్రతల నుండి, పెద్ద మనుషుల నుండి, పెద్ద పులుల నుండి, లక్షలాది దేవుళ్ళ నుండి, శ్రీమన్మద్గుర్వ పరంపర నుండి అని వేడుకొన్న కవి భావనలోని అభ్యుదయ భావన గుండెల్లో గుచ్చు కొంటుంది.

అభ్యుదయమంటే సమసమాజ నిర్మాణమని గాక ఆకలీ, ఈతి బాధలు లేని చల్లని లోకమని తిలక్ తలచారు.

విద్వాన్ విశ్వం:

రాయలసీమ కరువును కళ్ళారా చూసి, హృదయం ద్రవించి, భాదా దగ్ధమైన కంఠంతో శ్రీ విశ్వం పలికిన కవిత్వం పెన్నేటిపాలు. రాయలసీమ కన్నీటి పాట పెన్నేటి పాటగా కరుణ రసభరితంగా వెలువడింది. విశ్వం గారి పెన్నేటిపాట - లకనాడు కావ్యాలు అభ్యుదయ దృక్పథంతో రాసినవి.

సోమ సుందర్:

“జన్మెత్తిన మానవునకు జీవితమే పరమ ధనం అయితే అది ఒకమారే అతనికొసంగ బడిన వరం'' అని పలికిన ఆవంత్స సోమసుందర్ ఆభ్యుదయ కవులలో ప్రముఖులు.

వీరి వజ్రాయుధం అభ్యుదయ కావ్యాలలో ప్రముఖంగా గణుతింపదగినది. అదిగదిగో ఫాక్టరీ ధన మదాంధ అధికారుల కనికార రహిత గర్వం ఆకృతియై నిలిచిన పాక్టరీ - అదిగో అది పొగ గొట్టం ధన స్వామి నిర్ధయవలె నించుని భుగభుగమని పొగవలె జిమ్మె చిమ్నీ అంటూ యంత్ర భూతముల కోరలు తామై కార్మికులనుద్దేశించి రాసిన గీతం సోమ సుందర్ కవితల్లో విశిష్టమైనది.

అనిసెట్టి సుబ్బారావు:

అనిసెట్టి సుబ్బారావు గారి 'అగ్నివీణ' అభ్యుదయ కావ్యాలలో ప్రముఖంగా పేర్కొనదగినది. భయం, భయం, బ్రతుకు భయం. భయం అన్నా మనకీ లోకం పన్ని పద్మవ్యూహం అంశాలతో బ్రతుకీడ్చే అస్థిపంజరాలు మనం, ఆవేదన హితమయ్యే ఆశా జీవులం మనం గతమంటే కారు వెగటు రేపంటే తగని భయం అని సామాన్యుని దుర్భర జీవితాన్ని, నిస్సహాయ స్థితిని అనిసెట్టి వర్ణించారు.

“ఎవరి పిల్లలోయి మీరు?'' వీరి రచనల్లో అత్యుత్తమమైనది. బ్రిడ్జి కింద స్టేషన్లో ధూళి మీద ఎటుచూసిన కనిపించే అనాథలను చూచి ఈ లోకపు శాసనాలు ఎంగిటాకులిస్తాయి. ఇనుప కమ్ములిస్తాయి అని పరిస్థితులు చిన్నారి బాలల్ని బిచ్చగాళ్ళుగా, నేరస్థులుగా చెయ్యటాన్ని గురించి ఆక్రోశించారు.

రెంటాల గోపాల కృష్ణ:

రెంటాల గోపాల కృష్ణ గారి సంఘర్షణ సర్పయాగం ఉత్తమ అభ్యుదయ కావ్యాలు పల్లకీబోసాలు వీరి కవితలలో విశిష్టమైనది. సంభవామి యుగేయుగేలో అధర్మం ప్రవర్తిల్లిన చోట తాను అభ్యుదయ కవిగా అవతరిస్తానంటారీయన.

గంగినేని వెంకటేశ్వరరావు:

తెలంగాణ పోరాట కాలంలో గంగినేని వెంకటేశ్వరరావు రాజకీయ కార్యకర్తగా కొన్ని సంవత్సరాలు అజ్ఞాత జీవితం గడిపారు. వీరి ఉదయిని కావ్యం అభ్యుదయోగ్యమంలో ప్రముఖంగా పేర్కొనదగినది. వీరి కవితల్లో రాజకీయ సిద్ధాంత అవగాహన, కవితా శిల్పము చక్కగా మేళవించాయి.

బెల్లంకొండ రామదాసు:

మానవ మేధస్సుకు సంకెళ్ళను తగిలించిన గత సాంఘీక శిలాశాసనం పడగొట్టను పగిలిన నా నిప్పుల కంఠం పలికిన విప్లవ గీతం నా గీతమన్న బెల్లంకొండ రామదాసు గళం ప్రతీప శక్తుల పై రణభేరి. "కాలపుదారుల్లో చీకటి ముళ్ళను తొలగించాలని వీరి ఆకాంక్ష.

కె.వి. రమణా రెడ్డి:

రమణారెడ్డి గారి "అడవి, భువన, ఘోష, అంగ, అంగారవల్లం'' కావ్యాల్లో ప్రతి జీతమూ అభ్యుదయ భావాలను నింపుకొన్నదే. 'రక్తాశ్రువు, రణోన్మాది చిత్రపటం, స్టాలిన్ అస్తమయం వీరి గీతాల్లో విశిష్టమైనది.

అజంతా:

చెట్లు కూలుతున్న దృశ్యం కవితలో ఆధునిక కవిగా గుర్తింపు పొందిన అజంతా శిల్ప నైపుణ్యం గల కవి. వీరి 'పరిత్యాగ పరివేదన, న్యూస్‌రీల్, జెండాలకు కన్నీళ్ళు లేవు, అగ్నిస్పర్శ'' కవితలు, భావుకుల ఆదరాన్ని చూరగొన్నాయి. రాజకీయ సిద్ధాంత ప్రచారానికి కాక కఠోర జీవిత వాస్తవాలను తెల్పటానికి కవిత రచించాలని వీరి ఉద్దేశ్యం.

బైరాగి:

ఆలూరి బైరాగి "చీకటి నీడలు, నూతిలో గొంతుకలు, ఆగముగీతి'' కావ్యాల అభ్యుదయ భావాలకు మణిపర్వణాలు "హృదయపు మెత్తని చోటుల గీరే జంతువు ఆకలి'' అని పలికి ఆకలి కమ్మిన కళ్ళకు ప్రపంచం కనిపించదన్నారు.

"ప్రపంచంతో ఏకైమైనాడే కవి కంఠం సరిగా పలుకుతుందని నా నమ్మకం. ప్రపంచానుభూతితో స్వీయానుభూతి లీనమైనప్పుడు ఉత్తమ కవిత ఉద్భవిస్తుందని నా విశ్వాసం'' అన్నారు బైరాగి.

వీరి కవితల్లో వేశ్యః తాజమమీలే పడగొట్టండోయ్ విశిష్టమైనవి.

గోపాల చక్రవర్తి:

జీవితం కరిగిపోయే మంచు , ఉన్నదాంట్లో అందరికీ పంచు'' అని జీవిత సత్యాలను అలవోకగా అందించిన అభ్యుదయ కవి గోపాల చక్రవర్తి, చమత్కారం ఈయన కవిత్వానికి ప్రాణం.

"కలం కలలు, ఆనందం, జీవనది'' వీరి కావ్యాలు. అంగిలోపలఅటఉగ్నపర్వం ఉన్నా చిరునవ్వు మనసారగా నవ్వు సగటు మనిషీ! ఆకలికీ అన్యాయాలకూ గోరీకట్టు నిరుద్యోగం పరపీడనా పాతిపెట్టుయని సామాన్యునికి ఉత్సాహం కలిగించారు.

నయాగరా:

ప్రముఖ అభ్యుదయ కవులు కుందుర్తి ఆంజనీయులు, బెల్లంకొండ రామదాసు, ఏల్చూరి సుబ్రమణ్యం గారల కవితల సంకలనం 'నయాగరా' శ్రీశ్రీ కేవలం సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించిన ఆకాశమార్గాలలో ఎవరికీ అందకుండా విహరిస్తుంటే నయాగరా కవులు భూమ్మీదికి దిగి ఇక్కడి పరిస్థితులను అర్థం చేసుకుని వాటికి కావ్యత్వం ఇచ్చారు. ఇందులో నా గీతం, మన్యంలో, ఠాకూర్, చంద్రసింగ్ కవితలు విశిష్టమైనవి.

కల్పన:

అభ్యుదయ కవుల కవితా సంకలనం 'కల్పన' (1953) దీనికి అణి పెట్టి సుబ్బారావు, అవసరాల సుర్యారావు, రెంటాల, బెల్లంకొండ రామదాసు సంపాదకులు.

ఈ యుగంలో వ్యక్తి చైతన్యం సాంఘీక చైతన్యంగా విస్తరిల్లింది. వికలమైన సంఘ వ్యవస్థ ఫలితంగా శకలాలై చెదిరిన జీవిత చిత్రణకు ప్రాధాన్యత కనిపిస్తుంది. ఈ యుగాన్ని ఆవరించిన ప్రధాన తత్వదృష్టి మార్క్సిజం నేటి సాంఘీక విష బంధంలో చిక్కిన మానవునికి మార్క్సిజం గొప్ప నిష్కృతి మార్గంగా కనిపించింది. నేటి కవులు యుద్ధాన్ని పర పీడనము ఆర్థిక అసమానతను ద్వేషించి విశ్వశాంతిని మానవ ప్రాదుర్భావాన్ని ఆశిస్తున్నారు అని సంపాదకులు తెలిపారు. ఈ సంకలనంలో భావకవులు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి (అరుణ తార) పిలకా గణపతి శాస్త్రి (మాదా కబళం) రచించిన అభ్యుదయ గేయాలున్నాయి.

అభ్యుదయ కవుల కావ్యాలలో కరుణ శ్రీ 'అరుణ కిరణాలు' సి. నారాయణ రెడ్డి, దివ్వెల మువ్వలు, మధ్య తరగతి మందహాసం, బోయిభీమన్న - గుడిసెలు కాలిపోతున్నై, గజ్జల మల్లారెడ్డి - మల్లారెడ్డి గేయాలు, శంఖారావం, సి.వి. 'కారు చీకటిలో కాంతి రేఖ', ససాంక నయాజమానా, కవిరాజు మూర్తి - మానవ సంగీతం, కారుమంచి వెంకటేశ్వరరావు - పాంచజన్యం' మొదలైనవి తప్పక పరిశీలించదగినవి.

4.3 తెలంగాణ పోరాటం:

అభ్యుదయ కవిత్వం నిజాం నవాబు పరిపాలనలో రైతులు, వివిధ వృత్తుల వారి జీవితం నానాటికీ దుర్భరమైంది. జాగీర్దారులు, దేశ్‌ముఖ్‌ల దౌర్జన్యమూ పటేల్ పట్వారీల పడు నా ప్రజల జీవితాన్ని దిగజార్చాయి. సేద్యానికి కాలువలు, చెఱువులు, బావులు తవిశ్వంచటంపోయి జాగీర్ధార్లు పేదరైతులు ఎముకల్ని పిండి చేసుకొని పండించిన పంటలో అధిక భాగాన్ని సిస్తు కింద జమకట్టుకోసాగారు. నిస్సహాయులైన ప్రజలకు సాయం చెయ్యటానికి 1930లో 'ఆంధ్ర మహాసభ' స్థాపించబడినది. క్రమంగా 'సంగం' (ఆంధ్ర మహాసభకు తెలంగాణ ప్రజలు పెట్టుకున్న పేరు) తెలంగాణ ప్రజల జీవితంలో ఒక భాగమైంది. ఆంధ్ర మహాసభ సభ్యులు చూపిన సాహసం, చేసిన త్యాగాలు గొప్పవి.

ఆంధ్ర మహాసభ నాయకత్వంలో ప్రజలు చైతన్యవంతులయ్యారు.

విసునూరి దేశ్‌ముఖ్ రామచంద్రా రెడ్డి దౌర్జన్యాలను ప్రతిఘటించి ప్రజలు ఐకమత్యంతో నిలిచినప్పుడు దేశ్‌ముఖ్ దౌర్జన్యానికి తలపడి తన గూండాల చేత దొడ్డికొముదయ్య అనే కార్యకర్తను చంపించాడు. ఈ సంఘటన 1946 జూలై 4వ తేదీన జరిగింది. ఆ గ్రామ ప్రజలు ఏకమై దేశముఖ్‌ను గూండాలను ఊరి నుండి తరిమి కొట్టారు. ఈ సంఘటనతో తెలంగాణ పోరాటం మొదలైంది.

1951 అక్టోబర్ 21వ తేదీన కమ్యూనిస్టు పార్టీ పోరాటాన్ని విరమించింది.

ఈ అయిదేళ్ళ కాలంలో అభ్యుదయ కవిత్యోద్యమం ఉజ్జ్వలంగా వెలుగొందింది.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం 1947 ఆగష్టు 15 తేదీన వచ్చింది గాని తెలంగాణ ప్రజలకు రాలేదు. హైదరాబాద్ సంస్థానాన్ని స్వతంత్ర రాజ్యంగా ప్రకటించుకొని నిజాం నవాబు భారతదేశంలో తన సంస్థానాన్ని విలీనం చెయ్యడానికి తిరస్కరించాడు. అసఫ్‌జాహీ పాలనలో ప్రతి ముస్లిమూ ఒక పరిపాలకుడేనని ప్రకటించి నిజాం నవాబు మతోద్రేకాలను రెచ్చగొట్టాడు. ఇత్తెహాదుల్ ముస్లిమిన్ నాయకుడు కాశీం రజ్వీ నాయకత్వాన రజాకార్లు ఇతర ప్రజల్ని హింసించసాగారు. ప్రజలు సమైఖ్యంగా నిలిచి హిందూ ముస్లిం భేదం లేకుండా వీరోచితంగా ఎదిరించి పోరాడారు. దొరల దగ్గర వెట్టిచాకిరికి స్వస్థి చెప్పారు.

పోరాటకాలంలో ప్రజలు ఈటెల్లాంటి పాటలు పాడుకున్నారు. తెలంగాణ పోరాటానికి సంబంధించి రెండు రకాల సాహిత్యం వచ్చింది. ఒకటి పోరాటంలో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొని, బాధల్ని చవిచూచి, మహోద్రేకంతో రచించిన సాహిత్యం. రెండవది తెలంగాణకు వెలుపల ఉండి పోరాటాన్ని గురించి తెలుసుకుని వారితో ఏకత్వాన్ని ప్రకటిస్తూ (త్వమేవాహమ్) వారి కష్టాలకు కార్యరూపమిచ్చింది. రెండూ అభ్యుదయ భావాలతో వెలువరించినవే.

తెలంగాణ పోరాటకాలంలో చాలా మంది అజ్ఞాత కవులు ప్రజలను ఉత్తేజపరుస్తూ పాటలు పాడారు. వీరిలో కొందరు నిరక్షరాస్యులు కూడా -

"నైజాము సర్కరోడ / నాజీలమించినోడ", బండెనక బండి కట్టి / పదహారు బండ్లు కట్టి / ఏ బండ్లో పోతావు కొడకో / నా కొడకో ప్రతాపరెడ్డీ", ఖైదీలం మనమంతా ఖైదీలం స్వతంత్ర భారత ప్రభుత్వ ఖైదీలం మొదలైన పాటలు ఈ నాటికీ ప్రజల నాల్కల పై నిలిచి ఉన్నాయి.

దాశరథి, కాళోజీ, తిరునగరి రామాంజనేయులు, సుద్దాల హనుమంతు మొదలైనవారు పోరాటంలో పాల్గొన్నవారు. సోమసుందర్, ఆరుద్ర, అనిసెట్టి, కుందుర్తి, రమణారెడ్డి, రెంటాల, గంగినేని మొదలైనవారు పోరాటాన్ని గురించి తెలుసుకొని స్పందించినవారు.

4.4 అభ్యుదయ కవిత్వం - ప్రజానాట్య మండలి:

అభ్యుదయ రచయితల సంఘానికి అనుబంధంగా 'ఆంధ్రప్రజా నాట్యమండలి' ఉద్యమాన్ని ముందుకు తీసుకుపోవటంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించింది.

నాటకాలు, జానపద కళారూపాలు - బుర్రకథ, జముకుల కథ, హరికథ, పగటి వేషాలు, కొయదొర వేషం, బుడబుక్కల వేషం, సోది, భజనలు మొదలైన కళా రూపాలతో ప్రజా నాట్యమండలి మారుమూల పల్లెలదాకా చొచ్చుకుపోయింది.

డా॥ గరికపాటి రాజారావు, కోడూరి అచ్చయ్య, కోసూరి పున్నయ్య, నాజర్, మిక్కిలినేని, కోగంటి గోపాల క్రిష్ణయ్య, సుంకర సత్యనారాయణ, వాసిరెడ్డి భాస్కరరావు, రామకోటి, కర్నాటి లక్ష్మీ నరసయ్య, సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి మొదలైన కళాకారులు, ప్రయోక్తలు అభ్యుదయ భావ ప్రచారానికి విరివిగా తోడ్పడ్డారు.

తెలంగాణ పోరాటంలో, ప్రజానాట్య మండలి ప్రదర్శనల్లో స్త్రీలు అసంఖ్యాకంగా పాల్గొన్నారు. ఘనమైన త్యాగాలు చేశారు. ప్రజల్ని చైతన్యపరిచారు. అభ్యుదయోద్యమ వ్యాప్తికి కృషి చేసిన మహిళలలో కొండపల్లి కోటేశ్వరమ్మ, మోటూరు ఉదయం, తాపీ రాజమ్మ, వట్టికొండ విశాలాక్షి, మానికొండ సూర్యావతి ప్రముఖులు.

శ్రీశ్రీ పులుపుల శివయ్య, నాజర్ కొనకళ్ళ వెంకటరత్నం, సుంకర సత్యనారాయణ, తుమ్మల వెంకట రామయ్య, వేములపల్లి శ్రీకృష్ణ, తనేనటి సూరి, కరుణ శ్రీ, నార్ల చిరంజీవి మొదలైన కవుల గీతాలు ప్రజా నాట్య మండలి ద్వారా విస్తృతంగా ప్రచారంలోకి వచ్చాయి. వీటిలో కొన్నింటిని కవిత్వాభిమానులు సందర్భోచితంగా మననం చేసుకుంటూనే ఉన్నారు.

4.5 అభ్యుదయ కవుల కవితా ధోరణులు:

1943లో అభ్యుదయ రచయితలు సంఘ స్థాపనతో అభ్యుదయ కవిత్వం విశ్వరూపం దాల్చింది. 1944లో వెలువడిన "నయాగరా కవితా సంపుటి" ఈ ధోరణికి ప్రతినిధి వంటిది. బెల్లంకొండ రామదాసు, కుందుర్తి ఆంజనేయులు, ఏల్చూరి సుబ్రహ్మణ్యం అను ముగ్గురు కవులు గేయాలు ఈ సంపుటిలో ఉన్నాయి. సీతా రామరాజు మన్య విప్లవం, దండి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొన్నందున యావజ్జీవ కారాగార శిక్ష విధించబడిన ఠాగూర్ చంద్రసింగ్ చరిత్ర వీరికి కవితా వస్తువులయ్యాయి. పారిస్ వీధులు, చైనా లోయలు, బర్మా అడవులు, మాస్కో గేట్లు, సోల్జర్లు, టాంక్ డ్రైవర్లు, గెరిల్లాలు గుంపులు, కొడవలి పదును, ఎర్రటి జెండా, సమ్మెట పెట్టు, నిప్పుల గొంతుక మొదలైనవి వీరి గేయాలలో స్థానం సంపాదించుకున్నాయి.

నయాగరా కవితా సంపుటి ప్రచురించబడిన తర్వాత పలువురి అభ్యుదయగేయాలు పుస్తక రూపంలో వెలువడ్డాయి. 1960 లోపల వెలువడిన వాటిలో దాశరథి 'అగ్నిధార' (1949) 'రుద్రవీణ' (1950), సోమసుందర్ 'వజ్రాయుధం' (1949), ఆరుద్ర 'త్వమేవాహం' (1949), అనిసెట్టి 'అగ్నివీణ' (1949) నారపరెడ్డి 'అశ్రుమాల' (1950), రెంటాల 'సంఘర్షణ' (1950) గంగినేని 'ఉదయిని' (1950) మొదలైనవి అభ్యుదయ కవిత్వాధ్యాయమున మైలురాళ్ళు వంటివి. అలాగే 1950 తర్వాత వెలువడిన వాటిలో శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం' (1950), రమణారెడ్డి (1959), సోమసుందర్ 'కాహళి' (1953) మొదలైనవి అభ్యుదయ కవిత్యోద్యమంలో ఎన్నదగిన కవితా సంపుటులు. అభ్యుదయ కవుల్లో ప్రముఖుల రచనల్ని ఆధారంగా చేసుకుని వారు చిత్రించిన కవితా ధోరణులను 7 రకాలుగా డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి గారు విభజించారు. అవి:

1. వర్గ సంఘర్షణ
2. విప్లవ ప్రబోధము
3. వీర గాథా కథనము
4. యుద్ధ విముఖత - శాంతి ప్రియత
5. సమ సమాజ నిర్మాణము
6. తెలంగాణ విముక్తి
7. ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమము

ఎ) వర్గ సంఘర్షణ:

అభ్యుదయ కవిత్వానికి వర్గ సంఘర్షణ ప్రథమ గణ్యమైన లక్షణం. దీనిలోనే గత నిరాసము, ప్రస్తుతపు బూర్జువా వ్యవస్థ తిరస్కారం ఇమిడి ఉన్నాయి.

"ఏ దేశ చరిత్ర చూచినా
ఏమున్నది గర్వకారణం
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరపీడన పరాయణత్వం"

అన్న శ్రీశ్రీ వాక్కులు తర్వాతి అభ్యుదయ కవులకు బుక్కులైనాయి. గత నిరసనముతో పాటు వర్తమానంలో అధికారం వహిస్తున్న బూర్జువా విధానం వీరి నిరసనకు గురయినది. ఒక వైపు అధిక ఉత్పత్తిని, మరొక వైపు డొక్కల కరువు గల బూర్జువా సమాజం అంతరించాలని వీరు కాంక్షించారు. పెట్టుబడిదారీ సమాజమును నిరసిస్తూ సోమసుందర్ తన 'వజ్రాయుధం' అనే సంపుటిలో

"ప్రతినిత్యం ఫ్యాక్టరీ
కూలీ యెముకలనెన్నో
సున్నంగా చితకగొట్టి
రక్తంతో రంగరించి
ధనస్వామి పాదమ్ముల
పారణిని పూస్తున్నది"

అని ఒడలు జలదరించునట్లుగా మహావేశంతో అభ్యుదయ కవి ఎలుగెత్తి చాటాడు. వర్గ సంఘర్షణ తప్పదని మార్క్సు చెప్పిన విషయాన్ని వివరిస్తూ -

"అనాదిగా సాగుతుంది అనంత సంగ్రామం
అనాథుడికీ, ఆగర్భ శ్రీమంతుడికీ మధ్య"

అని దాశరథి 'అగ్నిధార'లో పేర్కొన్నాడు. ఈ వర్గ సంఘర్షణనే

"భూరివృక్షం జారిపడ్డప్పుడే
లేతమొక్క పైకి లేస్తుంది"

అని కె.వి. రమణారెడ్డి బూర్జువా వ్యవస్థను నిరసించారు.

బి) విప్లవ ప్రబోధము:

'బూర్జువా' వ్యవస్థలో శ్రామిక వర్గ ప్రస్తుత స్థితి "రైలు కింద పట్టాల్లాగా, చెప్పు క్రింద చీమల్లాగా ఉన్నారని అభ్యుదయ కవులు గమనించారు. శ్రామికుని "పిల్లల నిల్లాలిని కిల్లీ మాదిరి నమిలే మిల్లు మ్యాగ్నెట్లు", అతని వేడివేడి నెత్తురు పవర్‌బాత్ తీసుకునే భువనైక ప్రభువులు" ఉన్నారని అభ్యుదయ కవులు సింహగర్జన చేశారు. శ్రామికులు, నిరుపేదలు పచ్చగడ్డి గరిటవారు. "ఒక్కొక్క గడ్డిపరక ఒక కరవాలమై అభ్యుదయ నిరోధకులను హతమార్చు"నని వారు విశ్వసించారు. అందుకు సార్వజనీనమైన విప్లవం రావలెనని ఆకాంక్షించారు.

"గుండె గుండెకు చిచ్చు మండించి లేవండి
గుడిసె గుడిసెకు కోట నిర్మించి లేవండి"

అని వారు పీడిత ప్రజలను విప్లవానికై ప్రభోధించారు. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు సమాజంలో మార్పురాదా? దానికి విప్లవం, తిరుగుబాటు అవసరమని చాటి చెప్పారు.

గాండ్రించిన బెబ్బులి గొంతై
తీండ్రించిన బలిపాలికేకై విడదీసిన పిడికిలి బాకై
విదిలించిన సింహపు జూలై, అదిలించిన వీర గర్జనయై
పగిలించిన ప్రళయం బాంబై, రగిలించిన అగ్నిగోళమై

అని విజృంభించారు. విప్లవ విజృంభణకు అభ్యుదయ కవులు పరవశులై ఎవరాపుదురీ శక్తిని ఎవరాపుదురీ కత్తిని అని గానం చేశారు.

సి) వీర గాథా కథనము:

భావ కవులు ఆంధ్రాభిమానమో, జాతీయాభిమానమో ఉన్న వీరుల్ని గూర్చి పాడుకున్నారు. అభ్యుదయ కవులు అంతటితో తృప్తిపడక బూర్జువా వ్యవస్థను దిరించి, దానిని గడగడలాంచి చివరకు తమ ప్రాణాల్ని తృణప్రాయంగా విసిరేసిన విప్లవ వీరులను గూర్చి గానం చేశారు. అల్లూరి సీతారామరాజు, ఠాగూర్ చంద్రసింగ్, భగత్ సింగ్ మున్నగు వారిని గూర్చి వీరు హావేశముతో గేయాలు రచించారు. విశాలాంధ్రలో పాలకవర్గాన్ని ప్రతిఘటించి ప్రాణాలొడ్డిన వీరుల గూర్చి వీరు స్మృతి గీతాలు రచించారు. తెలంగాణా పోరాటంలో పాల్గొన్న మాధవ రెడ్డి, కొమరయ్య, లక్ష్మీ నరసయ్య, రఘుపతి రెడ్డి, చెన్నా రెడ్డి, పాపయ్య, మల్లయ్య, లింగయ్య, అమరయ్య, కాంతయ్య, దస్తగిరి మొదలైన వారు వీరికి నిటలాక్షులుగా కనిపించారు. "Tomorrow is Ours" అన్న ప్రపంచ ప్రఖ్యాత, ఫ్రెంచ్ రచయిత "గ్రెబియల్ పెరీ"నాజీ ప్రభుత్వం రెండవ ప్రపంచ యుద్ధ కాలంలో నిర్బంధించారు. జెకోస్లేవియా అభ్యుదయ కవియైన 'ఫ్యూజిక్'ని కూడా నాజీ ప్రభుత్వం ఉరి తీసింది. అభ్యుదయ కవుల గెరిల్లా పోరాటానికి సంబంధించిన వర్ణనలు ఈ వీరగాథా కథనంలో భాగస్వాములే. గంగినేని గెరిల్లా వీరుల్ని ఉద్దేశించి 'అరచేతిలో మృత్యువు' అనే శీర్షికలో

"జాగ్రత్త భుజం పై తుపాకీ అంశీద మన పంచప్రాణం
మొలలో తూటాబెల్టు అదే మన సర్వస్వం
ఇక్కడ కాదు ముళ్లు తీసేది నడువ్ కామ్రేడ్
ఇప్పుడు కాదు కాల్చు కుంటడం, దళంలో కలిసి పదవయ్యా
ఇంటి దగ్గర అంతా కులాసా, రేపీపాటికి ఈ ప్రాంతమంతా మనది
తెలీదా, నిన్న ఆరు పరగణాలు మనవాళ్ళు విముక్తి చేశారు''.

వంటి పంక్తుల్లో గెరిల్లా యుద్ధ వీరుల బాధలు హృదయ విదారకంగా వర్ణించారు. అరచేతిలో మృత్యువు అనే శీర్షికలో ప్రియుడు ప్రియురాలికి, తల్లి - తనయునికి అనే లేఖా గేయాలు గెరిల్లా వీరుల హృదయంలో ఉద్రేక బడబాగ్నికి, వీరిని నమ్ముకుని ఉన్న తల్లుల గుండెల్లోని శోకాగ్ని కరుణ మహితంగా చిత్రించిన కవితా ఖండాలు, ప్రియుడు - ప్రియురాలులో ప్రియుడు తనకు కాబోయే ప్రియురాలికి లేఖ ఈ విధంగా వ్రాశాడు.

"ఉత్తరాలు ప్రతిరోజూ వ్రాస్తూ ఉండు
అక్షర అక్షరంలో నీ మధుర స్వర ఆలాపన వింటాను
పంక్తి పంక్తిలో నీ జీవన దృక్కోణం స్పర్శిస్తాను
లేఖలో నీవు కనబడతావు, కరిగిస్తావు
గరళం త్రాగే శక్తినిస్తావు''

అని చెప్పి భవిష్యత్ పై బ్రహ్మాండమైన విశ్వాసం వ్యక్తం చేసి
ఉత్తరం ముగించి పగవాడి గుండెకు మర తుపాకీ
గురిపెడుతున్నా
భయపడకు నా పేరు మృత్యుంజయుడు నా కోసం
ఎదురు చూడు

అని అకుంఠితమైన ఆత్మ విశ్వాసాన్ని ప్రకటించాడు.

'తల్లి - తనయుటకి' అన్న గేయంలో తల్లి తన కొడుకు గెరిల్లా యుద్ధానికి వెళ్ళినప్పుడు శత్రు సైనికులు ఇంటి మీదపడి కోడలిని ఎత్తుకెళ్ళిన బీభత్స విషయాన్ని మనసునందుంచుకుని, కొడుకుని వారికి లొంగిపోవాల్సిందిగా అని బ్రతిమలాడకుండా అతనిలో పౌరుషాగ్నిని రగుల్కొల్పుతూ ఉత్తరంలో

"తక్షణం ప్రళయ రుద్రుడవై
అంతకు వేయంతల క్రోధంతో
విజృంభించి వారి గుండెరక్తం పిండిరా!
ఆమె ఆత్మకు శాంతి ప్రసాదించు''

అని వీరమాతలా పలికింది. మన ప్రాచీన చరిత్రలోనేగాక ప్రస్తుత సమాజంలో కూడా వీర మాతలకు కరువులేదని, గంగినేని వ్రాసిన ఈ గేయము నిరూపించింది.

డి) యుద్ధ విముఖత - శాంతి ప్రియత:

అభ్యుదయ కవులు గెరిల్లా పోరాటాన్ని చిత్రించినంత మాత్రాన వారిని యుద్ధప్రియులు అని భావించుటకు వీలులేదు. సామ్రాజ్యవాదులకు, ప్రజాపీడకులకు జరిగే పోరాటాలను, తిరుగుబాట్లను వీరు సమానంగా చిత్రించారు.

అంతేకాదు దాశరథి, గంగినేని వంటి కవులు ప్రత్యక్షంగా పోరాటాల్లో పాల్గొని నిరంకుశ పాలక వర్గాన్ని ఎదిరించారు. పాశ్చాత్య దేశాల్లోని కొందరు కవులు కూడా సామ్రాజ్య వాద ప్రభుత్వానికి ఎదురు తిరిగి పరాడి పాల్గొన్న వారున్నారు. ప్రపంచాన్ని నిముషంలో భస్మీపటలం చేసేటటువంటి మారణాయుధాలతో ఆటలాడు అగ్రరాజ్యాల ధోరణిని అభ్యుదయ కవులు సహించలేకపోయారు. పచ్చని మానవజాతి సంస్కృతికి యుద్ధం కార్చిచ్చు వంటిదని, దానిపట్ల తమ నిరసనను ప్రకటించారు. యుద్ధము మా కొద్దని నినాద రూపమున ఎలుగెత్తి చాటారు. 'గడియ గడియకొక చిరుచెక్కుల మొలిపించే జీవన దేవాలయమున వెలిగే మూర్తియైన శిశువు జీవము యుద్ధ జ్వాలలకాహుతియై పోవునని ఆక్రోశించారు. 'హిరోషిమా'లో రెండవ ప్రపంచు యుద్ధమున జరిగిన దుర్భర విలయ కాండను తలచుకొని అశ్రు తర్పణము చేశారు.

"అమ్మా! ఉమా! రుమా! హిరోషిమా!
నీ శ్మశాన వేదిక పై తొలకరి వానలు కురియునులే
నీ అనాధ సమాధి పై ఎర్రపూలు పూయునులే''

అని హిరోషిమాను ఆశ్వాసించారు. యుద్ధ తృష్ణాళువులను ఉద్దేశించి -

"గుండెలు పగిలిన నగరాల ఆర్తఘోష
ఇంకా వింటూనే ఉన్నాం
పచ్చని భూమి తల్లి వృక్షస్థలి పుచ్చి పోతుండగా
ఇక మీదట చూడలేం''

అని దైన్యాన్ని, దారుణ వేదనను ప్రకటించారు. చివరికి వజ్రనిశ్చయులై

"చితిమంటలు యుదాఅధనికి ప్రతి కవి ఒక ఫైర్ బ్రిగేడ్
అణ్వస్త్రపు గ్రీష్మానికి ప్రతి పద్యం మబ్బుముక్క''

అని ప్రతిజ్ఞ చేశారు. యుద్ధ విముఖతను ప్రకటించుటతోనే ఊరకుండక శాంతిని ఎన్నో రీతులుగా ఆరాధించారు, ఆశ్వాసించారు.

"తల్లీ చల్లని శాంతీ
ధారుణి పండించవమ్మా''

అని శిశు హృదయంతో శాంతి దేవతను వేడుకొన్నారు.

శాంతి గూర్చి వ్రాసిన రచనల్లో దాశరథి వ్రాసిన 'కపోతీ సందేశము' గణనీయమైనది. పావురాన్ని శాంతికి ప్రతీకగా వాడటం పాశ్చాత్య సంప్రదాయం. రష్యా వలన ఈ సంప్రదాయం బహుళ వ్యాప్తి పొందింది.

"కాస్త పశ్చిమాద్రి కడకేగి నా బంధు
జాలమునకు గూడ శాంతి నేర్పి
ఇలను కాచుమోయి ఈ అణుప్రోద్గత
ప్రళయ వహ్నినుండి పక్షిరాజ్ఞి''

అని తన పద్యాల్లో పశ్చిమ దేశాల్లో పెల్లుబుకుచున్న సమర కాంక్షకు విరుగుడు మందు చూపాడు దాశరథి. ఈ విధంగానే గంగినేని రమణా రెడ్డి, నారపరెడ్డి వ్రాసిన శాంతి గీతాలు కూడా పేర్కొనవచ్చు.

ఇ) సమ సమాజ నిర్మాణము:

సమాజంలో గూడు కట్టుకుని ఉన్న ఆకలి, దరిద్రత, వ్యాధులు, అసమానత మొదలైనవి తొలగిపోయి, అది వర్గరహిత స్వర్గంగా వెలుగొందాలని అభ్యుదయ కవుల లక్ష్యం. రాయలసీమ, బెంగాలు మొదలైన చోట్ల ఏర్పడిన కరువులచే ఉద్విగ్నులై ఈ కవులు ఎన్నో క్షామగీతాలను, ఆకలి పాటలను రచించారు.

"ఆకలి వేస్తోందమ్మా అన్నం పెట్టమ్మా
స్వర్ణారుణ సస్యశ్యామలమగు
ఈ జగతిని దరిద్రమున ఆకలితో చావలేను"

అని ఆక్రందించు ప్రజల బాధలను తమ లేఖల్లో వ్రాశారు. రాయలసీమలో కలిగిన దుర్భర క్షామమును ఉద్దేశించి,

"గుండెల్లో జీవతైల మెండిపోవ
మండిపోయెరా ఆకలి దివిటీలు
నరాల్లో పరిచిన నెత్తురు తెరల
కత్తిరించెరా కరువు కత్తెరలు"

అని దీనంగా ఆక్రందించారు. సమాజంలో నాటుకుని ఉన్న ఆకలి, దారిద్ర్యం, మొదలైన భయంకర వ్యాధులకు కారణం సమాజ వ్యవస్థే అని వీరు గ్రహించారు. అందువలలనే ఆకలి పాటలతో చేతులు దులుపుకోకుండా ప్రస్తుత సాంఘీక వ్యవస్థలో మార్పు రావాలని ఆకాంక్షించారు.

రాబోయే సమాజంలో 'శాంతి కొరకు యుద్ధమనే స్వార్థపరుల నినాదాలుండవని' రూపాయికి విలువలేని రోజు రేపు వస్తుందని, మతాలకై మరణించు అమాయకులెవరుండబోరని, గతానికై విలపించే మృతభావులు కానరారని' ఆశా సంగీతం ఆలపించారు. భవిష్యత్ సమాజంలో ప్రతీవ్యక్తి ముఖం మీద లక్ష ఉదయాలు - మొలుస్తాయని, శ్రమకూ, కళకూ ఫలితం సమానంగా లభిస్తుందని భావించారు. 'పెద్ద చేప చిన్న చేప తినే న్యాయం ఇక ముందు ఉండబోదని', 'లాఠీలు, మెడబండలు, చెరసాలలు, ఉరికొయ్యలు' అంతరిస్తాయని జోస్యం చెప్పారు.

"వ్యక్తులు పరిపాలించే శక్తి నశించింది నేడు
రక్తంలో అణువణువూ శక్తి గడించింది నేడు"

అని సమాజంలో కలిగిన పీడిత వర్గ చైతన్యాన్ని అణగద్రొక్కి, పాలక, పాలితభేదం లేని షవర్గరహిత స్వర్గాన్ని' స్థాపించడానికి గళమునే కాహళగా చేసికొని ప్రభోదించారు.

ఎఫ్) తెలంగాణా విముక్తి:

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించింది. హైదరాబాదు మాత్రం నైజాం నవాబు ఇనుప పిడికిలిలో బంధీయై ఉంది. తెలుగు ప్రజల తీయని మాగాణమగు తెలంగాణా విముక్తి కొరకు అభ్యుదయ కవులు, గేయాలు, కావ్యాలు రచించారు. తెలంగాణా విముక్తిని తలచుకున్నప్పుడు ప్రప్రథమందా మన కళ్ళముందు 'కవి సింహం' దాశరథఇ కనిపిస్తాడు. తెలంగాణాలో పుట్టి పెరిగి 'నా తెలంగాణా కోటి రత్నాల వీణ' అణి సగర్వంగా లోకానికి ఎలుగెత్తి వినిపించినవాడు దాశరథి. గట్టుమీద గానం చేయక కడలిలో దూకి తరంగాలకు ఎదురీది కడకు తీరం చేరుకున్న విజయుడు ఇతడు. దాశరథితోపాటు తెలంగాణా విముక్తి కోసం గీతాలు ఆలపించిన కవులలో కాళోజీ, సోమసుందర్, రెంటాల, గంగినేని, కుందుర్తి, రమణారెడ్డి మొదలైనవారు పేర్కొనదగినవారు.

రెంటాల 'తెలంగాణా సమరగీతం'లో పగలేయి నిజాం కోట, ఎగరేయి ఎర్రపుటూ' అని సోమసుందర్ ఖబడ్దార్, ఖబడ్దార్ నిజాం పాదుషాహే (వజ్రాయుధం) అని నైజాం నవాహును ప్రతిఘటించారు. విప్లవోద్యమంలోని వివిధ సంఘటనలకు, కష్టనష్టాలకు, బాధలకు, కన్నీ గాథలకు, రక్తాన్ని రగిలించు సన్నివేశాలకు ఒకటి, రెండు గీతాలు కాక తెలంగాణాలో నవాబుకు వ్యతిరేకంగా కార్మికులు, కర్షకులు జరిపిన విప్లవోద్యమానికి ఒక సమగ్ర కావ్యాన్ని రచించినవాడు కుందుర్తి. ఈయన 'తెలంగాణ' కవితా ఖండికలో "చారిత్రక పరిణామంలో మరీ పాతదైపోయిన ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ మీద ఒక పెద్ద తిరుగుబాటుగా తెలంగాణా ఉద్యమాన్నే నేను భావించాను'' అని పేర్కొన్నాడు.

అలాగే జాతీయోద్యమ కవులు భారతదేశాన్ని భరతమాతగా, ఆంధ్రదేశాన్ని ఆంధ్రమాతగా భావించడం ప్రసిద్ధం. దాశరథి పై గల జాతీయోద్యమ ప్రభావమే అతనిచేత 'నా తెలంగాణా తల్లి' అని పలికించింది. 'నా తెలంగాణా తల్లి కంజాతవల్లి' అని గానం చేయించింది. దాశరథి జాతీయోద్యమ భావావేశానికి తోడుగా శ్రామిక వర్గ చైతన్యాన్ని కూడా మేళవించుకుని రచన సాగించారు. నిజాం రాజును ఉద్దేశించి 'మా నిజాం రాజు జన్మజన్మాల బూజు' అని మహోద్వేగంతో ఎలుగెత్తి చాటాడు.

"చరిత్ర బొంగరం తిరిగి కిరీటాలు నేలకొరిగి
ధరాధిపులు నశిస్తుంటే బరాయెనాం నవ్వాబా
పరాక్రమించూ సేవా''

అని ప్రస్తుత సమాజంలో భూస్వామ్య వ్యవస్థ పతనమైన విషయాన్ని ప్రబోధించాడు. తెలంగాణమ్మున గడ్డి పోచయైనను సంధించెన్ కృపాణమ్ము అని పీడిత వర్గంలో కలిగిన విప్లవ చైతన్యాన్ని ప్రకటించాడు.

"చుట్టూ సముద్రం పొంగి
నట్ట నడి గడ్డను మ్రింగి
అంతా ఏకం చేస్తుం
దంతా ఒకటౌతుంది''

అని హైదరాబాదుకు నాలుగు వైపుల నుండి ఉవ్వెత్తుగా వస్తున్న ప్రజావిప్లవాన్ని, పీడిత జన చైతన్యాన్ని వ్యంగ్యంగా వ్యక్తం చేశాడు. అలా దాశరథితోపాటు తెలంగాణా విముక్తి కోసం గీతాలు ఆలపించిన వారిలో కాళోజీ నారాయణరావు, పొట్లపల్లి రామారావు, అల్లూరి అయోధ్యరామ కవి పేర్కొనదగినవారు.

జి) ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమము:

రాయప్రోలుతో ప్రారంభమైన ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమం అభ్యుదయ కవులను కూడా ఉత్తేజపరుల్ని చేసింది. సోమసుందర్, రెంటాల, దాశరథి లాంటి వారు అనేక రాష్ట్ర గీతాల్ని ఆలపించారు. ఆంధ్రరాష్ట్రం కోసం పొట్టి శ్రీరాములు చేసిన ఉపవాస దీక్ష చివరిదశలో ఉండగా విజయవాడలో అన్ని రాజకీయ పక్షాలు కలసి ఇచ్చిన 'హర్తాల్' పిలుపుచేత ప్రభావితుడైన సోమసుందర్ 'శ్రీరామరక్ష' అనే సుదీర్ఘ గేయం రచించాడు. అలాగే రెంటాల వ్రాసిన 'ప్రభుత్వం లేని నాలుగు గంటలు' అనే గేయం కూడా ఈ తెగకు చెందినదే. 1953లో ఆంధ్రరాష్ట్రం అవతరించడంతో అభ్యుదయ కవులు అనేక గేయాలు రచించారు. "సింధూరంవోలె తెలుగుసీమ నేడు వికసించిందని, మందారంవోలె తెలుగు మాట నేడు వికసించిందని' ఆనందంగా పాడుకున్నారు.

"వేదంలా గోదావరి ప్రవహిస్తుందే చెల్లీ
వెన్నెల వలే కృష్ణవేణి విహరిస్తుందే చెల్లీ''

అని పరవశులై గానం చేశారు. ఇంతటితో తృప్తిపడక విశాలాంధ్ర అవతరణం కొరకు పాటుపడ్డారు.

"పదవోయి తెలుగువాడా
అదే నీ తెలుగు మేడా
సంకెళ్ళు లేని నేల
సంతోష చంద్రశాల"

అని తెలుగువారి సముజ్జ్వల భవిష్యత్తును గానం చేశారు.

4.6 అరసం సభ్యులు కాని అభ్యుదయ కవులు:

'అభ్యుదయ రచయితల సంఘం (అరసం)' మార్క్సిజం పునాదిగా ఏర్పడింది. కమ్యూనిస్టు పార్టీతో విడదీయరాని అనుబంధాన్ని పెంచుకున్నది. ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు తొలగిపోవటానికి, వర్గపోరాటం సరైన మార్గం కాదని కొందరు తలచారు. ఇటువంటి కవులు 'అరసం'కు దూరమయ్యారు.

'మాలపల్లి'లో తక్కెళ్ళ జగ్గనిధర్మ ప్రబోధానికి కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టోను ప్రేరణగా తీసుకున్న ఉన్నవ లక్ష్మీ నారాయణ గారు అభ్యుదయ రచయిత సంఘానికి వెలుపలే ఉండిపోయారు. ఆయన గాంధీజీ ప్రబోధించిన ధర్మకర్తృత్వ సిద్ధాంతాన్ని, గ్రామ స్వరాజ్యాన్ని నమ్మారు.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి, ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య, తుమ్మల సీతారామ మూర్తి రైతు - కూలీల సంక్షేమాన్ని మనసా వాచా కాంక్షించిన కవులు. వీరు గాంధీజీ పద్ధతిలో అహింసాయుతమైన రీతిలో పోరాటాలు సాగాలని కోరారేగాని అణచివేతకు ప్రతిహింస అనివార్యమని అనలేదు.

నిమ్నజాతుల దీనస్థితికి, వగని వాళ్ళ స్థితి మారాలని కోరిన జాషువా (గబ్బిలం), కుసుమ ధర్మాన్న (హరిజన శతకము), బోయిభీమన్న (పాలేరు) కూడా గాంధేయ మార్గమే శరణ్యమని నమ్మి అభ్యుదయోద్యమంలో చేరలేదు.

తెలుగులో హేతువాద విప్లవానికి మార్గదర్శకులైన త్రిపురనేని రామస్వామి (సూత పురాణం) కూడా అభ్యుదయోద్యమానికి దూరంగా ఉండిపోయాడు.

అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమం కమ్యూనిస్టు పార్టీకి బాసటగా ఉండటం ఆ ఉద్యమానికి మేలు చెయ్యలేదు. 1955లో జరిగిన సార్వత్రిక ఎన్నికల్లో కమ్యూనిస్టు పార్టీ పరాజయం పాలు కావటంతో ఉద్యమం బలహీనపడింది. కొందరు కవులు, కళాకారులు సినిమా రంగాన్ని ఆశ్రయించటంతో ఉద్యమం స్తబ్ధతను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. తర్వాత కాలంలో అరసం పునరుద్ధరణ ప్రయత్నాలు జరిగాయి గాని మునుపటి శక్తిని 'అరసం' పొందలేకపోయింది.

4.7 ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలు - అభ్యుదయ దృక్పథం:

అభ్యుదయ కవుల కావ్యాలతో పాటు ఇతర అభ్యుదయ రచయితల కథలు, నవలలు, నాటకాలు, వ్యాసాలు కూడా అభ్యుదయోద్యమానికి పుష్టిని చేకూర్చాయి.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, చాగంటి సోమయాజులు. కరుణ కుమార, మా, గోఖలే, సారద, నార్ల చిరంజీవి, చలం గారల కథలు అభ్యుదయోద్యమాభివృద్ధికి తోడ్పడ్డాయి.

కొడవటి గంటి కుటుంబరావు, బొల్లిముంత శివరామకృష్ణ, వట్టికోట ఆళ్వారుస్వామి, మహీధర రామమోహనరావు, శారద, వట్టికొండ విశాలాక్షి, లక్ష్మీ కాంతమోహన్, ఉప్పల లక్ష్మణరావు నవలలు అభ్యుదయ భావవ్యాప్తికి పాటుపడ్డాయి.

సుంకర - వాసిరెడ్డి, ఆచార్య ఆత్రేయ, అనిసెట్టి సుబ్బారావు, పినిశెట్టి శ్రీరామమూర్తి, నజర్ నాటకాలు అభ్యుదయ భావ ప్రచారానికి బాగా ఉపయోగపడ్డాయి.

కె.వి. రమణారెడ్డి, శ్రీశ్రీ, కొడవటిగ్టి తమ వ్యాసాలతో అభ్యుదయోద్యమానికి బాసటగా నిలిచారు.

4.8 ఉపసంహారం:

అభ్యుదయ కవిత్వం రెండు దశాబ్దాల పాటు (1935 - 1955) తెలుగు సాహిత్యాన్ని సంపన్నం చేసింది. సంఘం ఏర్పడిన తర్వాత లక దశాబ్దం అభ్యుదయ కవిత్వం ఉద్యమవేగాన్ని అందుకొని తెలుగు నేల నాలుగు చెరుగులా సాహిత్య వ్యాప్తికి, సామాన్యుని జీవితపు స్థితిగతుల్ని బాగుపరచటంలో ప్రజల్ని చైతన్యవంతుల్ని చెయ్యటానికి కృషి చేసింది. యువ రచయితల కోసం పెదపూడి (గుంటూరు జిల్లా)లో సాహిత్య పాఠశాల నిర్వహించింది.

సామాన్య ప్రజలు మెచ్చని సాహిత్యం వ్యర్థమనే భావనను అభ్యుదయం కవిత్వం కలిగించింది.

గతమెంత మంచిదైనా రచయితలకు వర్తమానంతోనే పని, సమకాలిక యదార్ధ దృశ్యాలను పట్టించుకోని కవి కవే కాదని ప్రజలు తలచసాగారు.

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యములో అభ్యుదయ కవిత్వయుగం స్వర్ణ యుగం. సామాన్యుని కష్టాలను గురించి ఇంతగా పట్టించుకున్న సాహిత్యోద్యమం ఇంతకు ముందు లేదు.

4.8 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. అభ్యుదయ కవిత్వం ఆరంభ వికాసాలను వివరించండి.
2. శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవి అనే అంశాన్ని నిరూపించండి.
3. అభ్యుదయ కవిత్వంలో సామాన్యుడు మాన్యుడైన విధాన్ని వివరించండి.
4. అభ్యుదయోద్యమంలో 'ప్రజా నాట్య మండలి' ప్రాముఖ్యాన్ని తెల్పండి.
5. సమాజంలో అభ్యుదయ కవులు తెచ్చిన మార్పు ఏమిటి?
6. అభ్యుదయ కవిత్వంలో శ్రమైక జీవన సౌందర్యాన్ని వర్ణించండి.
7. ఛందస్సు గురించి అభ్యుదయ కవుల వైఖరిని తెల్పండి.
8. తెలంగాణ పోరాటానికి అభ్యుదయ కవిత్వానికి గల సంబంధాన్ని వివరించండి.

4.9 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయము - ప్రయోగాలు - డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి
2. తెలుగు కవితా విప్లవాల స్వరూపం - వెల్చేరు నారాయణ రావు
3. ఆధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష - ఆచార్య కాకర్ల వేంకటరామ నరసింహం
4. ఆధునిక యుగంలో కవి లోకం - కె.వి. ఆర్
5. ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని - విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్
6. కల్పన - కవితా సంకలనం
7. మహాప్రస్థానం - శ్రీశ్రీ (చలం యోగ్యతా పత్రం)
8. సాహిత్య పరిచయం - ఇంద్రగంటి శ్రీకాంత శర్మ
9. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం - ఆరుద్ర 11, 12, 13 సంపుటాలు.
10. అక్షర తూణీరం - కె.వి. రమణా రెడ్డి

డా॥ కడియాల రామమోహన రావు

పాఠం - 5

హేతువాదం - చారిత్రక నేపధ్యం - లక్షణాలు

లక్ష్యం:

హేతువాద నిర్వచనాలను, లక్షణాలను చారిత్రక నేపధ్యాన్ని కార్యాకారణ సంబంధాన్ని హేతువాద ప్రయోజనాలను తెలుసుకుంటారు. విశాల విశ్వం అనేక భావోద్యమాలకు నిలయం. ప్రాచీన కాలం నుండి వర్తమానం వరకూ ఎన్నో ఉద్యమాలకు పురిటిగడ్డగా ఈ పుడమి నిలిచింది. విజ్ఞాన శాస్త్ర ప్రగతికి పూర్వ కాలంలో భావోద్యమాలు సమాజాన్ని అంతగా ప్రభావితం చేయలేకపోయాయి. కాలక్రమంలో విజ్ఞాన శాస్త్రం అనేక ముందడుగులు వేసింది. దీనితోపాటు ఉద్యమ స్వరూప స్వభావాలలో మౌలికమైన మార్పులు కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించాయి. శాస్త్రీయ అవగాహన లేని భావోద్యమాలు ఏ మేరకు శాస్త్రీయ అవగాహన కలిగి ఉంటాయో అంతమేరకు సమాజం ఫలితాలను పొందగలుగుతుంది. శాస్త్ర విజ్ఞానమే అన్ని ఉద్యమాలకూ జవం, జీవం. వర్తమాన అణుయుగంలో సమాచార విప్లవం ఉవ్వెత్తున లేచిన కెరటంలా పెనుమార్పులకు దారి తీసింది. శాస్త్ర విజ్ఞానం ఆలంబనగా మానవుడు తన సమస్యలకు పరిష్కార మార్గాలను అన్వేషిస్తూ ముందడుగు వేస్తున్నాడు. శాస్త్ర విజ్ఞానం హేతువుగా నిలిచింది. ఈ ఉద్యమం శాస్త్రీయ విషయ అవగాహనకు జ్ఞాన సముపార్జనకు, భావ వికాసానికి, సత్యాన్వేషణకు, స్వేచ్ఛా పిపాసకు తిరుగులేని బీజాలు వేశాయి.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

5.1 హేతువాదం - చారిత్రక నేపధ్యం
5.2 హేతువాదం - నిర్వచనం
5.3 హేతువాదం - లక్షణాలు
5.4 హేతువాదం - దృక్పథం
5.5 హేతువాదం - ఆవశ్యకత
5.6 హేతువాదం - నీతి
5.7 హేతువాదం - ప్రయోజనాలు
5.8 హేతువాదం - సారూప్య వాదాలు
5.9 నమూనా ప్రశ్నలు
5.10 చదువవలసిన పుస్తకాలు

5.1 హేతువాదం - చారిత్రక నేపధ్యం:

మనిషినీ, పశువునీ మౌలికంగా వేరు చేసేది జిజ్ఞాస. మనిషిని జంతువు నుండి వేరు చేసింది ఆలోచన. మనిషి సంచార స్థితి నుండి ఒక చోట స్థిర నివాసం ఏర్పరచుకొన్నాక విశ్రాంతి లభించడంతో అతనిలో "తెలుసుకోవాలి" అనే జిజ్ఞాస మొలకెత్తింది. ప్రకృతిలోని రహస్యాలను అర్థం చేసుకుంటే తప్ప తన జీవితం సుగమం కాదనే రహస్యాన్ని తెలుసుకొన్నాడు. ఫలితంగా మూడు నాలుగు వేల సంవత్సరాలకు పూర్వమే ప్రపంచంలోని నాగరిక జాతుల్లో తాత్విక జిజ్ఞాస, తాత్విక జిజ్ఞాస క్రమంగా ఉన్నత స్థాయికి ఎదిగింది. ఇరవై శతాబ్దాలకు పూర్వం ప్రాచీన భారత్‌లోని దార్శనికులు - గ్రీకు దేశానికి చెందిన అరిస్టాటిల్, సోక్రటీస్, ప్లాటో, చైనాకు చెందిన కన్ఫ్యూజియస్ మొదలైన

తత్త్వవేత్తలు తాత్త్విక చింతన చేశారు. కాలక్రమంలో మానవ జీవితాన్ని ప్రభావితం చేసే మతాలు రంగప్రవేశం చేయడంతో తాత్త్విక చింతనకు అవరోధాలు ఏర్పడ్డాయి. అజ్ఞానాన్ని అద్వైతం పేరుతో గ్రంథస్తం చేయడంతో తాత్త్విక ఆలోచన కుంటుపడింది. వేదాలు, ఖురాన్, బైబిల్ కంటే పరమ ప్రామాణికమైనవి లేవని విశ్వసించారు. ఈ వైజ్ఞానిక ప్రతిష్ఠంభనకు మధ్య యుగానంతరం వచ్చిన జ్ఞాన పునరుజ్జీవనోద్యమం గండి కొట్టింది. ఆధునిక నవ నాగరికతకు తిరుగులేని బీజాలను వేసింది.

ఒక విధంగా యూరప్‌లో బయలుదేరిన శాస్త్ర విజ్ఞానం, మత సత్యాలను త్రోసిరాజని హేతువాద చింతన గానీ యూరప్‌కు పరిమితంకాక విశ్వవ్యాప్తం కావడం ప్రారంభమైనది. కోపర్నికస్, బ్రూనో, గెలీలియో, ఛార్లెస్ డార్విన్ వంటి శాస్త్రవేత్తల అకుంఠితమైన దీక్ష, కృషి నేపథ్యంగా ఆలంబనగా చేసుకొని వర్తమాన కాలంలో హేతువాద ఉద్యమం తీవ్రరూపం దాల్చింది.

5.2 హేతువాదం - నిర్వచనం:

మత విషయంలో, రాజ్యం విషయంలో తమ నివేదన (Reason) చెప్పే విధంగా నడుచుకొనే వారిని హేతువాదులుగా పిలవబడటం 17వ శతాబ్దం నుండి వాడుకలో ఉన్నట్లు జోసఫ్ మకేన్ జీవిత నిఘంటువు పీఠికలో పేర్కొన్నారు. హేతువాదాన్ని నిర్వచించడం అంత సులభమైన విషయం కాదు. కారణం హేతువాదం అనేది ఒక సిద్ధాంతం కానీ, ఒక వాదం కానీ కాకపోవడమే. ఆలోచనా విధానం, భావ ప్రవంతి. ఆలోచనా విధానం అని అర్థం. ఆలోచనా విధానం అంటే హేతుబద్ధమైన ఆలోచనా విధానమే కానీ, హేతురహిత ఆలోచనా విధానం కాదు. ఆలోచన అజ్ఞానం పై దాడి చేస్తుంది. మూర్ఖత్వాన్ని నిలదీస్తుంది. ప్రశ్నించే ధైర్యాన్ని నూరిపోస్తుంది. ఆ ప్రశ్న ప్రగతికి, చైతన్యానికి అంకురంగా నిలుస్తుంది. యుక్తా, యుక్త విచక్షణను రగిలిస్తుంది. మనస్సును ఆవరించిన జడత్వాన్ని బద్దలు కొట్టి, నిస్తేజాన్ని, నిర్వీర్యతను పటాపంచలు చేసి, జాగృతి వైపుకు నడిపిస్తుంది. సత్యా సత్యాలను నిర్ధారిస్తూ, ప్రతి విషయాన్ని ప్రశ్నిస్తూ, అజ్ఞానాన్ని చీల్చి చెండాడుతూ, శాస్త్రబద్ధమన నిర్ణయం వైపుకు నడిపించేదే హేతువాదం.

అభిప్రాయాలను ఏర్పరచుకోవడంలో గానీ, ఆచరణ వైపుకు చిత్తశుద్ధితో ప్రయాణించడానికి గానీ, హేతువును ప్రమాణంగా స్వీకరించే సూత్రాన్ని హేతువాదము అనవచ్చునని జోసఫ్ మాకబ్ తెలిపారు. "హేతువును జ్ఞానానికి మూలంగాను, పరీక్షా సాధనంగాను పరిగణించే తాత్త్విక దృక్పథాన్ని హేతువాదం అంటారని ఆంగ్ల విజ్ఞాన సర్వస్వంలో పేర్కొనబడింది. "హేతువు యొక్క సర్వాధిక్యాన్ని నిర్నిబంధంగా ఆమోదిస్తూ అన్ని రకాల అహేతుక భావాలను, ప్రమాణాలనూ నిరాకరించి ప్రయోగం ద్వారా మాత్రమే నిరూపణ చేసుకోవడానికి వీలైన జీవన తత్త్వాన్ని, నీతి శాస్త్రాన్ని నిర్మించుకోవడమే లక్ష్యంగా గల మానసిక వైఖరిని హేతువాదం అంటారని ఇంగ్లాడులోని రేషనలిస్టు ప్రెస్ అసోసియేషన్ నివేదికలో పేర్కొనబడింది.

1899లో ఇంగ్లండులోని ప్రముఖ హేతువాదులు రూపొందించిన ఈ నిర్వచనం అర్థవంతంగా, అభ్యుదయకరంగా ఉండి, ప్రపంచంలోని అన్ని నాస్తిక, హేతువాద సంఘాలు ఈ నిర్వచనానికి ఆమోద ముద్ర వేశాయి. జ్ఞాన సముపార్జనకు హేతువాదం ఒక సాధనం, బలమైన ఆయుధం. జీవనతత్త్వాన్ని, నీతి శాస్త్రాన్ని అవగతం చేసుకోవడానికి మహత్తరమైన మార్గం. మానవునికి జ్ఞానం వికసించే కొద్దీ అజ్ఞానాన్ని అన్వయించగల క్షేత్ర వైశాల్యం కూడా పెరుగుతుంది. తద్వారా మానవుని నైతిక ప్రవర్తన. జీవన ప్రవంతిలో ఊహించని మంచి మార్పులు చోటు చేసుకుంటాయి. "అసత్యాలను చీదరించుకోవడమే హేతువాదానికి మూలం'' అని రాబర్ట్‌సన్ అనే శాస్త్రవేత్త చెప్పాడు. మానవ మస్తిష్కంలో నిరంతరం ఆలోచనల మధనం జరుగుతుంది. సారంగా ప్రశ్నించే తత్త్వం అలవడుతుంది. ప్రతి విషయం పై ప్రశ్నలను సంధిస్తూ ఉంటాడు. తద్వారా శాస్త్రబద్ధమైన సత్యాన్ని అవగతం చేసుకొంటూ పాతను త్రోసిరాజంటూ కొత్తను స్వాగతిస్తూ ముందడుగు వేస్తూ ఉంటాడు. మతం పురాతన సత్యాలను వదులుకోవడానికిససేమిరా అంగీకరించిక కొత్తదనాన్ని నిరోధించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. దీనితో రెండింటి మధ్య పోరాటం జరుగుతుంది. మతాలను నిరాకరించడమే హేతువాదంకు తొలిమెట్టు.

హేతువాద విజ్ఞాన సర్వస్వంలో "మతానికి, మతాచారాలకు సంబంధించిన జ్ఞానం ద్వారా, ప్రమాణం ద్వారా, సంప్రదాయం ద్వారా, ఉద్వేగం ద్వారా, వాద సాక్ష్యాధారాలను విశ్లేషించి, పరీక్షించడం ద్వారా మాత్రమే పరిష్కరించబడాలనే సూత్రాన్ని హేతువాదం అంటారని" నిర్వచించబడింది. "దేవుని నిరాకరించి, నాగరికతను నిర్మాణం చేయగల మానవుడి సామర్థ్యాన్ని, విధిని మాత్రమే హేతువాదంగా పేర్కొనవచ్చునని" ఛార్లెస్ వాట్స్ నిర్వచించారు. హేతువాదం పై వెలువడిన నిర్వచనాలను పరిశీలనాత్మకంగా విశ్లేషిస్తే ఈ క్రింది అంశాలను హేతువాద ధర్మాలుగా పేర్కొనవచ్చు.

ఎ) ప్రాథమికంగాను, ప్రధానంగాను హేతువు యొక్క ఆధిక్యతను ఏ మినహాయింపులూ లేకుండా అంగీకరించడం.

బి) అహేతుక భావాలను, ప్రమాణాలను నిరాకరించడం ద్వారా మతం, కులం, దైవం మొదలుగా గల సంప్రదాయ భావాలను, మూఢ విశ్వాసాలనూ ఖండించడం.

సి) హేతువాదాన్ని జీవన తత్త్వంగా భావించడం.

డి) హేతువాదం ద్వారా నీతి శాస్త్రాన్ని నిర్మించుకోవడం.

ఇ) హేతువాదం ద్వారా మానవతా విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం.

హేతువాద నిర్వచనాలను, ధర్మాలను విశ్లేషిస్తే హేతువాదం అనేది జ్ఞాన సాధన విధానమే గానీ సిద్ధాంతం కాదని తెలుసుకోవాలి. కేవలం అది తర్కమో, గతి తర్కమో కాక మానవ తత్త్వంలోని బలాన్ని, బలహీనతలను పరిగణనలోనికి తీసుకొని అతని శ్రేయస్సు దృష్ట్యా ఒక జీవన తత్త్వాన్ని సాధించడానికి సాధనంగా మాత్రమే హేతువాదాన్ని పరిగణించాయి. హేతువును భౌతిక ప్రపంచానికి అన్వయిస్తే భౌతిక వాదం, దేవునికి అన్వయిస్తే నాస్తిక వాదం, మానవ జాతికి అన్వయిస్తే మానవతా వాదంగా రూపాంతరం చెందుతుంది. వస్తు తత్త్వాన్ని వస్తు సారాన్ని వడపోసి నిగ్గు తేల్చుకోవడానికి హేతువాదం ఉపయోగపడుతుంది. హేతువాదాన్ని నాస్తిక వాదంగానో, భౌతిక వాదంగానో, మానవ వాదంగానో పరిగణించడానికి వీలులేదు.

5.3 హేతువాదం - లక్షణాలు:

సాధారణంగా సందేహించడం, ప్రశ్నించడం, పరిశోధించడం, పరిశీలించడం, నిర్ణయించడం అనేవి హేతువాద లక్షణాలుగా పేర్కొనడం జరుగుతుంది. ఏదైనా ఒక సంఘటన జరిగినప్పుడు ఆ సంఘటనకు సంబంధించిన కారణాలను కార్యాకారణాత్మక రూపంలో పరిశీలిస్తాము. ఆ సంఘటన గూర్చి ఆలోచిస్తాము. ఆ సంఘటన ద్వారా జ్ఞాన సముపార్జన చేస్తాము. ఆ సంఘటన తాలూకు భావాలను మెదడు ఉత్పత్తి చేస్తుంది. కావున ఒక సంఘటన సమగ్ర స్వరూపాన్ని దర్శించడానికి ఈ నియమాలన్నీ మన అవగాహనలోనికి వస్తాయి. ఈ విధంగా మన అవగాహనలోనికి వచ్చిన విషయాలను హేతువాద లక్షణాలుగా పేర్కొనవచ్చు. "కార్యకారణ నియమాన్ని గ్రహించుట, ఆలోచించుట అన్ని ఆధారాల ప్రాతిపదికలో ఊహించుట, పొందిన జ్ఞానాన్ని భద్రపరచుకొని అవసరమైనప్పుడు వినియోగించుకొనుట మొదలైనవి హేతువాద లక్షణాలని, హేతువాదం అంటే అనే గ్రంథంలో వివరించబడింది. నియమబద్ధమైన ప్రశ్నల నుండి ఆవిర్భవించడం చేత పుట్టుకతోనే పని చేస్తుంది. జ్ఞాన సముపార్జనే హేతుత్వ ప్రధాన లక్షణం. మెదడు పరిసరాలను గ్రహిస్తుంది, ఆలోచిస్తుంది. భావాలను ఉత్పత్తి చేస్తుంది. ఆ విధంగా పుట్టిన భావాలను ఒక క్రమపద్ధతిలో అర్థం చేసుకోవాలి. భావాల క్రమత్వమే ఆలోచనా క్రమత్వం. హేతువాద ఉద్యమం అనేది భావ ఉద్యమం. హేతువాద లక్షణాలను పరిశీలించే సమయంలో భావాల ప్రాధాన్యతను కూడా పరిగణనలోనికి తీసుకోవాలి. పై పరిశీలన వలన ఈ క్రింది అంశాలను హేతువాద లక్షణాలుగా పేర్కొనవచ్చు.

ఎ) కార్యకారణ నియమాన్ని గ్రహించడం

బి) ఆలోచించడం

సి) జ్ఞాన సముపార్జన చేయడం

డి) భావాల ప్రాముఖ్యతను గుర్తించడం

ఇ) లక్షణాల ప్రాతిపదికతో హేతుత్వ వికాసం జరుగుతుంది.

ఎ) కార్యకారణ క్రమం:

ప్రపంచంలో ప్రతి క్షణం జరిగే సంఘటనలతో కాల ప్రవాహం కదిలిపోతుంది. ఒక క్రమంలో సంఘటనలు పూర్వ సంఘటనను కారణమనీ, ఉత్తర సంఘటనను కార్యమనీ అంటారు. అయితే కారణాలు అనేకంగా ఉంటాయి. కార్యం మాత్రం ఒక్కటిగానే ఉంటుంది. ప్రాథమిక కారణం మాత్రం వస్తుగతంగానే ఉంటుంది. దీనినే అంతర్గత కారణం అంటారు. అంతర్గత కారణం లేకుండా ఏ వస్తువులోనూ మార్పురాదు. అంటే కార్యం జరగడానికి వీలులేదు. వీటికి ప్రేరణ కలిగించే బాహ్యమైన కారణాలు అనేకం ఉఇడవచ్చు. వీటినే ప్రేరకాలు లేదా దోహద కారణాలు అని అంటారు.

ప్రకృతి అంతా కార్యకారణ మయం. కార్యము కారణమూ అనేవి ఒక వస్తువు యొక్క స్థితిగతి భేదాలను బట్టి ఉంటాయి. ఉదాహరణకు నీటిని చల్లబరిస్తే మంచుగడ్డగా మారుతుంది. మంచుగడ్డకు కారణం నీరు. మంచుగడ్డను వేడి చేస్తే తిరిగి నీరుగా మారుతుంది. ఇక్కడ నీటికి మంచుగడ్డ కారణం. ఈ ఉదాహరణలో ఒకే వస్తువు ఒక సందర్భంలో కారణంగానూ, మరొక సందర్భంలో కార్యం గానూ ఉంటుంది. ప్రకృతిలో ఉన్న సమస్త వస్తు జాలాన్ని సంఘటనలు, సందర్భాలను, ఒకదానికొకటి కారణంగానూ, కార్యంగానూ చూపించవచ్చు. కావున కారణత అనేది సృష్టి నిర్మాణంలో అంతర్గతంగా ఉన్న భౌతిక సంబంధమే. ఒక వస్తువు ఒక దశ నుండి మరొక దశకు చేరే అంతర్గత పరిణామాన్ని కార్యకారణ క్రమం అంటాము. అది కాలానికి సంబంధించిన పదార్థ ప్రవృత్తి వంటిది. ఉనికి - పరిమాణంలో పరిపూర్ణత సాధిస్తుంది. అందువలన ఉన్న ప్రతి వస్తువు యొక్క ప్రధాన లక్షణము కారణత. ప్రకృతి ఒక కార్యకారణ చక్రము. ఎందుకంటే అది పరిణామ క్రమంలో ఉంది అని యం.యన్. రాయ్ పేర్కొన్నారు.

బి. ఆలోచన:

ఆలోచనలకు వ్యక్తి కేంద్ర బిందువు, పరిసరాలను గుర్తించగలిగిన స్పృహ ఉన్నప్పుడు మాత్రమే ఆలోచన ప్రారంభమౌతుంది. ఆ స్పృహ లేనప్పుడు ఆలోచనకు తావుండదు. మెదడు పరిసరాలకు స్పందిస్తుంది. అంటే పరిసరాల మధ్య ఉన్న సంబంధాలన్నీ కూడా నియమబద్ధంగానే ఉంటాయి. అందువలన మన ఆలోచన కూడా నియమబద్ధమైనదే. ఈ నియమబద్ధమైన ఆలోచననే హేతుత్వం అనవచ్చు. కావున ఆ నియమబద్ధమైన ఆలోచనలలోని క్రమత్వం హేతువాది వికాసానికీ, ప్రతిగా హేతుత్వం ఆలోచనలలోని క్రమత్వానికి దోహదకారి అవుతుంది. కావున ఆలోచనా స్థాయి పెరిగితే హేతుత్వ స్థాయి పెరిగినట్లే అవుతుంది. తదనుగుణంగా జీవన స్థాయి కూడా పెరుగుతుంది. ఉదాహరణకు జంతువులకు ఆలోచనా స్థాయి తక్కువ. కాబట్టి లక్షలాది సంవత్సరాలుగా వాటి జీవన పరిస్థితుల్లో అంతగా మార్పు చోటు చేసుకోలేదు. ఆధునిక మానవునిలో సృజనాత్మక శక్తి పుష్కలంగా ఉంది. ఆటవిక అనాగిరక దశలోని మానవునికీ, ఆధునిక మానవునికీ ఎంతో వ్యత్యాసం ఉంది. ఆనాడు పచ్చి మాంసాన్ని పీక్కు తిన్న మానవుడు ఈనాడు రుచికరంగా వండుకొని తింటున్నాడు. ఆనాడు కొండ గుహల్లో చీకటిలో మగ్గిన మనిషి నేడు అన్నీ వసతులతో ఇళ్ళను నిర్మించుకొంటున్నాడు. అంతేకాక భాషలో, భావంలో, ఆరోగ్యంలో, ఆలోచనలతోపాటు తన దైనందిన జీవితానికి సంబంధించిన సమస్త విషయాలను ఆలోచనతో సుఖమయం చేసుకొంటున్నాడు.

సి) జ్ఞాన సముపార్జన:

స్పృహ యొక్క పై స్థాయిని జ్ఞానం, వేదాగృతి అంటారు. గృతి వలన కలిగేది జ్ఞానం. జ్ఞాన సముపార్జనకు మూలం మెదడు. మెదడుతో పాటు జ్ఞాన సముపార్జనలో పంచేంద్రియాలు కూడా ప్రధానపాత్ర పోషిస్తాయి.

జ్ఞానం ఎలా సంపాదించగలం? జ్ఞాన సముపార్జనకు మార్గాలు అనే ప్రశ్నలు వచ్చినప్పుడు మనం ఈ ప్రకృతి నుండి జ్ఞానాన్ని పొందుతున్నాము అని చెప్పుకోవాలి. ప్రకృతి నియమబద్ధమైనది. ఈ విశాల విశ్వం నియమబద్ధమైనది. కాబట్టి ప్రతి రోజూ సూర్యుడు తూర్పున ఉదయిస్తున్నాడు. పడమర అస్తమిస్తున్నాడు అని చెప్పగలుగుతున్నాం. ఈ ప్రకృతి అంతా కొన్ని నియమాలతో నడుస్తుంది కాబట్టి దానిని మనం అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నాము. ప్రకృతిలో ధర్మాలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి. కాబట్టి ఇది ఇలా ఉంటుంది. ఇది ఇలా జరుగుతుంది అని దానికి సంబంధించిన జ్ఞానాన్ని సంపాదించగలుగుతున్నాం.

సూర్యుడు చుట్టూ భూమి, భూమి చుట్టూ చంద్రుడు తిరుగుతున్నాడు. ఇదంతా ప్రతినిత్యం ఒక క్రమ పద్ధతిలో జరుగుతుంది. "ఇలా జరుగుతున్న క్రమం యొక్క ముద్ర మన మనసుల మీద పడటం వల్లనే ఆయా వస్తువులనూ వాటి మధ్య ఉన్న సంబంధ బాంధవ్యాలనూ మనం గ్రహించగలుగుతున్నాము. ఈ విధంగా గ్రహించిన సంపదనే జ్ఞానం అంటున్నాం" అని యం.యన్. రాయ్ తెలిపారు. ప్రశ్నల యొక్క ధర్మం క్రమరహితమైతే దానిని గురించి మనకు తెలియదు. అంతు చిక్కని సమస్యలా మిగిలిపోతుంది. ఈ సృష్టి మొత్తం హేతుబద్ధంగా, నియమబద్ధంగా నడుస్తుంది. కాబట్టి గ్రహణం ఎప్పుడు పడుతుందో అమావాస్య, పౌర్ణమి ఎప్పుడు వస్తుందో తుఫానులు ఎప్పుడు వుడతాయో ముందుగానే చెప్పగలుగుతున్నాం. కావున ప్రకృతికి సంబంధించిన జ్ఞానం మనకు ఎంత మేరకు ఉంటే అంతమేరకు దాని లోతులను నిజాలను మనం గుర్తించగలమనేది గమనార్హం. వస్తువు లేదా పదార్థంలో ఉన్న దానిని వాస్తవికత అంటాము. ఈ వాస్తవికత మనకు ఎంతమేరకు తెలుస్తుందో అంత సత్యాన్ని మనం తెలుసుకొన్నట్లు లెక్క. సత్యం మనకు బోధపడితే హేతువును మనం అర్థం చేసుకొన్నట్లు అవుతుంది. జ్ఞానం సత్యాన్వేషణకు దోహదం చేస్తుంది. జ్ఞానం ద్వారా ధారణ పెరుగుతుంది. జ్ఞానం అజ్ఞానాన్ని చీల్చి విజ్ఞాన జ్యోతులను వెలిగిస్తుంది.

డి) భావాలు:

మన చుట్టూ ఉన్న సమాజం పరిస్థితులు భావ ప్రేరణగా నిలుస్తాయి. అసలు ప్రేరణగా స్పందన అనేది లేకపోతే భావం పుట్టదు. సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ వ్యవస్థలతోపాటు మానవుని భావ వికాసానికి స్వేచ్ఛ అనేదే మూలంగా కన్పిస్తుంది. హేతుత్వ ప్రాతిపదికతో, పంచేంద్రియాల ఆధారంతో చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచ స్థితిగతులను ప్రకృతిలోని నియమ నిబద్ధతను మెదడు గ్రహించి భావాలను ఉత్పత్తి చేస్తుంది. పరిసరాలను గురించిన జ్ఞానం మన అణుభూతిలోకి రాకపోతే భావాలు ఉత్పన్నం కావడం అసాధ్యం. కాబట్టి భావాలకు భౌతికమైన పునాది అవసరం. అఖతమాత్రాన ప్రతి భావనకు భౌతికమే పునాది కానవసరం లేదు. ఒక్కొక్క పర్యాయం అనేక భావాల కలయిక వలన సృజనాత్మకమైన నూతన భావం ఆవిర్భవించడం కూడా జరుగుతుంది. ఒకసారి భావాలు ఏర్పడిన తరువాత స్వయం నియమబద్ధమై అవి తమంత తాము మనగలుగుతాయని యం.యన్. రాయ్ పేర్కొన్నారు. ఆ భావాలను భాషలోనికి మార్చినప్పుడు అవి వస్తువుల లాగా మనగలుగుతాయి. అప్పుడు వస్తువు ఎంత సత్యమో భావం కూడా అంతే సత్యమౌతుంది. వస్తువు, వ్యక్తులు అశాశ్వతాలు అని నశిస్తాయి. భావం శాశ్వతమైనది అది నశించదు. చార్వాకులు నశించినా చార్వాకుల భావాలుకు మరణం లేదు. బౌద్ధులు గతించినా వారి భావాలు గతించలేదు.

హేతుత్వం కారణంగానే మానవుడు పరిసరాలను అర్థం చేసుకున్నాడు. భావం ముందుకు పోకపోతే చరిత్ర ముందుకు పోదు. భావాలకు అడ్డుగోడగా నిలిస్తే హేతువు ప్రయాణానికి ఆటంకం కలిగినట్లే, భావానికి పెద్ద పీట వేస్తున్నామంటే హేతువాదానికి అధిక ప్రాధాన్యమిస్తున్నట్లు అర్థం. భావం - హేతువు ఒక దానితో ఒకటి పెనవేసుకొని జంటగా పురోగమిస్తాయి. కార్యకారణ సంబంధం, ఆలోచన, జ్ఞానసముపార్జన భావాలు లేకుండా హేతు వికాసం మానవునిలో అభివృద్ధి చెందడం అసాధ్యం.

5.4 హేతువాదం - దృక్పథం:

హేతువాద దృక్పథం సహేతుకమైన ఆలోచనా విధానాన్ని అభివృద్ధి చేస్తుంది. సహేతుకంగా ఆలోచించడం అంటే స్వేచ్ఛగా ఆలోచించడం అని అర్థం. అంతర్గత శక్తులన్నింటినీ వికసింప చేసుకోవడమే స్వేచ్ఛ. తన అస్తిత్వ సూత్రాల ప్రకారం నిజమైన మానవ స్వభావాన్ని నెరవేర్చుకోవడమే స్వేచ్ఛ. కావున స్వేచ్ఛగా ఆలోచించడం అంటే వాస్తవ జగత్తుకు దూరంగా కేవలం ఊహా జగత్తులో అల్లుకొనిపోవడం కాదు. సమర్థవంతమైన శాస్త్ర జ్ఞానం యొక్క ఆలంబన లేని రోజుల్లో తాత్వికులు స్వేచ్ఛకు తిరుగులేని పునాదులు వేశారు. ఈ విశాల విశ్వం, సృష్టి ఏమిటి? అది ఎలా ఆవిర్భవించింది? మనిషి ఎవరు' అతని జననం ఎలా జరిగింది? ఆత్మ ఏమిటి? శాశ్వతం ఏమిటి? ఈ ,ృష్టికి మూల కర్త ఎవరు ఇలా ఎన్నో ప్రశ్నలు శర సంధానంగా వేసుకొన్నారు. ప్రకృతికి మూల విరాట్టుగా భావించబడిన దైవాన్ని కూడా భౌతిక వస్తువుగానే ఊహించుకొన్నారు. గడచిన మూడు నాలుగు శతాబ్దాలుగా ఆధునిక విజ్ఞానం అభివృద్ధి చెంద సాగింది. యంత్రాల ఆవిర్భావంతో సాంకేతిక విజ్ఞానం సిద్ధాంత భాగమైన శాస్త్రీయ విజ్ఞానానికి అండదండగా నిలిచింది. సిద్ధాంత భాగం ప్రతిపాదించే సూత్రాలను సాంకేతిక విజ్ఞాం ద్వారా ప్రయోగాలు చేసి వాటి సత్యా సత్యాలను నిర్ధారించడానికి అవకాశం లభిస్తుంది. అందువలన ఆధునిక విజ్ఞానం రజు రోజుకూ సత్యాన్ని విస్తృతం చేసుకుంటూ పోతున్నది. ఈ విజ్ఞానం ప్రకృతి గురించి అందులోని మానవుణ్ణి గురించి, సమాజాన్ని గురించి కూడా కావడం వల్ల దానిని ఆధారం చేసుకొని హేతువాదం సమగ్రమైన జీవనతత్వాన్ని ఏర్పాటు తేసుకొంచూ పోవాలని నిర్దేశిస్తుంది.

స్వేచ్ఛగా ఆలోచించడం అంటే మత గ్రంథాలను, ప్రవక్తలను, ప్రసిద్ధ గ్రంథాలను ప్రఖ్యాత మేధావులను ప్రమాణంగా తీసుకొని వారి ఉవాచల మీద ఆధారపడటం కాకుండా ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రీయ దృక్పథంతో ఆలోచించడమని అర్థం. దానిని మానవ జీవితానికి అన్వయించడంలోనూ, సత్య నిర్ధారణకు సమన్వయించడంలోనూ, సహేతుక పద్ధతిని అనుసరిస్తే మనం మానవవాదబద్ధమైన జీవన తత్వానికి ముగింపు వేసుకోగలుగుతాము. "ఆలోచనా స్వాతంత్ర్యం, అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం మానవాభ్యుదయానికీ అత్యావశ్యకం. అందుచేత హేతువాదం వాటి కోసం పోరాడుతుంది. శాస్త్ర ప్రగతికి, విజ్ఞాన సాధనకూ ఫలితంగా హేతువాద వైఖరి వచ్చింది. సమగ్రమైన సామరస్య పూర్వకమైన జీవన విధానం కోసం అది పాటుపడుతుంది. మానవుని ఆలోచనా విధానం మానవుని ఇతరేతర శక్తులన్నింటికంటే బలమైనది హేతువుకు వాస్తవికాంశాలతో నిమిత్తం లేదనడం పొరపాటు. అది సమస్త మానవుల జీవితాలతోనూ సంబంధం కలిగి ఉంటుంది. వైయుక్తిక సామాజిక జీవితంలోని సమస్యలన్నింటికీ హేతుబద్ధమైన మార్గాన్ని చూపడమే దాని పని. ప్రజా జీవితంలో దాని కర్తవ్యం ఎంతో ఎక్కువగా ఉంది.

సత్యాన్ని వెలువరించడం, భ్రమలను తొలగించడం, ద్వేషాన్ని నిర్మూలించడం, మానవ హృదయాలను వికసింప చేయడం దాని కార్యకలాపాలు. మానవ ఉద్వేగాలను అది తిరస్కరించదు. ఉద్వేగాలూ ప్రేరణలు మానవ కృష్టిు ప్రధాన భాగంగా ఉంటాయి. మనిషిలో ఉండే భావోద్వేగం మత మౌఢ్యానికో, మరొక రకమైన మౌఢ్యానికో, అంకితం కావడానికి అది సుతరామూ అంగీకరించదు. మనిషి చర్యలు, లక్ష్యాలూ, ఆదర్శాలు అన్నీ ఈ జీవితం వాస్తవం అనే అంశాన్ని గుర్తించే విధంగా ప్రవర్తిస్తుంది. సత్యం,సహనం, న్యాయం, మానవత్వం అనే అంశాలపట్ల తన దృక్పథాన్ని స్పష్టంగా తేటతెల్లం చేస్తుంది. కాబట్టే హేతువాదం శాస్త్ర పునాదుల మీద ఆధారపడుతుంది. శాస్త్రీయ విధానం, శాస్త్రీయ ఆలోచన, శాస్త్రీయ అవగాహనతో హేతువాద దృక్పథం ముడిపడి ఉంది. ఎప్పటికప్పుడు సమాచారాన్ని సేకరిస్తూ, సేకరించిన సమాచారం ద్వారా మానవ స్వభావాన్ని అతని యొక్క ప్రకృతి సిద్ధమైన సామాజిక పరిసరాలనూ క్రమబద్ధంగా అర్థం చేసుకోవడం శాస్త్రీయ విధానం, పరిశీలన, నిశితమైన, ఆలోచన క్రమబద్ధత, కొత్త విషయాలను తెలుసుకోవాలనే ఆసక్తి, సృజనాత్మకతలకు అనుగుణంగా శాస్త్రీయ అవగాహన ఉంటుందని యం.యన్. రాంకు పేర్కొన్నారు.

సమాజంలో శాస్త్రీయ అవగాహన పెంచడం ద్వారా ప్రజలు హేతుబద్ధంగా ఆలోచించ గలుగుతారు. తద్వారా అసమానతలు లేని ప్రజాస్వామ్యబద్ధమైన, మతాతీతమైన ప్రాపంచిక దృక్పథం అలవరుకొంటారని భారతీయ మేధావులు

అభిప్రాయపడ్డారు. దీని మూలంగా శాస్త్రం మతాన్ని ఎట్టి పరిస్థితులలోనూ అంగీకరించదని తేటతెల్లమౌతుంది. హేతువాద దృక్పథం శాస్త్రీయంగా ఉంటుంది. కాబట్టి హేతువాదం కూడా మతాన్ని నిర్ద్వంద్వంగా తిరస్కరిస్తుంది. ఈ సృష్టి మొత్తం కార్యాకారణ సంబంధంతో ఉంటుంది. ఒకే వస్తువు కార్యంగానూ కారణంగానూ మారుతూ ఉంటుంది. పదార్థాన్నీ గాని, శక్తిని గానీ సృష్టించలేము, నాశనమూ చేయలేము. అవి రెండూ ఒకదానికొకటి కార్యకారణాలు. అందువలన శూన్యం నుండి ప్రపంచం ఆవిర్భవించడానికి అవకాశం లేదు. శూన్యం నుండి జగత్తు వస్తే జగత్తు నుండి శూన్యం రావాలి. విశ్వానికి దైవం కారణమైతే దైవానికి విశ్వం కారణం కావాలి. "సైన్సు సత్యాన్ని శోధిస్తుంది. శోధించి నిర్ణయించిన సత్యాల్లో దేవుడు లేడు అని రావిపూడి వెంకటాద్రి శాస్త్రం, మతం అనే గ్రంథంలో పేర్కొన్నారు. అందువలన సృష్టి భావమే తప్పు. విశ్వం సృష్టించబడలేదు. విశ్వం ఉనికి శాశ్వతం అనిపిస్తుంది. దాని పరిమాణం శాశ్వతమని అర్థమౌతుంది. కాబట్టి పరిణామంలో ఉన్న విశ్వం శాశ్వతం. విశ్వం శాశ్వతం కాబట్టి దానిని గురించి చర్చించే సమయంలో దైవం యొక్క ప్రసక్తి రాదు. హేతువాద దృక్పథం మత నిరాకరణతోపాటు దైవ భావాన్ని తార్కికంగా అసంబద్ధమని తేల్చి వేస్తుంది.

విజ్ఞానశాస్త్రం ఏది, ఎలా ఉన్నదో వివరించగలుగుతుంది, తప్ప అది అలాగే ఎందుకున్నదో చెప్పజాలదని మత వాదుల కోణం నుండి ఒక అభ్యంతరం ఉంది. అది సమంజసమైనది కాదు. సంఘటనలు ఎందుకు జరుగుతున్నవో శాస్త్రం స్పష్టంగా వివరించగలుగుతుంది. ఒక్కొక్కసారి చంద్రుడికి గ్రహణం ఎందుకు పడుతుందని ప్రశ్నిస్తే ఆయా సమయాలలో చంద్రుడు భూమి నీడలోకి ప్రవేశించడమని సమాధానం వస్తుంది. చంద్రుడు ఎందుకు అలా ప్రవర్తిస్తాడు అని ప్రశ్నిస్తే గురుత్వాకర్షణ సిద్ధాంతం అని సమాధానం చెబుతుంది. ఆ సిద్ధాంతం చెప్పినట్లుగానే వస్తువులు ఎందుకు ప్రవర్తిస్తాయని ప్రశ్నిస్తే దానికి సామాన్య సాపేక్ష సిద్ధాంతం సమాధానం చెబుతుంది. ప్రశ్న జవాబు పద్ధతిలో శాస్త్రం అభివృద్ధి చెందుతుంది. శాస్త్రీయ విజ్ఞానంతో మన ప్రశ్నలన్నింటికీ సమాధానం చెప్పుకొంటూ పోవడమే హేతువాద మార్గం. అంతే కాదు మన విశ్వాసాలన్నింటినీ శాస్త్రీయంగా పరిశీలించి అందలి అహేతుక భావాలను ప్రయోగాలను నిరాకరిస్తుంది. ఉదాహరణకు మన విశ్వాసాలు, దైవ, మత, కుల, జోతిష్య, ఖగోళ విజ్ఞానం, మంత్రాలు, తంత్రాలు, హస్త సాముద్రికం, చేతబడులు, పూనకాలూ, గ్రహణాలు వంటి వానిని హేతువాదం నిర్ద్వంద్వంగా ఖండిస్తుంది. హేతువాదం నేరుగా లౌకిక మార్గాను సరణకు దారి తీస్తుంది. హేతువాదం ప్రకారం ఈ ప్రపంచం ఉంది. ఆత్మ పరమాత్మలనబడేవి భావ దోషం వల్ల పర్యవసించిన భాషా దోషాలు. అతీంద్రియ శక్తులు అనేవి లేవు. శక్తులన్నీ భౌతికాలే, అభౌతిక శక్తులు ఉండటానికి వీలులేదు. పూనకాల్లో కొన్ని దైహిక ప్రకోపాలే. అధిక భాగం కృతకాలు మతాలను అనుసరించడం అజ్ఞానం. కులాలను పాటించడం హేయం. జ్యోతిష్యాన్ని, ఖగోళ విజ్ఞానాన్ని ఒకే గాటిన కట్టివేయడం అజ్ఞానం అని పీటర్ ఏంగెల్స్ తెలిపారు. కావున హేతువాద దృక్పథం శాస్త్రీయ అవగాహనతోనూ, శాస్త్రీయ విజ్ఞానం హేతువాద దృక్పథంతోనూ పరస్పరం సమ్మిళితమై ప్రతి అంశం యొక్క సత్యపరిధిని విస్తృతం చేసుకొంటూపోతాము. హేతువు యొక్క ఆధిక్యతను అంగీకరించడం శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్ని కలిగి ఉండటం, కార్యకారణ క్రమాన్ని శాస్త్రీయంగా విశ్లేషించడం, సత్యాన్వేషణ,స్వేచ్ఛా పిపాస, జ్ఞాన సముపార్జనలతో మానవ జీవన తత్వ మార్గాన్ని నిర్ణయించుకోవడం జరుగుతుంది. మతం, దైవం, కులం మొదలైన మూఢ విశ్వాసాలతోపాటు సంప్రదాయబద్ధమైన ఆచార వ్యవహారాలలోని అహేతుకతను తొలగించడం కూడా జరుగుతుంది. హేతువాద మార్గానుసరణ మానవునికి అవసరమా? అని ప్రశ్నించుకుంటే తప్పనిసరి అణి సమాధానం వస్తుంది.

5.5 హేతువాదం - ఆవశ్యకత:

ఆలోచన వివేచనలకు కేంద్ర బిందువు మానవుడు. ఆ మానవుడు వస్తుతః హేతువాది. మనస్సు ప్రకృతిపరమైన సంఘటనకు ప్రతి స్పందిస్తుంది. ప్రకృతిపరమైన సంఘటనలకు స్పందనకు మనసు యొక్క పరిధి క్రమంగా ప్రకృతి మొత్తాన్ని కౌగిలించుకుంటుంది. అది నియమ బద్ధ విధానాన్ని గురించిన చైతన్యం కావడం వల్ల వస్తుసారంగా మానవుని మనస్సు ఆవశ్యంగా హేతువంతం అవుతుంది. మానవుని పురోభివృద్ధిలో హేతువు ప్రధాన పాత్ర వహిస్తుంది.

మతం, దైవం మొదలైన మూఢ విశ్వాసాలనే కాకుండా మానవునికి సంబంధించిన అన్ని అంశాలను పరిశీలిస్తుంది. హేతువాదం అనేది ఒక మతానికో, దేశానికో, కాలానికో, జాతికో, వర్గానికో సంబంధించినది కాదు. సమాజ నిర్మాణంలోకి అది చొచ్చుకుపోతుంది. మానవ సమాజంలోని రకరకాల వైఖరులను సమన్వయం చేయడంలో హేతువాదం తనదైన పాత్రను పోషిస్తుంది. మానవుడు ఉద్వేగాల రాశి. తాను వాటికి లొంగిపోవాలా? లేక వాటిని తను పూర్తిగా అదుపులోనికి తీసుకోవాలా? అనేది ప్రధానమైన ప్రశ్నగా కనిపిస్తుంది, విశ్లేషిస్తుంది. సామాజిక సామరస్యానికి అదే ప్రధానమైన నాడిగా నిలుస్తుంది. కావున మానవుని సృజనాత్మక శక్తికి మూల సాధనం ఆయుధం హేతువు.

ప్రతి మనిషి పుట్టుకతో పరాధీనుడుగా మారుతున్నాడు. తల్లి గర్భం నుండి వెలుపలికి వచ్చిన అనంతరం తినడానికీ, తిరగడానికీ అతనికి సామర్థ్యం ఉండదు. కనీసం రెండు మూడు సంవత్సరాల వయస్సు వచ్చే వరకూ ఒకరు సంపాదించి పెడితే తప్ప తాను తిరగలేడు, తినలేడు, తనను తాను రక్షించుకోలేడు. ఎదుటి వస్తువుల మీద స్పష్టమైన అభిప్రాయాలను ఏర్పరచుకోలేడు. భావ ప్రకటన వ్యక్తం చేయలేడు. పరిణితి వయసు వచ్చే వరకూ ప్రతి శిశువుకీ, తల్లి, తండ్రి, ఎవరో ఒకరు సమకూర్చాలి. మానవుడు సంఘ జీవి కనుక పరిసరాల ద్వారా అతని భావాల సంక్రమణ జరుగుతుంది. మానవుని జీవితంలో భావాలు ఏర్పడే సమయంలో సహజంగా ఏ సంప్రదాయ పాఠాలు అందుతాయో వానికే అతని మనసు హత్తుకుపోతుంది. ఆ విధంగా మానవునిలో కలిగే సమస్త భావాలను హేతువాదం పరిశీలించి నివేదించి మానవ జాతి పురోభివృద్ధికీ మానవతా విలువల ఆవిష్కరణకు పూల బాటలను వేస్తుంది. హేతువాదం యుక్తాయుక్తాలను పరిశీలించే ఒక సాధనం. అందుకే "హేతువాదం అనేది ఒక సాధనమే గానీ అది ఒక సిద్ధాంతం కాదు" అని రావిపూడి వెంకటాద్రి తెలిపారు. హేతువాదం మానవుని సృజనాత్మకునిగా, సత్యాన్వేషణ శీలిగా, నీతిమంతునిగా తీర్చిదిద్దుతుంది. ఆలోచన, జ్ఞానం, సత్యం, స్వేచ్ఛ వీటిని విస్తృతం చేయడమే హేతువాద లక్ష్యం. మానవునికి వాటి అవసరం తప్పనిసరి కాబట్టి హేతువాద ఆవశ్యకత తప్పని సరి అవుతుంది. మానవుణ్ణి కేంద్రంగా, లక్ష్యంగా పరిగణించడమే హేతువాద అంతిమ లక్ష్యం. హేతుమంతుడే నీతిమంతుడు, నీతిమంతుడే హేతువంతుడు.

5.6 హేతువాదం - నీతి:

హేతువాదం అంటే తర్కం కాదు. అందులో ఒకానొక భాగం, హేతువాదం నీతి వాదంగా పరిణమించక పోయినట్లయితే ఉపకారం కంటే అపకారమే ఎక్కువగా జరుగుతుంది. నీతికి మూలం ఏమిటి అని ప్రశ్నించుకొన్నప్పుడు "మానవుడు తన అనుభవాన్ని బట్టి తనకేది మంచో, ఏది చెడో తెలుసుకొంటాడు. అప్పుడు తనకు ఏది మంచో ఇతరులకూ అదే మంచి అవుతుంది. తనకు ఏది చెడు అవుతుందో ఇంతరులకూ అదే చెడు అవుతుంది. నీతికి అదే మూలం" అని యం.యన్. రాయ్ అంటారు. సామాజిక వ్యవస్థలో నీతి నిలదొక్కుకోవడానికి మతం, దైవాలకు ఎటువంటి సంబంధం లేదు. వ్యక్తిలోని నైతిక ప్రవర్తనే సామాజిక నీతికి పునాది. అంతేకానీ పాప పుణ్యాల భయాల వల్ల నీతి ఉత్పన్నం కాదు. హేతువాది సమాజం పట్ల నీతిగా ప్రవర్తిస్తాడు. అలాగే సమాజం నుండి నీతిని కోరుకొంటాడు. జాతి, మత, వర్ణ, దేశ, కాలాన్ని బట్టి మనం నీతిని అర్థం చేసుకోకూడదు. నీతికి ఆధారం హేతువే. నీతి అంటే ఆంతరంగానికి విజ్ఞప్తి చేసుకోవడమే. అంతరంగం కూడా మార్మికమైనది కాదు. అది చైతన్య స్థాయిలో పని చేస్తుంది. మానవునిలో అంతర్లీనంగా దాగి ఉన్న హేతుత్వమే సామరస్యపూర్వకమైన సామాజిక విధానానికి హామీ ఇస్తుంది. ఆ సామాజిక విధానం నైతిక విధానం కూడా అవుతుంది. ఎందుకంటే నైతికత అనేది హేతు ప్రవృత్తి. అయితే రకరకాల సమాజంలో రకరకాల నీతులు నెలకొని ఉన్నాయి. మోషే ధర్మ శాస్త్రంలో 'కంటికి కన్ను పన్నుకు పన్ను' అని అన్నాడంటే ఆ జాతుల మధ్య కలహాలు యుద్ధాలు ఆనాటి సమాజంలో ఉన్నాయి. కాబట్టి ఆ నీతి వేరుగా ఉంటుంది. శత్రువు దొరికితే చంపడం యుద్ధనీతి. నీతి సూత్రాలు సమాజాన్ని బట్టి కాలాన్ని బట్టి మారుతుంటాయి. ఆ విధంగా మారే నీతినే మత నీతి అంటాము. మత నీతి వేరు, మానవ నీతి వేరు, మానవ నీతి విలువలకు సంబంధించినది. మంచి సాధనంతో మంచి లక్ష్యాన్ని చేరుకొనేది మానవ నీతి. హేతువే మంచి సాధనం. కలుషితమైన సాధనంతో నిష్కల్మషమైన లక్ష్యాన్ని చేరుకోగలిగామనడానికి ఋజువులు లేవు. కొంత మంది సాధనం

ఏదైనా లక్ష్యం మంచిదైతే చాలంటారు. అది పొరపాటుతో కూడిన అభిప్రాయం. "అవినీతికరమైన సాధనం ద్వారా ఏనాడైనా నైతిక ఫలితం సాధించబడగలదా అనేది సంశయాస్పదం'' అని యం.యన్. రాయ్ తెలిపారు. ప్రకృతి, సమాజం, వీటన్నింటికీ మించి మానవుని నైతిక ప్రవర్తన ఉంటుంది. నైతిక మానవులు లేకుండా నైతిక సమాజం ఉండబోదు.

స్పందన, దయ, మానవత మొదలైనవన్నీ సామాజిక వారసత్వాల వల్ల వస్తాయి. మతం ద్వారా మనకు లభించినటువంటి మంచినీ, నీతినీ తోసివేయటానికి వీలులేదు. మంచి, నీతి బోధ ఏ మతంలో ఉన్నా హేతువాదం వాటిని తిరస్కరించవలసిన అవసరం లేదు. అది తిరస్కరించదు కూడా కానీ మత మౌఢ్యాన్ని మాత్రం విమర్శించకుండా వదలదు. మతాలలో ఉన్న కొద్దిపాటి అంగీకార యోగ్యమైన నీతులు మతస్తుల స్వంతం కాదని వారికి తెలుసు. అటువంటి నైతిక సూత్రాలను మతస్తుల కంటే హేతువాదులే బాగా ఆధరిస్తారు. ఎందుకంటే మతాల కట్టు కథలలో హేతువాదులు వాటిని కల్తీ చేయరు. అసలు మత రూపంలో మనకు నీతి బోధ జరిగిందే తప్ప వాస్తవానికి అది వారసత్వ రూపేణా మనకు లభించదని మాత్రమే చెప్పుకోవాలి. మానవుడు స్వేచ్ఛగా ఉంటేనే నీతిగా ఉంటాడు. లేకపోతే మానవుడు స్వేచ్ఛను కోల్పోతాడు. నైతిక తత్వానికీ మత విశ్వాసానికీ ముడిపెడితే అది మానవుని సర్వసత్తాకతకు పరిమితి విధిస్తుంది. అంటే మనిషి మనిషిగా నీతిగా జీవించలేడు. అలా జీవించాలంటే అతడు మానవాతీత శక్తికి లొంగిపోయినట్లు భావించుకోవాలి. ఈ విధమైన లొంగుబాటుతనంతో మానవుడెప్పుడూ వాస్తవంగా స్వేచ్ఛగా ఉండజాలడు. కావున హేతువాదం నీతి వాదం ప్రధానం. హేతురహితమైన నీతివాదం మతవాదంతో సమానం. మానవునిలోని హేతు స్థాయిని బట్టి నీతి స్థాయి ఉంటుంది.

5.7 హేతువాదం - ప్రయోజనాలు:

ఏదో ఒక ప్రయోజనాన్ని ఆశించి మానవుడు హేతువాదిగా మారడు. తనకు అవగాహన అయిన పరిమితిలో తప్ప హేతుబద్ధంగా ప్రవర్తించలేడు. ఒక వేళ హేతు రహితంగా ప్రవర్తిస్తే అది అవగాహనాలోపమే. సాధారణంగా మత మౌఢ్యాన్ని, అహేతుకతనూ వర్జించి హేతుబద్ధంగా మానవుడు వీలైనంత సమగ్రంగా ప్రవర్తించడం వల్ల చాలా ప్రయోజనాలను పొందగలుగుతాడు. మానవుని ప్రతి ప్రయత్నం ప్రయోజనాత్మకంగానే ఉంటుంది. ఈనాడు మానవ జాతిలో విస్తృతమైన ఆలోచనా సరళి కన్పిస్తుంది. ఫలితంగానే శాస్త్రీయ అవగాన ఏర్పడింది. ఆధునిక విజ్ఞానం అభివృద్ధి చెందిన తరువాత శాస్త్రబద్ధంగా నిర్ణయాలు తీసుకొనే స్థితికి చేరుకొన్నాము. మరొక వైపు రూపంలో ఆ పద్ధతిలో నడవలేని స్థితి కూడా ఉంది. ఇప్పటికీ ఎక్కువ సంఖ్యాకులు మత సూత్రాల ప్రాతిపదికతోనే ఆలోచన చేయడం జరుగుతుంది. అనేక మతాల వారు తమ తమ సూత్రాల పరిధి నుండి వెలుపలికి రాలేకపోతున్నారో ఆ స్థితి నుండి ప్రతి మానవుడు శాస్త్ర విజ్ఞానం పరిధిలో ఆలోచించే స్థితికి చేరుకోవాలి. ఆ ఆలోచనా సరళి మూఢ విశ్వాసాలను వేళ్ళతో సహా పెరికి వేస్తుంది. అప్పుడు మాత్రమే మనం హేతువాద ప్రయోజనాలను పొందగలము. కాలక్రమంలో మతం, దైవం, కులం మొదలుగా గల మూఢ విశ్వాసాలకు భిన్నంగా ఆలోచించే సరళి వర్తమాన కాలంలో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఒక విధంగా ఆ విధంగా ఆలోచించవలసిన ఆవశ్యకత కూడా వచ్చింది. మానవుని ఆలోచనా స్థాయిని మత స్థాయి నుండి మానవుని వైపుకు మరల్చవలసిన ఆవశ్యకతను ఆధునిక మానవుడు గుర్తించాడు.

హేతువాదులందరూ మానవతా వాదులు కావాలి. మానవులు తాము చేసిన పనులకు తామే బాధ్యత వహించాలి. మానవులు హేతువాదులైనప్పుడే అది సాధ్యపడుతుంది. అప్పుడు మాత్రమే హేతువాద ప్రయోజనం చేకూరుతుంది. శ్రీలంకకు చెందిన రేషనలిస్ట్ అంబాసిడర్, రీజన్ అనే పత్రికలు హేతువాద ప్రయోజనాలను ఈ క్రింది విధంగా పేర్కొన్నాయి.

1. హేతువు, పరిశోధన ఆధారంగా అసత్యం నుండి సత్యాన్ని జల్లెడపట్టి వేరు చేయడం, సహేతుకమైన ఆలోచనను పెంచడం.

2. కులం, మతం, జాతి, ఆచారాల వల్ల కలిగే తారతమ్యాలను నిరోధించడం, ఆలోచనా స్వాతంత్ర్యంతో, పరిశోధనా స్వాతంత్ర్యంతో ఆచార సంప్రదాయాలను పరిశీలించడం.

3. మత జీవితానికి ప్రత్యామ్నాయమైన జీవన విధానాన్ని రూపొందించడం.

4. మానవ సంక్షేమానికి శాస్త్ర విజ్ఞానాన్ని వీలైనంత ఎక్కువగా వినియోగించడం.

5. నైతిక విధానాన్ని సంస్కారాన్ని పెంపొందించడం.

ఈ రెండు పత్రిక పాటు హేతువాద పత్రికలు, హేతువాద సంస్థలతోపాటు, హేతువాదులందరూ ముక్త కంఠంతో ఈ ప్రయోజనాలను ఆమోదించారు.

5.8 హేతువాదం - సారూప్య వాదాలు:

హేతువాద స్వరూప స్వభావాలను మనం ఎంత మేరకు శాస్త్రీయంగా విశ్లేషణ చేసి సమన్వయించుకొంటామో అంత మేరకే ఫలితాలను మనం పొందగలుగుతాము. మానవ జీవిత లక్ష్యాన్నీ, ఆదర్శాన్నీ నిర్దుష్టంగా నిర్దేశించే నిమిత్తం హేతువాద వైఖరిని, పద్ధతిని ప్రాతిపదికగా చేసుకొని కొంతమంది జిజ్ఞాసాపరులు కొన్ని సిద్ధాంతాలను రూపకల్పన చేయడం జరిగింది. తదనుగుణంగా ఆ సిద్ధాంతాలూ, ఆ సారూప్య వాదాలూ, కాలక్రమంలో బలం పుంజుకోవడం జరిగింది. వానిలో అజ్ఞేయవాదం (Agnosticism), నాస్తిక వాదం (Atheism), మానవ వాదం (Humanism), లౌకిక వాదం (Secularism) ప్రధానమైనవి. స్థూల దృష్టితో చూసినప్పుడు హేతువాదానికి ఈ సారూప్య వాదాలకూ అంతగా తేడా కనిపించదు. నిశితమైన పరిశీలనా దృష్టితో చూసినప్పుడు వాటి మధ్య గల వైవిధ్యం స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. సారూప్య వాదాలైన అజ్ఞేయ, నాస్తిక, మానవా, లౌకికవాదాల పురోగమనానికి హేతువాదం ఆలంబనం.

ఎ) అజ్ఞేయ వాదం:

1869లో థామస్ హాక్స్లీ మొట్టమొదట సారిగా అజ్ఞేయ వాదమనే పదానికి రూపకల్పన చేశాడు. హాక్స్లీ ప్రారంభంలో ఈ పదాన్ని తమాషాగా ప్రయోగించినప్పటికీ కాలగమనంలో ఈ మాట విసేష ప్రచారం పొందింది. థామస్ హాక్స్లీ అజ్ఞేయ వాది. ప్రారంభంలో తాను నాస్తికుడా? ఆస్తికుడా? అఖిలేశ్వర వాదా అని ప్రశ్నించుకొని ఆ ప్రశ్నలకు జవాబులు రాకపోవడంతో కొంతమంది యుజ్ఞేలు (Gnosists) అతీతమైన జ్ఞానం పొందినట్లుగా చెబుతున్నారు. అట్టి జ్ఞానాన్ని నేను పొందలేదు. కాబట్టి నేను అజ్ఞేయవాదినయ్యాను అని సమాధానం చెప్పుకొన్నాడు.

ఒక విషయాన్ని ప్రతిపాదించినప్పుడు అందలి సత్యాన్ని తార్కికంగా సమర్థించడానికి తగిన సాక్ష్యం దొరకని పక్షంలో ఆ ప్రతిపాదన యొక్క వాస్తవ సత్యాన్ని తెలుసుకొన్నామని భావించడం తప్పు. అజ్ఞేయవాదం చెప్పేది ఇదే. అని నిర్వచనాన్ని హాక్స్లీ చెప్పారు. ప్రతిపాదించిన విషయం యొక్క సమగ్ర స్వరూపం మన అవగాహనలోకి రానప్పుడు దానిని గూర్చిన సత్యం మనకు తెలియదని చెప్పాలన్నది హాక్స్లీ అభిప్రాయం. జార్జ్, హెచ్. స్మిత్ అజ్ఞేయ వాదాన్ని నిర్వచిస్తూ "ఆస్తిక విశ్వాసంలోని సత్యాసత్యాలను నిర్ధారించగల శక్తి హేతువునకు కలదని నిర్ధారించే వారు నాస్తికులు. ప్రకృతికి అతీతమైన ఏ రంగంలో కూడా హేతువు పనిజేయ జాలదని విశ్వసించేవారు ఆస్తికులు వీరు ఇరువురినీ వేరు పరచి చూపేది అజ్ఞేయ వాదం'' అని తెలిపారు. "అజ్ఞేయ వాది నాస్తికుడు కాదు. ఎందుకంటే నాస్తికుడు దేవుని ఉనికిని నిరాకరిస్తాడు. అజ్ఞేయ వాది దేవుని ఉనికిని గురించి తనకు తెలియదని మాత్రమే ప్రకటిస్తాడు'' అని కాథలిక్ ఎన్ సైక్లోపీడియా నిర్వచించింది. అజ్ఞేయ వాదమంటే నాస్తికత్వమూ కాదు, ఆస్తికత్వమూ కాదు రెండింటికీ భిన్నమైనది అజ్ఞేయ వాదం.

ఆస్తిక నాస్తికత్వాలకు భిన్నమైనది అజ్ఞేయ వాదమని అంగీకరిస్తే బహుశా అది సంశయవాదమేమోనని భ్రమ కలగవచ్చు. కానీ ఈ రెండింటికీ కొంత భేదమున్నది. క్రీ.శ. 2, 3 శతాబ్దాలలో నివసించిన ప్రాచీన గ్రీకు సంశయ

వాది సెక్టస్ ఇంపిరికస్ సూక్ష్మీకరించినట్లుగా సంశయ వాదం మత సంబంధమైన లేదా అది భౌతిక సంబంధమైన జ్ఞానాన్ని మాత్రమే కాక ప్రత్యక్షానుభవానికి అందని ఏ జ్ఞానాన్ని అయినా సవాలు చేస్తుంది. ఆజ్ఞేయ వాదం ప్రత్యక్షానుభూతికి అందని జ్ఞానం గురించి తెలియదని మాత్రే చెబుతుంది. అందువల్ల ఆజ్ఞేయవాదం సంశయవాదం రెండూ ఒకటి కావు.

బి) నాస్తికత్వం:

దేవుణ్ణి నిరాకరించడమే నాస్తికత్వం. ఆ విధంగా అతి ఆస్తికత్వానికి వ్యతిరేకంగా నిలుస్తుంది. నాస్తికత్వం చాలా ప్రాచీనమైనది. నాస్తిక వాది, నాస్తిక వాదం వంటి పదాలు ప్లాటో గ్రంథాలలోనూ, క్రైస్తవ గ్రంథాలలో కనిపిస్తాయి. భారతదేశంలో ప్రాచీన కాలం నుండి నాస్తికతా భావాలు కనిపిస్తూనే ఉన్నాయి. అయితే ఆనాడు నాస్తికత్వం అనే పదాన్ని దేవుని ఉనికిని నిరాకరించడమనే అర్థంలోకాక వేరే అర్థంలో ఉపయోగించినట్లు తెలుస్తుంది. దీనికి మనుధర్మ శాస్త్రమే నిదర్శనం. మను ధర్మ శాస్త్రం వేద ప్రామాణికతను నిరాకరించిన వారందరినీ నాస్తికులు అని పేర్కొంది. కాలక్రమంలో ఈ నాస్తికత్వం అనే పదం అనేక అర్థాలను సంతరించుకొంది. నాస్తి అంటే లేదు అని అర్థం. ఏ పదార్థానికీ యదార్థమైన ఉనికిలేదనే వారు నాస్తికులు. పరలోకం లేదనే వారు నాస్తికులని పాణిని పేర్కొన్నారు. వేదాలను ప్రమాణాలుగా అంగీకరించని వారిని నాస్తికులుగా మనువు పరిగణించారు. భగవంతుని మీద విశ్వాసము లేనివారినందరినీ నాస్తికులుగానే పరిగణిస్తున్నారు. నాస్తికుడైన వాడు భగవంతుణ్ణి నిరాకరించడం, ఆత్మ పరమాత్మలు, స్వర్గ నరకాలు, కర్మ పునర్జన్మలు అహేతుకతను ప్రతీకలుగా భావిస్తారు. "రకరకాల ఆస్తికత్వం యొక్క సిద్ధాంతాలను ఖండించడమే నాస్తికత్వం" అని ఎర్నెస్ట్ నాగెల్ పేర్కొన్నారు. "నాస్తికత్వమంటే అవిశ్వాసం మాత్రమే కాదు ఏ విధంగానూ విధ్వంసయుతమై, రాగ శూన్యమై బీడువారినది కాదు. దానికి భిన్నంగా నాస్తికత్వం అంటే ఉత్సాహయుతమై, సఫలమైన సత్యస్థాపన ఉన్నత మానవత్వం యొక్క ఆచరణను నిర్మాణయుతంగా సమర్థించుట అని అభిప్రాయపడ్డారు. నాస్తికత్వం అనేది ఏ ఒక్క సమాజ సిద్ధాంతమో కాదు. ఒక జాతి సిద్ధాంతమూ కాదు. అది అన్ని కాలాలలోనూ, అన్ని దేశాలలోనూ, అన్ని దశలలోనూ, అన్ని వర్గాలలోనూ ఉన్న మానవునికి సంబంధించిన సత్యపరమైన తాత్త్విక సిద్ధాంతం.

సి) మానవ వాదం:

మానవవాదం మానవుని జీవితం పట్ల ప్రత్యేకమైన వైఖరిని కలిగి ఉంటుంది. ఈ శాస్త్రీయ మానవ వాదానికి సరిహద్దులు లేవు. అది అన్ని ప్రదేశాలలోనూ, అన్ని యుగాలలోనూ ఉన్న మానవ ఆలోచనా సారం. అందువల్లనే ఏ ఆలోచన అయినా ప్రాథమికంగా హ్యూమనిస్ట్ ఆలోచనే. అన్ని రకాలైన అహేతుకాలకూ మానవ వాదం వ్యతిరేకం. మానవుడు ప్రాథమికంగా హేతువాది. ప్రతి మనిషీ తనలో ఉన్న విచక్షణా జ్ఞానం ఆధారంగా మంచి చెడులను నిర్ణయించుకొంటాడు. మానవ వాదానికి కర్త. తన చరిత్రకు తానే ప్రమాణం కావాలి. కావున ఆ మానవుని కేంద్రంగా భావించి అతనిలోని హేతువు ఆధిక్యతను అంగీకరించడం మానవ వాదంలోని ప్రధానమైన అంశం. మానవుడస్త్రు చేసిన హేతుయుతమైన ప్రతి ప్రయత్నం యొక్క ప్రయోజనం ప్రతిక్షణం స్వేచ్ఛను పొందడమే. మానవ వాదంలో స్వేచ్ఛా పిపాస, సత్యాన్వేషణ జ్ఞానార్జన ప్రధానమైనవి. మానవ వాదంలో మానవుని హేతువు యొక్క ఆధిక్యతను అంగీకరించడం. స్వేచ్ఛా పిపాస, సత్యాన్వేషణ, జ్ఞాన సముపార్జన, నైతిక విలువల ప్రాధాన్యత అనేవి విధిగా ఉంటాయి. సమాజంలోని మానవుడు ఆధునిక జ్ఞానాన్ని, దాని ఫలితాలను బాగా జీర్ణం చేసుకొని, మానవతా దృక్పథంతో, జీవితంలో ఆచరణలో పెట్టడం వల్లనే మానవ వాద దృక్పథం సఫలమవుతుంది. కాబట్టి మానవ వాదం గిరిగీసి చెప్పే సిద్ధాంతం కాదు. మానవుని జ్ఞానం వికాసం పొందే కొద్దీ అది వికాసం చెందుతూనే ఉంటుంది.

డి) లౌకిక వాదం:

లౌకిక భావాలు పాశ్చత్య ప్రజాస్వామిక సంప్రదాయం నుండి మన దేశంలోనికి ప్రవేశించాయి. సెక్యులర్ అనే పదానికి మత సంబంధం కాని లౌకిక శిక్షణ సంబంధమైన అనే అర్థం ఉంది. లౌకిక వాదం ఏ మతానికీ వ్యతిరేకం కాదు. కానీ మతం లౌకిక వాదం ఒక చోట నిలబడలేవు. మతానికి దేవుని ప్రాపకం, లౌకిక వాదికి ప్రపంచం కావాలి. దేశాభివృద్ధికి సాంస్కృతిక స్వేచ్ఛకు పరస్పర సహనం, అవగాహన ప్రజలు పెంపొందించుకొని సెక్యులర్ సమాజ నిర్మాణానికి ప్రతి ఒక్కరూ కృషి చేయాలని ఈ వాదం ప్రబోధిస్తుంది.

సమీక్ష:

కార్యకారణ సంబంధమే హేతువాదమని ఆలోచించడం జ్ఞాన సముపార్జన చేయటం హేతువాద లక్షణాలని తెలుసుకున్నారు. ఆగ్నేయ వాదము, నాస్తికత్వము, మానవ వాదము, లౌకిక వాదములను హేతువాదమునకు మధ్య సంబంధాన్ని తెలుసుకున్నారు.

5.9 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. హేతువాదాన్ని నిర్వచించి దాని ప్రయోజనాలు పేర్కొనండి.
2. హేతువాద లక్షణాలను పరిశీలిచండి.
3. హేతువాద దృక్పథాన్ని వివరించి దాని ఆవశ్యకతను సోదాహరణంగా వివరించండి.

5.10 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలు - హేతవాద దృక్పథం - డా॥ తోటకూర ప్రభాకరరావు
2. హేతువాదం - రావిపూడి వెంకటాద్రి

డా॥ కందిమళ్ళ సాంబశివరావు

పాఠం - 6

హేతువాదం - ఉద్యమం - సాహిత్యం

లక్ష్యం:

ప్రాచీన భారతదేశంలో కనిపిస్తున్న హేతువాద బీజాలను ఆంధ్రదేశంలోని హేతువాద ఉద్యమాన్ని గురించి, హేతువాద సంఘటనల గురించి, తెలుగులోని పౌరాణిక నాటకాలను గురించి తెలుసుకుంటారు.

ప్రాచీన భారతీయ తత్వ చింతనా రంగంలో భావ విప్లవానికి సంబంధించిన లోకాయతం, బౌద్ధం, జైనం, సాంఖ్యం, న్యాయ వైశేషికాలు అనేక ఖండన మండనలకు, తర్జన, భర్జనలకు గురైనప్పటికీ అవి భావ విప్లవానికి బీజాలు నాటి ఒక కొత్త ఆలోచనకు సరికొత్త ప్రస్థానానికి నూతన ఒరవడిని ప్రవేశపెట్టాయి. దైవం, జ్ఞానం, మూఢ విశ్వాసం వంటి భావాలను కార్యకారణాత్మకంగా వివరించే ప్రయత్నం చేసింది. దైవం, యజ్ఞ, యాగాదులు, వర్ణ వ్యవస్థను నిర్ద్వంద్వంగా నిరాకరిస్తూ జ్ఞాన సముపార్జనతో బౌద్ధ, మత సిద్ధాంతాలలో స్యాత్ వాదము ప్రముఖమైనది. సాంఖ్య దర్శనం ఈశ్వరుని అభావాన్ని సూచించడమే కాకుండా కార్యాకారణాలను గూర్చి కూడా చర్చ చేసింది. న్యాయ వైశేషికులు ప్రపంచానికి మూలం అణువని నమ్మి తదనుగుణంగా చర్చలు కొనసాగించారు. బౌద్ధ, జైన, సాంఖ్య, న్యాయ వైసేషికులలో అక్కడక్కడా అప్పుడప్పుడు ఆస్తిక భావ చిహ్నాలు కనిపించినా మొత్తం మీద వారి తాత్త్విక చింతన హేతుబద్ధంగా కొనసాగిందని చెప్పడం అతిశయోక్తి కాదు.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

- **6.1 ప్రాచీన భారతదేశంలో హేతువాద బీజాలు**
  - **ఎ) చార్వాకం**
  - **బి) జ్ఞానులు**
  - **సి) బౌద్ధులు**
  - **డి) జైనం**
  - **ఇ) సాంఖ్యం**
  - **ఎఫ్) న్యాయ వైశేషికాలు**
- **6.2 ఆంధ్ర దేశంలో హేతువాద ఉద్యమం**
- **6.3 హేతువాద యుగకర్త - త్రిపురనేని**
- **6.4 ఆంధ్రప్రదేశం హేతువాద సంఘ ఆవిర్భావం**
- **6.5 హేతువాద సాహిత్యం**
- **6.6 తెలుగు నాటకం - హేతువాదం**
  - **6.6.1 తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలు హేతువాద దృక్పథం**
- **6.7 నమూనా ప్రశ్నలు**
- **6.8 చదువవలసిన పుస్తకాలు**

6.1 ప్రాచీన భారతదేశంలో హేతువాద బీజాలు:

ఎ) చార్వాకం:

భారతదేశంలో మొదటిసారిగా హేతువాద బీజాలను నాటి ప్రచారం చేసిన వారు చార్వాకులు. రామాయణంలో జాబాలి భావాలు దీనికి సంబంధించినవే. భారతంలో ధర్మరాజు చార్వాకుని చంపిన ఘట్టం, మను స్మృతి చార్వాకులను గర్హించిన విధానం దీనికి ఉదాహరణలు. ప్రబోధ చంద్రోదయం, వేణీ సంహారం, పండితారాధ్య చరిత్రలో చార్వాకుల ప్రసక్తి ఉంది. హరిభద్ర సూరి షడ్దర్శన సముచ్చయం. మాధవాచార్యుల సర్వదర్శన సంగ్రహం చార్వాక గూర్చి విపులంగా చర్చించాయి. చార్వాక మత సిద్ధాంతాన్ని ప్రాచీనతను గూర్చి విజ్ఞాన సర్వస్వం ఏడవ సంపుటలో సమగ్రంగా వివరించబడింది. చార్వాకులు రచించిన గ్రంథాలు ప్రస్తుతం లభించుట లేదు. చార్వాకులను నిరసిస్తూ చేసిన వ్యాఖ్యలు, విమర్శలు ద్వారా కొంత వరకూ వీరి సిద్ధాంతాలను తెలుసుకునే అవకాశం ఉంది. చారు అంటే అందమైన లేదా విశాలమైన, వాక్ అంటే వాక్కులు కలవారు అనే అర్థం ఉంది. దీనిని బట్టి చార్వాకులు సూటిగా, ఘాటుగా వాదన చేసి ఎదుటి వారిని ఓడించగల సమర్థులనే అర్థంలో చెప్పుకోవచ్చు. "బ్రతికినన్ని రోజులు హాయిగా సంతోషంగా ఉండండి'' అనే రమణీయమైన సిద్ధాంతాన్ని అందమైన మాటలలో చెప్పేవాడు చార్వాకుడు అని చెప్పుకోవచ్చును. చార్వాకం, లోకాయతం అనే రెండు పదాలూ సమానార్థకాలు. లోకాయత శబ్దానికి సర్వదర్శన సంగ్రహ కర్త "లోకేషు ఆయతః లోకాయతః'' అని నిర్వచించారు. లోకులలో ప్రచారము నందు ఉన్న ఎటువంటి దృష్టియే లోకాయుతము. లోకం మాత్రమే విషయంగా గల శాస్త్రము లోకాయుతమని అర్థం చెప్పగా లోకాయత శబ్దమునకు గల ఆయత అనే పదమును ఆ + యత్ + అగా విడదీసి సరైన విధముగా లోకమున ప్రయత్నించుట అని కొత్త సచ్చిదానంద మూర్తి పేర్కొన్నారు. లోకాయతం చాలా ప్రాచీనమైనది. కౌటిల్యుడు అర్థశాస్త్రంలో సాంఖ్య యోగంతో పాటు లోకాయతాన్ని కూడా పేర్కొన్నాడు. అంగుత్తర నికాయ వినయ పీటకాది బౌద్ధ గ్రంథాలలో కూడా లోకాయతం స్పృశించబడింది. హేతు శాస్త్రాన్ని అభ్యసించే వారిని గూర్చి మను స్మృతి కూడా పేర్కొన్నది. ఈ లోకాయత మతం హేతువాదాన్ని ఆలంబన చేసుకోవడం చేత ఆస్తికులు దీనిపై నాటికీ, నేటికీ తీవ్రమైన దాడి కొనసాగించడం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. హేతువాదం పై ఆధారపడి స్వతంత్రమైన ఆలోచన చేస్తూ, భౌతిక వాదంలో పర్యవసించుచున్న ఈ దర్శనము వేద ప్రామాణ్యము అంగీకరించు వారికి పరలోక పునర్జన్మ ఈశ్వరాస్తిత్వాదులను విశ్వసించు వారికి గిట్టలేదు. కాబట్టి వారు లోకాయతమును నిరసించిరి. లోకాయత మతం ప్రారంభమయ్యే కాలం నాటికి దేశమంతటా యజ్ఞయాగాది కర్మకాండలు పెచ్చు పెరిగాయి. శ్రాద్ధకర్మల వంటి ఆచారాలతో సంఘం సతమతమై పోతుంది. ఇటువంటి వాతావరణాన్ని సుశిక్షితులైన చార్వాకులు పరిశీలించి సంఘంలో ఆవరించి ఉన్న మౌఢ్యాన్ని తీవ్రంగా నిరసించి ప్రశ్నించారు. ఈ లౌకిక జగత్తులో మనం చేసే దానధర్మాల వల్ల చనిపోయి స్వర్గంలో ఉన్న తల్లిదండ్రులకు సంతృప్తి కలుగుతుందని మనం భావిస్తే ప్రసాదము పై భాగములో ఉన్న వారిని క్రిందికి దిగి రాకుండానే తృప్తిపరచవచ్చును గదా అని చార్వాకులు కార్యకారణాత్మకంగా ప్రశ్నించారు.

బి) జ్ఞానులు:

చార్వాకుల జ్ఞానమార్గం సత్య సాధనకు ప్రమాణం, ప్రధానం. చార్వాకులు అసమాన ప్రమాణాన్ని అంగీకరించరు. ప్రత్యక్ష ప్రమాణమే వారికి విశ్వసనీయం. లోకాయత మతము దృశ్యమాన మగుచున్న లోకమనే సత్యమని భావించును. ఇంద్రియములకు అందుబాటులో ఉన్న ప్రపంచం కంటే మించినది లేదు. ఇంద్రియ గోచరము కానిదంతయూ అసత్యము. శబ్ద ప్రమాణమని గానీ, అనుమాన ప్రమాణమును గానీ లోకాయతులు స్వీకరించరు. దీనిని బట్టి శబ్ద ప్రధానాలైన వేదాలను వీరు తిరస్కరిస్తారు. అలౌకిక తత్త్వాన్ని, కారణభూతుడైన దైవాన్ని వీరు నిష్కర్షగా నిరాకరిస్తారు. అయితే అన్ని విషయాలలోనూ ప్రత్యక్ష ప్రమాణమే ఆధారమైతే అడుగు కూడా ముందుకు వేయలేము.

సి) బౌద్ధులు:

ప్రపంచానికి శాంతి మంత్రాన్ని ఉపదేసించిన సిద్ధార్ధుడు క్రీ.పూ. 563లో జన్మించాడు. ఇరవై తొమ్మిదవ ఏట ఇంటిని వీడి క్రీ.పూ. 528లో బుద్ధుడై బౌద్ధ ధర్మాన్ని ప్రచారం చేసి క్రీ.పూ. 483లో నిర్యాణం చెందారు. గౌతమ బుద్ధుని కాలం నాటికి సమాజం అస్తవ్యస్థమైపోయింది. వర్ణవ్యవస్థ సమాజంలో లోతుగా పాతుకుపోయింది. బుద్ధుడు సామాజిక పరిసిఅథతులను అవగాహన చేసుకొని వర్ణ వ్యవస్థను ఖండించారు. బానిసలను గౌరవించడమే కాదు వారిని విముక్తి చేయాలని స్పష్టం చేశాడు. బ్రాహ్మణుల సిద్ధాంతాలను, యజ్ఞయాగాదుల పేరుతో చేసే పశుబలిని నిరసించాడు. బౌద్ధులే కార్యకారణ సంబంధాన్ని ప్రపంచానికీ పదార్థానికీ అన్వయించారు. ఈ ప్రపంచం అశాశ్వతమైనది. ప్రపంచంలో ప్రతి ఒకటీ పరస్పర ఆధారంతో కూడి ఉన్నదని వీరి భావన. అకారణంగా ఏదీ జరగదు. ప్రతి దానికీ కారణం ఉంది. ప్రపంచం ఈశ్వరునిచే సృష్టించబడితే పరిణామము, అంతము, ఆపద, దుఃఖము ఉండడానికి వీలులేదు. అన్ని కార్యాలూ ఈశ్వరుని సృష్టియే కాబట్టి తప్పు చేసినా ఒప్పు చేసినా లకటే కదా అని వీరి నమ్మిక. కార్యకారణ క్రమంలోనే బుద్ధుడు దైవాన్ని అంతగా ప్రాధాన్యం ఇవ్వలేదని తెలుస్తుంది. బుద్ధునిది అనాత్మ వాదము. ఈ లోకం అంతా అనిత్యము, దుఃఖమయమూ అని చెప్పడమే బౌద్ధ మత సారాంశం. దైవం, ఆత్మ, వర్ణ వ్యవస్థ సంస్కరణ, కార్యకారణాలు మొదలైన అంశాలను గూర్చిన హేతువాద చింతన బౌద్ధ మతంలో కన్పిస్తుంది.

డి) జైనం:

మహావీరుడు జైన మత ప్రవర్క. మహా వీరునికి పూర్వం ఇరవై ముగ్గురు తీర్థంకరులు ఉండేవారు. మహావీరుడు కొంతకాలం తపోనియమాలు ఆచరించి జినుడని పేరు పొందాడు. ఈ బిరుదు వల్ల జైన మతమనే పేరు వచ్చినట్లు కొందరి అభిప్రాయము. జైనులు దైవాన్ని నిరాకరిస్తారు. పదార్థం శాశ్వతమని అంగీకరిస్తారు. జైన మతాన్ని నాస్తిక మతంగా సాంప్రదాయికులు లెక్కగట్టారు. "సృష్టి స్థితి లయకారకుడైన భగవంతుని ఆధిపత్యాన్ని జైనులు అంగీకరించక పోవడమే దీనికి కారణము. విశ్వము శాశ్వతము దానికి వినాశనం లేదు. అందు మూలంగా దాని సృష్టికి దైవంతో పని లేదు. ప్రపంచంలో అనేక పరివర్తనే సంభవిస్తూ ఉంటాయి. ఎంతో వైవిధ్యం గోచరిస్తుంది. ఈ వైవిధ్యమంతా కాలము, స్వభావము, నియతి, కర్మ, ఉద్యమము అనే సహకారకాంశాల వల్ల సంభవిస్తుందని" యం. రాజగోపాలరావు తెలిపారు. దైవాన్ని నిరాకరించిన జైనులకు దేవతలు స్వర్గ నరకాలుంటాయి. మానవుడు మరణించిన తరువాత దహనానంతరం కర్మకాండకు జైనంలో స్థానం లేదు. పదార్థం యదార్థమని జైనులు అంగీకరిస్తారు. ఒక పదార్థానికీ మరో పదార్థంతో అనేక సంబంధాలు ఉంటాయి. ఆ సంబంధాలన్నీ మన అవగాహనలోకి రావడం కష్టం. ఒక వస్తువును అనేకులు అనేక రకాలుగా చూసినప్పుడు అనేక రకాల అభిప్రాయాలు వ్యక్తం అవుతాయి. అంటే సమగ్ర జ్ఞానం లభిస్తుంది. ఇదే స్యాత్ వాదము, ఒక వస్తువు లేదా పదార్థం యొక్క వివిధ దశలను తెలియజేసి దానికి సంబంధించిన సమగ్ర జ్ఞానాన్ని అందించే సూత్రమే స్యాత్ వాదము. జైనులు పదార్థంతో పాటు ఆత్మను కూడా అంగీకరించారు. జైనుల అహింసావాదం ఛాందసత్వంతో ఉంటుంది. గాలి పీల్చే సమయంలో ముక్కుకు గుడ్డ అడ్డంగా పెట్టుకొంటారు. రాత్రిళ్ళు దీపం వెలిగిస్తే జీవులు నసిస్తాయని వెలిగించేవారు కాదు. నడిస్తే జీవరాశులు చనిపోతాయని నేలను తుడుస్తారు. జైనులు యజ్ఞయాగాదులను, కర్మకాండలను తీవ్రంగా నిరసించారు.

ఇ) సాంఖ్యం:

భారతీయ తత్త్వ శాస్త్రంలో సాంఖ్య శాస్త్రానికి ప్రత్యేకమైన గౌరవముంది. కపిలుడు సాంఖ్యానికి మూల పురుషుడు. సాంఖ్య దర్శనంలోని భావాలు చాలా ప్రాచీనమైనవి. భారతం, వైద్యశాస్త్ర గ్రంథాలైన చరక సంహిత, మను స్మృతి, పురాణాలు మొదలైన వానిలో సాంఖ్య శాస్త్రాన్ని గూర్చి చర్చించడం జరిగింది. సాంఖ్య మనగా సరైన జ్ఞానము అని అర్థము. సాంఖ్యశాస్త్రంలో కార్యకారణం దైవం, జ్ఞానసిద్ధి అనే మూడు అంశాలు హేతుబద్ధంగా ఉంటాయి. ఈ సృష్టికి పదార్థం మూలమనీ, అది కార్యకారణాత్మకంగా ఉంటుందని విశ్వానికి కారణం విశ్వమేనని

సాంఖ్యం వివరిస్తుంది. సాంఖ్యం దైవ నిరాకరణ చేస్తుంది. అందుకే దీనిని నిరీశ్వర వాదము అని కూడా పిలుస్తారు. దైవ నిరూపణ కావాలంటే ప్రమాణాలు ముఖ్యం. సాంఖ్యల జ్ఞాన సిద్ధాంతం ప్రత్యక్ష, అనుమానం, శబ్ద ప్రమాణం అని మూడు విధాలుగా ఉంటుంది. ఒక్క వస్తువు తాలూకు ముద్ర మన మనస్సు పై పడినప్పుడు ప్రత్యక్ష జ్ఞానాన్ని పొందగలుగుతాము. సాంఖ్యులు ఆత్మ, పునర్జన్మ, మోక్షం అనే మూడు విషయాలను అంగీకరించడంలో భావవాదం వైపు మొగ్గు చూపినట్లు కనిపిస్తుంది.

ఎఫ్) న్యాయ వైశేషికాలు:

న్యాయ సూత్రాలకు గౌతముడు, వైశేషిక సూత్రాలకు కణాదుడు మూల పురుషులు, న్యాయ వైశేషికాలు ప్రపంచ ఆస్తిత్వం యదార్థమని బలంగా చాటి చెప్పారు. మనం దేనినైతే చూడగలమో, పేరు పెట్టి పిలవగలమో, తెలుసుకోగలమో దానినే పదార్థమంటారని న్యాయ వైశేషికులు తెలిపారు. ప్రపంచానికి మూలం నాలుగు భూతాలు. అవి అణు రూపంలో ఉంటాయి. భూమి, నీరు, గాలి, తేజస్సు అనే నాలుగు నిత్యములు, శాశ్వతములు. వీరు మార్పును అంగీకరిస్తూనే భగవంతుని అస్తిత్వాన్ని గుర్తించారు. తాము చేసిన కర్మానుసారం జీవులు భగవంతుని ఆజ్ఞకు లోబడి వాటి పాపపుణ్యాలతోపాటు అణువులతో కలిసి సృష్టి జరుగుతుందని న్యాయ వైశేషికులు భావించారు. భౌతిక ప్రపంచాన్ని అంగీకరించిన వీరు జ్ఞాన మార్గాన్ని వివరిస్తూ అది స్మృతి జ్ఞానము. సంశయ జ్ఞానము, భ్రమ జ్ఞానము, తర్క జ్ఞానము అని నాలుగు రకాలుగా ఉంటుందని పేర్కొన్నారు. ఈ విధంగా ప్రాచీన భారతదేశంలో చార్వాకం, బౌద్ధం, జ్ఞానం, సాంఖ్యం న్యాయ వైశేషికం హేతువాద భావ వ్యాప్తికి విశేషమైన కృషి చేశాయి.

6.2 ఆంధ్ర దేశంలో హేతువాద ఉద్యమం:

ఆంధ్రదేశంలో హేతువాద భావ సంపద వేమనతో ప్రారంభమైన త్రిపురనేని రామస్వామితో సుసంపన్నమైనది. ఆంధ్ర దేశంలో కులం, మతం, ఆచారం, సంప్రదాయం పేరుతో కరుడు గట్టుకుపోయిన దురాచారాలను, మూఢవిశ్వాసాలను నిలదీసి, నిగ్గదీసి ప్రశ్నించి చీల్చి చెండాడి హేతువాద భావ వ్యాప్తికి వేమన చేసిన కృషి నిరుపమానమైనది. ''రాలు బొమ్మలకేల రంగైన వలువలు'' అంటూ విగ్రహారాధనను నిరసిఇచాడు. ''కులము హెచ్చు తగ్గు గొడవల పని లేదు'' అంటూ అందరిదీ మానవ కులమని ఎలుగెత్తి చాటాడు. ''పిండములను చేసి పితరులను తలపోసి కాకులకు పెట్టు గాడెల్దారా పెంట తినుడు కాకి పితరు డెట్లాయెరా'' అంటూ పితృదేవతలకు చేసే పిండ ప్రధానాలను ఎద్దేవా చేశాడు. ''విప్రులెల్ల జేరి వెర్రి కూతలు కూసి సతి పతులను గూర్చి సమ్మతమున మును మహూర్త ముంచు ముండెట్లు మోసెరా'' అంటూ తిథి, వారం, వర్జ్యం, నక్షత్రం అన్నీ చూసి మహూర్తాలు పెట్టినా విపరీతాలు, కష్టాలు, కడగండ్లు ఎందుకు వస్తున్నాయని నిగ్గదీశాడు. హేతుత్వాన్ని ప్రాతిపదికగా చేసుకొని వేమన సంధించిన ప్రశ్నలు ఎన్నో ఆలోచనలకు ఆలంబనగా నిలుస్తాయి. ''పాల సాగరమున పవ్వళించిన సామి గొల్ల ఇండ్ల పాలు కోరనేల'' అనే పద్యం అటు భగవంతుని మనస్తత్వాన్ని హాస్యరస స్ఫోరకంగా తేట తెల్లం చేస్తుంది. వేమన మానవతా వాది. సంఘంలోని కుళ్ళును కడిగి వేయడంతోనే సరిపుచ్చక మానవ సేవయే మాధవ సేవ అని పేర్కొన్నాడు. ''మాలవాని నేల మరి మరి నిందింప ఒడలనున్న మాంస మొకటి గాదె'' అంటూ అస్పృశ్యతను కలాన్ని కత్తిగా చేసుకొని చీల్చి చెండాడాడు.

అనంతర కాలంలో పోతులూరి వీరబ్రహ్మేంద్రుడు, అతని శిష్యుడైన సిద్దయ్య తత్వాలతో మతాలను నిరసించి, విగ్రహారాధనను, మూఢ విశ్వాసాలను ఖండించి సంఘ సంస్కర్తలుగా చరిత్రలో నిలిచిపోయారు. సామినేని ముద్దు నరసింహని నాయని గారు హిత సూచిని అనే గ్రంథం ద్వారా మంత్ర తంత్రాల మర్మాలను, మహత్తుల బూటకాలనూ, భూత, ప్రేత, పిశాచాది మూఢ విశ్వాసాలను, అనాగరికమైన వర్ణ వ్యవస్థనూ, బాల్య వివాహాది విశ్వాసాలనూ ఖండించిన స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము, స్త్రీ విద్య ఆవశ్యకత, వితంతు పునర్వివాహాలు మదలైన వానిని ప్రోత్సహిస్తూ అభ్యుదయ భావాలకు బలమైన పునాదులు వేశారు. నవయుగ వైతాళికుడైన కందుకూరి సాంఘీక చైతన్యం కోసం రాజీ లేని పోరు

చేశారు. వివేకవర్ధిని, హాస్య సంజీవని అనే పత్రికల ద్వారా కులమతాచారాను, సామాజిక లోటు పాట్లను వ్యాసాల రూపంలో ఆవిష్కరించారు. వితంతు వివాహాలు, స్త్రీ విద్య కంటే అభ్యుదయ భఆవాలను ప్రచారం చేశారు. ప్రహసన ప్రక్రియను చేపట్టి వ్యంగ్యం, చమత్కారం, అవహేళనతో నిశిత విమర్శలు చేశారు. రాజశేఖర చరిత్ర నవలలో ఆనాటి సమాజంలోని స్థితిగతులను చక్కగా ప్రతిబింబించి అనైతికమైన విలువల పై ధ్వజమెత్తారు. కోలాచలం, చిలకమర్తి ప్రవహసనాలు కూడా ప్రజల అమాయకత్వంతో ఆడుకొంటున్న దురాచార పరాయణుల నిజనైజాలను బహిర్గతం చేశారు. మానవతా వాదానికి నిలువెత్తు ప్రతీకగా నిలిచిన గురజాడ కన్యాశుల్క వ్యవస్థను ఎండగడుతూ వ్రాసిన కన్యాశుల్కం నాటకం ఆనాటి ఆ వ్యవస్థ పై ధ్వజమెత్తింది. విగ్రహారాధన, అస్పృశ్యత, మూఢ విశ్వాసాలను నిరసిస్తూ అనేక గేయాలు వ్రాశారు. దేవుడు చేసిన మనుషుల్లారా మనుషులు చేసిన దేవుళ్ళారా మీ పేరేమిటి అనే కథ ద్వారా గురజాడ మత మౌఢ్యాలను ఖండించారు. విజ్ఞాన శాస్త్రమే మానవ జీవితానికి పూల బాటలు వేస్తుందని గురజాడ చాటి చెప్పారు. అనంతర కాలంలో స్పష్టమైన భావ జాలంతో హేతువాద భావ వైఖరిత భావ విప్లవం కోసం పాటుపడిన హేతువాద ఉద్యమ పితామహుడు త్రిపురనేని రామస్వామి.

6.3 హేతువాద యుగకర్త - త్రిపురనేని:

నూతన భావ విప్లవాన్ని ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రవేశపెట్టి హేతువాదానికి తిరుగులేని పునాదులు వేసిన హేతువాద యుగకర్త త్రిపురనేని రామస్వామి. అంతకు పూర్వం సంస్కరణ పేరుతో వెలువడిన సాహిత్యం, జరిగిన ఉద్యమాలు ఒక ఎత్తు అయితే భావ దాస్యానికి ప్రతీకలైన పురాణాలను, వాటి ప్రభావాలనూ తుదికంటా నిర్మూలించడానకి కంకణం కట్టుకొన్న త్రిపురనేని నిరంతర కృషి ఒక ఎత్తుగా నిలుస్తుంది. భావదాస్య శృంఖలాలను పగులగొట్టి సమాజ రుగ్మతను రూపుమాపి జాతిని జాగృతం చేయడానికి ఒక ఉద్యమాన్ని వినేత్న తత్త్వాన్ని సృష్టించారు. త్రిపురనేని ఒక వ్యక్తి అనడం కన్నా హేతువాద ఉద్యమ సమూహ శక్తిగా నిలిచాడు అనడం సమంజసం. త్రిపురనేని రచయిత, విమర్శకుడు, సంఘ సంస్కర్త, భావ విప్లవాన్ని ప్రజ్వలించి నవ భారత వికాసానికి లక్ష్యించి మానవతకు పట్టాభిషేకం చేసిన వీరి కృషి అనన్య సామాన్యం. పురోహిత వర్గ వ్యతిరేకతలో ప్రారంభమైన త్రిపురనేని కృషీవత్వం తుదకు నాస్తిక వాదంతో పరాకాష్టకు చేరింది. భావ విప్లవ సాధన కోసం ప్రప్రథమంగా త్రిపురనేని పురాణఆల పై దాడిచేసి ప్రశ్నించడం, ఆలోచించడం, వివేచించడం అనే ప్రగతిశీల భావాలను ప్రజలకు నేర్పారు. కురుక్షేత్ర సంగ్రామం, కుప్పుస్వామి శతక, ధూర్త మానవా, సూతాశ్రయ గీతాలు, వివాహ విధి అనే నాటకాలూ, గీతాలను రచించారు. త్రిపురనేని అవిశ్రాంత కృషితో హేతువాదం ఒక ప్రభంజనంలో ఆంధ్రదేశాన్ని చుట్టు ముట్టింది. అనైతికపరుల గుండెల్లో ఒక కలకలాన్ని, ఒక కలవరాన్ని సృష్టించింది. ఎందరో త్రిపురనేని అభిమానులుగా మారి ఉత్తేజితులై ఉద్యమ స్ఫూర్తితో హేతువాద రచనలు చేశారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే త్రిపురనేని భావాలు హేతువాదులకు అడుగు జాడలుగా, గురు జాడలుగా నిలిచాయి. తన కలం బలంతో పురాణాలలోని అసత్యాల పై ధ్వజమెత్తాడు.

పంచమ వేదంగా కీర్తిని పొందిన మహాభారతంలోని ఇతివృత్తం పాండవుల చరిత్ర. పాండవులు సన్మార్గులనీ, కౌరవులు దుర్మార్గులనీ లోకంలో ప్రసిద్ది చెందినది. త్రిపురనేని ఆ భావాలను విస్ఫోటించి కౌరవ పక్షం వహించి పాండవులు దాయ భాగానికి అనర్హులని హేతుబద్ధమైన విధానంలో నిరూపించి, తెలుగు సాహిత్యంలో అలజడిని సృష్టించారు. రామస్వామి గారి హేతు దృష్టికి కురుక్షేత్ర సంగ్రామం చక్కని నిదర్శనం. ఇది 1910లో ముద్రించబడింది. హస్తినాపుర రాజ్యం పరిపాలించిన వారి పూరు, భరతాదుల నుండి శంతన మహారాజు వరకు రాజులందరూ జ్యేష్ఠానుక్రమాన్ని పాటించారు. భీష్ముడు అగ్రజుద్దైన తండ్రి కోసం రాజ్య సన్యాసం చేశాడు. చిత్రాంగధ, విచిత్ర వీరుడు సంతానం లేకుండా మరణించడం వలన దేవర న్యాయం చేత దృతరాష్ట్ర, పాండురాజులు ఆ వంశంలో జన్మించారు. వీరిద్దరికీ కూడా అంటే అంధుడైన దృతరాష్ట్రునకు, పాండురోగ పీడితుడైన పాండురాజుకు రాజ్యార్హత లేదన్నాడు. అన్నను సింహాసనాధిష్టుని చేసి పాండురాజు రాజ్యాన్ని వ్యాపింపజేశాడు. రాజ్య సింహాసనం కోసం ఈ ఇద్దరి కొడుకుల మధ్య పోరాటం సంభవించింది. దృతరాష్ట్రుడు రాజు కనుక అతని కుమారునకే రాజ్యాధికారం

ఉన్నది, రాజ్యం అవిభాజ్యం కనుక పాండవాగ్రజుడు భాగమును కోరుట అర్హుడు కాదు. 12 సంవత్సరముల తరువాత ఆస్తిని పరాధీనం అయిన యెడల దాని మీద హక్కు కోల్పోవుదురు. పాండవులు 13 సంవత్సరములు రాజ్యము నందు లేకపోయిన రాజ్యాధికారం కోరుట అన్యాయమని త్రిపురనేని భావించాడు. "అష్టాదశ పురాణాల కోవలోకి చేరకపోయినా బూతు పురాణం కూడా ఉత్తమ పురాణమే. "బూతు పురాణము గాదిది, పాత పురాణమును గాదు పాతక హరణమౌ సూత పురాణబియ్యది'' అని త్రిపురనేని పేర్కొన్నారు. పురాణంలలోని వైరుధ్యాలను, అసందర్భాలను వెలికితీసి కాలానుగుణమైన వ్యాఖ్యను కవిరాజు చేయడం ఆయన గొప్పతనానికి నిదర్శనం. సూత పురాణంలో ధర్మశాస్త్రాల్లోని ధర్మనిర్ణయాన్ని కవి రాజు ఖండించారు. వాటిల్లో అధర్మాన్ని బయట పెట్టారు. ముఖ్యంగా మనుస్మృతిలోని సిక్షా స్మృతిని ప్రశ్నించారు. ధర్మాధర్మాల పేరుతో కొన్ని వర్గాల ప్రజలను బానిసలుగా చేయడాన్ని నిరసించారు. పురాణాల్లోని పరస్పర విరుద్ధ గాథలు, అసంబద్ధమైన కథలు కవిరాజు హేతు దృష్టికి విలువలేకపోయేవి. అభూత కల్పనలకు పురాణాలు పుట్టినిల్లు అంటూ విమర్శించాడు. ఇంద్రుడు పర్వతాల రెక్కలు విరగ్గొట్టాడని, కోతులకు, కొండలకు మనుషులు పుట్టారని, అగస్త్యుడు సముద్ర జలాన్ని పానం చేశాడని, హిరణ్యాక్షుడు భూమిని చాపగా చుట్టాడని పురాణాలలోని విషయాలను హేతు దృష్టితో ప్రశ్నించాడు. సూత పురాణం తరువాత కవిరాజు రచనలలో మేలు బంతి అనదగినది భగవద్గీత. వ్యాస భగవద్గీతను ఈ గ్రంథంలో చిత్రించారు. యుద్ధంలో అర్జునునికి శ్రీకృష్ణుడు గీతోపదేశం చేయగా, పల్నాటి యుద్ధంలో బ్రహ్మనాయుడు బాలచంద్రునికి గీతోపదేశం చేసినట్లు భగవద్గీతలో చిత్రించారు. చాతుర్వర్ణ వ్యవస్థను ప్రస్తావిస్తూ భూమి మీద ఉన్న వర్ణాలు మూడు అని గౌతముడు, చతుర్వర్ణ్యాలను నేనే సృష్టించానని కృష్ణుడు పేర్కొన్నారు. పంచమ వర్ణం ఎక్కడిది? అంటూ వర్ణవ్యవస్థ పుట్టుపూర్వోత్తరాలను చర్చించాడు.

వర్ణములు నాల్గు తొలుత నేర్పఱచి పిదపఁ
బ్రజ సృష్టించితి ననుమాట వట్టి మాట
ప్రజల సృష్టి (జేసి గుణకర్మల చేఁత
వర్ణములను మూఁడింటి నేర్పఱచినాడు

స్వార్థపరులు, ద్రోహచింతనులు అయిన వారు తమ తమ సుఖ సంతోషాల కోసం కొన్ని జాతుల వారిని శాశ్వతంగా అణచి పెట్టారని విమర్శించారు. మానవతా భావాలు, ధార్మికత అంతర్లీనంగా ఈ గ్రంథంలో కనిపిస్తుంది. సామాజిక రుగ్మతలను దృష్టాంతములు , సామెతలు, జాతీయాలతో సూటిగా ఘాటుగా రచించిన ఖ్యాతి కవిరాజుకే దక్కుతుంది'' గుడికి తరచుపోయి గొణుగు చుండెడి వాడు చెడ్డ పాపమేదో చేసి యుండు'' అంటూ కుప్పుస్వామి శతకంలో చురకలు వేశారు. ప్రతి పద్యంలో హాస్యం, వ్యంగ్యం తొంగిచూస్తూ ఉంటాయి. సూతాశ్రయ గీతాలు జాతీయ భావాలకు, దేశభక్తికి దోహదం చేస్తాయి. తెలుగు రాజుకు, తెలుగు ప్రజలకు అపఖ్యాతి నార్జించే కథలను ప్రచారం చేయవద్దంటూ చరిత్రకు భిన్నంగా అనేత అభూత కల్పనలతోనిండిన ప్రతాపరుద్రయంను విమర్శించాడు. వివాహంలో పూజా పునఃస్కారాలు, మంత్రాల అధ్యయనం ఒక వర్గం వారు గుత్తకు తీసుకోగా ఆ దురాచారాన్ని రూపు మాపడానికి తెలుగు భాషలో సులభమైన శైలితో కవిరాజు వివాహ విధిని రచించారు. వధూవరులకు అర్థం కాని మంత్రాలు చదివి లాభమేమిటి? తెలియని భాషలో నీతి బోధనల వల్ల ఉపయోగం లేదు. అందుకే వివాహ రంగంలో సంస్కరణలు ప్రవేశపెట్టారు. సంస్కృత మంత్రాలను తెలుగులోకి మార్చి వధూవరులకు అర్థమయ్యేలా తాము ఆచరించవలసిన విధులను సూచించాడు. దీనివల్ల వైవాహికం ద్వారా తమకు సంక్రమించే బాధ్యతలు, విధులు వధూవరులు అర్థం చేసుకున్నారు. న్యాయ శాస్త్రానికి అణుగుణమైన పద్ధతిలో దుర్వ్యయం లేకుండా వివాహ పద్ధతికి దోహదం చేసింది. మానవ జీవిత ఆవిష్కరణకు మూఢ విశ్వాసాల విచ్ఛేదనకు తన కలాన్ని, జీవితాన్ని అంకితం చేసి తెలుగు హేతువాద ఉద్యమ హితామహుడైన కవిరాజు త్రిపురనేని ఒక నూతన వికాసానికి మార్గదర్శకులయ్యారు.

6.4 ఆంధ్రప్రదేశ్ హేతువాద సంఘ ఆవిర్భావం:

1937-47 మధ్య కాలంలో జి.వి. గోపీచంద్, కోగంటి, అబ్బూరి ప్రభృతులు వ్యాసాలూ, ఉపన్యాసాలు, కథలు, నాటకాల ద్వారా హేతువాద ఉద్యమానికి బాటలు వేశారు. యస్. రామనాథన్ కృషితో మద్రాసులో భారత హేతువాద సంఘ స్థాపన జరిగింది. ఈ సంఘ స్థాపనకు పూర్వమే పురోహితుల దుశ్చర్యలను ఖండిస్తూ "రీజన్" అనే పత్రిక బొంబాయి నుండి వెలువడేది. భారత హేతువాద సంఘ మహాసభలు తెనాలి, హైదరాబాద్‌లో జరిగాయి. ఈ మహాసభలలో చురుకుగా వాల్గొన్న ఆవుల గోపాల కృష్ణమూర్తి, ఆవుల సాంబశివరావు, యన్. ఇన్నయ్య, యం.వి. రామమూర్తి, గోరా ప్రభృతులు ఉన్నారు. భారత హేతువాద సంఘం ఆధ్వర్యంలో 1917 సం॥లో విజయవాడ నాస్తిక కేంద్రంలో ఆవిర్భవించి అక్కడే సమసి పోయింది. 1975లో రెండు పర్యాయాలు, 1976లో అబ్రహామ్, ఎ.టి. కోవూరు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో పర్యటించారు. వీరి పర్యటనలతో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తిరిగి హేతువాద ఉద్యమం ఊపనందుకొంది. తోటకూర వెంకటేశ్వర్లు ఆధ్వర్యంలో 1976లో చార్వాక పత్రిక ఆవిర్భవించింది. చార్వాక పబ్లికేషన్ పేరున హేతువాద గ్రంథాలు, కరపత్రాలు ముద్రింపబడ్డాయి. చార్వాక అధ్యయన తరగతులు నిర్వహించబడ్డాయి. హేతువాద ఉద్యమ నాయకులు రావిపూడి వెంకటాద్రి అధ్యక్షులుగా ఆంధ్రప్రదేశ్ హేతువాద సంఘం 1979లో తిరిగి ఆవిర్భవించింది. తద్వారా ఆంధ్రదేశంలో హేతువాద ఉద్యమం ఉవ్వెత్తున లేచిన కెరటంలా విరచుకుపడింది.

6.5 హేతువాద సాహిత్యం:

హేతువాద ఉద్యమం బలంగా వేళ్ళూనుకొనగానే ఎందరో రచయితలు స్పందించి, హేతువాద నేపథ్యంలో గ్రంథాలను రచించారు. దీనితో యువత నవత వైపు అడుగులు వేసింది. భారత భాగవత, రామాయణాలను ఆధారం చేసుకొని అందులోని, అహేతుకమైన విషయాల బండారాన్ని బట్టబయలు చేస్తూ రచనలు పుంఖాను పుంఖాలుగా వెలువడ్డాయి. ఆచారం, సంప్రదాయం, మూఢ విశ్వాసాల మాడు పగలగొట్టే రచనలు ప్రజలను ఎంతగానో ఆకట్టుకొన్నాయి. హేతువాద సిద్ధాంతాల పై విశ్లేషణాత్మకంగా, వివరణాత్మకంగా ఎన్నో అత్యుత్తమ గ్రంథాలను రచించి, ఆ కోవకు చెందిన ఉద్యమ నిర్మాణ కర్తలలో అగ్రగణ్యత పొందిన ఘనత రావిపూడి వెంకటాద్రి గారికి దక్కుతుంది. హేతువాదమంటే అనే సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని యం.వి. రామమూర్తి రచించారు. కొడవటిగంటి కుటుంబరావు "బ్రాహ్మణులు, ఒక అనార్య గాథ, కొత్తి సత్యనారాయణ రామాయణ రహస్యాలూ, కొప్పరపు సుబ్బారావు శాస్త్ర దాస్యం, కొల్లా సుబ్బారావు హ్యూమనిస్టు విద్యా విధానం, యం.వి. రామమూర్తి జిల్లెళ్ళమూడి అమ్మ, ముక్కాముల నాగభూషణం వెర్రి పడగలు, శతావతారాలు, హేతువాద నేపథ్యంతో వెలువడి సంచలనాన్ని సృష్టించాయి. మూఢ, మూర్ఖ విశ్వాసాలను ఖండిస్తూ శాస్త్రీయమైన దృక్పథం, కోణంలోవెలువడిన గ్రంథాలలో ముప్పాళ రంగ నాయకమ్మ నవ్య మానవవాదం, నీడతో యుద్ధం, సి.వి. హేతువాద నాస్తికోద్యమం రంగనాయకమ్మాకు సమాధానం, శ్రీ రామక్రిష్ణ అరెర రంగ నాయకమ్మా మీకు నాస్తికత్వం తెలుసా" మొదలైన గ్రంథాలు వెలువడ్డాయి. దీనితో సిద్ధాంతపరమైన చర్చ దారి మళ్ళి వ్యక్తిగత దూషణలకు, వివాదాలకు దారితీసి హేతువాద ఉద్యమానికి విఘాతం కలిగింది. సి.వి. వర్ణ వ్యవస్థ, ఆధునిక యుగంలో కులవ్యవస్థ, కత్తి పద్మారావు కులం పునాదులు, యన్.వి. బ్రహ్మం బైబిల్ బండారం, మెదడుస్త్రనిక మేత, ఈశ్వర్ ప్రభు మత గ్రంథాల మాయాబజార్, వెనిగళ్ళ సుబ్బారావు రామాయణం రంకు, పెళ్ళిమంత్రాల బండారం, సుప్రభాత స్పంగారం, జి.పోలయ్యా, విమర్శ రామాయణం, పురాణాల్లో బూతు, పిలక రాయుళ్ళు, శ్రీరామకృష్ణ నాస్తికత్వ సిద్ధాంతం, మతమంటే ఏమిటి?, యలమంచలి వెంకటప్పయ్యా దేవుళ్ళు ఎవరి కొరకు, తోటకూర విజయలక్ష్మీ హేతువాదులసూక్తులు, వచనాలు వంటివి రచించబడ్డాయి.

ఈగ్రంథాలతోపాటు చార్వాక వారి ప్రచురణలో "ఆలోచించండి", మత మౌఢ్యం పై పిల్ల దండయాత్ర, కడలి హేతువాద వ్యాసాలు, మానవుడు సమాజం, ప్రకృతి రాడికల్ హ్యూమనిజం ముఖ్యమైనవి. ప్రజాస్వామ్య ప్రచురణల పేరుతో యం.వి. రామమూర్తి "మానవ నాగరికత", ఫాసిజం మొదలైన గ్రంథాలు వెలువరించారు. నాగుల పాలెం నాస్తిక సమాజం, మతం గుప్పిట్లో మహిళ, మరణానంతరం వేరే జీవితముంటుందా? గ్రంథాలు

కోవూరి వ్యాసాలు, విజయవాడ నాస్తిక కేంద్రం ఆధ్వర్యంలో నాస్తికత్వం, జీవితం నేర్పిన పాఠాలు, ప్రజాస్వామ్యం పెరగాలంటే నాస్తికత్వం కావాలి, మూఢ నమ్మకాలూ, నాస్తిక దృష్టి, నాస్తికత్వం అభివృద్ధి చరిత్ర, సంఘ దృష్టి, సైన్స్ - నాస్తికత్వం కావాలి, బాణామతి అబద్ధం, సృష్టి రహస్యం, నేను నాస్తికుణ్ణి, అతీత శక్తుల బండారం, పునర్జన్మ కట్టు కథలు, నెల్లూరు హేతువాద సంఘం ప్రచురణలో సృష్టికి మూలం ఏమిటి? మతం అంటే? హేతువాదం ఎందుకు? అనే గ్రంథాలు ప్రామాణికంగా నిలిచాయి. తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలూ హేతువాద దృక్పథం అనే సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని రచించిన డాక్టర్ తోటకూర ప్రభాకరరావు హేతువాద సాహిత్య వికాసానికి విశేషమైన కృషి చేశారు.

6.6 తెలుగు నాటకం - హేతువాదం:

జాతిని జాగృతం చేసేది జాతి జీవితాన్ని ప్రతిబింబించేది నాటకం. "కావ్యేషు నాటకం రమ్యం'' అనీ "నాటకాంతం హి సాహిత్యమ్'' అని నిర్వచించారు. వేయి ఉపన్యాసాలు కలిగించని స్పందనను నాటకం కలిగిస్తుంది. కందుకూరితో ప్రారంభమైన తెలుగు నాటకం ధర్మవరం, కోలాచలం, చిలకమర్తి, పానుగంటి, బలిజేపల్లి, తిరుపతి వేంకట కవుల వంటి వారి కృషితో తెలుగు నాటకం ఆరంభ వికాస దశల్లో వికసించింది. తెలుగు నాటక ఆరంభ దశలో రామాయణ, భారత వృత్తాలు ఎక్కువగా వెలువడ్డాయి. "పౌరాణిక నాటకాలలో సాధారణంగా ఒకే లక్షణం అంతర్నిహితంగా గోచరిస్తుంది. ఆయా పురాణాల ఆదర్శ వాక్యాలు, ధర్మ ప్రవచనాలు, నీతి సూత్రాలనూ, నాటక కర్తలే విశ్వసించారు. తాము విశ్వసించడమే కాదు ప్రజలంతా విశ్వసించాలనీ పౌరాణిక ధర్మాలు శిరోధార్యాలనీ, మరి అంతకన్నా గత్యంతరం లేదని ప్రబోధించారు. ఈ పరిస్థితుల్లో సంఘాన్ని సముద్ధరించే నిమిత్తం విప్లవాత్మకమైన భావాలతో పురాణాల పై దాడిచేసి హేతువాద దృష్టిని పెంపొందించి తదనుగుణమైన హేతువాద నాటకాల రచనకు కొంత మంది నాటక కర్తలు పూనుకొన్నారు. ఈ దృక్పథముతో నాచక రచన చేయడానికి కొంతమంది రచయితలు సాంఘీకేతి వృత్తాలను ఎన్నుకొంటే, కొంత మంది పౌరాణిక ఇతి వృత్తాలను వేదికగా చేసుకొన్నారు. వీరు తమ నాటకాలలో సాంఘీక దురాచారాలనూ, ఆచార వ్యవహారాలను, మూఢ విశ్వాసాలనూ తిరస్కరిస్తూ తద్వారా సాంఘీక చైతన్యాన్ని ప్రదీప్తం చేయాలని భావించారు. సాంఘీక దురాచారాలను నిర్మూలించడానికి కందుకూరి, చిలకమర్తి ప్రధానంగా ప్రహసన ప్రక్రియను చేపట్టారు. వీరు తమ ప్రహసనాలను సాంఘీక సంస్కరణకు అత్యుత్తమమైన సాధనంగా పరిగణించారు. కందుకూరి ప్రహసనలు సంఘంలోని అవినీతిని ఎంత కర్కశంగా విమర్శిస్తాయో, వాటిని పాటించి, ఆదరించే వ్యక్తులను కూడా అంతే నిశితంగా విమర్శిస్తాయి. కందుకూరి పాశ్చాత్య ప్రవహసనాలను అనువదించారు. ఈ అనువాదాలు కూడా తెలుగుదేశానికీ, తెలుగు వాతావరణానికి అనువుగా మలచుకొని తెలుగుదేశంలోఆనాడు నిలదొక్కుకొని ఉన్న దురన్యాయాలను కూకటి వేళ్ళతో పెకలించి వేయడానికి ప్రయత్నించాడు.

ఛాందసుల మీద, డాంభికుల మీద ఎక్కువ ప్రహసనాలను రచించిన చిలకమర్తి కృషి ప్రశంసనీయం. ఆడంబరాలకు పోయే వారు మతం పేరుతో అస్తవ్యస్తంగా ప్రదర్శించే వారు. మూఢ విశ్వాసాల మీద, వరశుల్కం, కన్యాశుల్కం పై మద్యపాన, వ్యభిచారుల పై నిశితమైన విమర్శలు చేశారు. అందుమూలంగా ఈ ప్రహసనాలను అన్నింటినీ చిలకమర్తి తమ సంఘ సంస్కరణోద్యమానికి ఆలంబనగా, ఆయుధంగా స్వీకరించారు. కన్యాశుల్క వ్యవస్థను కూకటి వేళ్ళతో పెకలించిన ఘనత గురజాడ కన్యాశుల్కం నాటకానికి దక్కుతుంది. వరవిక్రయ వికృత రూపాన్ని 'వరవిక్రయం' వేశ్యాలంపటత్వాన్ని "చింతామణి'', మద్యపాన వ్యసనం మూలంగా నైతికంగా దిగజారిపోయే వారిని హృదయ విదారకంగా చిత్రించిన "మధుసేవ'' నాటకాలను రచించిన కాళ్ళకూరి కృషి ప్రశంసనీయమైనది. 1928 ప్రాంతంలో పి.వి. రాజమన్నార్ హిందూ సంఘంలోని దురాచారాలను ఖండించటమే కాకుండా సంప్రదాయబద్ధమైన ధర్మ ప్రవచనాలు కూడా పక్కకునెట్టే సి.వి. రాజమన్నార్ "తప్పెవరిది'' నాటిక ఆరోజుల్లో సంచలనాన్ని సృష్టించింది. తెలుగు నాటకం సంఘ సంస్కరణ ధ్యేయంతో మిగిలిన అన్ని ప్రక్రియల కన్నా ముందడుగు వేసింది.

6.6.1 తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలు హేతువాద దృక్పథం:

సాంఘీక దురాచారాలు, ఆర్థికపరమైన అంతరాలు సమసిపోయి మనిషి మనిషిగా ఎదగాలనీ, స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలతో ఊపిరి పీల్చాలని, సత్యాన్వేషణలో అడుగు కదలాలని మనిషిని నీతిపరునిగా, సత్యశీలునిగా చేయాలని నాటక రచయితలు విశ్వసించారు. ఈ దిశగా మనిషిని తీర్చిదిద్దడానికి మానసిక చైతన్యం, భావ విప్లవం కలగాలి. మానవుని భావనలో ఎటువంటి మార్పు రానిదే ఏ మార్పూ ఏ విప్లవం సత్ఫలితాలను ఇవ్వలేదు. సాంఘీక చైతన్యం సమాజానికి సంబంధించినది. స్వేచ్ఛా ప్రియత్వం మృగ్యమైపోతే మానవుని సుఖసంతోషాలకు పరిధి గీయబడుతుంది. నాటక కర్తలు సమూలమైన మార్పును కోరి భావ విప్లవానికి ప్రతిబంధకాలైన మానవుని అంతరాంతరాలలో గూడుకట్టుకొనిపోయిన కులం, మతం, దైవం మొదలైన విశ్వాసాలను విస్ఫోటనం చేయడానికి హేతుత్వాన్ని ఆశ్రయించి పౌరాణిక ప్రక్రియను చేపట్టారు. ఈ నాటక కర్తలు పౌరాణిక ప్రక్రియను చేపట్టడానికి బలమైన ప్రాతిపదిక కన్పిస్తుంది. పౌరాణిక నాటకాలు జన సామాన్యంలో విశేష ఆదరణకు నోచుకున్నాయి. దానికి కారణం అందులోని ఇతి వృత్తం భారత, భాగవత రామాయణాలకు సంబంధించినది కావడమే. ప్రజాదరణకు నోచుకొన్న పౌరాణిక ప్రక్రియను చేపట్టిన పక్షంలో తమ లక్ష్య సిద్ధికి మార్గం సుగమమౌతుందనే ఆశయంతో రచనలు చేశారు.

ఈ పౌరాణిక నాటక కర్తలు నాటక రచనకు పూనుకొనే సమయానికి ఇతిహాసాల పట్ల ప్రజలలో ఒక పూజ్య భావం నెలకొని ఉంది. ప్రజలకు పౌరాణిక నీతి సూత్రాలు శిరోధార్యాలు. ఈ విధమైన తత్త్వ ప్రతిపాదనతో నాటకాలు వెలువడుతున్న కాలంలో మూఢ విశ్వాసాలను నిరసిస్తూ హేతువాద దృక్పథంతో నాటక రచనను జత చేశారు. ఈ ఉద్యమాన్ని సంఘ తిరస్కరణోద్యమంగా డా॥ పి.యస్.ఆర్. అప్పారావు అభివర్ణించారు. ఈ నాటకకర్తలు భావ విప్లవం ద్వారానే సాంఘీక అసమానతలు నశించి, మానవ కళ్యాణానికి కారణ భూతమౌతుందని భావించారు. విశ్వాసం చాలా బలీయమైనవి. శాసనాల ద్వారా వాటిలో మార్పు తీసుకొని రావటం కష్టసాధ్యం. ఒక విశ్వాసాన్ని తొలగించాలంటే అంత కంటే బలీయమైన, హేతుబద్ధమైన మరొక విశ్వాసాన్ని ఆ స్థానంలో ప్రవేశ పెట్టడం ముఖ్యం. ఈ దృక్పథంతో త్రిపురనేని, ఆమంచర్ల గోపాలరావు, ముద్దుకృష్ణ, నార్ల, జి.వి. కృష్ణారావు, రామకృష్ణ మొదలైనవారు నాటకాలను రచించి, లబ్ద ప్రతిష్టలయ్యారు. ఇతి వృత్తాలను ఆధారంగా చేసుకొని హేతువాద నాటకాలను విభజించారు అణి రామాయణాంతర్గతమైనవి, భారతాంతర్గాతమైనవి, భాగవతాంతర్గతమైనవి, పురాణఆంతర్గతమైనవి, హేతువాద దృక్పథంతో రచించబడిన పౌరాణిక నాటకాలను ఈ క్రింది విధంగా పేర్కొనవచ్చు.

రచయిత	**-**	**నాటకం**
త్రిపురనేని రామస్వామి	:	కురుక్షేత్ర సంగ్రామం
		శంభుక వధ
		ఖూనీ
ముద్దు కృష్ణ	:	అశోకం
ఆమంచర్ల గోపాలరావు	:	హిరణ్యకశిపుడు
చలం	:	శశాంక
		సావిత్రి
		సీత అగ్నిప్రవేశం
		నరసింహావతారం
		భానుమతి
		హరిశ్చంద్ర
		భిక్షాపాత్ర

		యాదవ ప్రళయం
		దానధార
		ధమ్మిల్లం
నార్ల వెంకటేశ్వరరావు	:	జాబిలి
		సీత జోస్యం
		నరకంలో హరిశ్చంద్రుడు
రామకృష్ణ	:	చార్వాకుడు

ఎ) శంభుక వధ:

దైవత్వం కోసం ఉగ్ర తపస్సు చేస్తున్న శంభుకుని శ్రీరాముడు కత్తితో నరికివేయడం ఇతి వృత్తంగా శంభుక వధ రచించబడింది. ఈ ఘట్టంలో శ్రీరాముడు అకృత్యానికి పాల్పడినట్లు త్రిపురనేని హేతుబద్ధంగా నిరూపించారు.

బి) అశోకం:

సీతాదేవి వివాహం, అరణ్య వాసం, సీతాపహరణం, సీత అగ్నిప్రవేశం వంటి సన్నివేశాలతో విప్లవాత్మకమైన మార్పులతో ముద్దుకృష్ణ రచిఇచిన నాటకం అశోకం. ఈ నాటకంలో రావణుని పాత్రను ఉన్నత భావ సంస్కారిగా, ఉదాత్తమైన వ్యక్తిత్వ శీలిగా ముద్దుకృష్ణ నిరూపించారు.

సి) సీత అగ్నిప్రవేశం:

సీత శీలాన్ని రాముడు శంకిచడం రామాయణ ఇతి వృత్తం. రాముని ప్రేమను నిరసిస్తూ రావణుని ప్రేమను మన్నిస్తూ మలినమైన హృదయాన్ని నిర్మలం చేసుకోవడానికి సీత అగ్ని ప్రవేశం చేసినట్లు చలం హేతుబద్ధంగా వివరిస్తూ తీవ్రమైన పంథాలో ఈ నాటకాన్ని రచించారు.

డి) జాబాలి:

నైతిక ధర్మాలూ, నైతిక కర్మలూ బ్రతుకుతెరువు కోసమేనని, పరలోకం, ధర్మ ప్రయోజనాలూ, వర్గ ప్రయోజనం కోసమేనని రామాయణంలో జాబాలి పాత్ర ద్వారా వివరించిన నాటిక 'జాబాలి'ని నార్ల రసవత్తరంగా రచించారు.

ఇ) సీత జోస్యం:

మునుల సంరక్షణ కోసం అమాయకులైన ప్రజలను వధించడం ఉచితం కాదని సీత రామునితో వాదించినప్పుడు రాముడు ఆమె మాటలను తృణీకరిస్తాడు. నిరపరాధులైన వారిని చంపి మీ వంశ ప్రతిష్టలను నిలబెట్టుకోవడానికి బలిగా ఏదో ఒక రోజు ఏ నట్టడవిలోనో దిక్కులేని దానిగా వదిలి వేస్తారని జోస్యంచెబుతుంది. ఈ ఇతి వృత్తంతో నార్ల సీత జోస్యం నాటికను రచించారు.

ఎఫ్) కురుక్షేత్ర సంగ్రామం:

పాండవులకు రాజ్య భాగం కోరు అర్హత ఇసుమంతా లేదని సోదాహరణంగా వివరిస్తూ దుర్యోధనుని సద్వర్తనునిగా, దర్మరాజును దురాత్మునిగా చిత్రిస్తూ త్రిపురనేని కురుక్షేత్ర సంగ్రామం నాటకాన్ని రచించారు.

జి) సావిత్రి:

సత్యవంతుని పై సావిత్రికి గల ప్రేమను పరీక్షించడానికి యమ ధర్మరాజు సావిత్రి మానాన్ని కోరడం సావిత్రి దానికి అంగీకరించడం వంటి విప్లవాత్మకమైన సంఘటనలతో చలం రచించిన నాటిక సావిత్రి.

హెచ్) యాదవ ప్రళయం:

యాదవ కులం వినాశనం అంతః కలహాల మూలంగా జరిగిందే కానీ ముసలం పుట్టడం వలన కాదని కృష్ణుడు భారతంలో ప్రదర్శించిన రాజనీతి బెడిసికొట్టి యాదవులలో అంతః కలహాలకు దారి తీసిందని చలం రచించిన నాటకం యాదవ ప్రళయం.

ఐ) భానుమతి:

మయ సభలో ద్రౌపతి పరాభవం, జూదంలో ద్రౌపతిని పణంగా పెట్టడం, ద్రౌపతీ వస్త్రాపహరణం వంటి సన్నివేశాల ఆధారంగా పురుషాహంకారాన్ని, ఆధిక్యతను ప్రశ్నిస్తూ చలం రచించిన నాటిక భానుమతి.

జె) చార్వాకుడు:

యజ్ఞ యాగాదులు, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలూ, దైవం, సృష్టి, మతంపట్ల చార్వాకుల సిద్ధాంతాలను సుస్పష్టం చేస్తూ రామకృష్ణ రచించిన నాటిక చార్వాకుడు.

కె) ఖూనీ:

భాగవతంలోని వేనరాజు కథను విశ్వనాథ నాటకంగా వ్రాయగా ఆ పాత్రను విశ్వనాథ ఖూనీ చేశారనే భావంతో త్రిపురనేని ఖూనీ పేరుతో ఆ పాత్ర స్వభావాన్ని స్పష్టం చేస్తూ వ్రాసిన నాటకం ఇది. విశ్వనాథ సృష్టించిన వేనరాజు నరహంతుకుడు కాగా త్రిపురనేని సృష్టించిన వేనరాజు మానవతావాది.

ఎల్) హిరణ్యకశిపుడు:

లోక కళ్యాణానికి ప్రతిబంధకాలుగా భావించిన హిరణ్యకశిపుడు యజ్ఞ యాగాదులు, మతాచారాను నిర్మూలిచుటకు పూనుకొనగా మంత్రి, పురోహితుడు భయపడి ప్రహ్లాదుని భక్తిని ఆసరాగా చేసుకొని హిరణ్యకశిపుని వధించినట్లుగా మార్పులు చేస్తూ ఆ మంచర్ల గోపాలరావు రచించిన నాటకం హిరణ్యకశిపుడు.

ఎమ్) శశాంక:

తారా శశాంకుల ప్రేమను ఉన్నతంగా భావించి బృహస్పతి వారిని ఒకటిగా చేశాడనే ఇతివృత్తంలో చలం శశాంక నాటికను రచించారు.

ఎన్) నరసింహావతారం:

తండ్రిపట్ల వైనరం వహించిన ప్రహ్లాదుడు తండ్రిలోని దైవత్వాన్ని గ్రహించకపోవడం నేరమని శ్రీహరి చీవాట్లు పెట్టాడనే ఇతి వృత్తంతో చలం నరసింహావతారం నాటకంను రచించారు.

ఓ) దానధార:

బలి చక్రవర్తి పాత్రలోని ఔన్నత్యాన్ని ఉదాత్తతను వివరిస్తూ చలం రచించిన నాటిక దానధార.

పి) హరిశ్చంద్ర:

కీర్తి దాహంతో హరిశ్చంద్రుడు కోరి కోరి తెచ్చుకున్న కష్టాలను వివరిస్తూ నార్ల రచించిన నాటకం.

క్యూ) ధమ్మిల్లం:

నత్కోరుని వాదనా పటిమకు నిలువలేని శివుడు ఉక్రోషంలో శపించాడనే ఇతివృత్తంలో రచించబడిన ధమ్మిల్లం నాటికను చలం హృద్యంగా రచించారు.

ఆర్) నరకంలో హరిశ్చంద్రుడు:

హరిశ్చంద్రుడు చనిపోయి నరక లోకానికి వెళ్ళినప్పుడు యమ ధర్మరాజు అతని తప్పులను విశ్లేషించడు, హరిశ్చంద్రుడు తన తప్పులను తెలుసుకొని తనకు పట్టిన దుష్టగ్రహాలను వదిలించుకోవడం అనే ఇతివృత్తంతో నార్ల రచించిన నాటకం నరకంలో హరిశ్చంద్రుడు.

మానవునికి సత్యాన్వేషణ పట్ల ఆసక్తిని శాస్త్రీయ అవగాహన దృక్పథాన్ని కలిగించాలని, శాస్త్రీయ అవగాహన లేకపోవడం చేత మానవ హృదయం అనేక అశాస్త్రీయాలకు ఆలంబన అయినందున మానవునికి సంబంధించిన అన్ని అంశాలనూ, హేతుబద్ధంగా అధ్యయనం చేసి అతనిలోని మూఢ విశ్వాసాలను నిర్మూలించాలనీ సామాజిక అంశఆలను వాటి మూలాలను అవగాహన చేసుకొని అసమానతలను రూపుమాపి సమ సమాజస్థాపన చేయాలని, మతరహితమైన నీతిని పెంపొందించి తద్వారా మానవత్వ విలువలను ఆవిష్కరింపచేయాలనే ఆశయంతో హేతువాదులు నాటక రచన చేశారు. హేతువాద నాటక రచయితలు భావంలో, భాషలో సంభాషణల్లో సందేశంలోగానీ, తమ హృదయాలలోని నూతన భావాలను ఆవిష్కరింపజేయడానికి ప్రయత్నం చేసి సఫలీకృతులై తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని పొందారు.

సమీక్ష:

చార్వాకం, బౌద్ధ, జైనులు, సాంఖ్య, న్యాయ వైశేషికాలు ప్రాచీన భారతదేశంలో హేతువాదానికి బీజాలు వేశాయని ఆంధ్ర దేశంలోని ఉద్యమ వ్యాప్తిని హేతువాద పితామహుడైన త్రిపురనేని రామస్వామిని గురించి తెలుసుకున్నారు. తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలలో హేతువాద దృక్పథం అధికంగా కనిపిస్తుందని త్రిపురనేని శంభుకవధ, ముద్దుకృష్ణ అశోకం, నార్ల జాబాలి, చలం సావిత్రి మొదలగు నాటకాల ద్వారా తెలుసుకున్నారు.

6.7 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. మూఢ విశ్వాసాల పై హేతువాదం చేసిన దాడిని వివరించండి.
2. ఆంధ్రదేశంలో హేతువాద పరిణామ వికాసాలు పేర్కొనండి.
3. హేతువాద వ్యాప్తికి నాటక కర్తల కృషిని వివరించండి.
4. తెలుగు సాహిత్యం పై హేతువాద ప్రభావాన్ని పేర్కొనండి.
5. హేతువాదం నీతికి గల సంబంధాన్ని వివరించి, దాని పరిమితులను గూర్చి వివరించునది.
6. హేతువాదం లక్ష్యాలూ, ఆదర్శాలూ, కర్తవ్యాలను గూర్చి వ్రాయునది.
7. హేతువాదం సారూప్య వాదాలను సోదాహరణంగా వివరించనది.

6.8 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. తెలుగు పౌరాణిక నాటకాలు - హేతువాద దృక్పథం - డా॥ తోటకూర ప్రభాకరరావు
2. మానవ నాగరికత - యం.యన్. రాయ్ - అనువాదం, బి.యస్.యల్. హనుమంతరావు.
3. హేతువాదం - రావిపూడి వెంకటాద్రి
4. హేతువాదమంటే - యం.వి. రామమూర్తి
5. A Biographical Dictionary of Modern Rationalists - Joseph Mccabe.
6. The Task of Rationalism - A Gowans Whyte

డా॥ కందిమళ్ళ సాంబశివరావు

పాఠం - 7

దిగంబర కవిత్వం - ఆవిర్భావం - ఆవశ్యకత - సంపుటాలు

లక్ష్యం:

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో దిగంబర కవిత్వం ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని ఆక్రమించింది. దిగంబర సాహిత్య ఆవిర్భావ సమయం నాటి రాజకీయ ఆర్థిక స్థితిగతులు, దిగంబర కవిత్వ ఆవిర్భావం, దిగంబర కవుల భావాలలో విలక్షణత, దిగంబర కవిత్వంలోని మూడు సంపుటాలలో దిగంబర కవులు ప్రదర్శించిన వారి భావాలను గూర్చి తెలుసుకుంటారు.

దాదాపు రెండు దశాబ్దాల కాలం అభ్యుదయ కవిత్వం తెలుగు సాహిత్యాన్ని ప్రభావితం చేసిన తరువాత దిగంబర శకం మొదలయింది.

> "భావ కవుల నపుంసక హావభావాలకు సవాలు
> అభ్యుదయ కవీ నల్లమందు తిని నిద్రపోయావ్"

అంటూ అభ్యుదయ కవిత్వం పై తిరుగుబాటు చేశారు దిగంబర కవులు.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

- **7.1 నాటి రాజకీయ పరిస్థితి**
- **7.2 ఆర్థిక స్థితి**
- **7.3 సాహిత్య స్థితి**
- **7.4 అంతర్జాతీయ నేపథ్యం**
- **7.5 దిగంబర కవుల ఆవిర్భావం**
- **7.6 దిగంబర కవుల ఆవశ్యకత**
- **7.7 ప్రారంభ దశ**
- **7.8 పరిణామ దశ**
- **7.9 పరిణతి దశ**
- **7.10 నమూనా ప్రశ్నలు**
- **7.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు**

7.1 నాటి రాజకీయ పరిస్థితి:

చైనా భారతదేశం పై యుద్ధం ప్రకటించడం, తర్వాత పాకిస్తాన్ భారతదేశం మీద యుద్ధాన్ని ప్రకటించడం వలన ప్రజలు యుద్ధ వాతావరణం నుండి తేరుకోలేదు. ఇందిరాగాంధీ ప్రధానమంత్రి అయినపుడు ఇది నెహ్రూ వారసత్వమంటూ పార్లమెంటరీ పద్ధతులపైన, ప్రజాస్వామ్యం పైన ప్రజలు అభిమానాన్ని కోల్పోయారు. రాజకీయ

రంగం కలుషితమైంది. రాయలసీమలోని కరువు వల్ల, గోదావరి వరదల వల్ల దెబ్బతిన్న కోస్తా ఆంధ్ర ప్రజలు అభిమానాన్ని కోల్పోయారు. రాజకీయ రంగం కలుషితమయింది. రాయలసీమనలోని కరువు వల్ల ,గోదావరి వరదల వల్ల దెబ్బతిన్న కోస్తా ఆంధ్ర ప్రజలు చాలా మంది ఉద్యోగ, వ్యాపారాల నిమిత్తం హైదరాబాదు వెళ్ళారు. ఆందోళన చెందిన తెలంగాణా వారు తమ అసంతృప్తిని వ్యక్తపరిచారు. ఫలితంగా ప్రాంతీయతత్త్వం, మతత్త్వాలను రెచ్చగొట్టినయింది. పాలకులు ప్రజా వ్యతిరేక చట్టాలను చేయడం, కొన్ని అరాచక చర్యలు జరగడంతో రాజకీయంగా ప్రశాంతత లేదు. సహజీవనం, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం లాంటి మాటలు రాజకీయ నినాదాలుగా మిగిలిపోయాయి.

7.2 ఆర్థిక స్థితి:

రూపాయి విలువ పడిపోయి, నల్లధనం పెరగడంతో ప్రజాస్వామ్యంలో ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు పెరిగాయి. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి రెండు దశాబ్దాలు గడచినా ఆశించిన పురోగతి సమాజంలో కన్పించలేదు. కులం, మతం, ప్రాంతీయతత్వం లాంటి విభేదాలు ప్రజల్లో ద్వేషాన్ని పెంపొందించాయి. ప్రజలను నిరుద్యోగం, మూఢనమ్మకాలు, అంధ విశ్వాసాలు, అవిద్య మొదలైన సామాజిక జాడ్యాలు పట్టి పీడిస్తున్నాయి. ఆర్థిక సంక్షోభం, కరుడు గట్టిన సంస్కృతి, నిరాశానిస్పృహలు, నిరుద్యోగం, ఆందోళనలతో కొట్టు మిట్టాడుతున్న ఆనాటి సాంఘీక స్థితి దయనీయం.

7.3 సాహిత్య స్థితి:

మానవుడు శాస్త్రీయ విజ్ఞానంలో ఎంత పురోగతి సాధించినా వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను ప్రవేశపెట్టాలనే వారూ, సాహిత్య అకాడమీలకు, ప్రభుత్వ పాలనకు జై కొట్టే కవులు సాహితీ రంగంలో ఉన్నారు. అభ్యుదయ కవి కుందుర్తి నాయకత్వంలో ఫ్రీవర్ ఫ్రంట్ ఏర్పడింది. వచన కవుల రచనలకు ఇది వేదికయింది. కుందుర్తి కవిత్వాన్ని ఆత్మాశ్రయ రీతిలో నడిపించారు. వ్యంగ్య కవిత పాఠకుల ఆదరణకు నోచుకుంది. ప్రజలను చైతన్య వంతుల్ని చేసి ముందుకు నడిపించవలసిన కవులు అనుభూతి వాదాలకు, ప్రయోగ వాదాలకు, సంస్కరణ వాదాలకు వ్యాపార పత్రికల కోసం రచనలు చేశారు. శ్రీశ్రీ లాంటి వారు సినీ పరిశ్రమలో స్థానం ఏర్పాటు చేసుకుంటే, విశ్వనాథం లాంటి వారు ఆస్థాన పదవులకు, అకాడమీలకు ఎన్నుకోబడ్డారు. కవి అధికారానికీ, ధనానికీ లొంగిపోయాడు. ఆంధ్ర పాఠకులను ఉత్తేజపరచిన అభ్యుదయం అడుగంటింది. డిటెక్టివ్ సాహిత్యం దిగంబరత్వం నాట్యం చేయటంతో సాహిత్య స్థితి దిగజారింది. కుందుర్తి, కాళోజీ, దాశరథి కలాల నుండి మంచి రచనలు వచ్చినా పాఠకులను ఊహా లోకంలో విహరింపజేసే స్వాప్నిక సాహిత్యానికి ఆదరణ పెరిగింది.

7.4 అంతర్జాతీయ నేపథ్యం:

రెండు ప్రపంచ యుద్ధాలు జరిగినా అనేక దేశాధినేతల్లో యుద్ధకాంక్ష చల్లారలేదు. ప్రజల్లో అభద్రతా భావం ఏర్పడింది. వ్యతిరేకత, కృత్రిమ నాగరికత మీద విముఖత గల కొందరు తీవ్రవాదం వైపు ఆకర్షితులయ్యారు. మరికొందరు సామాజిక, సాహిత్య రంగాల్లో ఈ విపరీత పోకలడల నుండి బయటపడాలని యువతరం కాంక్షించింది.

ఇంగ్లండ్‌లో ప్రారంభమైన షజార్బియన్' కవిత్వోద్యమం ఆధునిక కవిత్వానికి ఒక మలుపు. 'ఇమేజియం', 'సింబాలిజమ్' శతాబ్దారంభంలో కవులు అనుసరించారు. చిత్రకళలోను, సంగీతంలోను వచ్చిన మార్పులు కవిత్వం మీద తమ ప్రభావాన్ని చూపించాయి. జర్మన్ కవుల కవితలు ఆంగ్లంలోకి అనువదించబడి ఆంగ్ల కవులకు ప్రేరణ కలిగించాయి. కవిత్వంలో అస్పష్టత ఉండవచ్చని, ఉత్తమమైన కవిత్వంలో అస్పష్టత తప్పదని విలియమ్ లేవదీసాడు.

1930 తరువాత సర్రియలిజమ్, డాడాయిజమ్ వంటి నూతన సిద్ధాంతాలు తెలుగు కవిత్వంలో ప్రవేశించాయి. ఆరుద్ర, బైరాగి వంటి ఆధునిక కవులకు ప్రేరణ కలిగించిన ఇలియట్ కవితలు దిగంబర కవులకు కవితావేశాన్ని కలిగించాయి.

నిరాశా, నిస్పృహ, సంప్రదాయ నిరసన, యుద్ధ విముఖత మొదలైన అంశాలను వ్యతిరేకిస్తూ బీట్నిక్కులు 1950 తరువాత అమెరికన్ సాహిత్యంలో తిరుగుబాటు జరిపారు. ఇదే బీట్ జనరేషన్. బ్రిటన్‌లో యాంగ్రీయంగ్‌మెన్ ఉద్యమం వచ్చింది. పొరుగు దేశాల దాడితో గాయపడిన హంగేరీ యువతరం 'గాయపడిన యువతరం' పేరుతో ఆందోళ చేశారు. ఇదే సమయంలో దేశంలోని అనేక సామాజిక రుగ్మతలకు వ్యతిరేకంగా పశ్చిమ బెంగాల్‌లో 1958లో ఆకలి తరం కవులు 'హంగ్రీ యంగ్ మెన్' బయలుదేరారు. ఈ అంశాలన్నీ ఆనాటి యువతరం పై ప్రభావం చూపాయి.

పారిశ్రామికీకరణ, నగరీకరణ వలన ఉమ్మడి కుటుంబాలు చిన్న కుటుంబాలి అయ్యాయి. మానవ సంబంధాలు తగ్గిపోయి ఆర్థిక సంబంధాలకు విలువ పెరిగింది. ఫలితంగా స్వార్థం పెరిగిపోవడం, అక్రమ పద్ధతుల్లో ధనార్జన చేయడం, విలాసాలకు అలవాటుపడటంతో నైతిక విలువలు పతనమయ్యాయి.

ఇరవయ్యో శతాబ్దిలో భారత స్వాతంత్ర్యోదమం, ఆంధ్రోద్యమం, తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం మొదలైన సామాజిక, రాజకీయ, సాంఘీకోద్యమాలెన్నో వెలువడ్డాయి. సాహిత్య, రాజకీయ, సాంఘీక రంగాలన్నింటిలోనూ యువత అనాసక్తంగానే ఉంది. దిగంబర కవిత్వం మొదటి సంపుటి వెలువడకముందు 'రాత్రి' కవితా సంకలనం వెలువడింది. దిగంబర కవులుగా అవతరించక ముందు కేశవరావ్, వెంకటేశ్వరావు, యాదవ రెడ్డి ఈ సంకలనంలో కవితలు రచించి అలజడి సృష్టించిన వారిలో ఉన్నారు. ముఖ్యంగా తెలుగు సాహిత్య రంగంలో ఏర్పడిన స్తబ్దత మీద హైదరాబాద్‌లో ఆరుగురు యువ కవులు అలజడి ప్రకటించారు. వారే దిగంబర కవులు.

7.5 దిగంబర కవుల ఆవిర్భావం:

సంఘ దుస్థితికి, కలుషిత వాతావరణానికి పిచ్చెత్తి, రోధించి, నినదించిన కవిత దిగంబర కవిత. ఈ ప్రాపంచిక ఆచ్ఛాదనల్ని చీల్చుకుని కొత్త రక్తాన్ని ఇంజెక్ట్ చేయడానికి వచ్చిన యువకులు నగ్నముని, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండరాజు, జ్వాలాముఖి, భైరవయ్య, మహాస్వప్న. దిగంబరశకం, నగ్ననామ సంవత్సరం, ఆశ ఋతువు అని వారు పేర్కొన్న కాలం 1965లో హైదరాబాద్‌లో తమను తాము దిగంబర కవులుగా ప్రకటించుకున్నారు. "మంచి కోసం, మనిషిలోని నిప్పులాంటి నిజమైన మనిషి కోసం కపటం లేని చిరునవ్వులు చిందే సమాజం కోసం, అహోరాత్రులు ఆరని అగ్నిలో నడిచిన ఆత్మలలోంచి పలుకుతున్న గొంతుకులం'' అని ప్రకటించారు.

ఇది సెక్స్ గ్రంథం కాదని ముందుగా చెప్పుకున్నారు. ఈ దేశంలో ఈ గోళంలో ఊపిరి పీల్చే ప్రతి మనిషి ఉనికి కోసం తపనపడి, అతని భాధని చూసి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చి, పిచ్చెక్కి ప్రవచించిన కవిత'' అని దిగంబర కవితను నిర్వచించారు. సాంఘీక ఆర్థిక రాజకీయ వ్యవస్థల మీద, వెన్నెముక విరిగిన యువత మీద, నిర్వీర్యమైన కళాకారుల మీద, కుళ్ళి దుర్గంథం వెదజల్లుతున్న కుష్టు వ్యవస్థ మీద తిరుగుబాటు చేస్తున్నామని చెప్పుకున్నారు. తెలుగు సాహిత్యంలోని నిర్వీర్యత మాలో అసహనాన్ని, కోపాన్ని కలిగించిందన్నారు. కడుపులో అనంతమైన కాలుష్యాన్ని దాచుకుని అంతులేని కల్లోలాన్ని అణుచుకుంటూ పైకి నిర్మలంగా, నిశ్చలంగా కన్పించే ఈ సమాజంలోకి దిగంబర కవులు నగ్నమైన ఆలోచనలతో, నగ్నమైన పదజాలంతో తమ నిరసనను తెలియజేస్తూ ప్రవేశించారు.

"మనిషిలో అట్టడుగున బురద గుంట్లో
పడి ఉన్న మనిషిని లేవదియ్యడం
ఎముకుల లోతుల్లో ధ్వనించే
స్వచ్ఛమైన గీతాల్ని ప్రతి ధ్వనించడం
కళ్ళ వెనుక దాగివున్న
సిసలైన కన్నీళ్ళను ప్రసరించడం
గుండెల తీరాన్ని కొట్టుకునే

సహజమైన భావాల్ని ఒడుపుగా పట్టడం
పెదాల కొసల్లో చిక్కటి చిరునవ్వుల్ని మొలిపించడం
నిజాన్ని నిజంగా నగ్నంగా చెప్పడం''

లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నట్లు దిగంబర కవి భైరవయ్య పేర్కొన్నాడు.

దిగంబర కవులు కుల వ్యవస్థకు వ్యతిరేకం. అందుకే తమ పేర్ల చివర ఉన్న రెడ్డి, రాజు, ఆచార్యులు మొదలైన పేర్లను తీసేశారు. పాత సంవత్సరాల పేర్లు, ఋతువుల పేర్లు మార్చినట్లే వారి పేర్లు కూడా మార్చుకున్నారు.

జ్వాలాముఖి	-	వీరవెల్లి రాఘవాచార్యులు
నిఖిలేశ్వర్	-	యాదవ రెడ్డి
నగ్నముని	-	మానేపల్లి హృషీకేశవరావు
చెరబండరాజు	-	బద్దం భాస్కర రెడ్డి
మహాస్వప్న	-	కమ్మిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు
భైరవయ్య	-	మన్‌మోహన్ సహాయ్

ఈ ఆరుగురూ మూడేళ్ళపాటు మూడు కవితా సంపుటాలను వెలువరించి, తెలుగు సాహితీ లోకానికి షాక్ ట్రీట్‌మెంట్ ఇచ్చారు.

దిగంబర కవుల కవితా సంపుటాలు:

ఇది దిగంబర శకం. మేం దిగంబర కవులం - మాది దిగంబర కవిత. ఇది సాహిత్యంలో దిగంబర కవితోద్యమం. కవితా స్వరూపాన్ని బట్టి, స్వభావాన్ని బట్టి మేము రాస్తున్న దాన్ని వచన కవిత అని మేము అనదలచుకోలేదు, అననివ్వదలచుకోలేదు. ''వచన కవిత'' అనే పదం మాకు నచ్చదు అని దిగంబర కవులు ప్రకటించుకున్నారు. తమ రచనలు, కవితలు కాదంటూ 'దిక్'లని రెండవ సంపుటిలో పేర్కొన్నారు.

1956లో ప్రారంభమై మూడేళ్ళలో మూడు సంపుటాలు వెలువరించి, సాహిత్య లోకంలో అలజడి కలిగించిన కవిత దిగంబర కవిత. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం నిర్వీర్యమయ్యాక తెలుగు సాహిత్యంలో ఏర్పడిన స్తబ్దతను తొలగిస్తూ దిగంబర కవులు తిరుగుబాటు చేశారు.

మొదటి సంపుటం 1965 మే 6వ తేది అర్ధరాత్రి హైదరాబాద్‌లో 'నాంపల్లి పాండు' అనే రిక్షా కార్మికుని చేత ఆవిష్కరింపబడింది. రెండవ సంపుటి 1966 డిసెంబరు 8వ తేదీన విజయవాడలో 'జంగాల చిట్టి' అనే హోటల్ క్లీనర్ చేత, మూడవది 1968 సెప్టెంబర్ 19వ తేదీన అర్ధరాత్రి 'యశోద' అనే బిచ్చగత్తెచేత విశాఖ పట్టణంలోను ఆవిష్కరింపబడ్డాయి. ఈ మూటింటిల్లోనూ తొంభై మూడు కవితలున్నాయి.

7.6 దిగంబర కవుల ఆవశ్యకత:

దిగంబర కవిత రచించడానికి కారణాలను మొదటి సంపుటంలో పేర్కొన్నారు. ఈ గ్రంథంలో ఏమున్నదో తెలుసుకోవడానికి కూడా ప్రయత్నించని వెన్నెముక లేని వారి కోసం, కవిత్వం ప్రబంధ యుగానికి ముందే ఇంకి పోయిందని కవి మేళాల్లో, కొన్ని పత్రికల్లో బాకాలూదే వారి కోసం, అసహ్యం, అసహనం అరిగి పుచ్చి కుళ్ళి దుర్గంధం వెదజల్లే మాటల్ని, భావాల్ని పట్టుకుని వేలాడేవారి కోసం రాయవలసి వచ్చిందన్నారు. మనిషి అంటే డబ్బే తప్ప, మనసారా నవ్వలేడు. గుండెలవిసేలా ఏడ్చి, బాధను పోగొట్టుకోనూలేడు. అందుకే మిమ్మల్ని మీరు మరిచిపోయారు. దానికి కారణం మీ ముఖాల మీద వేళ్ళాడే ముసుగులే తార్కాణం.

మేం ఆరుగురం, మాలోని నిజరూపాన్ని దర్శిస్తూ మా చుట్టూ ఉన్న మనుషులందర్నీ ప్రేమిస్తూ వాళ్ళను కూడా ఆ ప్రయత్నం చేయమంటున్నాం. అందుకే మేం దిగంబర కవులం, మంచికోసం, మనిషిలోని నిప్పులాంటి నిజమైన మనిషి కోసం కపటంలేని చిరునవ్వులు చిందే సమాజం కోసం ఆహోరాత్రులు ఆరని అగ్నిలో నడిచిన ఆత్మలలోంచి పలుకుతున్న గొంతుకులం. మేం పుస్తకాలలోంచి మాట్లాడదలచుకోలేదు. అనుభవాల్లోంచి పలకదలచుకున్నాం. అందుకే శంకరాచార్యులు ఇలా అన్నాడు. ఫీన్‌పాల్ సార్త్రే అలా అన్నాడు. అనదలచుకోలేదు. మేంమేంగా మాట్లాడదలచుకున్నాం. మా దిగంబర గొంతుకతో చెప్పదలచుకొన్నాం అంటూ తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించారు.

"కలియుగం రేడియోగ్రామ్‌లో
గిరగిర తిరుగుతున్న క్రీ.శ. ఇరవయ్యో శతాబ్దం రికార్డు మీద పిన్నునై
మానవత రెండు కళ్ళూ మూసుకుపోయినప్పుడు
నిప్పుకుంటున్న మూడల కన్నునై
కాలం వాయులీనం మీద కమానునై
చరిత్ర నిద్రాసముద్రం మీద తుఫానునై
నేను వస్తున్నాను దిగంబర కవిని
రాత్రి ఉదయిస్తున్న రవిని"

అంటూ వారి రాకను మహాస్వప్న తెలియజేసాడు. ఆనాటి సంఘ వ్యవస్థను వర్ణిస్తున్న సందర్భంగా దిగంబర కవికి ఆవేశం కట్టలు తెంచుకు ప్రవహించింది. కీర్తికాముల, నియంతల, అహంతల దౌర్జన్యకారుల దురాక్రమణలో దేశదేశాలు సుఖవ్యాధి పుండ్లతో చీడ పురుగులతో నిండిపోయి భూమి వెలయాలై, పతితయై, భ్రష్టయై పుచ్చి గబ్బు కొడుతున్నప్పుడు దిగంబర కవిగా జన్మించినట్లుతమ అసహ్యతను ప్రకటించుకున్నారు.

"నాటేసిన చెట్లను నడిపించేందుకు
పాతేసిన రాళ్ళను పలికించేందుకు
గోరీల్లో శవాలకు పునరుత్థానం కలిగించేందుకు
వికృతాకారపు శిలల్ని మానవులుగా మలిచేందుకు
మరణించిన భగవంతుడికి ప్రాణం పోసేందుకు
నేను వస్తున్నాను దిగంబరకవిని

అంటూ ఆనాడు కలుషితమైపోయిన రాజకీయ వాతావరణాన్ని, సమాజాన్ని మార్చాలనే తపనను ప్రదర్శించారు.

7.7 ప్రారంభ దశ:

వీరి మూడు సంపుటాలను మూడు దశలుగా గుర్తించవచ్చు. మొదటిది ప్రారంభ దశ, రెండవది పరిణామ దశ, మూడవది పరిణతి దశ. గత చరిత్ర, నడుస్తున్న చరిత్ర యావత్తు మార్పు లేకుండా స్తబ్ధత ఆవరించిందనీ గాడాంధకారంలో మునిగిపోయిన ప్రస్తుత సమాజ స్వరూప స్వభావాలను మార్చాలనీ అందకు ముందుగా మనిషి మనిషిగా బ్రతకడం అవసరం కనుక మొదటి సంపుటంలో మానవస్థితినీ, మానవతా విలువలను గూర్చి దిగంబర కవులు తమ అభిప్రాయాలను ప్రకటించారు.

"నన్నయ్యను నరేంద్రుడి బొందలేనే
నిద్రపోనియ్యి
లేపకు
పీక నులిమి గోతిలోకి లాగుతాడు
....
పండిత వర్యా రికార్డులా నోరు త్రిప్పకు
నవ సృష్టిని కాలదన్నకు"

ఏ ఆచ్ఛాదనకి తలొగ్గని, ఏ భయాలకు లొంగని నిరంతర సజీవ మానవుడి కోసం ఎలుగెత్తి పిలుస్తున్నామంటూ దిగంబర కవులు సమాజంలోని అన్ని విలువలను తీవ్రమైన పదజాలంతో విమర్శించారు.

"చచ్చిన రాజుల పుచ్చిన గాథల
మెచ్చే చచ్చు చరిత్రకారులను
ముక్కు చెవులు కోసి అడగాలనుంది
మానవ పరిణామం నేర్పిందేమని"

గత చరిత్రను జ్వాలాముఖి 'సూర్యస్థానం'లో ప్రశ్నించాడు.

"దిగంబర కవిత్వంలో అక్షరాలు
కామంతో పుచ్చిపోయిన
లతాంగి పయోధరాల పై
నూతన నక్షత్రాలు"

కాదని సాహితి సరస్వతికి కొత్త బంగారపు తొడుగులు అంతకన్నా కావనీ, పచ్చల హారాలు, ముత్యాల సరాలు, నవరత్నాలు సలేకావంటూ భైరవయ్య స్పష్టం చేశాడు.

రేబవళ్ళు తిరుగలి మధ్య నామరూపాల్లేకుండా ఎప్పుడో ఒకసారి గప్పున గాలిలో కలిసేముందు ఒక్కసారి వెనక్కి మళ్ళి చూసుకొమ్మని చెరబండరాజు హెచ్చరిస్తూ.

"ఈ మహాపాపంలో
మనమంతా భాగస్తులం
రాగల యుగాల కొఱకు
అణువణువును చిదిమి చిదిమి
చైతన్యాగ్ని జ్వాలాముఖులమై
చితిపేర్చుకుందాం రండి"

అంటూ పిలుపునిచ్చాడు. మన పవిత్ర విశాల దేవాలయ ప్రాకారాల నడుమ పొడుగాటి గోపురాల నీడల్లో భగవంతుణ్ణి బంధించి వ్యాపారం చేసే స్థానంలో ఆవురావురంటూ ప్రతి మనిషిని స్వామీ అంటూ నోరు తెరచి అర్థిస్తున్న బిచ్చగాళ్ళ సంగతి ఆలోచించమన్నాడు, ఎవరికి వారు డబ్బుకి దాస్యం చేస్తున్నప్పుడు -

"దేవుళ్ళ కోసం రాజుల సమాధుల కోసం
బంగారు ఇటుకలతో గోడలు లేపే ఈ దేశంలో
మట్టి గోడల గోడు వినేవాడెవ్వడు"

అని నిఖిలేశ్వర్ ప్రశ్నించాడు.

మనసులోని అభిప్రాయాలను పైకి కన్పించనీయకుండా ధరించిన ముసుగులను తన్నేయమన్నారు.

'మనిషి మనిషిగా
ఈ కృత్రిమ దుస్తుల్ని విప్పేసి
నగ్నంగా నిశ్చలంగా సజీవంగా సాక్షాత్తు మానవుడిగా
ఎదగాలని కాంక్షించాడు నగ్నముని'

మొదటి సంపుటి చివరలో దిగంబర శకం కాలమానాన్ని ప్రకటించారు. నగ్ననామ, నిఖిలేశ్వరనామ, జ్వాలాముఖి నామ, చెరబండ నామ, భైరవ నామ, మహాస్వప్న నామ అంటూ ఆరు సంవత్సరాలను, ఆశ, తపన, అశ్రు, మదిర, విరహ, విషాద ఋతువులు ఆరు, స్నేహ, విశృంఖల క్రాంతి, సృజన, వికాస, అనంత ఆరువారాలను పేర్కొన్నారు. ఆరుగురి పేర్లతో ఆరు సంవత్సరాల పేర్లు పెట్టుకున్నారు.

7.8 పరిణామ దశ:

నిఖిలనామ సంవత్సర మదిర ఋతువు (1996 డిసెంబర్)లో దుర్భరంగా, హేయంగా, చండాలంగా ఉన్న ఆంధ్రదేశమనే మురిగ్గుంటలోంచి దిగంబర కవులు పలికిన కవితా ప్రచురణగా రెండవ సంపుటి వెలువడింది. సమాకీలన జీవితం మీద దిగంబర కవుల దృక్పథం ఇందులో కన్పిస్తుంది. నేటి చెత్త వ్యవస్థను సమూలంగా తొలగించి, నిత్యనూతన మహత్తార వ్యవస్థ కోసం తపనపడ్తున్న దిగంబరకవులు తమ కోరికలను తెలియజేసారు. ఆది నుండి అనువాదానికి, అనుకరణకు అలవాటుపడి నేడు పాశ్చాత్య స్వరాలకు ప్రతినిధిగా మారిన తెలుగు సాహిత్యానికి మౌలిక ధ్వనిని కోరుతున్నాం. నేటి కావ్య రచనలోనున్న జీవితంలోని నిజాయితీని, సరళత్వాన్ని, యుగసందేశాన్ని అనుభూతుల అభివ్యక్తిని, ఊపిరిపీల్చగల ఆధునిక మానవుని అస్తిత్వాన్ని ఆవిష్కరించడం అవసరంగా భావించారు. నిజమైన అస్తిత్వం భౌతిక ఆనందంతోపాటు మనసుని సర్వదా సచేతనంగా ఉంచి అందరిలోనూ నిలబడి తనలోతాను జీవించడం. ఈ శాస్త్రీయ యుగంలో మనిషి ధనం వెనుక పిచ్చివాడై సుఖం, లాలస వెనుక తిరుగుతున్నాడు. తన నీడను చూసి తానే భయపడుతున్నాడు. అభ్యున్నతితో మానవుడు ఈ ధరాతలంలో తప్పిపోయాడు. తప్పిపోయిన ఆత్మను పట్టి ఇచ్చి మనిషి మనిషిగా చూడాలని మా కోరిక అని ప్రకటించాడు.

కుళ్ళి గబ్బుకొడ్తున్న కుల, మత, వర్గ, వర్ణ బురద గుంటల్లోపడి రాజకీయవేత్తలు పురుగుల్లా ఈదుతున్నారన్నారు. ఇరవయ్యో శతాబ్దిలో మనిషి యంత్రపు విడిభాగంగా అస్తిత్వరహితుడు కానక్కర్లేదని, శక్తితో కలసి యంత్రాన్ని నడపాలిగాని పక్కవాడి గొంతునొక్కడానికి దానిని ఉపయోగించకూడదనీ ఇప్పుడు లోకంలో జరుగుతున్నదదేనంటూ విమర్శించారు.

మతాలతోను, ఇజాలతోను తమకు నిమిత్తంలేదని, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగంలో మనిషిని పణంగా పెట్టి ఇజాల పాచికలతో మాయాజూదం ఆడకుండా చిత్తశుద్ధి, నిజాయితీల పై ఆధారపడిన సంఘ వ్యవస్థను, రాజకీయ దృక్పథాన్ని రూపొందించాలన్నారు.

ఈనాటి రాజకీయాలకు ప్రత్యామ్నాయం కావాలన్నారు. వ్యక్తి మంచికోసం పాటుపడే వ్యవస్థ నిర్మించబడాలి, వ్యక్తిని శాసిస్తున్న రాజకీయ మంత్రదండం విరిగిపోయి విలువకోసం జీవించే జీవితం కోసం సంఘర్షణ కోరారు.

అగ్రరాజ్యాల నాయకులు గొప్ప నట చక్రవర్తులు. విశ్వశాంతి కావాలని ఉపన్యాసాలిస్తూనే అణ్వస్త్రాల పేరిట ప్రపంచ వాతావరణాన్ని విషమయం చేస్తున్నారు. వీళ్ళను, వీళ్ళ అమానుష చర్యలను దిగంబర కవులు అసహ్యించుకొన్నారు.

ఆంధ్రదేశమంతా జడత్వం ఆవరించిందని, పాలేరు మనస్తత్వం గల పాలకులు, వెన్నెముక లేని యువకులు, గుమస్తా మనస్తవం గల కళాకారులు, అకాడెమీలు, సంస్థలు అన్నింటిమీద వీరు కొరడా ఝుళిపించారు. దేశాన్ని కుష్ఠు వ్యాధిలాగా పట్టుకున్న సినిమా ప్రభావం తగ్గాలని, విజ్ఞాన వినోద సాధనంగా సినిమాలుండాలన్నారు.

'ఈ జీవితంలో ప్రతి వస్తువునకు, సంఘటనకు సార్థకత, నిరర్థకత రెండూ ఉంటాయి. కర్మ సిద్ధాంత భయంతో గుడ్డిగా దేన్నో నమ్మి రాళ్ళకు మొక్కేవాడు నిజంగా నాస్తికుడు. ఏ ఆచ్ఛాదనకు తలొగ్గని, ఏ భయాలకు లొంగని నిరంతర సజీవ మానవుడి కోసం ఎలుగెత్తి పిలుస్తున్నామన్నారు.

"కోడి పందాలకీ గొర్రె పందాలకీ
కుత్తుకలు తెగ్గోసుకునే
ఓ ఆంధ్ర దేశమా!
నీ రోడ్లనీ గొడ్లనీ లారీల్నీ మైకా గనుల్ని
టెండర్లనీ కాంట్రాక్టర్లనీ
మాదాకవళం మేధావుల్ని లంగామార్కు సినిమాలనీ
ఎండల్నీ కల్లుకుండల్నీ
ఇళ్ళు తగులబెట్టుకునే సహజీవనాన్ని" చూసి అసహ్యించుకున్నారు.

"వరదల్లో తేలాడే గ్రామాలు
బీళ్ళల్లో తిరుగాడే అస్థిపంజరాలు
రైళ్ళ కౌగిలింతల్లో రాలిన ప్రాణాలు
దహనక్రియా వేడుకల్లో ఊపిరాడని వాడలు
హత్యలు ఆత్మహత్యలు సమాజం దినచర్యలు
రేట్ల బూట్ల క్రింద కొనుగోలు చీమలు
కల్తీ తామరలో ఎడారి ఓడలు
సమ్మెల్లో దుమ్ముల్లో సొమ్మసిల్లిన మానవతాకిరణాలు"

సామాన్యుల కడగండ్లు, కష్టాలను తమ కవితల్లో ప్రతిబింబించారు. నా దేశంలో నేను ఏకాకిని, నా దేశం నాకు మిగిల్చిన మహా సమస్యలు ఉరితాడు అంటున్న నిఖిలేశ్వర్ నేను నా దేశానికి పరాయివాడిని, జ్వలిస్తున్న ఏకాకిని అని ఆక్రోశించాడు.

దేశం క్షామంతో, అతివృష్టి, అనావృష్టితో బాధపడుతుంటే మఠాధిపతులు, కవులు, కళాకారులు, షష్టిపూర్తి ఉత్సవాలు ఘనంగా జరుపుకుంటున్నారనీ, వారికి దేశ పరిస్థితులు ఆకలి అరుపులు పట్టవని దిగంబర కవులు ఆవేదన చెందారు.

"కవితలన్నీ కాపీ కొట్టి
పరుల పద్దెం పదను పెట్టి
పరకాయ ప్రవేశం చేసినట్టి
కైంకర్యపు కవి పుంగవునికి
షష్టిపూర్తి" జరుపుతున్నారు.

ఎంతోమంది వాజమ్మలు, వెంగళప్పలు షష్టిపూర్తి చేసుకుంటుంటే ఊళ్ళో ఉన్న పందులు, కుక్కలు ఆఖరికి గాడిదలు కూడా మేళతాళాలతో, పూలహారాలతో హాజరవుతున్నాయని విమర్శించారు.

"తలలు లెక్కించే ప్రజాస్వామ్యంలో
ఈ మనుషుల కాళ్ళు అడవిలోంచి
సర్వత్రా వ్యాపిస్తున్న
అయోమయపు దుమ్ములో
ముసలి నక్కలు లాభాలు పంచుకునే ఈ శ్రేయోరాజ్యంలో నీ బాధ తప్పదు"

ప్రజాస్వామ్యం పేరుతో ఒక్క ఓటు హక్కుతోనే అధికారంలోకి వచ్చి, దేశాన్ని దోచుకు తింటున్నారనీ, అందుకు బాధపడక తప్పదనీ రాజకీయ పరిష్కారం కోసం ప్రయత్నించారు.

"బీటలెత్తిన మీ కడుపు బిళ్ళలో
ఎరువులు వేసి పొలాలు దున్ని
కన్నీళ్ళతో పైరులు పెంచి
మీ బిడ్డల భావికి ఆకలి శోకం మాట
ల లేకుండా చేసేవాణ్ణి
కాకులు గద్దలు వదలేసిన ఎముకల్లాంటి
పదవుల్ని పట్టుకు
మిమ్మల్ని శాసించే వెర్రికుక్కల్ని తరిమి కొట్టేవాణ్ణి

అని చెరబండ రాజు తనని ఆపవద్దని, వెనక్కు పిలవవద్దని హెచ్చరించాడు.

సామాన్యుల కడగండ్లు, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగం, ప్రపంచ మానవుని కోసం ఎలుగెత్తి పిలవడం, సమకాలీన సమాజం పై దిగంబర కవుల దృక్పథం ఈ రెండో సంపుటంలో కనిపిస్తుంది.

7.9 పరిణతి దశ:

మూడవ సంపుటిలో దిగంబర కవుల పరిణతి దశగా భావించవచ్చు. మూడు సంపుటాల్లోనూ సమకాలీన వ్యవస్థ పై తిరుగుబాటు చేస్తూ ఆ వ్యవస్థ స్వరూపాన్ని తమ కవితల్లో వ్యక్తపరిచారు.

"ఓ నా ప్రియమైన మాతృదేశమా
తల్లివి తండ్రివి దైవానివి నీవేనమ్మా
దుండగులతో కులుకుతున్న శీలం నీది
అంతర్జాతీయ విపణిలో అంగాంగం తాకట్టు పెట్టిన అందం నీది"

అంటూ భారతదేశ ఆర్థిక స్థితిపట్ల, దేశ భవిష్యత్తుపట్ల వీరు ఆవేదనను వ్యక్తం చేశారు. దేశమంతటా రాజకీయ నాయకులు, పెద్ద పెద్ద బొజ్జలు, గొప్ప గొప్ప ప్రజారక్త వ్యాపారులు పదవి కోసం, డబ్బు కోసం, దేనికైనా తెగించే మహాత్ములు జాతి రక్త నాళాలనిఇడా, మహమ్మారిలా వ్యాపింపజేస్తున్న ఒక కుష్టు వ్యవస్థను నాశనం చేయడానికి బయటకు రావాలసిందిగా పిలుపునిచ్చారు. దేశం ఒక లావణ్రీగా తయారై కంపు కొడుతుంటే దానికి కారణాలేమిటో చూడకుండా ప్రపంచ పౌరుడిగా తన బాధ్యతలేమిటో పట్టించుకోకుండా ఆంధ్రుడు చీడపురుగు కన్నా హీనంగా జీవిస్తున్నాడన్నారు.

ఆంధ్రుడు రోజురోజుకీ మరింత నపుంసకుడిగా మారుతున్నాడంటే అందుకు కారణాలు సూచించారు.

1) రాష్ట్ర ప్రజల అవసరాలు ఏ మాత్రం పట్టించుకోకుండా రాజకీయ అశుద్ధంలో పొర్లుతున్న గ్రూపు పురుగులు, ఉపన్యాసాల నంగి వెధవలు, మెదడు లేని అడ్డగాడిదలు.

2) స్వర్గానికి షార్ట్‌కట్ చూపిస్తామని ప్రజల్ని బ్లాక్‌మెయిల్ చేస్తున్న సన్యాసులు, మతం పేరుతో ప్రజలను అజ్ఞానంలోకి తోసివేస్తున్న పీఠాధిపతులు, గోసాయిలు, బాబాలు....

3) ప్రజల చెమట సొమ్ముతో కళపేరుతో తోలు వ్యాపారం సాగిస్తూ ప్రజాస్వామ్య యుగంలో నటసామ్రాట్టులు, నట చక్రవర్తులమని బిరుదులు తగిలించుకుంటున్న సినీ హీరోలు...

4) సినీ తారల బొమ్మలు వేసుకుంటూ ప్రతివారం ఇంత చెత్త దేశం మీద పోస్తున్న వారపత్రికలు, పత్రికాధిపతులు, సంపాదకులు.

5) సాహిత్య అనాథమీ (అకాడెమీ) బహుమతుల కోసం వార పత్రికల్లో వాంతులు చేసుకుంటున్న రచయితలు - ప్రజల కోసమంటూ వీరంతా ఓ కుష్టు వ్యవస్థను ప్రజల పై రుద్దుతున్నారు.

6) విశ్వవిద్యాలయాలు ఈ కుష్టు వ్యవస్థను దుర్గంథ సంస్కృతిని తరతరాలకు అంటించి వదులుతున్నాయి.

ఈ కుష్టు వ్యవస్థను, దాన్ని పోషిస్తున్న వాళ్ళను సర్వనాశనం చేయడానికి దిగంబర కవులు పూనుకున్నారు.

ప్రజల అవసరాలేమిటో ఎప్పటికప్పుడు రాజకీయ నాయకులు పట్టించుకునేలా చేయాలనీ, సంఘాన్ని దోచుకు తింటున్న వైనాన్ని చూపించమని యువతరాన్ని కోరారు. దేవుడి పేర జరుగుతున్న వ్యాపారాన్ని ప్రజలకు తెలిపేందుకు, సంఘంలో పేరుకుపోయిన మూఢ నమ్మకాలను పారదోలి మానసికంగా, ఆర్థికంగా వెనుకబడిన అమాయక ప్రజలను బలమైన జాతిగా తయారు చేయడానికి పనికొచ్చే చదువులు చెప్పే విధంగా విశ్వవిద్యాలయాలను మార్చడానికి యువతరం ముందుకు రావాలని యువరక్తాన్ని మేల్కొనవలసిందిగా కోరుతున్నారు.

దిగంబర కవులకు ఈ వ్యవస్థలోని అలగా జనం ఆర్తనాదాలను కుక్కల మెరుగుడుగా విర్రవీగే కామాంధులు కన్పించారు. ఇసుక నైవేద్యపు కాంట్రాక్టర్లు, కులాలు, మతాలు, మత మౌఢ్యాలు, కుమ్ములాటలు, ఓట్ల కోసం పొడుచుకోవడం, చంపుకోవడం, జరీ కండువా సన్మానాలు, శవాలకు చుట్టిన బట్టలు విప్పుతున్న నాయకులు, మధ్య తరగతిని తినేస్తున్న ప్రాంసరీ నోట్లు, కాళ్ళులేని స్కూళ్ళు, కడుపుకు అతకని కాలేజీలు, జ్ఞానగర్భ స్రావాలైన విశ్వ విద్యాలయాలు కన్పిస్తున్నాయి. యాభైకోట్ల కంఠాలు తిరుగుబాటు మంటలుగా మారాలని చెరబండరాజు పిలుపునిచ్చాడు.

పోరాటం ఊపిరితో ధైర్యం కవచంతో ప్రపంచం నిండా పాకిపోతున్న ఈ కొజ్జా పాలకుల్ని ఊచకోతగా కోయడానికి, ఈ మానవత్వం రక్తాన్ని పీలుస్తున్న తోడేళ్ళను పాతెయ్యడానికి, చెట్టు పేరుతో కాయలమ్ముతున్న గజదొంగల్ని చెట్లకే కట్టేయడానికి, వాళ్ళ డబ్బు పొట్టలో గనపాలు దింపడానికి ధైర్యం అగ్నిపర్వతంతో నాలోకి, ప్రజల్లోకి రమ్మని ఆహ్వానిస్తున్నారు.

"యువతీ యువకుల్లారా
మన్నుతిన్న పాముల్లారా
తిలుంనాకి బజ్జోకండి
ఎప్పటికప్పుడు ఎక్కడికక్కడ
కొలిం పెట్టి
పగల గొట్టి

చిలుం పదల గొట్టాల్సిందే
తరం మీది
బరువు మీది
బాధ్యత మీది
భావి మీది''

అంటూ యువతరానికి పట్టిన చిలుం వదలగొట్టే ప్రయత్నం చేశాడు చెరబండరాజు.

పీడితుడు, తాడితుడు, దరిద్రుడైన వానికి బోధివృక్షం పిడికెడు నీడనీయలేదు. గాంధీ పదం గరిటెడు గంజి పోయలేదు. ధర్మశాస్త్రాలు తలదాచుకోనీయలేవు. కర్మ సిద్ధాంతం, బానిసను చేసి వదిలింది. అందుకే వాడు మత వడగాల్పులకు సొమ్మసిల్లి పడ్డాడు. ఖరీదైన కోర్టు భాషల్లో చెల్లని నాణెమై విసరబడ్డాడు. ఎన్నికల తిరునాళ్ళలో ఎంగిలి విస్తరాలకులకై తోయబడ్డాడు. అయినా బతుకు పోరాటాన్ని సాగిస్తాడు. ఓటమిని సాహసం పైకి విసిరి ఆలోచనల వెలుగు రవ్వల్ని చూశాడు.

''తూర్పు పేలి పగులుతున్నప్పుడు
ఎరుపై దగ్గరలో వినబడుతున్నది
భరత వాఖ్యం బలంగా కనబడుతున్నది''

అని ఆశించాడు జ్వాలాముఖి.

మొదటి సంపుటిలో సామాజిక రుగ్మతపట్ల నిరసన, సత్యాన్వేషణ కనబడతాయి. రెండవ సంపుటిలో మనిషి ఉనికి కోసం తపన, సామాజిక అస్తిత్వ దార్శనికత కోసం అన్వేషణ, మార్క్సిజంపట్ల అనుకూలత ఉన్నాయి. సమస్యల పరిష్కారానికి సాయుధ పోరాట మార్గం సూచన ప్రాయంగా మూడో సంపుటిలో కనబడుతుంది.

ఈ మూడు సంపుటాలు వెలువడిన తరువాత భైరవయ్య, మహా స్వప్న బైటకు వచ్చారు. మహాస్వప్న, స్వతంత్ర పత్రికకు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూ చూసి మిగిలిన దిగంబర కవులు పత్రికా ముఖంగా ఛార్జిషీటు దాఖలు చేశారు.

నీ మానసిక అరాచకత్వాన్ని ప్రదర్శించుకొని కక్షదారులైన సోకాల్డు పత్రికా విలేఖరి కుట్రకు ఘోరంగా బలయ్యావు అంటూ తమలో అంతర్గతంగా సాగుతున్న మానసిక వైరుధ్యాలను బయటపెట్టారు.

ఒక విశ్వాసానికి కట్టుబడిన వారు మీరు. దేనికీ కట్టుబడని వాణ్ణి నేను అంటూ మహాస్వప్న తప్పుకున్నాడు. భైరవయ్య కూడా ఉద్యమం నుండి బయటకు వచ్చాడు. జ్వాలాముఖి, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండరాజు, నగ్నముని 1970లో ఏర్పడిన విప్లవ రచయిత సంఘంలో చేరారు. ఆరుగురి పేరుతో ఉన్న ఆరు సంవత్సరాలు, ఆరు సంపుటాలు వెలువడకుండానే దిగంబర శకం అంతరించింది.

సమీక్ష:

దిగంబర కవుల ఆవేశం, సాంఘీక రాజకీయ ఆర్థిక వ్యవస్థల మీద, కుళ్ళి దుర్గంధం వెదజల్లుతున్న కుష్ఠు వ్యవస్థ మీద దిగంబర కవులు ఆరుగురు చేసిన తిరుగుబాటు స్వరూపం వివరించబడింది. పైకి నిర్మలంగా నిశ్చలంగా కన్పించే ఈ సమాజంలోని కుళ్ళును తొలగించటానికి కృత్రిమ ముసుగులు తొలగించి సమాజ నిజ స్వరూపాన్ని చూపించడానికి దిగంబరకవులు ప్రయత్నించారన్న విషయం స్పష్టం. వీరు మానవతా విలువలను ప్రశ్నించారు. మన మనసులోని అభిప్రాయాలను పైకి కన్పించకుండా ధరించే ముసుగులను తొలగించమన్నారు. అధునిక మానవుని అస్తిత్వం ఆవిష్కరింపబడాలన్నారు. కుల, మత, వర్గ విభేదాలతోనూ, రాజకీయ బురదలోను కూరుకుపోయిన

సమాజాన్ని నిరసించారు. భారతదేశపు ఆర్థికస్థితి పట్ల, దేశ భవిష్యత్తు పట్ల, వెన్నెముకలేని యువతను గురించి ఆవేదన వ్యక్తపరిచారు.

7.10 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. దిగంబర కవితా కాలం నాటి సామాజిక పరిస్థితులను తెలియజేయండి.
2. దిగంబర కవుల భావాలను పరిశీలించండి.
3. దిగంబర కవిత్వ ఆవిర్భావ వికాసాలను తెలియజేయండి.

7.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. అభ్యుదయ సాహిత్యం - ఇతర ధోరణులు డా॥ యస్వీ సత్యనారాయణ
2. ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ సూత్రం - ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్
3. తెలుగు కవితా వికాసం - కడియాల రామమోహనరాయ్
4. దిగంబర కవులు - శేషా చలం అండ్ కో

ఆచార్య లేళ్ల సత్యవతి

పాఠం - 8

దిగంబర కవితా లక్షణాలు

లక్ష్యం:

దిగంబర కవులు తమ రచనల్లో చూపిన కొన్ని సామాన్య లక్షణాలను తెలుసుకుంటారు. వారి మూడు సంపుటాలలోను తమ మనసులోని అలజడిని స్పష్టంగా ప్రదర్శించారు. కుహనా రాజకీయాల మీద, మేధావుల అలసత్వం మీద వారు చూపిన వ్యతిరేక భావాలు ఈ పాఠంలో చూడవచ్చు. అణు యుద్ధాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ, శాంతిని కాంక్షించడం గమనించవచ్చు, దిగంబర కవుల ప్రభావం ఎలా ఉందో, ఇతర భాషలలోనికి వచ్చిన అనువాదాలు తెలుసుకోవచ్చు.

తెలుగు సాహిత్యంలో మూడు సంపుటాల ద్వారా అలజడి సృష్టించిన దిగంబర కవిత్వంలో తిరుగుబాటుతత్వం, వర్గపోరాటం, వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, ప్రపంచ శాంతి, ఆకాంక్ష మొదలైన అంశాలను దిగంబర కవులు ప్రకటించారు.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

8.1 తిరుగుబాటు తత్వం

8.2 అంతర్జాతీయ భావం

8.3 అణుయుద్ధ విముఖత

8.4 నగర జీవన చిత్రణ

8.5 వ్యక్తి స్వేచ్ఛ - నూతన వ్యవస్థా స్థాపన

8.3 నగర జీవన చిత్రణ

8.4 వ్యక్తి స్వేచ్ఛ - నూతన వ్యవస్థా స్థాపన

8.5 వర్గ పోరాటతత్వం - సాయుధ విప్లవం

8.6 దిగంబర కవిత్వ విమర్శ

8.7 దిగంబర కవుల ప్రభావం

8.8 నమూనా ప్రశ్నలు

8.9 చదువవలసిన పుస్తకాలు

8.1 తిరుగుబాటు తత్వం:

తిరుగుబాటుతనం, విశృంఖలత్వం, దిగంబర కవిత్వ ప్రధాన లక్షణాలు, తిరుగుబాటు అంటే కొత్త దానిని వెతుక్కునే ప్రయత్నం. పాతతరం కవులపైనా, సామాజిక వ్యవస్థ మీద తిరుగుబాటు తేశారు. సమస్త విలువలను సవాలు చేస్తూ మూలమట్టంగా మార్చి వేయాలన్నదే వీరి ధ్యేయం. ముఖ్యంగా కుహనా రాజకీయ పైన, మేధావుల అవాసక్తత పట్ల ఆధునిక చాందస భావాల మీద, వర్తమాన కాల అధోగతి మీద తిరుగుబాటు చేశారు. వాస్తవ జీవితాన్ని వేల మైళ్ళ దూరంలో విసిరేసిన విద్యాలయాలు వదలి జట్లు జట్లుగా, మెట్లు మెట్లుగా యువకులు నడిపోడ్డు మీదకు పరుగెత్తాలన్నారు.

"మూఢ నమ్మకాల ఉక్కు కౌగిళ్ళలో
నంగనాచి నాయకుల దొంగవేషాల్లో
నలిగే అలగా జనం కళ్ళ గంతలు చించుకొని బయటకు రావాలి
మహావ్యవస్థ రూపొందించని నాయకులు
జనాన్ని జేజమ్ములుగా వాజమ్ములుగా
పురుగులుగా వెధవలుగా
ఎట్లా దిగజార్చారో
ఒక్కసారి వెన్నుతట్టి కళ్ళారా చూపించాలి.

యాభైకోట్ల కంఠాలు తిరుగుబాటు మంటలుగా మారాలని యువత గుండెల్లో మంటలు రగిలించాలన్నాడు చెరబండరాజు.

చైతన్యాన్ని, విప్లవాన్ని తేవాలన్న ప్రగాఢ విశ్వాసంతో అన్ని రంగాల్లోని కృత్రిమత్వాన్ని బహిర్గతం చేశారు. అన్ని చోట్ల విజృంభించిన దోపిడీ విధానం, లంచగొండితనం, పరపీడనత్వం, మత ప్రాంతీ భేదాలు, వర్గ వైషమ్యాలు, బానిసత్వపు బ్రతుకు, వెర్రి వ్యామోహం ఈ వి జాతిని పట్టి పీడిస్తున్న రుగ్మతలు, అందుకే వీరు నేటి సాంఘీన జీవన పరిస్థితులను, రాజకీయ వికృత స్వరూపాన్ని, దురంఘ భూయిష్టమైన సంస్కృతిని, సమాజ దుస్థితిని వర్ణించడంలో విశృంఖలత్వాన్ని ప్రదర్శించారు. వచ్చిన రాజుల పుచ్చిన గాధలను మెచ్చే చచ్చు చరిత్రకారుల ముక్కు చెవులను కోసి మానవ పరిణామ శాస్త్రం నేర్పించిందేమిటని అడగాలట.

"మారణ హోమపు కాంక్షల జ్వాలలలో
దారుణ రూపం దాల్చిన దానవతా చర్యలలో
మరణించిన మానవతను మళ్ళీ తేజాలం
మననింకా సజీవ మానవులం కాజాలం"

మనం ఏ నాటికీ అభ్యుదయానికి పోలేమని జ్వాలాముఖి నిరసన వ్యక్తం చేశాడు. ఆనాటి సమాజం వర్ణ భేదాలతో, వర్గ పోరాటాలతో అల్లకల్లోలంగా ఉంది. సమాజంలో ఉన్నదంతా చెడు అన్నదే వీరి భావం. అంతా కపట నాటకం, మలినం. అందరూ మలిన మనస్కులు, వేషధారులు. ఈ వేషాలన్నీ విప్పాలన్నదే వీరి పిలుపు. ఈ మలినాన్నంతా కడగాలన్నదే వీరి తలంపు. మానవుడు సత్యాన్ని కనిపెట్టాలంటే శూన్యం నుండి ప్రారంభించాలి. దిగంబరుడు కావాలి. ఇది మూలం. ఇది వారి సిద్ధాంతం.

"ప్రజలు దిగంబరం కావాలి
దేశాలు దిగంబరం కావాలి
మతాలు ఇజాలు దిగంబరం కావాలి
యంత్రాలనట్లూ నాగరికతలపటకార్లూ దిగంబరం కావాలి
భజంత్రీలు, బాంబులూ దిగంబరం కావాలి
ప్రపంచం దిగంబరం కావాలి
విశ్వం దిగంబరం కావాలి"

మనసు కూడా దిగంబరం కావాలని నగ్నముని కాంక్షించాడు.

"నన్నయను నరేంద్రుడి బొందలోనే
నిద్రపోనియ్యి
లేపకు
పీక నులిమి గోతిలోకి లాగుతాడు
....
పండితవర్యా రికార్డులా నోరు త్రిప్పకు
నవ సృష్టిని కాలదన్నకు
భావకవుల నపుంసక హావ భావలకు సవాలు
అభ్యుదయ కవీ నల్లమందు తిని నిద్రపోయావ్"

వీరు పాత తరం కవులతోపాటు కొత్త తరం కవుల మీద కూడా తిరగుబాటు ప్రదర్శించారు. సంప్రదాయ కవిత్వాన్ని నిరసిస్తూ

అందమైన ఆడదాన్ని వెతికి తెచ్చి
ఊపిరాడని గదిలో బంధించి
ఒయ్యారపు ఊహల పల్లకిలో ఊరేగించి
పాదాలు పట్టుకు వేలాడే కవీ!
తరతరాల వ్యాధి నుండి ఎప్పుడు కోలుకుంటావని ప్రశ్నించారు.

కృతక భాష నుండి జన జీవనంలోని నుడికారాల లోకి, వ్యవహార భాషలోకి సంపూర్ణంగా కవిత వికసించడం కూడా తిరుగుబాటే.

"దిగంబర కవిత్వంలోని అక్షరాలు
కామంతో పుచ్చిపోయిన
లతాంగి పయోధరాల పై
నూతన నక్షత్రాలు కావు"

అంటూ భాషాపరమైన తిరుగుబాటును ప్రదర్శించారు.

రాజకీయ రంగం కల్మషంగా ఉంది కనుక తిరుగుబాటు చేయమని యువతరాన్ని కోరారు.

"పార్టీలు మారే ఈ పగటి వేషగాళ్ళని
పదవీ భ్రష్టుల్ని చేసే
బహిరంగ సభల్లో నిర్దయగా కాల్చేసే
తిరుగుబాటు యువతరాన్ని సమర్థించి తీరుతాను
ముందు నడిచి నడిపిస్తాను"

సామాన్యుడి తలపాగను చింపి రోజుకో జెండాను ఎగురవేసే గూండాల చెవులు పట్టి వెనక్కు తిప్పి ప్రగతి పేరా దేశానికి తెచ్చిన దుర్గతిని, ప్రణాళికల పేర రేపిన వ్రణాల్ని మూత్రశాలలుగా, చాకిరేవులుగా మారిన శంఖుస్థాపన స్థావరాలను వాళ్ళ కళ్ళు పొరలు పీకి చూపిస్తానన్నాడు చెరబండ రాజు.

సమాజమంతా సంప్రదాయపు ముసుగులో కూరుకు పోయిందనీ, కనుక వ్యవస్థ పై తిరుగుబాటు చేయవలసినందిగా కోరాడు. అందుకే చిల్లులుపడి చీకి ముక్కిపోయి గబ్బులేచిన పాత చాపగా ఈ వ్యవస్థను వర్ణించారు. ప్రజాస్వామ్యం పేరుతో ప్రజలను దోచుకు తింటున్న రాజకీయ నాయకులను ఖండించారు.

"ఒరేయ్
పేనుకు పెత్తనమిచ్చిన పెయ్యమ్మలూ
మీ ఒంటి మీది చర్మం బులబులాగ్గా ఒలిపించి
కారంపూసి
నిప్పుల మీద దొర్లించి
మిమ్మల్ని తింటున్నార్రా"

అంటూ భైరవయ్య ఆక్రోశించాడు. సమాజంలో నిద్రపోతున్న వారిని మేల్కొలిపి వారి బాధ్యతలను వారు గుర్తించేలా చెయ్యడానికి దిగంబర కవులు కొరడా ఝుళిపించారు. 'ఒరేయ్ మీరంతా ఊరపందుల్లా బతుకుతున్నారు. భయం గురించిన ఆలోచనలు, వర్తమాన వక్ర గతిపట్ల విమర్శలూ లేవు. అంట్ల వెధవల్లా, మొగుడు చచ్చిన ముండల్లా బతుకుతున్నారు. గతంలో తలలు దూర్చి వెలిగే సూర్యుణ్ణి చూడటానికి నిరాకరిస్తూ భవిష్యత్తును సాసింపజూస్తున్న నిప్పుకోళ్ళు, నిఖార్సైన అప్రాచ్యులు మీరు. మీ జీవితాలు మీరఘోరించడం కూడా చేతకాని వాజెమ్మలైన మీకు ఈ గానుగెద్దు జీవితాలెందుకు? అని ప్రశ్నించారు. ఆంధ్రుడు రోజు రోజుకీ నపుంసకుడై పోవడానికి ముఖ్య కారణాలను పేర్కొంటూ తమ విశృంఖలతను ప్రదర్శించారు.

8.2 అంతర్జాతీయ భావం:

వీరిది విశ్వమానవ దృక్పథం. దేశ, కాలాల అవధుల్లేవు. విశ్వమంతా సమానమే. ఎక్కడ దోపిడి, అన్యాయం జరుగుతుందో అక్కడికి వారి హృదయం పరుగెడుతుంది. విశ్వ శాంతి కోసం సహేతుకమైన భావాలను సత్యసమ్మతాలను ఒప్పుకొన్నారు. అన్ని ప్రపంచ దేశాలలో ఐక్యరాజ్య సమితి వలన శాంతి నెలకొంటుందని ఆశించారు. ఇది భ్రమయింది. అగ్ర రాజ్యాల దురహంకారం అధికార కాంక్షకు దారి తీసి దురాక్రమణలు జరిపాయి. ఈ అంతర్జాతీయ కలుషిత రాజకీయ రంగాన్ని తమ ఖండికల్లో వ్యక్తపరిచారు. ఏ దేశంలోను శాంతి లేదని ఎటుచూపినా భయకంపిత వడగాల్పుల సుడిగాలుల సందడులే విన్పిస్తున్నాయన్నారు.

"అన్యహంకారంలో కావరమెక్కిన
అగ్రరాజ్య శ్యేనాలను రెక్కలు నరికి
ఈకలు పెరికి చూపాలనుంది"

అంతేకాదు ఈ యుద్ధంలో ఆకాశం నుండి క్రిందబడ్డ నగ్న శరీరాన్ని ఐక్యరాజ్య సమితికి ఎంబ్లమ్ చేయాలనుందని తమ అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరిచారు. న్యాయస్థానాల్లో సిసలైన న్యాయం కన్పించలేదన్నారు. దక్షిణ వియత్నాంలో నల్లని చావు రూపంలో ప్లేగ్ వచ్చిందని, అందుకు కారణం పసిఫిక్ సముద్రంలో హైడ్రోజన్ బాంబు అనీ ప్రపంచంలోని అమానుషాలను ఖండించారు. మానవులంతా కొత్త కుటుంబాలుగా ఏర్పడ్డారనీ, తిరుగుబాటు నాయకుడు 'దిగంబర దేవుడు' అర్ధరాత్రి నూతన దిగంబర యుగాన్ని ఆరంభించాడన్న వార్తలను ఐ.రా.స. నుండి, ఆకాశవాణిలో 'శాంతి బాల' ప్రేమ భాషలో వార్తలు వేదంలా చదువుతుంటే చెవి కోసుకు వినాలనుందని జ్వాలాముఖి పేర్కొన్నాడు.

దేశాలు, మతాలు, ఎల్లలు, వర్గాలు అన్నీ కేవలం కృత్రిమమైనవే. లకే జాతి అనే అంతర్జాతీయ దృక్పథం, విశ్వమానవ భావం దిగంబర కవుల రచనల్లో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. కలాలు, కాగితాలు సర్దుకొని లా బుక్కుల్లో నా సందేహాలు రాసుకోండి. న్యాయానికి దేశాలేమిటి? ఎల్లలేమిటి? అని ప్రశ్నించాడు చెరబండ రాజు.

"మనిషి రక్తం, ప్రాణం, ముఖ్యం
లింగ భేదాలు వాదాలు తప్పితే
మందిర్, మజ్జిద్, చర్చి
మతాధికారులు మతాలు ఎందుకు?
ఆకలి, కామం, కలలూ, కన్నీళ్ళు
మనిషిలోని మర్మజ్ఞానమంతా ఒక్కటే
దేశమైదైతేనేం మట్టంతా లక్కటే
అమ్మ ఎవరైతేనేం? చనుబాల తీపంతా ఒక్కటే"

వసుదైక కుటుంబంలో సుధాధారలు పాలువారాల్సింది పోయి స్పర్థలు, చికాకులు, నిరంతర వేదనా సముద్రాల విషపు చుక్కలు జాలువారి జీవితం నీరు కావిడి బట్టలా, నేల విడిచి సాములా, ఎన్నికల ప్రచారోపన్యాసంలా మారిందని విచారించారు. మానవులంతా ప్రపంచ పౌరులనీ, సంకుచితత్వాలు లేకుండా ఉండాలనీ, మంచి మనసు, మంచితనం ఎక్కడైనా గౌరవాన్ని పొందుతాయని భావించారు.

"గది నాల్గు గోడలు కూల్చివేసి
దిశలు నాల్గుగా మార్చుకోండి
ప్రపంచ పౌరులు కారెందుకు అప్పుడు?"

అని ప్రశ్నించారు.

సమస్యలకు లోతులు తీసి, సామాన్యులను గోతుల్లో తోసి కాలాన్ని గాలంగా వాడుకుంటూ నిర్లిప్తతలోనే నిప్పును రాజేస్తూ అనంతమూ అమాయకమైన ఈ మానవజాతిని అనాదిగా, అధ్వాన్నంగా పరిపాలిస్తున్న పిడికెడు మేధావులకు పిరమిడ్లు కట్టాలనుందన్నారు. ప్రాణాన్ని ఫణంగా పెట్టయినా ఈ జగతికి మానవతా భిక్ష పెట్టాలని కాంక్షించారు. ఆకాశంలో నక్షత్రాలు నెత్తురు కక్కకముందే, అవనిలో అబద్ధం విశృంఖల విహారం చేయకముందే, షపు నాల్కలు చాపక ముందే హిరోషిమాకు వల్లెవాటు వేసిన అణురజంలా నీ మనస్సును కప్పిన కృత్రిమ ముసుగుల్ని తొలగించేందుకు మానవతా నిగమాగమ ఋషీ మేలుకో అని పిలుపునిచ్చారు.

8.3 అణుయుద్ధ విముఖత:

రెండు ప్రపంచ యుద్ధాల్లో ఆధునిక అణు విజ్ఞానం వల్ల సంభవించిన నష్టాన్నీ, భీభత్స దృశ్యాల్ని గర్హించారు. సామ్రాజ్యవాద ధోరణితో ప్రపంచాన్ని తృటిలో భస్మం చేయగల అణ్వస్త్ర ప్రయోగాలను నిరసించారు. మానవుడు సాధించిన అణు విజ్ఞాన సంపత్తి మానవ నాశనానికి దారి తీసిందని ఆందోళన చెందారు. ఇది ప్రగతి కాదనీ, విధ్వంసక చర్యగా ఖండించారు. వన్నెల కొడిగట్టిన నుసిలా ముసుగేసుకొన్న విధవలా అలుముకున్నది. చంద్రుడు భేతాళుడిలా వికృతంగా నవ్వుతున్నాడు. నక్షత్రాలు మారీచ గణాల్లా హాహాకారాలు చేస్తున్నాయి. రాజుకుంటున్న నిప్పులా రాత్రి నిలబడిపోయింది. నా పెదాల మీద చిరునవ్వు నిప్పు కణాల మీద సమిధల్లా, మండుతున్న కణాల మీద అగ్ని కీలలా వ్యాపిస్తోంది. కంకాళాలు, కైవారాలు పలుకుతున్నాయి. ఆకాశంలో గ్రహాలకు బదులు నక్షత్రాలను వేలాడదీస్తున్నానన్నారు భైరవయ్య. నేటి అణ్వస్త్రాలతో ఆధునిక మానవుడు సర్వాన్ని బుగ్గిపాలు చేసి విషాదాన్ని సృష్టిస్తున్నాడనీ, అతడే అణు యజ్ఞాన్ని ప్రారంభించాడన్నారు.

"ఆకాశం మంటపం క్రింద
ఒంటి కాలి నృత్యం చేస్తున్న
అణ్వస్త్రాల ఆధునికుణ్ణి
నేను
మారణాయుధాల మానవుణ్ణి
నేను యజ్ఞం తలపెట్టాను
ప్రపంచం మీద నిర్మించిన హోమగుండంలో
చరాచరాలు హవిర్భాగాలు
భేతాళుని రుత్విజ తత్త్వంలో
ఘృతంగా మారిన కాలాన్ని
ఆస్వాదించిన యుగ పరుషుడు స్మశానం''

భైరవుని పర్యవేక్షణతో పిశాచాలు, మంగళతూర్యాలు మోగిస్తే నాల్గు దిక్కులు రక్తం కక్కుకున్నాయి. వాయు దేవుడు విషపు వాయువులు పీల్చి మత్తెక్కి తూలుతున్నాడు.

"ఒక్కసారిగా అణుగుండంలో
యాగపురుషుని ప్రత్యక్షంతో
సర్వస్తంభన జరిగింది
నా దోసిట యాగఫలం
పిడికెడు భస్మం మిగిలింది''

మానవజాతి వినాశనం వలన ఏర్పడేది చితాభస్మమేనని తెలియజేశారు.

అణు విజ్ఞానం పెరుగుతున్న కొద్దీ మనిషి సృష్టికి ప్రతి సృష్టి చేస్తున్నాడనీ అతని మనస్సు మానవత్వం వైపు, మేధస్సు దానవత్వం వైపు వెళ్తున్నాయని, వర్తమాన కాలంలో మనసును మేధస్సు జయించిందన్నారు. మనసుకు మనసుకు మద్యనున్న తడితీగె (దయ) తెగిందని వ్యధ చెందారు.

"ప్రపంచ ప్రయోగశాలలో విజ్ఞానం విస్ఫోటన
తలలో విశ్వామిత్ర సృష్టి
నాకు నాతలకు దారి చెడింది
హృదయానికి మేధస్సుకు మధ్య తడితీగె తెగింది''

విశ్వశాంతి కోసం దిగంబర కవులు ఉవ్విళ్ళూరారు. నాగరికతా అవహేళనలో కన్నీళ్ళను అడుక్కుంటున్న యుగ భిక్షువుగాను, విజ్ఞానం విసిరిన విష కిరణానికి చెడిపోయిన ఛక్షువు (కన్ను)గాను ఈ శోక పీడిత లోకంలో కారుణ్యమనే మహాబోధి వెలుగులో మెరిసిన తథాగతుడిగాను, అహంకారం శిలువ పైన నవ్విన నెత్తుటి గులాబిగా శాంతిపక్షిని పోలుస్తూ విశ్వశాంతిని కాంక్షించారు.

"విశ్వసాంతి మన ధ్యేయం
యుదాఅధలకు పరిమితమా?
అబద్ధమా యీ వేదన''

అంటూ ఆవేదన వ్యక్తం చేశారు.

"కల్లోలపు కడలి అలల తాకుళ్ళ మధ్య
ఊపిరి సలపని చీకటి సుళ్ళ మధ్య
యుద్ధ తిమింగలాల రంపపు పళ్ళ మధ్య
త్రోయబడ్డ 'శాంతి మూకబాల' చరమ ఘోషను
కనురెప్పలు ఊడబెరికి చూపాలనుంది
కండ కావరమున పండిన ప్రపంచ పండితులకు''

జాతి, మత, దేశ, భాషా భేదాలతో సంకుచితత్త్వంలో మనం బతుకుతున్నామనీ, ఇది సంప్రదాయంగా మన నరనరాల్లో జీర్ణింపజేసుకున్నామనీ, వీటిని విడనాడాలనీ అప్పుడే సర్వమానవ కళ్యాణం జరుగుతుందని భావిస్తూ

"సంకుచితత్వాన్ని మనమంతా
సంప్రదాయ బద్ధం చేసేసుకున్నాం
కాబట్టే మనకింకా అర్థం కానిది
సర్వమానవ కళ్యాణం''

అని భావించాడు జ్వాలాముఖి.

8.4 నగర జీవన చిత్రణ:

నగర జీవితాన్ని వర్ణించిన కవులు చాలా తక్కువ. పఠాభి, ఆరుద్ర కొన్ని కోణాలను స్పృశించారు. సమాజ చేతననూ, దాని అస్వస్థతను ప్రతిబింబించడంలో దిగంబర కవిత నగరవాసం చేస్తున్నది. ఆధునిక నాగరికత వల్ల సమాజంలో నైతిక విలువలు దిగజారాయి. నగర జీవితం యాంత్రికంగా మారిపోయి ప్రజలు కృత్రిమత్వంతో బ్రతుకుతున్నారు. ఈ కృత్రిమత్వాన్నిదిగంబర కవులు నిరసించారు.

"ఈ చౌరాస్తాలో సిగరెట్ల అంపశయ్య పై
ఆకలిని ఆవిష్కరించాను
సారా సముద్రాలు ఇంకిన కళ్ళతో
మురిగిన సూర్యుణ్ణి నంజుకుంటూ
మృత్యువు కాస్త కాస్త కొరుక్కుతిన్నాను''

మనిషి మనుగడకు, విలయాలకు, నియమాలకు సంఘర్షణ ఏర్పడ్డనప్పుడు మధ్య తరగతి విఫలమయ్యేది ఏకాకితనం, శ్రామికుడు తనను దోపిడీ చెయ్యడాన్ని కూడా సరైనదిగా భావించే తాత్త్విక పరిసరాల్లో బ్రతుకుతాడు. మధ్య తరగతి అలాకాదు. ఏకాకితనం నుంచే మనిషి ప్రశ్నించారు దిగంబర కవులు. ఈ ఏకాకితనాన్ని సామాజిక స్తబ్దతగా భావించారు.

"నేను నా దేశానికి పరాయివాడిని
జ్వలిస్తున్న ఏకాకిని
స్నేహం ఇవ్వని దేశంలో
స్నేహం లేని ప్రతివాడూ ఒక్కొక్క ద్వీపం''

అంటూ నిఖిలేశ్వర్ ఏకాకితనంలోని వ్యధను చిత్రించారు.

నాగరికతలోని కుళ్ళును, ప్రజా జీవిత విధానాన్ని వీరు చక్కగా వర్ణించారు. దిగంబర కవులంతా దాదాపుగా నగర జీవనం గడుపుతున్న వారే కనుక నగర జీవితపు అయోమయ స్థితిని, కుసంస్కృతిని చక్కగా అర్థం చేసుకున్నారు. నగరాలలోను, పట్టణాలలోను నివసిస్తూ గుమస్తా జీవితం గడుపుతున్న మధ్య తరగతి ప్రజల ఆలోచనా విధానాన్ని, ఆందోళనలను, వారి నైరాశ్యాన్ని, కష్టాలను, నష్టాలను, అసంతృప్తినీ, అగమ్యమైన పోరాటాలను మొదలైన సమస్యలను పసిగట్టి తమ రచనల్లో ప్రతిఫలింపచేశారు.

నంగనాచి నాగరికతను నగ్నం చేసి
నవ మధువున సూర్య స్నానం చేయించి
న్యూయార్క్ నగర వేదికన నీగ్రో వీరునితో
నూడ్ ట్విస్ట్ తాండవం చేయించాలనుందన్నారు జ్వాలాముఖి.

నాగరిక సంస్కృతిని, నగర జీవన విధానాన్ని కృత్రిమ ముసుగులను వీరి చిత్రించారు. దూరపు కొండలు నునుపు అన్నట్లు నగరాలు కూడా దూరానికి చూడముచ్చటగా ఉంటాయనీ, దగ్గరకు వెళ్ళి చూసినపుడు మాత్రమే అక్కడ జరుగుతున్న ఘోర దృశ్యాలు, దారుణాలు తెలుస్తాయని భావించారు.

"ఈ దేశంలోని ప్రతి నగరం
నవనవలాడే మహా గాయం
దూరం నుండి అది ఎర్ర గులాబి
దగ్గరికి వెడితే రక్తస్రావపు వ్రణం"

నగరాలల్లో సైడు కాలువల్లోని నీచం, జారత్వం, పశుత్వం, చెరచబడ్డ బజార్లు, క్యూలో ప్రాణం వదలిన వకలి వీరికి కనిపించింది. నగరాల్లోని దారుణమైన, దయనీయమైన దృశ్యాలను వారి 'దిక్'లలో చిత్రించారు.

"రోడ్డు మధ్య జారిన రక్తపు చారికల్లో
కాలు విరిగిన వాడి జీవితం
తల పగిలిన వాడి ముఖం
అది నేనే అవుతే అని ఆత్మ ఒణికిన క్షణం
ప్రక్కనే ప్రాణంలేని నేరస్థుడిలా నిలుచుని ఉంది లారీ
స్టీరింగ్ ముందు వేగానికి బానిస అయిన
డ్రైవర్ పాపం! పోలీస్ స్టేషన్‌లో లాకప్పులో"

అంటూ ప్రతిరోజు రోడ్లమీద జరుగుతున్న ప్రమాదాలను చూసి, చూసి మన హృదయాలు రోడ్డులా గట్టిపడ్డాయని తలంచారు. రోజా హోటల్లో ఏదో ఒకటి తిని బయటకు అడుగు పెట్టగానే ఆరు లేక ఎనిమిది చేతులు ఎదురుగా చాచుకుంటాయి. వారి ముఖాలు దైన్యంగా ప్రతిఫలిస్తుంటాయి. మనం మాత్రం నేరస్థుడిలా మొగం వేలాడేసుకొని వెళ్తుంటామంటూ నగర జీవనాన్ని చిత్రించారు.

యాంత్రిక జీవితంలోని వేషధారణను, నగరాల్లో తరచుగా జరిగే బంద్‌లను, కర్ఫ్యూల వల్ల నగరాల్లో కన్పించే దృశ్యాలను కళ్ళకు కట్టినట్లు చిత్రించారు. నగరం నడిబొడ్డు మీద నాగరికత బొడ్డు మీద నగ్నంగా నిలబడిన కర్ఫ్యూని చూసి నాగరికత ఒణికించి, బెదిరింది, స్తంభించిపోతుంది. నగరం నడిరోడ్డు మీద విధించిన కర్ఫ్యూ వల్ల సభ్యతలు, సంస్కారాలు దాక్కున్నాయి. సిగ్గులన్నీ పరదాల్లో దాచి పగలూ ద్వేషాలను పుట్టల్లో దాచి ప్రజలంతా గుంపులు గుంపులుగా చెల్లాచెదరై భయంతో పరుగెడుతున్నారు. కపటాలు, వంచనలు కళ్ళజోళ్ళలోంచి చూసి పరుగుతీస్తున్నాయి. చౌరస్తా కాళీయుని శిరస్సు మీద కర్ఫ్యూ కదక్కళీ చేస్తుంటే -

"కోట్లు బూట్లు బుష్ షర్ట్‌లు
చొక్కాలు లాల్చీలు నేలకొరిగి పోతున్నాయ్
టోపీలు పాగాలు నేలకొరిగి పోతున్నాయ్
గర్జిస్తూ వెళుతున్నా
గాండ్రిస్తూ వెళుతున్నా
నగరం నడి జార్లో నగ్నంగా వెళుతున్నా''

కర్ఫ్యూ సందర్భాలలో నగరాలలోని తలుపులు, ఆఫీసులు, దుకాణాలు, ట్రాఫిక్ అన్నీ బంద్. సందులు, గొందులకు జ్వరాలు, బజారు బజార్లకూ మూర్ఛలు. అంతా నిశ్శబ్దం, నిర్మానుష్యం, అందుకే నగరానికి కర్ఫ్యూ అంటే మహాభయం అని వివరించారు. చీకట్లో తిరిగే గజ దొంగలు, ముసుగుల్లో నటిస్తున్న వంచకులు, నల్లులు, బల్లులయిన మీరంతా రక్తం పీల్చే జలగలు, పిశాచాలు, నిశాచరులు. అందుకే మిమ్మల్ని కాపాడుతున్న ఈ రాత్రి కోటను బద్దలు కొట్టి ఈ నాగరికతను మానభంగం చేస్తానని హెచ్చరించారు.

"ప్రతి పుట్టను పగులగొట్టి
విష భుజంగాల్ని పట్టి కోరలు తీస్తాను నేను
ఈ ఘోరారణ్యంలో కారుచిచుచ రగిలిస్తా
ఈ నాగరికత రావణలంకా దహనం చేస్తా''

అంటూ నాగరికతను ప్రదర్శిస్తున్న వాళ్ళ మీద ఆగ్రహాన్ని ప్రకటించారు. ఈ నాగరికమైన వీధుల షోకేసుల్లో భలేషోగ్గా మనీపర్సుల్లో బంధింపబడి కారుల్లో వెళేళ అదృష్టవంతుల ముందు మనమంతా పిచ్చి కుక్కలం అన్నారు.

నగరంలో నాలుగు వైపులా వేలాడుతున్న కాలిన గుడ్డ పీలికలు, ఆకలితో అలమటించే అస్థిపంజరాలు వీరి దృష్టినాకర్షించాయి. నగరం అస్థి పంజరంలో ఆకలి ఉరగం కదులుతోందనీ నిద్రపోని రోడ్డు మీద జనం తిరుగుతున్నారన్నారు. 'నగరం మూపు మీద వాపు మీద పెద్దల విగ్రహాలు' అంటూ హైదరాబాదు నగర కూడలిలో టాంక్ బండ్ మీద ప్రతిష్టించిన విగ్రహాలను అపహాస్యం చేశారు. నాగరికత నిగనిగల కౌగిలిలో మైమరచి మైకం కమ్మిన నేటి వ్యామోహపు పతిత జాతికి చరిచి చూపాలనుంది అని అభిప్రాయపడ్డారు.

నగరాల్లోను, పట్టణాల్లోను గుమస్తా జీవితంలో చాలీచాలని జీతంతో అవసరాలను, కోర్కెలను చంపుకోలేని తనం, ఆవేదన, నగర జీవనంలోని అసహ్యత, పెరుగుతున్న జీతాలతో పాటు ఆకాశాన్నంటుతున్న ధరలు, నిరంతర సంఘర్షణ, వీటన్నిటిని 'కరువు బిచ్చం' దీర్‌లో భైరవయ్య చూపించారు. కరువుభత్యం పెరిగతే చిరిగిపోయిన చొక్కాను మాసిక వేసుకోవచ్చు. అర్థాంగి కళ్ళల్లో అరక్షణం కాంతి నింపవచ్చు. అప్పుల వాడిని ఆమడ దూరం నుండి ధైర్యంగా చూడవచ్చు. ఆఫీసరు చిన్న కొడుక్కి బిస్కెట్లు పట్టుకెళ్ళవచ్చు. రోడ్డు మీద జెర్రిపోతులా జారిపోతున్న ప్లిమత్ కారును సరదాగా పరిశీలించవచ్చు. ఒక్కసారి ప్రస్తుతాన్ని వదలి, భావికేసి ఆకాశంలో నక్షత్రాలకేసి ఆశగా చూడవచ్చు. కరువు భత్యం పెరగడం, దాని వెన్నంటే ధరలు పెరగడం, ధరల వేగాన్ని తట్టుకోలేక సతమతం కావటం. ఇవన్నీ మధ్య తరగతి ఉద్యోగి బాధలు. ప్రభుత్వాన్ని కరువుభత్యం పెంచమని ధర్నాలు చేసి సాధించినది ఎలాంటిదంటే

"అన్నా భయపడకు
కరువు భత్యం పెరుగుతుంది
కొండ చిలువనోట్లోకి ఈగ పిల్ల దూకుతుంది''

సామాజిక జీవితంలో మధ్య తరగతి ఉద్యోగుల నిజ స్థితిని వెల్లడించారు.

8.5 వ్యక్తి స్వేచ్ఛ - నూతన వ్యవస్థా స్థాపన:

దిగంబర కవులు వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు ప్రాధాన్యమిచ్చారు. మానవ సంక్షేమం కోసం, వ్యక్తిని మరింత ఉన్నతంగా తీర్చిదిద్దడం కోసం పుట్టిన ఈ మతాలు, సిద్ధాంతాలు కాలం మారుతున్న కొద్దీ, చరిత్ర పురోగమిస్తున్న కొద్దీ వాటి స్వరూప స్వభావాలు కూడా పూర్తిగా మారిపోయి కేవలం భేషజంగానో లేక ఏ కొద్దిమంది వ్యక్తుల అధికార దాహానికి ఆలంబనగానో మిగిలిపోవడం జరిగింది. వ్యక్తిని శాసిస్తున్న రాజకీయ మంత్ర దండం విరిగిపోయి అసలు విలువల కోసం నిలిచే, బ్రతికే జీవితం కోసం సంఘర్షణ జరగాలని కాంక్షించారు. ఆధునిక యుగంలో అణ్వాభ్యున్నతిలో మానవుడు ఈ ధరాతలంలో తప్పిపోయాడు. తప్పిపోయి ఆత్మను పట్టి యిచ్చే మనిషిని మనిషిగా చూడాలని మా కోరిక అని ప్రకటించారు.

"నిన్నేనోయ్ ఎదగని మనిషీ
రేబవళ్ళ తిరుగలి మధ్య
నామరూప రమితుడవై
ఎప్పుడో గప్పున గాలిలో కలిసే ముందు
ఒక్కసారి వెనక్కి మళ్ళి చూసుకోవూ?

మనిషి ఆచ్ఛాదనలతో కప్పబడి ఉన్నాడనీ వానిని ఛేదించుకొని బయటపడాలని కోరారు. ముసుగులు తొలగించుకొని కంపుకొట్టే ఈ బట్టల్ని విప్పి ఆత్మముందు నిలబడి నిన్ను నువ్వు చూసుకొని మనిషిలా మంచిగా ఆకాశంలా అవనిలాగ బతకమని సందేశమిచ్చారు. మనిషి సంపూర్ణ విశ్వాసంతో ఉండాలన్నారు. జాలిలేని సమాజంలో మనిషి నిలదొక్కుకొని బతకలేనపుడు చీకటికి, నైరాశ్యానికి, ఊపిరికి బానిసలేనంటూ దిగంబర కవులు వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు ప్రాధాన్యమిచ్చారు. వ్యక్తి ఆత్మ విశ్వాసంతో సమాజంలో నిలబడగలగిన నాడు సమాజం దానంతట అదే అభివృద్ధి చెందుతుంది. సమాజంలో భాగస్వామి అయిన వ్యక్తి సంపూర్ణుడు కావాలని వీరి అభిప్రాయం. జాలిలని సమాజంలో మనిషి స్వేచ్ఛగా జీవించలేడు. అతడు అన్నిటికీ బానిసే, మనిషి నిలదొక్కుకు నిలవలేనపుడు చీకటి, నైరాశ్యం, బానిసను చేస్తాయి. ఎదుటివాని ఎదకుంపటి దించాలనుకున్న మనుషులలోని మనిషిని పీల్చుకు తినే ధన పిశాచాలున్నాయి. ఈ దగాకోరు లోకానికి హృదయమున్న రపతి ఒక్కడూ పిచ్చివాడే, అర సెంటీమీటరు భూమికి అంతర్జాతీయ తగాదాల జాబితాలు తయారు చేయడం తప్పని బ్రతుకుకు బానిసయ్యాడు. రెప్పపాటు చీకటిని భరించలేక అనుక్షణం అర్ధరాత్రిగా ఎంచుకుంటున్నాడు. తాతల, తండ్రుల తరతరాల వంశపు రూపు రేఖా విలాసాలను దేవులాడుకుంటూ మనిషి బానిసగా జీవిస్తున్నాడంటూ ...

"కళ్ళు తెరిచి నేలా నింగిని
కన్నదాన్ని చూడలేని
కసిగందుకు మతాలు యెల్లలు
సంకుచిత స్వభావాల కొలబద్దలు
ఎందుకు? ఎందుకు? యెందుకు?

మానవుడు తన పిచ్చి పిచ్చి ఊహలతో పుచ్చిపోయిన ఆలోచనలతో ఇంకా బానిసగానే జీవిస్తున్నాడు తప్ప స్వేచ్ఛా జీవిగా కన్పించడం లేదన్నారు. శాసనాల సంధ్యా వందనాల్లో, ఉపన్యాసాల ఊకదంపుళ్ళలో ప్రణాళికా వసంతాల పందిళ్ళలో సత్యానికి మానభంగం సంప్రదాయబద్ధంగా జరిగింది. మహాత్ముని మూడు నీతి కోతులు ఈ ఘోర దృశ్యాలు చూడలేక ముందే మూసుకున్నాయి.

"ఈ కృత్రిమ దుస్తుల్ని విప్పేసి
నగ్నంగా నిశ్చలంగా సజీవంగా సాక్షాత్తు మానవుడిగా
మట్టిలో పుట్టి మట్టిలో ఎదిగి
కాల రాక్షసి కరాల ఎత్తుకు ఎదిగే
మానవతా నక్షత్రంగా మానవుడు ఎదగాలని ఆశించారు''

నమ్మకం మడతల కంద నల్లిలా, వెన్నెముకలేని గుడ్డలా రద్దీ కాగితంలో పలచబడిన సిరాలా జీవిస్తున్న జీవితంతో పొత్తు కుదరక బతికిన నీ బతుక్కి సమాధి కట్టాలన్నారు. అడుగులకు మడుగులెత్తుతూ ఆసాముల పంచన లేపిన మేడ పునాదులు కదలకముందే మేలుకొమ్మని, స్వేచ్ఛను సంపాదించుకొమ్మని ప్రబోధించారు.

కార్యం లేని యజమాని, గుండెలేని గృహిణి, చెత్తకుండీ విస్తరి యువకులతో ఈ చాప వ్యవస్థ మారెదెప్పుడని ప్రశ్నించారు. నేటి కావ్య రచనలో జీవితంలోని నిజాయితీని, సరళత్వాన్ని, యుగ సందేశాన్ని, అనుభూతుల అభివ్యక్తిని ఊపిరి పీల్చగల ఆధునిక మానవుని అస్తిత్వం ఆవిష్కరింపబడటం అవసరం''గా గుర్తించారు. ఏ రాజకీయ సిద్ధాంతం గానీ కళా సిద్ధాంతం గాని వ్యక్తి స్వేచ్ఛను ప్రసాదించలేదు. ప్రజల్ని బానిసలుగా చేసే రాజరికపు వ్యవస్థ పై గాని, ప్రజల్ని దోచుకుతినే జమిందారీ వ్యవస్థ పై గాని, ప్రజల్ని పట్టి పీల్చే భూస్వామ్య వ్యవస్థ పై గాని వీరికి నమ్మకం లేదు. ఇవి వ్యక్తి స్వేచ్ఛను అరికడతాయని వీరి నమ్మకం, వ్యక్తి స్వేచ్ఛను కాపాడే ఏ సిద్ధాంతం ఈ భూమి మీద పుట్టలేదన్నది వీరి అభిప్రాయం. నేటి రాజకీయాలకు ప్రత్యామ్నాయ మార్గాన్ని ఆలోచించి, వ్యక్తి కోసం పాటుపడే వ్యవస్థను నిర్మించాలని భావించారు. వీరు ఆశించిన నూతన వ్యవస్థాపన ఇదే. చిత్త శుద్ధి, నిజాయితీల పై ఆధారపడ్డ సంఘ వ్యవస్థ, రాజకీయ దృక్పథం రూపొందించాలనేది వీరి పరమ లక్ష్యం.

సమాజం సంస్కరణోద్యమం ద్వారా మారదు. దానికి సమగ్రమైన విప్లవం రావాలి. అది రాజకీయంగా వచ్చి సాంఘీక విలువలను మార్చి ఆర్థిక వ్యత్యాసాలను తొలగించి ఒక వ్యవస్థను నిర్మించాలి. నేటి భీకర దోపిడీ వ్యవస్థను బల ప్రయోగం ద్వారానే నాశనం చేసి, అజేయమైన నూతన వ్యవస్థను రూపొందించాలని వీరి తపన.

"ఈ దారుణ దారిద్ర్య భీకర విష ఖండంలో
ఈ గొంతులు కోసే వ్యవస్థలో
ఈసారి నీ ఇంటి దోపిడీ గాళ్ళతోనే
సమూలంగా సుందర సమతా వ్యవస్థ రై
బలాలను తేల్చుకోమని
ఆహ్వానిస్తున్నాను''

అంటూ నిఖిలేశ్వర్ ఈనాటి తరానికి పిలుపునిచ్చారు. నిహిలిస్టులు శాస్త్రజ్ఞానం వలన అన్ని సమస్యలు పరిష్కరించబడతాయని భావిస్తే, దిగంబర కవులు వ్యక్తి స్వేచ్ఛ వలన సమాజం బాగుపడుతుందని, ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు తొలగకపోతే వ్యక్తికి స్వేచ్ఛ లభించదని భావించారు. అందుకే ఈ దోపిడీ వ్యవస్థను నిర్మూలించి నూతన వ్యవస్థను స్థాపించాలంటే సాయుధ విప్లవమే మార్గమని పిలుపునిచ్చారు.

8.5 వర్గ పోరాటతత్త్వం - సాయుధ విప్లవం:

దిగంబర కవులు పూర్వ సంప్రదాయాలను, పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థను, కుల వర్ణ వర్గ విభేదాలను, మూఢ నమ్మకాలను, మిధ్యాడంబరాలను, విగ్రహారాధనను, అసమానతలను నిరసించి సామాన్యుని ప్రగతి కోసం విప్లవాన్ని ప్రబోధించారు. వర్గాలున్నప్పుడు వర్గ పోరాటం తప్పనిసరి కనుక వీరు సాయుధ పోరాటాన్ని మార్గంగా చూపించారు. పీడిత సమాజాన్ని తమ రచనల్లో చిత్రీకరించారు. పొద్దు తిరుగుడు పువ్వులా లోకం చుట్టూ పరుగెత్తకుండా

మనిషిలాగా కనీసం మనిషిలాగ మారి ఎర్ర గులాబిలా నిప్పులా యౌవనంలో, మందహాసంలా, నిజంలాగా, మధ్యందిన మార్తాండునిలాగ అరక్షణమైన జీవించి 'సీ' హోరులా హోరెత్తమని పిలుపునిచ్చారు. 'పంచనల సంకుచిత సహజీవనాల్లో కుంచించుకుపోయి జాతి మతాలు నెమరేసే యుగాల రోగ పీడితుల మీద పండితుల మీద, పశువుల మీద, నపుంసక భావుకుల మీద తిరుగుబాటు చేశారు. భయం, బానిసత్వం బ్రతుకు కాదు. సరిహద్దుల్లో పారే నెత్తుటేర్లను నిర్లిప్తంగా చూస్తూ నిల్చున్న మేధావులను మన్నించకూడదన్నారు. ప్రాణాన్ని పణంగా పెట్టయినా ఈ జగతికి మానవతా భిక్ష పెట్టాలన్నది వీరి ఆకాంక్ష. కొందరు కోటేశ్వరుల సారా గ్లాసుల్లో కోటికోట్ల సగటు పౌరులు మంచుగడ్డలుగా మారుతున్నట్లు గడియారాల ముళ్ళను శాసించే వేళ్ళ ఫోర్కుల మధ్య జనం గిజగిజలాడుతున్నట్లు గమనించారు. సమాజంలో పెట్టుబడిదారి వర్గానికి పేద వర్గానికి మధ్య వ్యత్యాసాన్ని ప్రశ్నించారు.

"నిజాం నవాబు లాంటి ఫకీర్ జీవితంలో
నిజంగా మనమంతా పరిహాసితులం
నవాబు అనుభవిస్తున్న ఐశ్వర్యానికి
నిజంగా మనమంతా వారసులం"

తన్నులు తిన్నా మళ్ళీ రోడ్డు మీద మిఠాయి అంగడికి ఎదురుగా వచ్చి నాలుకలు చాపే కుక్క పిల్లలుగా పేదలు కనిపించారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత కూడా వర్గభేదాలు అలానే ఉన్నాయని మనుష్యుల మమకారం పేదలకు పంచిపెట్టేదెప్పుడని ప్రశ్నించారు. స్వార్థం నల్లగుడ్డ కట్టిన ధనంగా కోటి కట్ల ప్రజలను దురదృష్టవంతులుగా మార్చిందని స్వాతంత్ర్యాన్ని గుర్తు చేశారు.

సమకాలీన భారత సమాజంలో నివసిస్తున్న సామాన్యులను గమనించి

"అలగా జనం ఆర్తనాదాలను
కుక్కల మొరుగుడని విర్రవీగే
కామందుల కళ్ళు పీకమని"

ఆహ్వానించారు. సాహిత్య రంగంలో సామాన్యుని ఆకాంక్షలకు స్థానం కల్పించడానికి నిరాకరించే కామందులకు హెచ్చరికలు చేశారు. ఉన్న వాళ్ళకు, లేని వాళ్ళకు అనాది నుండి జరుగుతున్న వర్గ పోరాటాన్ని తెలియజేశారు.

"ప్లేట్లలో ఫోర్కుల కింద అలగా జనాలు
జైళ్లలో బండరాళ్ళు కప్పుకొని అమాయకులు"

పేద ప్రజల బ్రతుకులు, ఉన్నవాడు తప్పుచేసి తప్పించుకుంటుంటే అమాయకులు శిక్షననుభవిస్తున్న దుర్భర పరిస్థితులను విమర్శించారు. కాలం వెంట పరుగెత్తలేక ఆకాశాన్నంటే ధరలను అందుకోలేక క్రుంగి కృశించిపోతున్న పేదలను రేట్ల బుట్ల క్రింద కొనుగోలు చీమలుగా ఊహించారు.

ఈనాటి వ్యవస్థలో సామాన్యుడికి స్థానం లేదని, దేవుడి గుళ్ళ కోసం, రాజుల సమాధుల కోసం డబ్బు వెచ్చిస్తున్నారనీ, మట్టి గోడల గోడు వినేవారుండరని ఆవేదన వెలిబుచ్చారు.

"దేశం నిండా శాపగ్రస్తులు
వానల్లో స్నానమాడి వడగాడ్పుల్లో ఆరి
ఆకల్ని ఆరగించి కన్నీళ్ళను సేవించి
చలిని కప్పుకొని

ఆశల ఆకుల రాలిన చెట్ల క్రింద
ఎక్కిళ్ళ జోలపాటలో
కలతల కనుకుల చేతి తలగడ పై
అలలు అలలుగా కలలు కంటున్నారు''

ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రగతి నానాటికీ క్షీణించుతున్నందున సామాన్యుడు కూడా క్షీణించిపోతున్నాడు.

"పాకలోని వాడు ప్లాట్‌ఫారం మీదికి
రిక్షా నుండి టి.బి. లోకి
టి.బి. నుండి క్యాన్సర్‌లోకి''

జారిపోతున్నాడు. పేదలు కడుపేదలవుతున్నారు. పంచవర్ష ప్రణాళికల ప్రగతి ఫలం వారికి అందడం లేదు. ఈ ప్రజాస్వామ్య ప్రగతిని ప్రశ్నించారు. విప్లవాలు కుక్కిమంచాల్లో పాతేయబడ్డాయనీ, బీడీ ముక్కల్లా, చెప్పు క్రింద సిగరెట్ పీకల్లా వంటింటి మసిపాతల్లా కడుదయనీయంగా బతుకుతున్న ఈ తరాలను, ప్రశ్నించడం చేతగాని అస్థిత్వాన్ని సహించలేకపోయారు. మన దేశంలో ఉన్నది దోపిడీ వ్యవస్థ. దీనినే మేము కుష్ఠు వ్యవస్థ అంటున్నాం. నేటి కుష్ఠు వ్యవస్థను బలంగా కూలదోయడమే సరైన మార్గం. ఫ్రాన్స్‌లో, చైనాలో వచ్చిన విప్లవాల వంటి విప్లవాలు బలంగా రావాలనీ, అందుకోసం ఆయుధాలు చేపట్టక తప్పదని ఆవేశంతో ఆవేదనతో పలికారు.

తమ తిరుగుబాటు నాయకుణ్ణి తుపాకి గొట్టంలో దాగిన విప్లవ సామ్రాజ్యాల విజయ దుందుభిల ప్రతిధ్వనులు ఆహ్వానించాయి. ఎంతో ఉద్వేగంతో మూలనున్న విశ్వాసం క్షతగాత్రుణ్ణి తనలోకి లేవనెత్తి తుపాకిని ఆధారంగా చేసుకొని చరచరా ముందుకు నడిచాడు. అస్తిత్వానికి ఆనవాలు పోగొట్టుకొని చావలేక బతకలేక బజారున పడ్డ భరతమాత అపస్మారక స్థితిలో అరుస్తున్నదట. రకరకాల రంకు రాజకీయాలు, డాలరు డాక్టరిచ్చిన విటమిన్ ఇంజక్షన్లు, బోసి తాతయ్య జప సూత్ర ధర్మాలు, సరిపడని సిద్ధాంతాల అపహాస్య లేహ్యాలు, జ్యుడీషియరీ గంధర్వుల స్వాంతన వాక్యాలు భారతమాతను శాశ్వత రోగిని చేశాయి. అందుకే రక్తసిక్త విప్లవ భానుడు పిడికిలి బిగించి రావాలని పిలుపునిచ్చారు.

"హింస పిల్వవనికి మంత్రసాని కావాలి
దుస్సహదుర్గంధ క్రూర గర్భాయాసం నుండి
భరతమాతకు విముక్తి కలగాలి
భారతి తల్లయి తలెత్తుకు తిరగాలి
మమతా సాగరం స్తన్యమై
పొంగులెత్తి పారాలి
నెత్తురు పొత్తిళ్ళలో
విప్లవ శైశవం
చండ ప్రచండమై
మధ్యందిన మార్తాండ తేజమై ప్రజ్వరిల్లాలి''

దిగంబర కవులు శాస్త్ర జ్ఞానం సాధిస్తున్న మహత్తర విజయాల వైపు దృష్టి పెట్టలేదు. ప్రస్తుత సమాజంలోని కుష్ఠు వ్యవస్థకు కారకులైన వాళ్ళను, ఈ కుష్ఠు వ్యవస్థను పోషిస్తున్న వాళ్ళను సర్వనాశనం చేయాలని పిలుపునిచ్చారు. వీరి ప్రయత్నం సఫలం కాకముందే ఈ వ్యవస్థను మార్చాలంటే దాన్ని అసహ్యించుకోవడం మార్గం కాదని గుర్తించారు. ప్రజల్లో కలసిపోయి ప్రజలను విప్లవానికి సమాయత్తం చేయాలని భావించిన కొందరు దిగంబర కవులు విప్లవ రచయితల

సంఘ స్థాపనకు తోడ్పడ్డారు. "దిగంబర కవుల ఉద్యమాన్ని గురించి శ్రీ కొడవటి గంటి కుటుంబరావు వాంతి చేసుకొనేవాణ్ణి చూసి ఎవరూ వాంతి చేసుకోరు. సమాజం మారాలనే ఆవేశం లోపలి నుండే రావాలని, ప్రజలకు ఆ ఆవేశం కలిగించటానికి పూనుకోవాలని చెప్పిన హితవు వీరిపట్ల యధార్థమైంది. దిగంబర కవులు సమాజాన్ని చూసి అసహ్యించుకున్నట్టే ఇంకా ఎందరో అసహ్యించుకొంటున్నారు. పరిస్థితులను తిట్టుకొంటూ కూర్చోలేదు. భారతదేశంలో అతివాద రాజకీయ పక్షాల్లో వచ్చిన మార్పు కూడా దిగంబర కవులలో మార్పు రావటానికి తోడ్పడింది" అంటారు రామమోహనరాయ్. దిగంబర కవుల గీతాల నిండా బూతు మాటలే ఉన్నాయనుకోవడం పొరపాటు. ఆలోచనను ప్రేరేపించేవి, కురణామయ దృశ్యాలు, వ్యసనాల్లో మునిగిపోయిన వారికి హెచ్చరికలు, మోసకారుల బండారాలను వ్యంగ్యంగా బయటపెట్టడం, కవితా దుర్వినియోగాన్ని ఎత్తి చూపటం కూడా ఉన్నాయి.

రసవంతమైన రచనలతోపాటు అసహ్యాన్ని కలిగించే రచనలు కూడా ఉన్నాయి. అశ్లీల పదాలను అవసరానికి వాడటం దోషంకాకపోయినా, అవి కవి ఆవేశంలో నుండి కాక కేవలం సంచలనాన్ని సృష్టించడానికి, పాఠకులను 'షాక్' చెయ్యటానికి కావాలని తెచ్చి పెట్టుకున్నారు. వీరు ప్రయోగించిన అశ్లీల పదాలు, వర్ణనలు కామోద్రేకాన్ని కల్గించకుండా ఏహ్యాభావాన్ని కలిగిస్తాయి. అశ్లీల పదాలను పరిహరించమని సలహా ఇచ్చిన విమర్శకులను కూడా దిగంబర కవులు నిందించారు. సమాజంలోని అసహ్యతను ప్రకటించడంలో ముందడుగు వేసినా అవసరానికి మించి ప్రయోగించిన అశ్లీల పదాలు వీరి కవిత్వం మీద పాఠకునికి జుగుప్స కలిగించాయి.

8.6 దిగంబర కవిత్వ విమర్శ:

1965-68 మధ్య కాలంలో తెలుగు సాహిత్యాన్ని లక ఊపు ఊపిన దిగంబర కవిత్వం 1968 నుండి క్రమంగా మలుపు తిరిగింది. అస్తిత్వవాద సిద్ధాంతంలో ఇద్దరూ, మాలో ఆలోచనా విధానం వైపు ముగ్గురూ ఆకర్షించబడ్డారు. వీరి కవిత్వానికి నిర్దిష్టమైన ప్రణాళిక లేదు. ఆవేశపరులైన యువకుల ఆత్మ ఘోషగా ఆవిర్భవించింది. కాబట్టి ఇది ఒక ఉద్యమంగా ఎదగలేకపోయింది. వీరి కవిత్వంలో వస్తు విశ్లేషణ ప్రధానాంశంగా ఉంది. రాజకీయం, ఆర్థికం, మతం, మానవత్వం, సాహిత్యం, కవితా వస్తువులుగా దూషించినా, భూషించినా విషయాన్నే ప్రధానంగా స్వీకరించారు. దిగంబర కవుల తీవ్రధాటిని సమకాలిక కవులు విమర్శకులు తట్టుకోలేకపోయారు. ఈ కవిత్వం తీవ్రమైన నిందలకు స్తుతులకు గురయింది.

దిగంబర కవిత్వోద్యమం తాటాకుల మంటలా ఎలా వచ్చిందో అలా పోతుందని విశ్వనాథ విమర్శిస్తే, మార్పు ఆయనకు బద్ధ శత్రువు. అందుకే విద్యుద్దీపాలకన్నా ఆముదపు దీపాలే వేయి పడగల వెలుగునిస్తాయని దిగంబర కవులు వీరిని ప్రతి విమర్శ చేశారు.

వీరిది తిట్టు కవిత్వమని అశ్లీల పదప్రయోగం తిట్టు కవితకు మెరుగులు దిద్దిపదును పెడుతున్నదని ఆచార్య కె.వి.ఆర్. నరసింహం అన్నారు.

దిగంబర కవిత్వాన్ని చదివిన ఆరుద్రగారు "మహాబలిపురంలో పెద్ద అలలు వచ్చి మొహానికి తగిలితే" కలిగిన షాక్ వంటి అనుభూతి కలిగిందన్నారు. అన్యాయాలను, అక్రమాలను అమానుషాలను ప్రతి యుగంలోను ప్రతి తరంలోను ప్రతి కవి ఖండిస్తూనే ఉంటాడు. కళ్ళ ముందు దారుణాలు జరుగుతుంటే కవి శపించకమానడు. కాని ఈ కవులు వాల్మీకిలాగా కాక కూచి మంచి జగ్గకవిలాగ తిడుతున్నారు. అందులో కవిత్వం తగ్గి కసి పెరుగుతున్నది. క్షమించడం చేతకాని వాడు దానవుడుగా మారడానికి అవకాశాలు ఎక్కువ అన్నారు.

కొత్త పదజాలం ప్రయోగిస్తున్నామనుకొని అసహ్యమైన జుగుప్సాకరమైన పద చిత్రాలు వక్రీకృత మానవతా భావాలు పోగులు పోగులుగా పెట్టిన దిగంబరులు సాధించినది మానవజాతికి రుగ్మతనీ, సిఫిలిస్‌నీ, కుష్ఠునీ తప్ప అన్యం కాదు అన్నారు సోమసుందర్.

దిగంబర కవిత్వం కేవలం తిట్టు కవిత్వంగా కన్పిస్తుందంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన పని లేదంటారు ఆర్.ఎస్. సుదర్శనం. నూతనలపాటి గంగాధరం "దిగంబర కవిత్యోద్యమం సాహిత్య చరిత్రకారులకు ప్రయోజనం కావచ్చునేమో కాని సామాజిక వ్యవస్థకు ఉపయోగించే గుణం ఇందులో మృగ్యం'' అన్నారు.

దిగంబర కవులది సాహిత్య స్టంటు. గుప్తాంగాల వర్ణన, సెక్సు పదాల మోజు, ఇవన్నీ మానసిక రుగ్మతకు లక్షణాలు అని కె.వి. రమణా రెడ్డి అభిప్రాయం.

దిగంబర కవులు ఆధునిక కవిత్వంలో ఒక కొత్త దారి చూపారు. ఇది నిజమైన విప్లవం. తిరుగుబాటు కవిత్వం. ఈ కవిత్వం ప్రజలకు ఈనాడు అవసరం అంటారు కొడవటిగంటి.

శ్రీ రాచమల్లు రామచంద్రా రెడ్డి "వీళ్ళు ఆరుమంది అరిషడ్వర్గంలాగా, ఈ సంపుటిలో దిక్‌లు చాలానే ఉన్నాయి. కవిత్వం మాత్రం ఎక్కడా లేదు'' అని నిందించారు. వీళ్ళ రచనలు చదివితే అసహ్యం వేస్తుంది. ఆ తిట్లూ, ఆ బూతులు, ఆ ఆటవిక ఆవేశమూ, ఆ ఒళ్ళు ఎరుగని కుసంస్కారమూ ఆ నోటి తీటా, ఆ మాటల కంపు మనకు జుగుప్స కలిగిస్తాయన్నారు. గత వెయ్యి సంవత్సరాల తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో ఇంత నీచమైన కుసంస్కారమైన రచన మునుపెప్పుడూ రాలేదు. అన్నారు రా.రా. అభిప్రాయాన్ని ఖండిస్తూ, "రామచంద్రా రెడ్డి గారు ఆక్షేపించారే గాని, వీళ్ళ కవిత్వంలో నిజాయితీని, ధర్మక్రోధాన్ని అన్నింటినీ మించి ప్రతిభావంతులైన వీరి కవిత్వాన్ని ఆస్వాదించలేకపోయారు. పుడకలున్నాయని పానకం పారబోసుకుంటామా? అశ్లీలాలున్నాయని కవిత్వాన్ని నిందిస్తే అది సహృదయ లక్షణం కాదు గదా! అంటారు రామమోహన రాయ్.

అభ్యుదయ కవిత్వం తరువాత తెలుగు సాహిత్యంలో ఏర్పడిన స్తబ్ధతను దిగంబర కవిత్వం తొలగించింది. వీరి తిరుగుబాటు తనం చూశాక యువకవులు కర్తవ్యాన్ని గుర్తించారు. విప్లవ రచయితల సంఘం ఏర్పడ్డాక దిగంబర కవిత్వం అంతరించింది. అయితే కొత్త కవితా ధోరణులను వికసింపజేయడానికి కావలసిన నేపథ్యాన్ని మాత్రం ఏర్పాటు చేసింది.

8.7 దిగంబర కవుల ప్రభావం:

దిగంబర కవుల ప్రేరణతో సుగమ్‌బాబు, కిరణ్‌బాబు, దేవీప్రియ, కమలాకాంత్, ఓల్గా అనే ఐదుగురూ రెండు కవితా సంపుటాలు వెలువరించారు. రోగగ్రస్తమైన సమాజాన్ని బాగు చేయాలన్న తలంపుతో బయలుదేరిన ఈ దిగంబర కవుల కవిత్వం ప్రజలను ఆకట్టుకోలేకపోయింది.

హిందీలోని 'ధర్మయుగ్' పత్రికలో వ్యాసాలు, దిగంబర కవితల అనువాదాలు వచ్చాయి. వీరి కవిత్వ అనువాదాలు భారతీయ జ్ఞానపీఠ్, లహర్, పోయెట్ పత్రికల్లోను, బెంగాలీ పత్రికల్లోను, కన్నడ పత్రికల్లోనూ ప్రచురించబడ్డాయి. వీరి మూడు కవితా సంపుటాలను ప్రొఫెసర్ రామానాయుడు అనుసరించి కేంద్రీయ సంస్థాన అవార్డు పొందారు. కన్నడంలోని బండాయ సాహిత్యానికి, హిందీలో కొత్త ధోరణులకు దిగంబర కవిత స్ఫూర్తినిచ్చింది.

దిగంబర కవిత్యోద్యమంలాగానే మహారాష్ట్రలో 'దళిత్ పాంథర్' ఉద్యమం దళిత జాతుల హక్కుల కోసం ఏర్పడింది. అమెరికాలోని 'బ్లాక్ పాంథర్' ఉద్యమంలాగ వీరు దళిత్ పాంథర్ అని పెట్టుకున్నారు. దిగంబర కవిత్వం లాంటి సాహిత్యోద్యమాలు ఒరియా, పంజాబి, బెంగాలి భాషల్లో కూడా వచ్చాయి. ఒక సంధి యుగంలో జడత్వాన్ని తొలగించి సాహితీపరుల నరాల్లో నిప్పురగిలించి విప్లవ ఝంఝు వీచటానికి దిగంబర కవిత్వం దోహదం చేసింది.

సమీక్ష:

దిక్కులు అంబరంగా కలవారు దిగంబర కవులు. ఇతర దేశాలలోని కొందరు యువకులకు ఉన్నట్లు వీరికి భౌతిక దిగంబరత్వం లేదు. వీరు మానసిక దిగంబరులు. మాయా మర్మంలేని, కల్ల కపటం లేని స్వచ్ఛమైన

అభివ్యక్తి కోసం ఆరాటపడ్డారు. సంఘంలో పొందిన అశాంతి, నిరాశ, నిస్పృహల నుండి వీరికి తిరుగుబాటు తత్త్వం సంక్రమించింది. అశాంతి, ఆదోళన నుండి వీరి కవిత్వం పుట్టింది. సంఘం దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ మీద ఆధారపడి జీవిస్తుందని, మానవ సంబంధాలు ఆర్థిక పరిస్థితులకనుగుణంగా నడుస్తున్నాయని గ్రహించారు. రాజకీయంలోని కుళ్ళును నిర్మొహమాటంగా సూచించారు. రాజకీయ నాయకులను పేలుగా, చొల్లు కార్చుకునేవాళ్ళుగా, కొజ్జాలుగా, నపుంసకులుగా, పగటి వేషగాళ్ళుగా పేర్కొన్నారు. రాజకీయాలతో నిండిన ఈ సమాజం కుష్ఠు వ్యవస్థయి, దుర్గంధ భూయిష్టంగా తయారయిందని విమర్శించారు.

భారతదేశపు ఆర్థిక స్థితిగతుల మీద దాడి చేశారు. శ్రమకు విలువ లేకుండా ధనానికి విలువనివ్వడాన్ని, రాజకీయ నాయకులు, అధికారులు, కాంట్రాక్టరులు దేశాన్ని దోచుకు తింటున్నారంటూ ఈ దోపిడీ వ్యవస్థ మీద తిరుగుబాటు ప్రదర్శించారు. మతాధికారులు, పీఠాధిపతులు, బాబాలను మోసకాలుగా చిత్రించారు.

నన్నయ్యతోపాటు భావ కవిత్వాన్ని పూర్తిగాను, అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని పాక్షికంగాను నిరసించారు. ఛందోబద్ధ సాహితీ విష వృక్షంలో చీడపురుగు గీపెడుతుందన్నారు. సాహితీ యాచకులు, కవి పందులంటూ పరుష పదజాలాన్ని వాడారు. మానవత్వం, వ్యక్తి స్వేచ్ఛ కోరుకున్నారు. మానవత మసిబారడాన్ని సహించలేకపోయారు. పీడనలేని వర్గాతీత మానవ సమాజాన్ని కాంక్షించారు. అందుకే చిరిగి ముక్కలయిన పాత చాప లాంటి ఈ వ్యవస్థను నాశనం చేసి కొత్త వ్యవస్థను రూపొందించాలని కోరుకున్నారు.

8.8 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. దిగంబర కవిత ఆవిర్భావ వికాసాలను తెలియజేయండి.
2. దిగంబర కవితా లక్షణాలను వివరించండి.
3. దిగంబర కవిత స్వరూప స్వభావాలను విశదీకరించండి.

8.9 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

అభ్యుదయ సాహిత్యం - ఇతర ధోరణులు - డా॥ ఎస్వీ సత్యనారాయణ

ఆధునికాంధ్ర కవితాతత్త్వం - జి. లలిత

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ - కోవెల సంపత్ కుమార్

ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ సూత్రం - ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్

తెలుగు కవితా వికాసం - కడియాల రామమోహనరాయ్

తెలుగు సాహిత్యసమీక్ష - ఆచార్య జి. నాగయ్య

దిగంబర కవులు - శేషాచలం అండ్ కో

దిగంబర కవిత్వం - పరిశీలన బొంతగర్ల ప్రసాద్

సాహిత్యంలో దృక్కోణాలు - ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

ఆచార్య తేళ్ళ సత్యవతి

పాఠం - 9

విప్లవ కవిత్వం - సామాజిక నేపథ్యం - కవులు

లక్ష్యం:

విప్లవ కవిత్వ వవిర్భావానికి సామాజిక సాహిత్య నేపథ్య పరిశీలనం - విరసం - స్వభావం విప్లవ కవుల గురించి ఈ పాఠంలో తెలుసుకొంటారు.

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో ఎన్నో ఉద్యమాలు కన్పిస్తాయి. ఒకరకంగా చెప్పాలంటే 20వ శతాబ్ది జనుంచి తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర అంటే ఉద్యమాల చరిత్రే. సంఘ సంస్కరణ, స్వాతంత్ర్య పోరాటం, వామపక్ష ఉద్యమాల నేపథ్యంలో తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో కూడా జాతీయ కవిత్వం, భావ కవిత్వం, అభ్యుదయ కవిత్వం, విప్లవ కవిత్వం, స్త్రీవాద, దళితవాదాలు ఉద్యమస్థాయిలో సాగాయి. మరి సాహిత్యోద్యమాలను ఏ విధంగా అర్థం చేసుకోవాలి?

నిర్దిష్ట భౌతికాశయంతో ఒక మానవ సమూహం చేసే సమిష్టి ప్రయత్నాల, చర్యల పరంపర ఉద్యమం (సామాజికోద్యమాలను సాహిత్యోద్యమాలను విభిన్నంగా అర్థం చేసుకోవాలి.)

సాహిత్యోద్యమం సామాజిక భౌతిక పరిణామాలతో నిరంతర పారస్పర్యం (Interaction), చలనతీవ్రత ఉంటాయి. ఉద్యమ సాహిత్యానికి సామూహిక వినియోగ సంబంధాలుంటాయి. అంటే ఆ సాహిత్యాన్ని ఒక సమూహం సమూహంగా స్వీకరించటం, ప్రభావితం కావటం జరుగుతాయి.

తెలుగు సాహిత్యంలో 1970-1990 మధ్య కాలాన్ని విప్లవోద్యమ కాలంగా భావించవచ్చు. ఆ కాలంలో వేల సంఖ్యలో విప్లవ కవితలు, కథలు, వ్యాసాలు మొదలైనవి వెలువడ్డాయి. ఆ కాలానికి అటు, ఇటు కూడా విప్లవ సాహిత్యం వచ్చినా దాని ఉధృతినిబట్టి స్థూలంగా ఈ కాల నిర్ణయం చెయ్యబడింది.

సాహిత్యాన్ని ఒక నదీ ప్రవాహంగా భావిస్తే, ఉద్యమాలను నదికి వచ్చే వరదలుగా అనుకోవచ్చు. వరదలు ఎప్పుడోవస్తాయి. అవి ఊరికే రావు. అందుకు భూ, భౌతిక, పర్యావరణ కారణాలుంటాయి. అదే విధంగా ఉద్యమాలకు రాజకీయార్థిక సామాజిక కారణాలుంటాయి. ఆ విధంగా విప్లవ సాహిత్యోద్యమానికి కూడా పూర్వ రంగం లేదా నేపథ్యం ఎంతో ఉంది.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

9.1 సామాజిక నేపథ్యం

9.2 సాహిత్య నేపథ్యం

9.3 దిగంబర కవులు

9.4 తిరగబడు కవులు

9.5 విప్లవ రచయితల సంఘం

9.6 విప్లవం అంటే ఏమిటి?

9.7 విప్లవ సాహిత్య స్వభావం

9.8 మార్క్సిస్టు సాహిత్య సిద్ధాంతం

9.9 కొందరు విప్లవ కవులు - రచనలు

9.10 నమూనా ప్రశ్నలు

9.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు

9.1 సామాజిక నేపథ్యం:

1947 ఆగష్టు 15న వచ్చిన స్వాతంత్ర్యంతో దేశ సమస్యలన్నీ తీరిపోతాయని దేశభక్తులు, ప్రగతికాముకులు నమ్మారు. అయితే అది కేవలం అధికారం మార్పు మాత్రమే అని, సమస్యలు సమస్యలుగానే మిగిలిపోయాయని తెలుసుకోవటానికి ఎంతో కాలం పట్టలేదు. ప్రగతిశీలి జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ నాయకత్వంలో గొప్ప సోషలిస్టు వ్యవస్థ ఏర్పడుతుందని నమ్మినవాళ్ళు ఆశాభంగం పొందారు. పంచవర్ష ప్రణాళికలు ఆచరణలో అభివృద్ధి సాధించలేకపోయాయి. 'అవినీతి, బంధుప్రీతి, చీకటిబజారు అలముకొన్న ఈ దేశం ఎటు దిగజారు?' (శ్రీశ్రీ) అని 1950 దశాబ్దంలోనే చైతన్యవంతులకు ఆలోచన కలిగింది. 1955-65 దశాబ్దంలో నిరక్షరాస్యత, నిరుద్యోగం, కుల కక్షలు, దారిద్ర్యం, అప్పులు, వడ్డీలు, విదేశాల కంపెనీలు, సంపద విదేశాలకు తరలింపు, ధనికులు మరింత ధనికులై, పేదలు మరింత పేదలు కావడం మొదలైన పరిణామాలెన్నో జరిగాయి. వినోబాభావే భూదానోద్యమం సూటిగా ప్రారంభమైన భూసంస్కరణలు సరిగ్గా అమలు కాలేదు. అంతర్జాతీయంగా అమెరికన్, రష్యాల వంటి అగ్రదేశాల దయాదాక్షిణ్యాల మీద దేశం నడవాల్సి వచ్చింది. జన జీవితం సంక్షోభానికి లోనయ్యింది. భూస్వాములు, పెట్టుబడిదారులు బలపడ్డారు. పరిపాలకులు ఆ వర్గాల నుండే రావటం వల్ల సగౌరవంగా ఆ వర్గాలకే ప్రభుత్వం అండ, దండలు లభించాయి. పేద ప్రజల మీద బలప్రయోగం సాగింది. చైతన్యవంతులవుతున్న ప్రజల, మేధావుల కార్యాచరణను అణిచివేసే ప్రయత్నాలు ప్రారంభమయ్యాయి. కార్మికుల పై, వ్యవసాయ కూలీల పై నిర్బంధాలు సాగాయి. అయితే ఈ దశలో శ్రామిక వర్గం నుంచి, గిరిజనుల నుంచి ప్రతిఘటనలు కూడా చెదురుమదురుగా మొదలయ్యాయి.

ఈ దశలో ప్రపంచంలోని సోషలిస్టు శక్తులకు నాయకత్వం వహిస్తున్న అగ్రరాజ్యం రష్యా భారతదేశంలో కాంగ్రెస్ ఆధ్వర్యంలో సాగుతున్న ప్రభుత్వానికి అనుకూలంగా ఉంది. 1956లో రష్యా కమ్యూనిస్టు పార్టీ 'శాంతియుత పరివర్తన' ద్వారా సోషలిస్టు వ్యవస్థ స్థాపన తన ఆశయంగా ప్రకటించింది. దానికి అనుగుణంగా భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఇక్కడి, కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వంతో మిత్ర వైఖరి అవలంబించి, ప్రజాహిత కార్యక్రమాలు చేయించటం గురించి ఆలోచించింది. అయితే కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం పట్ల శత్రువైఖరితో ఈ పార్లమెంటరీ వ్యవస్థను నూతన ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థగా రూపొందించటానికి భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీలో రాడికల్స్ ఆలోచించారు.

1951లో తెలంగాణా సాయుధ పోరాట విరమణ గురించే కమ్యూనిస్టు పార్టీలో భిన్నాభిప్రాయాలు తలెత్తాయి. 1962లో భారత-చైనా యుద్ధంలో భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ భారతదేశం వైపు మొగ్గితే, పార్టీలోని రాడికల్ వర్గం చైనా వైపు మొగ్గు చూపింది. 1962 తర్వాత ఈ వర్గం ప్రభుత్వ పీడనకు గురి అయింది. 1964లో ఈ రాడికల్ వర్గం భారత కమ్యూనిస్టు-మార్క్సిస్టు పార్టీగా (CPI-M) విడిపోయింది. ఈ పార్టీ దేశానికి వచ్చిన స్వాతంత్ర్యం బూటకమేనని, నిజమైన స్వాతంత్ర్యం కోసం విప్లవానికి అనుకూలమైన పోరాట విధానం అవలంబించాలని నిశ్చయించింది. నిరాశ నిస్పృహల్లో ఉన్న యువతరం కొంత ఊరట పొందింది, ఉత్తేజం పొందింది. అయితే కాలక్రమంలో రెండు కమ్యూనిస్టు పార్టీలు విప్లవ పోరాటం కంటే రాజకీయపు ఎత్తుగడులు ప్రధానంగా నడకసాగించాయి. మరో వంక రష్యా సోషలిస్టు రాజ్యంగా అవతరించే క్రమంలో అంతర్జాతీయంగా మరో ఆలోచనా విధానం ప్రాధాన్యం పొందిందియ దానికి అనుకూలమైన వర్గాలు కూడా భారతదేశంలో బలం పుంజుకోవటం మొదలైంది. ఒక గొప్ప సామాజిక విప్లవంమాత్రమే భారతదేశ వ్యవస్థలో ప్రజల సమస్యలను తీర్చగలదనే ఆలోచన యువకుల్లోకి రాసాగింది. చైనాలో మావో-సే-టుంగ్ నడిపిన 'లాంగ్‌మార్చ్' వెలుతురులో భారతీయ ప్రజాపోరాటాలు జరగాలని ఈ వర్గం ఆసించింది. క్యూబాలో ఫెడల్ కాస్ట్రో నాయకత్వంలో విజయవంతమైన 'చేగువేరా' వంటి వీరులు గొప్ప ఉత్తేజం కలిగించారు.

1967లో పశ్చిమ బెంగాల్‌లోని డార్జిలింగ్ జిల్లా నక్సల్బరీ గ్రామంలో గిరిజనులు భూస్వాములు జోతేదార్ల పై తిరగబడి సాయుధపోరాటం చేశారు. తమ భూములను స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఈ రైతాంగ పోరాటానికి చారుమజుందార్, కానూసన్యాల్ వంటి వాళ్ళు నాయకత్వం వహించారు. 1969 ఏప్రిల్ 22న మార్క్సిస్టు లెనినిస్టు

పార్టీ ఏర్పడింది. రెండు కమ్యూనిస్టు పార్టీలు భాగస్వాములుగా ఉన్న పశ్చిమ బెంగాల్‌లోని 'యునైటెడ్ ఫ్రంట్' ప్రభుత్వం ఈ తిరుగుబాటును కఠినంగా అణచి వేసింది. 1972లో అరెస్ట్ అయిన చారుమంజుదార్ పోలీసు కస్టడీలోనే మరణించాడు. నక్స్‌ల్బరీ ప్రకంపనలు ఆగిపోలేదు.

తిరిగి తిరిగొచ్చింది నక్స్‌ల్బరీ, తనకు మరణమే లేదంది నక్సల్బరీ అని కవులు గానం చేసినట్టు నక్స్‌ల్బరీ పరోక్ష ప్రభావంతో 1967లో శ్రీకాకుళ గిరిజన పోరాటం మొదలైంది. గిరిజనులు తమను పీల్చిపిప్పి చేస్తున్న భూస్వాముల పై తిరగబడ్డారు. తారిమెల నాగిరెడ్డి, నాగభూషణ పట్నాయక్ మొదలైన రాజకీయ సిద్ధాంతకారులు, నాయకులు ఈ దశలో యువతరానికి ఆదర్శమయ్యారు. చారుమజుందార్, కానూసన్యాల్ వంటి అతివాద కమ్యూనిస్టులు ఉత్తేజం కలిగించారు. శ్రీకాకుళ ఉద్యమాన్ని రూపొందించిన ప్రధాన విప్లవ శిల్పులు వెంపటాపు సత్యం, పంచాది కృష్ణమూర్తి, పంచాది నిర్మల, తామాడ గణపతి, చాగంటి భాస్కరరావు మొదలైన ఎందరో యువతీ యువకులు, విద్యార్థులు, ఇంజనీర్లు, డాక్టర్లు ఈ ఉద్యమంలో పాల్గొని హతులయ్యారు. ప్రభుత్వం కల్లోలిత ప్రాంతాల చట్టం ప్రయోగించి నిర్విచక్షణతో ఉద్యమాన్ని అణిచివేసింది. విప్లవకారుల పై 1970లో పార్వతీపురం కుట్రకేసు మోపబడింది. వెంకటాపు సత్యం, అదిచుట్ల కైలాసం సుబ్బారావు, పాణిగ్రాహి వంటి పోరాటకారులు కాల్చి వేయబడ్డారు. ఉద్యమం అపజయం పాలైన ఆ స్ఫూర్తి నుంచే తెలుగు సాహిత్యంలో విప్లవోద్యమం ప్రారంభమైంది. సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి తన పాటలతో విప్లవానికి నాంది పలికాడు.

శ్రీకాకుళ స్ఫూర్తితో మళ్ళీ తెలంగాణా 1977 నుంచి రైతాంగ పోరాటాలు ప్రారంభమయ్యాయి. మార్క్సిస్టు లెనినిస్టు పార్టీ నేతృత్వంలో ఉత్తర తెలంగాణాలో కూలి జనం రైతు-కూలీ సంఘాలు చూచుకొని దొరల ఆధిపత్యాన్ని ధిక్కరించారు. ఉవ్వెత్తున భూపోరాటం మొదలైంది. సహజంగానే ఈ పోరాటాన్ని కూడా ప్రభుత్వం 1978లో కల్లోలిత ప్రాంతాల చట్టం, నిర్బంధాలు మొదలైన వాటితో అణచి వేసే ప్రయత్నం చేసింది. ఇటువంటి ఉద్యమాలు విప్లవ సాహిత్యాన్ని బలంగాప్రోది చేశాయి.

9.2 సాహిత్య నేపథ్యం:

20వ శతాబ్దంలో భారతీయ సమాజంలో ఎన్నో ఒరవడులు కన్పిస్తాయి. రష్యాలో 1917లో లెనిన్ నాయకత్వంలో విజయవంతమైన బోల్షివిక్ విప్లవం మొత్తం ప్రపంచానికే గొప్ప వాగ్దానం చేసింది. ఒక గొప్ప సోషలిస్టు వ్యవస్థ అన్ని దేశాల్లో ఏర్పడగలదని ఆశా భావం తలెత్తింది. తెలుగుదేశంలోను మెల్లమెల్లగా మార్క్సిస్టు భావజాలం వ్యాపించింది. ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ వంటి గాంధేయ వాదుల రచనలు సైతం (మాలపల్లి) ఈ ప్రభావం నుంచి తప్పించుకోలేకపోయాయి. 1936లో అఖిల భారత అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఏర్పడింది. శ్రీశ్రీ, కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, చాగంటి సోమయాజులు, తాపీ ధర్మారావు, తుమ్మల వెంకట్రామయ్య, మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావు, ఆరుద్ర, దాశరథి, సోసుందర్, కె.వి. రమణా రెడ్డి, నారాయణ రెడ్డి మొదలైన హేమాహేమీలు ప్రగతిశీల రచనలెన్నో చేశారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమంలోనే నైజాం వ్యతిరేక తెలంగాణా పోరాట కాలంలోను అరసం (అభ్యుదయ రచయితల సంఘం) గొప్ప కృషి చేసింది. ఎంతో మంది రచయితలు ప్రజాపోరాటాల్లో పాల్గొని, కష్టనష్టాలు అణుభవించారు. ఆ క్రమంలో ఎంతో గౌరవం కూడా పొందారు.

అయితే ఈ క్రమంలోనే అభ్యుదయ సాహిత్యం 1955 నాటికి ఒకానొక ఘనీభవస్థితికి చేరింది. స్వాతంత్ర్య భానోదయంతో ప్రజల కష్టాలు తీరిపోతాయని కవులనుకున్నారు. మువ్వన్నెల జెండా మీద పంచవర్ష ప్రణాళికల మీద అల్లిక మొదలైంది. కొంతమంది అభ్యుదయ కవులు, కళాకారులు తెలంగాణా పోరాట విరమణ తర్వాత వాడిని, వేడిని పోగొట్టుకున్నారు. కొందరు సినిమాల్లోకి, వ్యాపారాల్లోకి వెళ్ళిపోయారు. 1955 తర్వాత అరసం కొంతవరకు క్షీణించింది. 1960 పిమ్మట కుందుర్తి ఆంజనేయులు 'వచన కవిత్వం' ఒక ఉద్యమంగా అభివృద్ధి చేసే ప్రయత్నంలో భారత్-చైనా యుద్ధ సందర్భంలో అభ్యుదయ కవులు దేశభక్తి భావంతో పాలకపక్షాన్ని సమర్థించారు. ఆ తర్వాత కూడా వీరిలో చాలా మంది ప్రజల కష్టాలకు ప్రభువులు కారణం కాదనే భావనలోకి వెళ్ళిపోయారు. ఇక

కవిత్వ రంగంలో సమత, మమత, నవత, మానవత, అభ్యుదయం మొదలైన అరిగిపోయిన పదాలతో ఏ మాత్రం, కొత్త చైతన్యం కలిగించలేని కవితలు వెలువడ సాగాయి.

ఈ సమయంలో 'రాత్రి' సంకలనం కొంతవరకు సాహిత్య రంగంలో కొత్త ఆలోచనలు రేపింది.

9.3 దిగంబర కవులు:

తెలుగు సాహిత్యం మీద ఒక ఉలరిలాగా వచ్చి పడింది దిగంబర కవిత్వం, ఆరుగురు యువ కవులు నగ్నముని, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండ రాజు, జ్వాలాముఖి, భైరవయన్, మహాస్వప్న అనే మారుపేర్లతో సమాజ వ్యవస్థ మీద ధిక్కార ఢంకా మోగించారు.

"నన్నయను నరేంద్రుడి బొందలోనే నిద్రపోనియ్యి
లేపకు పీక నులిమి గోతిలోకి లాగుతాడు
ప్రబంధాంగనల తొడలు తాడి మొద్దులు
తాకితే కాళ్ళు విరగ్గొట్టు'' (నిఖిలేశ్వర్)

అంటూ పాత కవిత్వ ధోరణుల మీద తిరుబాటు ప్రకటించారు. అతి తీవ్రపదజాలంతో, బూతులో అప్పటి రాజకీయ అవినీతిని , సమాజంలోని కుహనా నీతిని, రచయితల నిశ్తైతన్యాన్ని 'లంగామార్కు' సినిమాలని, 'వంటింటిపోపు' సాహిత్యాన్ని, 'అగాధమీలోని' తీవ్రంగా విమర్శించారు. వీళ్ళధాటికి ప్రగతిశీల రచయితలు సైతం ఉలిక్కిపడ్డారు. ఆ కవిత్వాన్ని జీర్ణించుకోలేక ప్రతి విమర్శలు ప్రారంభించారు. అయితే **1965** నుండి **1968** వరకు దిగంబర కవుల స్వరం అప్రతిహతంగా కొనసాగింది. మార్క్సిజం, అస్తిత్వవాదం దిగంబర కవిత్వ మూలాల్లో ఉన్నాయని ఆ కవితా సంపుటాల ముందు మాటల వల్ల తెలుస్తుంది. కేవలం మూడు సంవత్సరాల కాలం, మూడు సంపుటాల వరకే కొనసాగిన దిగంబరకవిత్వం ఆ స్థితిని దాటి తన ప్రభావం కొనసాగించింది. అరిగిపోయిన పదాలతో, ఏ చైతన్యం, స్పందన కలిగించలేక నిస్తేజంగా మార్చిన అప్పటి సాహిత్యం మీద తిరుగుబాటు జెండా వేసింది. దిగంబర కవుల్లో కొంతమంది ఆ తర్వాత కాలంలో విప్లవ కవులుగా పరిణతి పొందారు.

ఈ దేశంలో, ఈ భూగోళంలో ఊపిరిపీల్చే ప్రతి మనిషి ఉనికి కోసం తపనపడి, అతడి భూమిని చూసి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చి, పిచ్చెత్తి ప్రవచించిన కవిత అని దిగంబర కవులు తమ కవిత్వ మూలాన్ని స్పష్టం చేశారు. "మంచికోసం,, మనిషిలోని నిప్పులాంటి నిజమైన మనిషి కోసం కపటంలేని చిరునవ్వులు చిందే సమాజం కోసం, ఆహోరాత్రులు ఆరని అగ్నిలో నడిచిన ఆత్మలలోంచి పలుకుతున్న గొంతు కలం'' అని ప్రకటించుకున్నారు. స్వచ్ఛమైన, నగ్నమైన మనిషి ఆవిష్కారం కోసం తపించారు.

పుస్తకాల్లోంచి గాక తాముగా వట్లాడదలుచుకున్నామని, తమ కవిత్వాన్ని వచన కవిత్వం అనవిప్వదలచుకోలేదని వాళ్ళు వెల్లడించారు. తమ కవితలను 'దిక్'లు అన్నారు. దిగంబర శకం ప్రారంభమైందని దానికి సరికొత్త కాలమానం, ఋతువులు, సంవత్సరాల పేర్లు పెట్టారు.

"ఓ నా ప్రియమైన మాతృ దేశమా
తల్లివి తండ్రివి దైవానివి నీవేనమ్మా
దుండగులతో పక్కమీద కులుకుతున్న శీలంనీది
అంతర్జాతీయ విపణిలో అగాంగం తాకట్టు పెట్టిన అందం నీది
సంపన్నుల చేతుల్లో మైమరచి నిద్రిస్తున్న యవ్వనం నీది
వందేమాతరమ్
వందేమాతరమ్'' (చెరబండ రాజు)

ఈ విమర్శ తీవ్రత వేదనా తీవ్రత నుంచే వెలువడింది. వర్తమాన వ్యవస్థపట్ల జుగుప్స కలిగించే క్రమంలో దిగంబర కవులు బూతుల్ని ఆశ్రయించారు.

"ఓహోహో అఖిలాంధ్ర దేశమా
అజ్ఞానాంద సౌభాగ్య సీమా ....
నీ వేల సంవత్సరాల గొడ్రాలి సంస్కృతిని
ఏ దేశమేగినా ఎందుకాలిడినా
కారంలో పొర్లించిన రోకళ్ళతో
పట్టపగలు విషయించాలనుంది" (నగ్నముని)

అన్నంతగా అశ్లీలాన్ని ఆయుధం చేసుకొని వ్యవస్థ పై రోత పుట్టించే ప్రయత్నం చేశారీ కవులు. దీన్ని సహించలేని రాచమల్లు రామచంద్రా రెడ్డి (రారా) వంటి విమర్శకులు "వీళ్ళు ఆరుమంది, అరిషడ్వర్గంలాగా" వీళ్ళ రచనలు చదివితే అసహ్యం వేస్తుంది అన్నారు. ఎంత మంది ఎన్ని విధాల విమర్శించినా దిగంబర కవుల నిజాయితీని ఎవరూ శంకించలేరు. "నన్నెక్కనివ్వండి బోను, వందేమాతరమ్, ఆకాశం వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది (చెరబండ రాజు), తొడవిరిగిన తరం, బుద్ధక్షేమ, జైల్లో సముద్రం (నగ్నముని), చెరబడ్డ గీతం (భైరవయ్య), మేం మనుషులం కాదు, ఇంకేదో పేరుంది మాకు (మహాస్వప్న) మొదలైన కవితలు దిగంబర కవిత్వానికి తాత్త్వికతను సరికొత్త వ్యక్తీకరణను సంతరించాయి.

దిగంబర కవులు స్ఫూర్తితో "పైగంబర కవులు" (సుగమ్‌బాబు, దేవిప్రియ, ఓల్గా, కిరణ్‌బాబు, కమలాకాంత్) కూడా, వచ్చిన పాఠకుల పై అంతగా ప్రభావం చూపలేకపోయారు.

9.4 తిరగబడు కవులు:

'తిరగబడు' కవితా సంచలనం స్వేచ్ఛా సాహిత్య ప్రచురణగా 1969లో వెలువడింది. ఇందులో పదిమంది కవులున్నారు, వరవరరావు, అశోక్, లోచన్, కిషన్, ఎక్స్-రే, ఐ, సంజీవరావు, సుధాకర్, సుదర్శన్, యాదగిరిరావు - 10 మంది 'తిరుగబడ' కవులు.

వ్యవస్థ పై దిగంబర కవులకున్నంత ఆగ్రహం ఆ కవులకీ ఉంది. అయితే దిగంబర కవుల విశృంఖల భాషా ప్రయోగం ఈ కవుల్లో లేదు.

విషం కలిసిన పాయసంమన రాజ్యం, డబ్బున్న భడవా పోషించే ఉంపుడుకత్తె మన ప్రజాస్వామ్యం. మన ప్రణాళికలో, తీర్మానాలు, వాగ్దానాలూ, రేడియోలు, పత్రికలూ, సినిమాలూ, సాహిత్యం ఒకటేమిటి అన్ని రంగాలూ ఇరవయ్యేళ్ళకే ఏడుపు కూడు తిని, రాగూడని రోగాలు తెచ్చుకుని ముసలిదైన దీని విలాసాన్ని వర్ణించటానికే ఖర్చయిపోతున్నాయి అని ఈ సంకలనం తేల్చి చెప్పింది. "శాంతియుత పోరాటం సంభవం, పోరాటం లేకుండా నిజమైన సాంతి రాదు. సామ్యవాద సమాజాన్ని నిర్మించాలి. ఈ వ్యవస్థను శస్త్ర చికిత్స చేసి, కొత్త వ్యవస్థను నిర్మంచటానికి త్యాగాలూ, బలిదానాలు తప్పవు" అని యువతరానికి పోరాట సంకేతాలు అందించింది ఈ సంకలనం, సాంతియుత పరివర్తన ద్వారా సోషలిజం సాధ్యమనే ఆలోచనా ధోరణిని విమర్శించింది.

ఈ వ్యవస్థకు "శస్త్రచికిత్స తప్ప మందులేదని" వరవరరావు ప్రకటించాడు.

"హకుల్ని అడుక్కుతినేవాడు
ఇక్కడ జీవించుటకు పనికిరాడు
హక్కులు ఒకడివ్వడ మేమిటి?
శ్వాసించడం ఎవడు నేర్పాడేమిటి?"

అంటూ మనిషి సహజ స్వేచ్ఛను వివరించాడు లోచన్. దైవ భావన మీద, కర్మ సిద్ధాంతం మీద ఏ మాత్రం శంకించనవసరం లేదు. అయితే ఈ సంకలనంలో రాజకీయ చైతన్యం కన్పించినంతగా కవితా సామర్థ్యం కన్పించదు. 'తిరగబడు' కవులకు దిగంబర కవులు, శ్రీశ్రీ మొదలైన వారి ప్రోత్సాహం లభించింది. ఆ తర్వాత ఈ కవులు 'విరసం'తో ఏకమయ్యారు.

1970 ఫిబ్రవరి 1, 2 తేదీల్లో మహాకవి శ్రీశ్రీ షష్టిపూర్తి సందర్భంగా విశాఖపట్టణం పానగల్ బిల్డింగ్స్‌లో సన్మానం జరిగింది. ఆ సన్మానసభలో ఫిబ్రవరి 1వ తేదీ ఉదయం 'రచయితలకు సవాల్' అనే కరపత్రం పంచారు. అది విశాఖ విద్యార్థుల పేరుతో వెలువడింది. విప్లవ సాహిత్య సంచలనానికి అదీ నాంది.

"ముప్ఫై ఏళ్ళుగా సాహిత్యం ఏం చేస్తోంది? ఎటు వెళ్తోంది? మీరంతా ఎందుకోసం రాస్తున్నారు?" అనే ప్రశ్నలు సంబంధించింది ఆ కరపత్రం. కుహనా అభ్యుదయ కవుల్ని, సినిమా వ్యామోహావుల్ని వంటి పత్రికల రచయితల్ని ఆ కరపత్రం నిగ్గదీసింది.

"అభ్యుదయం పేరుతో గొంతు చించుకొని అరచిన వాళ్ళంతా ఆ పేరుతో కవిత్వాన్ని cash చేసుకుంటున్నారు. ప్రజా కవిత్వం సినిమాలకు passport, మాత్రమే అయింది. భావి కవిత్వపు భోగం కవుల్లో ప్రజా కవులమని చెప్పుకొనే వాళ్ళు కూడా ఒకరికన్నా మరొకరు పేరు తెచ్చుకోవడానికి నానాగడ్డీ కరవడం, ఒకర్ని చూసి ఒకరు ఈర్ష్య పడటం, అధికారంలో ఉన్న ప్రతి అడ్డమైన వాడి కాళ్ళు పట్టుకోవడం అకాడమీలో ఆధిపత్యం కోసం నానా అగచాట్లు పడ్డం ఇదిగాక యింకేమైనా చేస్తున్నారా?"

కాలంలో సంవాదం (Respondence) కోల్పోవటమే స్తబ్దత. సాహిత్యం ఒకానొక కాల సందర్భంలోని ప్రవాహశీలతను, ప్రగతిశీలతను పట్టుకోలేనప్పుడు అందులో స్తబ్దత ఏర్పడుతుంది. ఏర్పడినప్పుడు రచయితలు సామాజిక ప్రయోజనం కోసం గాక అంతర్గర్భితంగా స్వార్థ ప్రయోజనాల కోసం రచనలు చేస్తారు. అటువంటి సందర్భంలో స్పందన కలిగించలేని అరిగిపోయిన పాత ప్రవచనాలు, రూపవాద చమత్కారాలు, వ్యక్తి వాద ధోరణులు, భావ వాద ధోరణులు సాహిత్యంలో ప్రవేశిస్తాయి.

హైదరాబాద్‌లోని 'సెవెన్ స్టార్స్ సిండికేట్' అనే సంస్థ 1970 జూలై 4, 5 తేదీల్లో 'అభ్యుదయ సాహిత్య సదస్సు' జరపాలని నిశ్చయించారు. ఆ సదస్సుకు కవుల్ని, మంత్రుల్ని, నటుల్ని మరెందరినో ఆహ్వానించి మహాకవి శ్రీశ్రీకి పెద్ద సన్మానం కూడా తలపెట్టారు. కొడవంటిగంటి కుటుంబరావు, రామసాస్త్రి, వరవరరావు మొదలైన విప్లవ రచయితలు కూడా ఆ నిరసనతో శృతి కలిపారు. సదస్సుకు వెళ్ళవద్దని ఎందరో శ్రీశ్రీ పై ఒత్తిడి తెచ్చారు. అయితే "ఒక మహోద్యమ ప్రతినిధిగా" తనను భావించుకొన్న శ్రీశ్రీ సదస్సుకు హాజరు కావటమే మంచిదని మద్రాసు నుంచి హైదరాబాద్ వచ్చారు. కాని అక్కడ విప్లవ కవులు, విప్లవాభిమానుల అభిప్రాయాలకు సమ్మతించి, సదస్సుకు సాహిత్యకారులతో 1970 జూలై 4న 'విప్లవ రచయితల సంఘం (విరసం)' ఆవిర్భవించింది.

9.5 విప్లవ రచయితల సంఘం:

శ్రీకాకుళ గిరిజన రైతాంగ పోరాటం, దాన్ని నడిపించిన మార్క్సిస్టు-లెనినిస్టు పార్టీ, దేశవ్యాప్తంగా రూపుదిద్దుకుంటున్న విప్లవ రాజకీయాలు మొదలైన అంశాల నేపథ్యంలో 'రచయితలకు సవాల్', శ్రీశ్రీ హైదరాబాద్ సన్మానం తక్షణ కారణాలుగా 1977 జూలై 4వ రోజున విప్లవ రచయితల సంఘం స్థాపించబడింది. 'జాతిని సమగ్ర విమోచనం వైపు నడిపేందుకు విప్లవ రచయితల సంఘం' ఏర్పడుతున్నది అని సంఘం ప్రకటించింది. శ్రీశ్రీ, కె.వి. రమణా రెడ్డి, వరవరరావు, జ్వాలాముఖి, రావిశాస్త్రి, నిఖిలేశ్వర్, నగ్నముని మొదలైన పదిహేనుమంది సంతకాలతో ఆనాడు విరసం ప్రణాళిక 7 అంశాలతో వెలువడింది. మార్క్సియన్ సోషలిజం ధ్యేయంగా, ప్రజల వర్గపోరాటాలను సమర్థిస్తూ నూతన ప్రజాస్వామ్య స్థాపనకు తోడ్పడేందుకు, శ్రామిక అంతర్జాతీయ దృష్టితో కృషి చేయ బూనినట్లు ప్రణాళిక ప్రకటన ద్వారా తెలిపింది.

విరసం తొలి మహాసభలు 1970 అక్టోబర్‌లో ఖమ్మంలో జరిగాయి. ఈ సభల్లో సమగ్ర ప్రణాళిక ఏర్పడింది. 'ఝంఝ' కవితా సంకలన్, చెరబండ రాజు 'దిక్సూచి' కవితా సంపుటి ఈ సందర్భంగా ఆవిష్కరించబడ్డాయి. 1974 జనవరిలో కర్నూలులో జరిగిన మహాసభ సందర్భంగా విరసం 6 అంశాలుగా తన విధానాన్ని లేదా ప్రణాళికను ప్రకటించుకుంది.

1. విరసం భారత రైతాంగ సాయుధ విప్లవ పోరాటంలో సాంస్కృతిక సైన్యంగా తన కర్తవ్యాన్ని నిర్వహిస్తుంది.
2. ఈ లక్ష్యసాధన కోసం మార్క్సిజం, లెనినిజం, మాలో ఆలోచనా విధానమే విరసం విధానం.
3. జనతా ప్రజాతంత్ర విప్లవ సాధనకు సాయుధ పోరాటమే మార్గం.
4. జనతా ప్రజాతంత్ర విప్లవానికి దోహదం చేసే వర్గపోరాటాలను విరసం బలపరుస్తుంది.
5. సామ్రాజ్యవాదం, సోషల్ సామ్రాజ్యవాదాలను విరసం ప్రతిఘటిస్తుంది.
6. శ్రామిక అంతర్జాతీయత విరసం వైఖరి.

విప్లవాన్ని సమర్థించే రచయితల్లోనే పై విధానంతో ఏకీభవించని వాళ్ల ఉండటం చేత అప్పుడప్పుడు విరసంలో ఆరోపణలు, చీలికలు, బహిష్కరణలు తప్పలేదు.

"విరసం మార్క్సియన్ సోషలిజాన్ని శాస్త్రంగానే కాక శస్త్రంగా స్వీకరించింది. పోరాట రాజకీయ నాయకత్వాన్ని అంగీకరించింది. పాలిటిక్స్ ఎట్ కమాండ్ అనే శాస్త్రీయ సత్యాన్ని నీళ్ళు నములకుండా ఒప్పుకొన్నది. విప్లవ సాహిత్యం, విప్లవ కళలు, విప్లవ రాజకీయాల్లో ఒక భాగమని, విప్లవాదర్శం కోసం పోరాడే శ్రామిక చైతన్యశక్తికి సాహిత్యం బాసట కావాలని విరసం విశ్వసిస్తుంది" (వరవరరావు, సృజన సంపాదకీయాలు).

9.6 విప్లవం అంటే ఏమిటి?:

ఒకానొక సామాజిక వ్యవస్థలో జరిగే సమూలమైన మార్పును విప్లవం అంటారు. మరో విధంగా చెప్పాలంటే అభివృద్ధి నిరోధకమైన ఒక వ్యవస్థను కూలదోసి, మరొక నూతన వ్యవస్థను నెలకొల్పటమే విప్లవం. ఇందుకు బల ప్రయోగం లేదా హింస అనివార్యమవుతుంది. విప్లవ శబ్దార్థ వివేచన చేస్తూ కేతవరపు రామకోటి శాస్త్రి ఆధునిక తెలుగు సామాజిక కవిత్య ఉద్యమాలు అనే గ్రంథాలలో ఈ విధంగా వివరించారు.

"కాళిదాసు రఘువంశంలో 'సత్యవిప్లహాట్' (8:41) అని భాగ్యవిప్లవాట్ (8:47) అని విప్లవ శబ్దాన్ని నాశము అన్న అర్థంలో ఉపయోగించాడు. కిరాలూర్జునీయంలో భరవి ధర్మ విప్లవం (1-13) అని అపవర్జిత విప్లవే (2-26) అని వాడితే మల్లినాథ సూరి 'ధర్మ వ్యతిక్రమం అధర్మమితియావత్' అని ఒక్కచోట విప్లవ, ప్రమాణ బాధ, అపవర్జిత విప్లవేత్యక్త వ్యల్యూసే త్యక్తకలంకే' అని రెండోచోట విప్లవ శబ్దార్థాన్ని వివరించాడు. కాళిదాస భారవులిద్దరూ ఉన్నది నశించటాన్నీ, ఉన్న దానికి విపర్యయరూపమైంది ఉనికిలోకి రావటాన్ని విప్లవ శబ్దంచేత చెప్పినట్టనిపిస్తున్నది. దాన్ని అలా ఉంచితే విప్లవ శబ్దంతో పాటు ధాతు సంబంధం చేత గుర్తుకు వచ్చే శబ్దం మరొకటి ఉంది. అతి ఉపప్లవం, కాళిదాసు ఆ మాటను కుమార సంభవంలో ఉపప్లవాయ లకానాం (2-32) అని లోకాలకు ఉపద్రవమన్న అర్థంలో వాడాడు. తారకుడు లోకోపద్రవ కారకుడైనాడు. వాని పీడనకు తట్టుకోజాలక లోకస్థులయిన దివౌకసులు బ్రహ్మ దగ్గరకు పోయి తారకుని ఉపప్లవ ప్రవృత్తిని, వాని దుర్మార్గ లక్షణాన్ని చెప్పి రక్షించవలసిందిగా ప్రార్థించారు. లోకరక్షణ బాధ్యతలు గల దేవతలు, దేవతల పక్షాన మాట్లాడింది బృహస్పతి. బృహస్పతి బ్రహ్మకు చేసిన విజ్ఞాపన మధ్యలో లకమాటన్నాడు. వాడు సహిస్తున్నారు గదా అని సహించిన కొద్దీ మరీ "క్లిశ్నాతి భావన త్రయం" అంటూ "శామ్యేత్ ప్రత్యమౌరేణన ఉపకారేణ దుర్జన (2-40)" అని బృహస్పతి తన అభిప్రాయాన్ని కూడా చెప్పాడు.

"దుర్జన ప్రతికారేణైవ సాంతో భవేత్ - ఉపకారేణతున శామ్యేత్ - ప్రత్యుత ప్రకుప్యతి ఇతి భావ, అని మల్లినాధుడు తన వ్యాఖ్యానాన్ని జోడించాడు. ఉన్న ధర్మాన్ని త్రోసిరాజంటూ విపర్యయ ధర్మం ఉనికిలోకి రావటాన్ని

అందుకోసం జరిగే క్రియాకలాపాన్ని కాళిదాసాదులు విప్లవమన్నారని చెప్పవచ్చు. లోకానికి ఉపప్లవం కలిగించే పరిస్థితి అది యేదైనా సరే దుష్టం. దుష్టశక్తులు మంచి మీద మారవు. పైగా మంచిని ఒక బలహీనతగా జమకట్టి మరింత విజృంభిస్తాయి. అందువల్ల అవి అంతకంటే బలమైన ప్రతీకారం వల్ల మాత్రమే శమిస్తాయి. అంతేకానీ మంచితనానికీ, ఉపకారానికీ అవి లొంగవు అని కూడా కాళిదాసు బృహస్పతి ఆలోచనా విధానాన్ని అందులోని ముందుచూపును ప్రదర్శించాడు. సంసార కర్మబంధాల నుండి విముక్తి పొందటానికి ఆచరించటానికి ఒక ధర్మాన్ని చూపించినట్లు ఇప్పుడు ఈ తారకుని పీడన నుండి విముక్తి పొందటానికి అతనితో ఎవరి నాయకత్వాన మేము పోరాడితే మంచిదో అటువంటి సానా నాయకుణ్ణి మాకు ప్రసాదించండి (2-51) అన్న బృహస్పతి విజ్ఞప్తిని సార్థకంగా రచించాడు కాళిదాసు.

విప్లవ - ఉపప్లవ శబ్దార్థ విషయమంతా ఆయా దేశాలకు సంబంధించిన ఆంతరంగిక విషయమే. లోకానికి ఉపప్లవం కలిగించే వాళ్ళు ఆ లోకంలోని వాళ్ళే. ఉన్న ధర్మానికి బదులు మరొక ధర్మాన్ని తీసుకొని రావటానికి విప్లవించే వాళ్ళూ అక్కడివాళ్ళే. పాలక పాలిత వ్యవస్థలో పాలన జనహిత ప్రయోజనం నుండి ఎంతగా దూరమవుతుంటే అంతగా పాలితులు పాలకుల విషయంలో అసంతృప్తినీ, వ్యతిరేకతనూ, తిరుగుబాటునూ వ్యక్తం చేస్తూ ఉంటారు. వీళ్ళ పని చేస్తున్న కొద్దీ పాలకులు మరింత క్రుద్ధులై తీవ్రమైన అణచివేత కార్యక్రమాన్ని చేపడతారు. ఈ విధంగా పాలకుల వైపు నుండి ప్రజా జీవితంలోకి ప్రసరించే ఉపప్లవాల నుండి విముక్తి పొందటానికి ప్రజలు విప్లవిస్తారు. ఈ నాడు విప్లవమంటే రైతాంగ విప్లవమే అది అనుసరిస్తున్న రాజకీయోద్యమ దృక్పథానికి యోగ క్షేమం వహామ్యహం అని భరోసా ఇయ్య గల సాంస్కృతిక భావ జాలాన్ని సృజించే రచయితలే విప్లవ రచయితలు. విప్లవ రచయితలు విప్లవకారులు కారు. కారుగానీ కాకూడదని లేదు. అయినా అతని రచనలను చూచేటప్పుడు విప్ల రచయితగానే చూస్తాం గానీ విప్లవకారుడుగా చూడం. విప్లవ రచయితకీ, విప్లవకారునికీ ఈనాడుండే సంబంధాన్ని సరిగ్గా చెప్పాలంటే కృష్ణార్జునులనే చెప్పాలి శ్రీశ్రీ అలాగే చెప్పాడు.

"సంహారాన్ని స్యందనం చేసి
ఉద్రేక తరంగాలే తురంగాలుగా
ఆగ్రహం కొరడా చేబూని
సాయుధ విప్లవ బీభత్సుని రథసారధినై
భారత కురుక్షేత్రంలో
నవయుగ భగవద్గీతా ఝుంఝుని ప్రసరిస్తాను
మంటలచేత మాట్లాడించి
రక్తం చేత రాగాలాపన చేసియిస్తాను" (మరో ప్రస్థానం)

విరసం ఏర్పడిన మరుసటి నెలలో దానికి నాయకత్వం వహిస్తున్న శ్రీశ్రీ విప్లవ రచయిత తనాన్ని ఆవాహన చేసుకుంటున్నట్లుగా స్పష్టం చేశాడు. ఈ సందర్భాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని చెరబండ రాజు అన్న మాటలను కూడా ఇక్కడ చెప్పవచ్చు.

"కత్తి నీది కలం నాది
శక్తి నీది యుక్తి నాది
నీ రంగం రణ రంగం
నా రంగం భావ తరంగం" (1972) ముట్టడి - పుట 15

ఈ దృష్ట్యా విప్లవ రచయితలను వారి రచనలను అధ్యయనం చెయ్యటం అవసరం. విప్లవ సాహిత్యం పరమార్థం నూతన ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ అవసరం గురించిన వివేకానికీ, అవతరణ గురించిన ఆచరణకూ అనుకూలమైన భావ చైతన్యాన్ని ప్రజల్లో పరివ్యాప్తం చెయ్యటమే.

1985లో సికింద్రాబాద్ కుట్ర కేసులో నిందితులైన త్రిపురనేని మధుసూధనరావు, వరవరరావు కోర్టులో లకత స్టేట్‌మెంట్ సమర్పించారు. అందులో విప్లవం గూర్చి వివరణ ఉంది.

"వెనుకబడిన ఉత్పత్తి సంబంధాలను బద్దలు కొట్టి, ఉత్పత్తి శక్తుల అభివృద్ధి సాధించడానికి సమూలమైన సామాజిక పరిణామం చారిత్రకంగా అవసరం. అనివార్యం దాన్నే 'విప్లవం' అంటాం. విప్లవం అంటే అర్థం ఒకానొక ప్రభుత్వాన్నో, ప్రభుత్వ రూపాన్నో కూలదోయడం మాత్రమే కాదు. పతనోన్ముఖమైన లక సమాజిక వ్యవస్థను నెలకొల్పడమే విప్లవం. A social change resolving the controdiction between increased productive forces and obsolate production relations, radically altering the social system and bringing a new advanced social elass to power. ఉత్పత్తి సంబంధాలు ఉత్పత్తి, శక్తుల అభివృద్ధికి ప్రతిబంధకంగా ఉన్నప్పుడు ఆ సంకెళ్ళను ముక్కలు చేయాలి. అభ్యుదయం సాధించగల వర్గానికే రాజ్యాధికారాన్ని దక్కించాలి. ఈ పరిణామానికి 'బల ప్రయోగం' మంత్రసానిలా తోడ్పడుతుంది. పాత సమాజం గర్భంలో పిండ రూపానవున్న భవిష్యత్ వ్యవస్థ భూ పతనమయ్యేందుకు అంతకంటే మంచి సాధనం లేదు.

విప్లవ రచయితలమైన మేము, సామాజిక విప్లవ మహోద్యమంలో సాంస్కృతిక సైనిక దళ సభ్యులం మాత్రమే గాని, కుట్రదారులు మాత్రం కాదు. ఈ అక్రమ వ్యవను నిలబెట్టాలనడమే కుట్ర. ప్రజాకోటికి వ్యతిరేకంగా నిజమైన కుట్రదారులు ఎవరంటే, ప్రభుత్వమే. అందుకనే, అది ప్రజాద్రోహి. ఏ పార్టీ అధికారంలో ఉన్నా, ప్రభుత్వ రంగం ఏదైనా, మూలంలోనే వేరు పురుగు దూరి తొలిచితేనే 'రాజ్యం' (state) ఏర్పడింది. ఏర్పడింది లగాయితు, వర్గ సమాజం కొనసాగే పర్యంతం అది అధికార వర్గానికే చరణదాసి. దాని సాధనోపకరణం, దాని తైనాతీ, దానిబంటు రాజ్యం సాగిస్తున్న ఈ ఘరానా కుట్రకు దాదాపు ఐదు వేల సంవత్సరాలను మించిన చరిత్ర ఉంది. రాజ్యం కత్తుల బోను, రాజ్యం దిరికంబం రాజ్యం బందిఖానా చేతి సంకెల రాజ్యం మారణాయుధం. సంస్థాకారం ధరించి వ్యవస్థీకృతమైన దౌర్జన్యమే రాజ్యం. అణేకులైన ప్రజా బాహుళ్యంమీద కొందిమ్‌ది ఆస్తిపరుల అధికార సంస్థే రాజ్యం.

(నన్నెక్కనివ్వండి బోను సికింద్రాబాదు కుట్ర కేసులో స్పెషల్ కోర్టులో కె.వి.ఆర్., మధుసూదనరావు, వరవరరావు స్టేట్‌మెంట్ 26-12-85, విరసం ప్రచురణ 1986).

9.7 విప్లవ సాహిత్య స్వభావం:

తిరుపతి కుట్ర కేసులో నిందితుడైన త్రిపురనేని వెంకటేశ్వరరావు తన వాదనలో భాగంగా 1981వో చేసిన కోర్టు ప్రకటనలో విప్లవ సాహిత్య స్వభావం వివరించారు.

సమాజాన్ని వేద కాలం వైపు తిరోగమింప జేయడానికి, వర్తమానాన్ని కళ్ళ కింద నిలిపివేయడానికి అనేక రూపాల్లో ప్రయత్నిస్తున్నా సాంప్రదాయవాద సాహిత్యానికి వ్యతిరేకంగా, వర్గపోరాటాన్ని, శ్రామిక నియంతృత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ సమాజాన్ని గురించి రాస్తున్న తదాతథవాద సాహిత్యానికీ, కార్మికవర్గ ప్రాంపచిక దృక్పథం లేకుండా, ఆర్థిక పోరాటాల రొంపిలో కూరుకుపోయి పార్లమెంటరీ పంథానికీ ప్రజల్ని బలిచేస్తూ అభ్యుదయ సాహిత్యం పేరుతో ఉన్న రివిజనిస్టు సాహిత్యానికి వ్యతిరేకంగా, పాలక వర్గ హింసని అహింసగా ప్రచారం చేస్తూ ధర్మకర్తృత్వ సిద్ధాంతాన్ని ప్రచారం చేసే సాహిత్యానికి వ్యతిరేకంగా విప్లవ సాహిత్య మధ్యమం వచ్చింది.

"కష్టజీవులం మేం కమ్యూనిస్టులం
అవునన్నా కాదన్నా అదే ఇష్టులం
మాకున్నది సిద్ధాంతం
నమ్మము మీ వేదాంతం" (సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి)

"ఈ విప్లవాగ్నులూ ఎచటివని అడిగితే

శ్రీకాకుళము వైపు చూడమని చెప్పాలి'' (మంచి వెంకట నరసయ్య)
"శ్రీకాకుళములోని చిందింది రక్తమ్ము
కాల్వలై ప్రవహించె కొండ వాగులలోన
బండలెరు పెక్కినాయి పోరాడ
కొండలే కదిలినాయి'' (శంఖారావం)

అని శ్రీకాకులం గిరిజన, రైతాంగ పోరాటం జరిగితే రాస్తారు గానీ పోరాటమే లేకుంటే ఈ కవిత్వం ఎలా వస్తుంది? విప్లవ పోరాటాలు లేకుండా విప్లవ సిద్ధాంతం ఉండదు. విప్లవ పోరాటాలు మాత్రమే కానీ విప్లవ సిద్ధాంతాలు మాత్రమే కానీ విప్లవ సాహిత్యానికి వస్తువు కాజాలవు. సిద్ధాంతానికీ ఆచరణకీ గతి తార్కిక సంబంధం ఆవేశరూపం, విప్లవ సాహిత్యం. ఇందుకు సజీవమైన సంకేతమే అమరజీవి కామ్రేడ్ సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి, ప్రజలు చేసే నిర్దిష్ట పరాటాల్లో రచయితకు ఉన్న సైద్ధాంతిక అనుబంధం కలిసిమెలసి ఉంటాయి. భారతదేశ విప్లవం ప్రపంచ విప్లవంలో భఆగమయినట్లుగానే విప్లవ సాహిత్యం ప్రపంచ విప్లవ సాహిత్యంలో భాగమే. వాస్తవ పోరాటాల మీద కాక ఊహాజనిత పోరాటాల మీద రాసేది విప్లవ సాహిత్యం కాదు. భారత రైతాంగ విప్లవానికి తప్ప విప్లవ రచయితలు ప్రపంచంలో మరి దేనికీ విధేయులుగా ఉండరు. యుగయుగాలుగా సాహిత్యానికి ఉన్న పాలకవర్గం పునాది పెకలించి, నిర్మూలించి ప్రజా పునాదిని కల్పించటం విప్లవ సాహిత్య లక్ష్యం. ఈ లక్ష్య సాధనలో ఎలాంటి క్రూరమైన విప్లవ ప్రతిఘాతుక శక్తిని అయినా ఎదుర్కోవటానికి విప్లవ రచయితలు సిద్ధంగా ఉంటారు. ప్రజల నుంచి నేర్చుకొనే, ప్రజల దగ్గరికి తిరిగి తీసుకుపోయే క్రమంలోనే విప్లవ పథం ఏర్పడుతుంది.''

త్రిపురనేని మధుసూదనరావు, సాహిత్యం కుట్రకాదు, రచయితలు కుట్రదారులు కారు.

అంతే గాకుంజా సమకాలీన సాహిత్య చరిత్రను పరిశీలిస్తూ కవిత్వం ప్రజలను ఎలా చైతన్యవంతుల్ని చేస్తుందో త్రిపురనేని పరిశీలించాడు. విప్లవ కవుల ధ్యేయం విప్పి చెప్పాడు.

విప్లవ కవిత్వమే నేటి కవిత్వం. ఇది ఎవరో కొందరు వ్యక్తులు స్థాపించిన నవ్య కవిత్వ ఉద్యమం కాదు. కవిత్వం ఒక సామాజిక శక్తి, సామాజిక వాస్తవికత రూపమే విప్లవకవిత్వం. వర్గ సమాజాన్ని కూకటివేళ్ళతో పెకలించి, జాతికి దోపిడీ వ్యవస్థ నుంచి విముక్తిని సాధించటానికి సాంస్కృతిక రంగంలో విప్లవ కవిత్వం నాయకత్వం వహిస్తుంది. వివిధ రంగాల్లో జరుగుతున్న విప్లవ సమరంలో కవులు కూడా విప్లవ సైనికులై కవిత్వ సాధనంతో పోరాటం చేస్తున్నారు. పీడితులు ఆయుధ పోరాటంతో విప్లవ విజయాన్ని సాధించటం చారిత్రకంగా అనివార్యం. దోపిడీ వర్గాన్ని ఎదుర్కొంటున్న వివిధ ప్రజా ఉద్యమాలను శాస్త్రీయంగా సమర్థించటమే విప్లవ కవుల ప్రథమ కర్తవ్యం. విప్లవకారుల్ని వర్గ శత్రువులు సాంస్కృతిక సాధనాలతోకూడా ఎదుర్కొంటున్నారు. సాంఘీక విప్లవం వేగవంతం కావటానికి సాంస్కృతిక భావ విప్లవం దోహదం చేస్తుంది. ప్రజలలో భావ చైతన్యాన్ని సామాజిక స్పృహను కలిగించటానికి ప్రజల్ని విప్లవానికి సిద్ధం చేయటానికి విప్లవ కవులు రచనలు చేస్తారు. సమాజంలో సామ్యవాద సామాజిక వాస్తవిక స్పృహ కలిగించటమే విప్లవ కవుల ధ్యేయం. (త్రిపురనేని మధుసూధనరావు - కవిత్వం -చైతన్యం)

9.8 మార్క్సిస్టు సాహిత్య సిద్ధాంతం:

19వ శతాబ్దిలో జర్మన్ దేశస్థుడైన కార్ల్‌మార్క్స్, అతని సహచరుడు ఫ్రెడరిక్ ఎంగెల్స్ పారిశ్రామిక విప్లవ నేపథ్యంలో ఐరోపా దేశాలు ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండులోని కార్మిక వర్గ జీవితాన్ని అధ్యయనం చేశారు. చరిత్రను, సమాజాన్ని పరిశీలించారు. మార్క్స్ రచించిన 'దాస్ కాపిటల్' కార్మికుల దోపిడని చరిత్రలో మొదటిసారిగా బట్టబయలు చేసింది. 1848లో మార్క్స్, ఏంగెల్స్‌లు రచించిన కమ్యూనిస్టు మానిఫెస్టో పెట్టుబడిదారీ దోపిడి, సమాజం స్థానంలో సామ్యవాద సమాజ స్థాపన గురించి ప్రతిపాదించింది. కాలక్రమంలో మార్క్స్, ఏంగెల్స్ పరిశీలనల్ని రష్యన్ సమాజానికి

అన్వయించి లెనిన్ ఆదేశంలో సోషలిస్టు వ్యవస్థ స్థాపనకు ఆద్యుడయ్యాడు. తర్వాత కాలంలో ఇంకా దేశదేశాల్లో సామ్యవాద వ్యవస్థలు ఆవిర్భవించాయి. ఈ విధంగా చరిత్రలో మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతానికి గొప్ప ప్రాధాన్యం ఏర్పడింది.

మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతంలో గతితార్కిక భౌతికవాదం, గతితార్కిక చారిత్రక భౌతికవాదం రెండు ప్రధాన విషయాలు. గతితార్కిక భౌతికవాదం పదార్థం ప్రధానమని, అది తనలోని విరుద్ధశక్తుల ఘర్షణ ఫలితంగా నిరంతర చలనంలో ఉంటుందని చెపుతుంది. పదార్థ పరిణామంలో చైతన్యం ఏర్పడిందని నిర్ధారిస్తుంది. పరిమాణం గుణంగా మారుతుందని, ఒక స్థితిని నిరాకరించేది తాను కూడా మరొక దాని చేత నిరాకరించబడుతుందని చెపుతుంది. ఇక చారిత్రక భౌతిక వాదం మానవ జాతి చరిత్రంతా వర్గపరాటాల చరిత్రే అంటుంది. విరుద్ధ శక్తుల (వర్గాల) మధ్య నిరంతరం ఘర్షణ ఉంటుందని చెప్తుంది. మానవజాతి చరిత్ర ఆదిమ గణ వ్యవస్థ, బానిస వ్యవస్థ, భూస్వామ్య వ్యవస్థ, పెట్టుబడీదారీ వ్యవస్థలు. ఒకదాన్ని మరొకటి ధ్వంసం చేస్తూ ఆవిర్భవించాయని చెపుతుంది. పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలో దోపిడి చేసే పెట్టుబడిదారీ వర్గాన్ని కూలదోసి కార్మిక, కర్షక వర్గం రాజ్యాధికారం చేజిక్కించుకొని సామ్యవాద వ్యవస్థను స్థాపిస్తుందని చెపుతుంది. సామ్యవాదం యొక్క ఉన్నత రూపం కమ్యూనిజం, కమ్యూనిస్టు సమాజంలో దోపిడి ఉండదు. సొంత ఆస్తి ఉండదు మనుషుల్లో అసమానతలు ఉండవు. ప్రతి వ్యక్తి తన శక్తిని బట్టి పనిచేస్తాడు. అవసరాన్ని బట్టి ప్రతిఫలం పొందుతాడు. ఇది స్థూలంగా మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం. దీనికి లెనిన్, మావోలు తమ తమ ప్రత్యేక సామాజిక సందర్భాల్లో కొన్ని చేర్పులు చేశారు. ఆ విధంగా మొత్తంమీద మార్క్స్, లెనిన్, మావో ఆలోచనా విధానం ఏర్పడుతుంది.

కార్ల్‌మార్క్స్, ఏంగెల్స్, లెనిన్, మావోలు ఆయా సమాజాలను పరిశీలించే క్రమంలో సాహిత్యం గురించి కూడా కొన్ని పరిశీలనలు వ్యాఖ్యానాలు చేశారు. వీటిపై ఆధారపడి, జార్జిథామ్సన్, క్రిస్టోఫర్ కాడ్వెల్, ఎర్నెస్ట్ ఫిషర్, జార్జిలూకాచ్, రేమాండ్ లివియమ్స్ మొదలైన మేధావులు చేసిన కృషి ఫలితంగా మార్క్సిస్టు సాహిత్య సిద్ధాంతం రూపు దిద్దుకుంది.

ఈ సిద్ధాంతం సమాజాన్ని, సాహిత్యాన్ని విడివిడిగా పరిశీలించదు. సమాజంతో అవినాభావ, పరస్పర సంబంధం ఉన్న అంశంగా సాహిత్యాన్ని గుర్తిస్తుంది. సమాజ గమనానికి ఉత్పత్తి విధానం, ఉత్పత్తి సంబంధాలతో కూడిన ఆర్థిక విషయం పునాదిగా ఉంటుందని, దాని పై ఆధారపడి చరిత్ర, తత్వశాస్త్రం, విజ్ఞాన శాస్త్రం, సంస్కృతి, కళలు మొదలైన ఉపరితల అంశాలు ఏర్పడతాయని మార్క్సిస్టు దృక్పథం భావిస్తుంది. సమాజ గమనం నుంచి పుట్టిన సాహిత్యం తిరిగి సమాజాన్ని ప్రభావితం చేస్తుందని అంటుంది. సాహిత్యకారులు సామాజిక వర్గాల్లో కార్మిక, కర్షక వర్గ పక్షపాతంతో చైతన్యవంతమైన రచనలు చెయ్యాలని, తద్వారా సమసమాజ స్థాపన దిశగా కృషి చెయ్యాలి. సాహిత్యంలో రచయితల భావ జాలంతో కూడిన వస్తువు ప్రధానం. వస్తువును బట్టి రూపం ఏర్పడుతుంది.

ఈ సందర్భంగా మార్క్సిస్టు సాహిత్య దృక్పథం గురించి త్రిపురనేని చెప్పిన వాఖ్యాలు పరిశీలించవచ్చు.

"మార్క్సిస్టు దృక్పథం అంటే గతితార్కిక చారిత్రక భౌతికవాద దృక్పథం. (ప్రకృతినీ, చరిత్రనూ గతితార్కిక భౌతికవాద పరంగా పరిశీలించటం, పదార్థ ప్రధానం, పదార్థం నుంచి చైతన్యం పుడుతుందని చెప్పేది భౌతిక వాదం. పదార్థం అంటే ఇంద్రియాల ద్వారా మనిషి మెదడులో ప్రతిబింబించే బాహ్య ప్రపంచం, బాహ్య ప్రపంచం మన మెదడులోని దాని ప్రతి బింబం మీద ఆధారపడి ఉండదు. మన మెదడులో ప్రతిబింబమే బాహ్య ప్రపంచం మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అంటే మన చైత్యానికి భిన్నంగా స్వతంత్రంగా బాహ్య ప్రపంచ అస్తిత్వం ఉంటుంది. బాహ్య ప్రపంచానికి భిన్నంగా స్వతంత్రంగా మన చైతన్యం ఉండదు. మనిషి మెదడు పదార్థ పరిణామ ఫలితం. మెదడు వ్యాపారమే మనస్సు. గతి తార్కికం అంటే పరస్పర వాదం. ప్రకృతి సమాజంలో ప్రతి వస్తువూ మరొక వస్తువు మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రతిదీ నిరంతర చలనంలో ఉంటుంది. ప్రతిదీ నిరంతరం మారుతుంటుంది. ఈ చలనం, ఈ మార్పు వస్తువుల పరస్పర సంబంధంలో సంభవిస్తాయి. ఈ గతితర్కం, భౌతిక వాదం కలిసి గతితార్కి భౌతిక వాద దృక్పథాన్ని చరిత్రకి అన్వయించి అధ్యయనం చేయటాన్ని గతి తార్కిక భౌతికవాద చారిత్రక దృక్పథం అంటారు.

మానవ సంబంధాలకీ భౌతిక అవసరాల ఉత్పత్తి పునాది. ప్రకృతికీ మానవుడికీ పనిముట్టులతో సంబంధం ఏర్పడుతుంది. మనిషికీ మనిషికీ భాషతో సంబంధం ఏర్పడుతుంది. ఈ ఉత్పత్తి సంబంధాల సామాజిక రూపం సామాజిక సంబంధాలు. ఉత్పత్తి శక్తులనూ ఉత్పత్తి సంబంధాలనూ ఉత్పత్తి విధానం అంటారు. ఇదే సామాజిక భౌతిక జీవితం. ఈ సామాజిక భౌతిక జీవితం నుంచే సామాజిక చైతన్యం పుడుతుంది. అంటే భౌతిక జీవితమే చైతన్యాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. సమాజ ఆర్థిక విధానం పునాది. మతం, తత్త్వశాస్త్రం, రాజకీయాలూ, సాహిత్య కళారంగాలూ ఉపరితల అంశాలు. ఉపరితల అంశాలన్నీ సామాజిక చైతన్యరూపాలే. చైతన్యంలో మార్పులకి ఆర్థిక పునాదిలో మార్పులు ప్రధాన కారణం ఏకైక కారణం కాదు. పునాదికీ ఉపరితలానికీ మధ్య అన్యోన్య ప్రభావం ఉంటుంది. ఉపరితల అంశాల మధ్య అన్యోన్య క్రియ ఉంటుంది. పునాదిలో మార్పులు సామాజిక చైతన్య రూపాలనుంచే మనుషుల స్పృహలోకి వస్తాయి. చారిత్రక భౌతికవాదం అంటే చరిత్రని ఆర్థిక దృక్పథం నుంచి సామాజిక దృక్పథం నుంచి వివరించటం కాదు. పునాది, ఉపరితల అంశాలూ కలిసి సమస్తంగా ఉంటాయి. చరిత్రను వ్యస్తంగాకాక సమస్తంగా పరిశీలించటం చారిత్రక భౌతికవాద ప్రధాన లక్షణం.

సాహిత్యం సామాజిక చైతన్య రూపం కాబట్టి సాహిత్య పుట్టుకా, సాహిత్యంలో మార్పులూ సాహిత్య ప్రయోజనం మొదలైనవాటిని సామాజిక అస్తిత్వం నుంచే పరిశీలించాలి. ఆర్థిక విధానంలో వచ్చిన మార్పులూ ఉత్పత్తి సాధనాల మీద యాజమాన్యం ఉత్పత్తి శక్తుల అభివృద్ధి ఉత్పత్తి సంబంధాల మార్పు నుంచి సాహిత్యాన్ని పరిశీలించాలి. ఇది ప్రాథమిక పరిశీలన. ఆర్థిక రూపాల్లో వచ్చిన మార్పులూ, ఆ మార్పులూ ఉపరితల అంశాల్లో ప్రతిబింబించిన తీరూ, ఆ మార్పులకీ సాహిత్యానికీ అన్యోన్య క్రియల్ని పరిశీలించాలి. ముందే మనస్సులో ఉన్న ఆర్థిక రూపాల కోణం నుంచే వివరించటానికి పూనుకోకూడదు. తిరిగి సమాచారాన్ని సేకరించి నిర్దిష్ట కాలంలో, నిర్దిష్ట స్థలంలో ఉన్న ఆర్థికరూపాల్ని విశ్లేషించాలి. ఆహార సేకరణ, రాతి పనిముట్లు, వేట, చేపలు పట్టి జీవించటం మొదలైన అరిమవర్గేతర ఆర్థిక విధానంలో సాహిత్య ప్రారంభ దశల్ని అన్వేషించాలి. పశువుల పెంపకం, వ్యవసాయం, ఇనుము వంటి లోహపరికరాల్ని వాడడం, అదనపు ఉత్పత్తి, వర్గ సమాజం ఏర్పడటానికి దారి తీసిన రూపాలను గ్రహించాలి. భూస్వామ్య వ్యవస్థ పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థల్లోని ఆర్థికవిధానం సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించిన తీరును వాస్తవ సమాచారం నుంచి విశ్లేషించాలి. విభిన్న చారిత్రక దశల్లో ఆర్థిక పునాది మీద సాహిత్యపు భావాన్ని కూడా పరిశీలించాలి. అయితే సాహిత్యం ఆర్థిక పునాదికి దర్పణ ప్రతిబింబం అనుకోకూడదు. అద్దంలో ప్రతిబింబానికీ అద్దానికీ మధ్య అన్యోన్య క్రియ ఉండదు. మనిషి మెదడు అద్దం కాదు. అది క్రియాశీలంగా ఉంటుంది. సంకీర్ణంగా ఉంటుంది. సాహిత్యం సామాజిక పురోగమన సూత్రాలకి అనుగుణంగానే ఉంటుంది. ఈ అనుగుణ్యతని యాంత్రిక విధేయతగా భావించటం అంతిమంగా సాహిత్యానికి ఆర్థిక విధానం పునాది అయిన్నపటికీ అదే ఏకైక నిర్ణాయక అంశంగా భావించటం అర్థరహితం. అసంబద్ధం, తత్త్వశాస్త్రం, న్యాయ విధానం, మతం, రాజకీయాలు వంటి ఇతర ఉపరితల అంశాలు సాహిత్యంలో అనేక మార్పుల్ని నిర్ణయిస్తాయి. ఇవి సాహిత్యంలో వచ్చే మార్పుల్ని అధ్యయనం చేయాలి. సాహిత్యాన్ని సాహిత్య సూత్రాల నుంచి వివరించటానికి పూనుకోవటం అశాస్త్రీయం. వివరంగా నిర్దిష్టంగా అధ్యయనం చేయకుండా ఆర్థిక పునాదికి అధిక ప్రాధాన్యం ఇచ్చి, వాగాడంబర అధ్యయనం చేయకూడదు. గతి తార్కిక భౌతిక వాద దృక్పథాన్ని అధ్యయానికి మార్గదర్శిగా గ్రహించాలి. అధ్యయనానికి ప్రత్యామ్నాయంగా గ్రహించకూడదు.

(చరిత్ర సాహిత్య చరిత్ర త్రిపురనేని మధుసూధన రావు ప్రసంగ వ్యాసం చరిత్ర, భాష, సాహిత్యం శాస్త్రీయ దృక్పథం విరసం ప్రచురణ 1979)

9.9 కొందరు విప్లవ కవులు - రచనలు:

ఎ) శ్రీశ్రీ:

మహాకవి శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం, ఖడ్గసృష్టి కవితా సంపుటాల తర్వాత కవిత్వపరంగా కొంత వెనుకంజ వేశాడు. సినిమా రంగంలో కూరుకుపోవటం ఇందుకు ఒక కారణం కావచ్చు. కవుల్లో ఒకానొక మహోజ్వల దశ తర్వాత

కొంత విరామం లేదా శాశ్వత విరామం సహజమే. అయిచే శ్రీశ్రీ దిగంబర కవిత్వం, విప్లవ కవిత్వం ప్రభంజనంలో పునఃశ్శక్తి సంపన్నుడయ్యాడు. 1970 దశాబ్దంలో తిరిగి విప్లవ సాహిత్యం సృష్టించాడు. ఆ దశలో 'మరో ప్రస్థానం' కవితా సంపుటి వెలువడింది.

విప్లవ పోరాటంలో పాల్గొని ఉరి శిక్షకు గురైన భూమయ్య, కిష్టా గౌడ్‌ల సంస్కృతిలో ఆయన రచించిన 'భూమ్యాకాశాలు' కవిత విశిష్టమైనది.

"ఒద్దు, కన్నీటి కవిత్వం రాయొద్ద
సమాజానికి కలం పెట్టిన అప్పును
ప్రాణాలతో వారు తీర్చుకున్నారు
....
బతికే అర్హతలేని పందుల్ని, పందుల్ని
చంపటమే వాళ్ళు చేసిన నేరం
....
వాళ్ళిద్దరిలో ఒకడు భూమి, రెండో వాడు ఆకాశం"

మహాకవిలో కవిత్వ శక్తి ఆరిపోలేదనటానికి ఈ కవిత నిదర్శనం. అదే విధంగా 'తుది పయనం తొలి విజయం' అనే కవిత విప్లవ వీరుల్ని ఉగ్రూతలూగించేది.

"ఊగరా ఊగరా ఊగరా!
ఉరికొయ్య అందుకొని ఊగరా!
ఉరికొయ్య అందుకొని ఊగరా!
....
స్వాతంత్ర్యపు మారు పేరు సామ్యవాదమే సత్యం
చావులేని అసత్యం జ్వలిస్తుంది అనునిత్యం
....
తెల్లవాడు నిన్ను నాడు భగత్సింగు అన్నాడు
నల్లవాడు నిన్ను నేడు నక్సలైటు అన్నాడు
ఎల్లవారు నిన్ను రేపు వేగుచుక్క అంటారు
శివాజీకి వారసుడా! శ్రీశ్రీ కవిత్వలాలసుడా!
నీ ధాటికి అడ్డులేదు, నీ త్యాగం వృథా కాదు"

విశాఖ మాండవికంలో రాసిన 'నిన్నటి జట్కావాలా' కవిత శ్రీశ్రీ భావాల్లో, భాషలో వచ్చిన కొత్త మార్పును తెల్పుతుంది.

శ్రీశ్రీ విప్లవ రచయిత సంఘం తొలి అధ్యక్షుడు. అయితే కొన్నిసార్లు విరసం భావ జాలానికి విరుద్ధమైన రచనలు చేసి, భావాలు ప్రకటించి వివాదాస్పదుడయ్యాడు. ఏది ఏమైనా మహాకవిగా శ్రీశ్రీ విరసానికి, విప్లవ రచయితలకు గొప్ప స్ఫూర్తి నిచ్చాడనేది నిర్వివాదాంశం.

తొలి కాలపు శ్రీశ్రీ కవిత్వంలో ముఖ్యంగా మహాప్రస్థానంలో పురాణ ప్రతీకలూ, గ్రాంధిక భాష వాసనలూ ఎక్కువ. వాటిని ఆధారంగా చేసుకొని ఇవాళ కొందరు విమర్శకులు శ్రీశ్రీ కవిత్వానికి కాలం చెల్లిందంటున్నారు.

అయితే ఒక కవిని ఆ కాలపు పరిస్థితుల నుంచి వేరు చేసి పరిశీలించరాదు. కవిత్వాన్ని అంతకుపూర్వం లేని విధంగా సమాజపరం చెయ్యటంలో నూతన వస్తు స్వీకరణలో, శిల్ప విన్యాసంలో శ్రీశ్రీ ప్రజ్ఞ గొప్పది. కొత్తగా కలం పట్టే ప్రతి ఆధునిక కవి శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాల్సిందే.

బి) శివసాగర్:

విప్లవ కవుల్లో గాఢమైన, ఆవేశభరితమైన, మానవతా స్పర్శ గల గొప్ప కవిత్వం సృష్టించిన వారిలో శివసాగర్ మొదటి వరసలో ఉంటాడు. కె.జి. సత్యమూర్తి అసలు పేరు శివసాగర్, శివుడు, రెంజయ్ మొదలైనవి కలం పేర్లు. నరుడో భాస్కరుడా! అనే గేయంతో విప్లవ కవిత్వ యుగంలో ప్రసిద్ధుడయ్యాడు శివసాగర్, అది శ్రీకాకుళ రైతాంగ పోరాటంలో పాల్గొని అమరుడైన చాగంటి భాస్కర్ మీద స్మృతి గీతం.

నరుడో! భాస్కరుడా!
నర్రెంగ సెట్టు కింద నరుడో! భాస్కరుడా!
కన్నెర్ర సేస్తివయ్య నరుడో! భాస్కరుడా!
కన్నెర్ర సేసినీవు నరుడో! భాస్కరుడా!
కదనాన దూకితివా నరుడో! భాస్కరుడా!

బర్రెంక సెట్టి కింద నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధూకు పడ్తివయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధూకు సేతబట్టి నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధాలూ తెంచ్తివయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!

గొట్టంకి సెట్టుకింద నరుడో! భాస్కరుడా!
గొడ్డళ్ళు మూర్తివయ్య నరుడో! భాస్కరుడా!
గొడ్డళ్ళు నూరిపీవు నరుడో! భాస్కరుడా!
గుడ్డెలుగు కొడ్తివయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!

విప్పవూ సెట్టుకింద నరుడో! భాస్కరుడా!
విల్లు సారించితివా నరుడో! భాస్కరుడా!
విల్లంబు సారించి నరుడో! భాస్కరుడా!
విజయమే అన్నావో నరుడో! భాస్కరుడా!

నీదు శౌర్యం సూచి నరుడో! భాస్కరుడా!
కళ్ళల్లో జిల్లేళ్ళు నరుడో! భాస్కరుడా!
కళ్ళల్లో జిల్లేళ్ళతో నరుడో! భాస్కరుడా!
నీశిరసు తీస్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!

శింగెరి గట్టు కింద నరుడో! భాస్కరుడా!
నీశిరసు తీస్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
నీశిరసు తీసినవారు నరుడో! భాస్కరుడా!
సింధులే వేస్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!

సిందీన నెత్తురంత నరుడో! భాస్కరుడా!
సీసాలకెత్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
సీసాల్లో ఏమిటన్న నరుడో! భాస్కరుడా!
సారాని సెప్పిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
కారీన నెత్తురంత నరుడో! భాస్కరుడా!
కడవల్ల కెత్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
కడవల్లో ఏమిటన్న నరుడో! భాస్కరుడా!
కల్లని సెప్పిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
పారీన నెత్తురంత నరుడో! భాస్కరుడా!
పీపాల కెత్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
పీపాల ఏమిటన్న నరుడో! భాస్కరుడా!
పాలాని సెప్పిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
పేరీన నెత్తురంత నరుడో! భాస్కరుడా!
పేరిళ్ళ కెత్తిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
పేరిళ్ళ ఏమిటన్న నరుడో! భాస్కరుడా!
పెరుగాని సెప్పిరయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
నినుసంపి మముసంపి నరుడో! భాస్కరుడా!
మాటేసి కాటేయ నరుడో! భాస్కరుడా!
మాటేసి కాటేయ నరుడో! భాస్కరుడా!
కుట్రలే పన్నారో నరుడో! భాస్కరుడా!
నీవు సూపినబాట నరుడో! భాస్కరుడా!
మాదొడ్డ బాటయ్యా నరుడో! భాస్కరుడా!
నీబాటనే మేము నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధూకు పడ్తాము నరుడో! భాస్కరుడా!
బర్రెంక సెట్టుకింద నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధూకు పట్టాము నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధూకు సేతపట్టి నరుడో! భాస్కరుడా!
బంధాలు తెంచాము నరుడో! భాస్కరుడా!

విప్లవ కవిద్యోదయంలో పాటకు అంకురార్పణ చేసినవాడు సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి. శ్రీకాకుళ రైతాంగ పోరాటంలో అతని పాటలు తూర్పు కొండల్లో ప్రతిధ్వనించాయి. అయితే పాటకు ఒక నూతన వస్తువు, శిల్పం సమకూర్చి ప్రసిద్ధం చెయ్యటంలో శివసాగర్ ప్రముఖుడు అయ్యాడు.

అజ్ఞాత పోరాటకారుడుగా మారిన శివసాగర్ కరీంనగర్ జిల్లాలో రహస్య జీవితం గడుపుతున్నప్పుడు పోలీసుల నిఘా గురించి ఇలా ఒక కవిత రాశాడు.

"అలల పైన నిషా
అలలుకనే కలలపైన నిషా
చిరుగాలి సితారా సంగీతం పై నిషా''

కవుల కర్తవ్యం వివరిస్తూ శివసాగర్ 'నేడు కవి' అనే కవిత వ్రాశాడు.

"కసితో స్వార్థం శిరస్సు గండ్రగొడ్డలితో
నరకగల్గిన వాడే నేటి హీరో
ప్రజల గుండెల కొండల్లో మాటు కాసి
ట్రిగర్ నొక్క గల్గినవాడే ద్రష్ట
ప్రజను సాయుధం చేస్తున్న
రివల్యూషనరీ నేటి కవి''

అని శివసాగర్ చేసిన నిర్వచనం ఆధునిక కవుల నిమగ్నతను గుర్తు చేస్తుంది. స్వార్థనీతి పై తిరగబడాలని ఇక్కడ చెప్తున్నాడు కవి. ప్రజలో మమేకం కావాలని చెప్తున్నాడు. సాయుధ విప్లవ కార్యాచరణలో భాగం కావాలని చెప్తున్నాడు. "మిస్ సినీగనేరియా చితికిన సితారా మ్రోయించే గీతాకారులు సత్యగీతాల్ని మండించలేరు'' అని సినీ మాయలోపడిన ప్రగతిశీల కవులను తిరస్కరిస్తున్నాడు. ఈ గీతంలో శివసాగర్ ఆ నాటి సంఘం 'కుష్టు సంఘం' అని పేర్కొన్నాడు.

పాటకు పదును పెట్టిన శివసాగర్ ఎన్నో జానపద బాణీలను గ్రహించి వాటిని ఉద్యమ చైతన్యం కోసం ఉపయోగించాడు. శ్రీకాకుళం జిల్లాలో వినిపించే జాలరన్నపాటను తీసుకొని రెంజిమ్ పేరుతో శివసాగర్ వ్రాసిన ఏటికి ఎదురీదు వాళ్ళమురా అనే పాట పరిశీలించదగింది.

"కూరిమి కొండల్లో మెరిసింది మేఘము
ఉద్దమాల కొండల్లో ఉరిమింది మేఘము
కూరుపము కొండల్లో కురిసింది వర్షము
సంగమొలసా కొండల్లో సాగింది వర్షము
ఏరుమీద ఏరొచ్చెరా! ఓ జాలరన్నా!
ఏరు ఎచ్చుగా పారెరా! ఓ జాలరన్నా!
మెండు చీకటి కమ్మెరా!
తెరకొయ్య విరిగింది, తెరచాప చినిగింది
పడవ కడుపులోన కలకలము రేగింది
మొనగాడు తమ్ముణ్ణి మొసలి మింగేసింది
ఎదిగిన తమ్ముణ్ణి ఏరు కాటేసింది
గుండెజారిన దండు గంగకు మొక్కింది
చేతిలో తెడ్డును ఏటిలో విసిరింది
నీ కంటే సినవాళ్ళమురా! ఓ జాలరన్నా!
నీతి తప్పని మాళ్ళమురా! ఓ జాలరన్నా!
నీతోనే వుంటామురా..............!

ఉద్యమ ప్రారంభం, ఉధృతి, పోరాటంలో ప్రాణాలు పోగొట్టుకున్న వాళ్ళు మొదలైన అంశాలన్ని స్పృశిస్తూ సంకేతాత్మకంగా సాగిన పాట ఇది. ఏటికి ఎదురీదటం అంటే వ్యవస్థ పై పోరాటమే.

ఇంకా శివసాగర్ రచించిన 'తోటరాముడు' పాట పోరాటంలో గాయపడిన వీరుణ్ణి వర్ణించేది. 'నా చెల్లీ చెంద్రమ్మా' కరుణరసాత్మక కథా గేయం. ఈ విధంగా ఎన్నో విప్లవ గీతాలు వ్రాసిన శివసాగర్ తర్వాత కాలంలో విరసం నుంచి విడివడి దళిత ఉద్యమంలో కృషి చేయటం, విరసం విధానాలను విమర్శించటం విశేషం.

సి) చెరబండ రాజు:

విప్లవ కవుల్లో చెరబండ రాజు అత్యంత ప్రతిభావంతుడు. వచన కవిత్వం, పాట అనే రెండు ప్రక్రియల్లో ఆరితేరిన వాడు. భావాల వేడి, స్వచ్ఛత, వ్యక్తీకరణ సారళ్యం అతనికి కవిత్వానికి సహజ సౌందర్యం కలిగిస్తాయి. దిగంబర కవుల్లో ఒకడుగా తాను రచించిన 'నన్నెక్కనివ్వండి బోను' ఆకాశం వెక్కివెక్కి ఏడుస్తోంది. వందేమాతరం, జగద్గురువులొస్తున్నారు జాగ్రత్త మొదలైన దిక్‌లు అతని ప్రతిభను పట్టి చూపిస్తాయి. ఆ తర్వాత విప్లవ కవిగా పిణతి పొందిన దశలో 'దిక్సూచి. ముట్టడి, గమ్యం, కాంతియుద్ధం, గౌరమ్మ కలలు, జన్మహక్కు, పల్లవి' అనే కవితా సంపుటులు వెలువరించాడు.

"ఈ మట్టి నాకు పట్టెడన్నం పెట్టి పాలు తాపింది
రాక్షస భూస్వామ్య రంపం కోతల్నుంచి
తనను కాపాడి ఋణం తీర్చుకుంటాను
అగష్టు పదిహేను ద్రోహం గురించి చెప్పకపోతే
అన్నం సయించదు నాకు
ఏ రోజైనా ప్రజాపోరాటాల విజయాలను వర్ణించకపోతే
ఆ రోజు జీవించినట్టుండదు
శిశుహంతక రాజ్యం ఇది
పశు సంతతి పాలన ఇది
స్వేచ్ఛా జీవుల రక్తం మాంసం
యథేచ్ఛగా తినమరిగిన రక్కసి
శిరచ్ఛేదమే మన కర్తవ్యం
దానికి మించిన ధర్మం శూన్యం" (గడ్డిపోచలు గర్జించాలి)

అని చెరబండ రాజు తిరగుబాటు వేదాంతం ప్రబోధించాడు. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యం రజతోత్సవాల సందర్భంగా చెరబండ రాజు వ్రాసిన వ్యంగ్య గీతం ఆలోచనా ప్రేరకమైంది.

"వధ్య శిల రజతోత్సవమ్మట
బందిఖానలు ప్రజలు సొమ్మట
న్యాయమే వర్థిల్లుతుందట
నాయకుల ఆరాధనాలట
పూలగోయర తమ్ముడా!
మాలగట్టవె చెల్లెలా!" (వాధ్య శిల)

ఈ గీతం "శ్రీలు పొంగిన జీవగడ్డయి, పాలు పొంగిన భాగ్య సీమయి, వరలినది యీ భరత ఖండము, భక్తి పాడర తమ్ముడా!" అనే రాయప్రోలు దేశభక్తి గీతానికి అపహాస్యం (Parody).

తొలి నుంచి పోరాటాలకు ప్రసిద్ధి చెందిన తెలంగాణాను 'ఎర్రగడ్డ'గా భావించాడు చెరబండ రాజు. రజాకార్ల నాజీలను, దేశమూలల గుండాలను తరిమికొట్టిన వీరులైన గెరిల్లాల జన్మస్థలంగా గుర్తించాడు. గ్రామాలు మేల్కొంటున్నాయని, రైతాంగ సాయుధ పోరాటం వర్ధిల్లుతుందని బలంగా విశ్వసించాడు. విప్లవ విశ్వాసం చెరబండ రాజు కవిత్వ ప్రాణధాతువు.

"ఇంటింట చీకటే ప్రతి కంట కన్నీరె
రాజ్యమెవరికి వచ్చెనో రాజన్న
సుఖములెవరికి దక్కెనో"

అని ప్రశ్నించాడు చెరబండ రాజు.

శాంతిభద్రతల సమస్యలో ముందుండేది పోలీసే. శ్రీకాకుళ ఉద్యమం మొదలు తెలంగాణా రైతాంగ పోరాటందాకా అన్ని ఉద్యమాలను ప్రభుత్వం శాంతిభద్రల సమస్యలాగానే పరిగణించింది. వాటి ఆర్థిక, సాంఘీక మూలాలను చూడలేదు. మొదటి నుంచి మేధావులు నక్సలైట్ సమస్యను శాంతిభద్రతల సమస్యగాకాక భూమితో ముడిపడి ఉన్న సాంఘీకార్థిక సమస్యగా చూసి పరిష్కార మార్గాలు వెదకాలని మొత్తుకుంటున్నా ఇప్పటిదాకా ఆ ఆలోచన ప్రభుత్వానికి కలుగలేదు. అదట్లా ఉంచితే ఎప్పుడైతే శాంతిభద్రతల్లో భాగంగా ఉద్యమాన్ని అణచివేయటానికి ప్రభుత్వం ప్రయత్నిస్తుందో ఆ ప్రయత్నానికి తొలి సాధనం పోలీసే అవుతాడు. కనుక పోలీసు ఉద్యమకారులకు, విప్లవ కవులకు ప్రత్యక్ష, తక్షణ శత్రువు అవుతాడు. సహజంగా శత్రువు పై ఎవరూ జాలి చూపరు. అయితే చెరబండ రాజు పొట్ట కూటి కోసం ఉద్యోగంలో చేరి, బాధ్యతలో భాగంగా నక్సలైట్‌లను ఎదుర్కొంటున్న పోలీసుల సంక్లిష్ట పరిస్థితిని విశాల హృదయంతో అర్థం చేసుకున్నాడు.

"మాలోని మనిషివే, మా మనిషివే నీవు
పొట్టకూటికి నీవు పోలీసువైనావు
ప్రాణాలు బలిపెట్టి పోరాడు సోదరుల
గుండెలకు తూటాలు గురిపెట్టినావేమి"

అను సానుభూతి ప్రకటించాడు. అంటే వర్గ శత్రువుల ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడే వ్యక్తులు తాము ప్రాథమికంగా ఏ శ్రామిక వర్గానికి చెందినవారో గుర్తించేట్టు చెయ్యటం ఇక్కడ కవి ఉద్దేశం. ఇది విప్లవ పోరాట తరుణంలో ఎందరినో ఆశ్చర్యపరచిన అరుదైన కవిత.

ఒకవైపు తీవ్రమైన అనారోగ్యంతో బాధపడుతున్నా

"అనారోగ్య బాధితుణ్ణి
అయితేనేం యోధుడినే"

అని తుది శ్వాస వరకు విప్లవోత్తేజంతో కృషి చేసిన కవి చెర బండరాజు. అతని కవితల్లోని భాష, భావాలు సహజమైనవి, స్వచ్ఛమైనవి.

డి) నగ్నముని:

తొలుత 'కేశవరావ్' అనే అసలు పేరుతో 'ఉదయించని ఉదయాలు' అనే కవితా సంపుటి ప్రచురించాడు నగ్నముని. తర్వాత దిగంబర కవులలో ప్రముఖ పాత్ర వహించాడు. ఆ తర్వాత విప్లవ కవిగా పరిణామం చెందాడు. శబ్ద రహస్యం తెలిసినకవి.

"కవీ! గాలిని గురించి రాయి
గాలిని మాత్రం నీ కవిత్వంలో నింపకు"

అని హెచ్చరించాడు నగ్నముని. ప్రజా వ్యతిరేక కవిత్వం రాసే వాళ్ళనుద్దేశించి ప్రజా ద్రోహి కవితలో ఇలా అన్నాడు.

"ప్రజల పత్రికలే కాదు
తెల్ల కాగితమూ నవ్వుతుంది హేళనగా
మనం పందుల మీద పంచరత్నాలు రాస్తున్నప్పుడు
ప్రభుత్వ జనవ్యతిరేక కార్యాన్ని కీర్తిస్తున్నప్పుడు"

దిగంబర కవిగా నగ్నముని తీవ్రమైన ఆవేశంతో, అశ్లీలాలతో భావ ప్రకటన చేశాడు. ఆ ధోరణిని విమర్శించిన వారిని విమర్శిస్తూ "అశ్లీలం పలుకుతోంది దిగంబరాక్షరాం అంటున్నావు సిగ్గు లేకుండా" అని ఎదురు దాడి చేశాడు. వ్యవస్థలోని దుర్మార్గం అంతా అశ్లీలమే కవి దృష్టిలో, అది వదిలేసి అక్షరాల్లో అశ్లీలం వెదకటం తగదని కవి ఉద్దేశం.

1977 నవంబరులో కోస్తా ఆంధ్రాలో సంభవించిన తుఫానులో వేల మంది ప్రాణాలు కోల్పోయారు. అసంఖ్యాక మరణాలకు ప్రభుత్వ యంత్రాంగం నిర్లిప్తత కొంత వరకు కారణం. ఆ సంఘటన నేపథ్యంలో ప్రభుత్వ వ్యవస్థ కొయ్యగుర్రం వంటిదని, దాని పాదాల కింద నలుగుతున్న ప్రజలుదాన్ని తగలబెట్టందే దేశానికి విముక్తి లేదని 'కొయ్యగుర్రం' అనే దీర్ఘ కవిత రచించాడు నగ్నముని.

"సిద్ధార్థుణ్ణి రాజ్యం పొలిమేర వరకూ
చేరవేసి తిరిగొచ్చిన
అశ్వం
అశ్వనయనాల్తో నాగార్జున కొండలో ఇంకా
నిలబడే ఉంది
మనిషి మనసులో మాత్రం
మహాబోధి ఎప్పుడో కూలిపోయింది"

అని సంఘంలో మానవతారాహిత్యాన్ని తాత్త్వికంగా వ్యాఖ్యానించాడు నగ్నముని.

అయితే కొయ్య గుర్రాన్ని తగలబెట్ట గల కొత్త ఇంధనం కోసం 'చరిత్ర చీకటి కోణాల గుహల్లోకి వెళ్ళిపోతాను' అన్న నగ్నముని వివాదాస్పష్టమైనది. ఇది పలాయన వాదమని కొందరు విమర్శించారు. అంతేకాకుండా 'కొయ్యగుర్రం ఆధునిక మహాకావ్యం' అని చేకూరి రామారావు ప్రశంసించటం విమర్శకు గురి అయింది.

విరసంలో కొంతకాలం కొనసాగి, తర్వాత ఆ సంఘంతో తెగదెంపులు చేసుకున్నాడు నగ్నముని. తర్వాత కాలంలో ప్రజాస్వామ్య కవిత వంటి రచనలు చేశారు. గాఢమైన వ్యక్తీకరణ నగ్నముని కవిత్వంలోని ప్రత్యేకత.

ఇ) వరవరరావు:

జీవనాడి, చలినెగళ్ళు, స్వేచ్ఛ, భవిష్యత్ చిత్రపటం, సముద్రం, ముక్త కంఠం మొదలైన కవితా సంపుటులతో విప్లవ కవిగా శిరసెత్తిన వరవరరావు తొలిదశలో 'తిరుగబడు' కవులలో ఒకడు. ఆవేశం కంటే ఆలోచనాత్మకమైన కవితలు రచించాడు వరవరరావు.

జైలు జీవిత అనుభవం నుంచి వెలువడిన కవితలు 'స్వేచ్ఛ' సంపుటిలో వచ్చాయి.

"నాకిక్కడ సుఖంగా ఉన్నదా అని నువ్వడిగావు
ఈ విశాల దేశం కోట్లాది జనం గుండెల్లో
మబ్బులో దాగిన మెరుపులా వెలుగుతున్న
భవిష్యత్తు మీద ఆశ ఈ సంకెళ్ళులో ధ్వనిస్తున్నది'' (స్వేచ్ఛ)

అని తేలికమాటల్లో గొప్ప ఆశా భావం ప్రకటించాడు వరవరరావు. విరసం మూల స్తంభాలలో అతనొకడు.

మువ్వన్నెల జెండాలో "ప్రజల రక్తంతో తడిసి మెరుస్తున్న ఎరుపు, లేగలను చంపి ఆవుతోలు కప్పుకున్న పులి తెలుపు, బూటకపు సంస్కరణలు సాధించిన 'సస్యవిప్లవ', ఆకుపచ్చదనం ఉన్నాయని భావించిన విప్లవ కవి కుహనా స్వాతంత్ర్యాన్ని అవహేళన చేస్తున్నాడు.

"ధన గణ మన అధినాయక్ జయహే
భారత భాగ్య విధాత
భయహే! భయహే!''

అంటూ స్వతంత్ర దేశంలో సర్వత్ర భయమే రాజ్యం చేస్తుందని వ్యంగ్యంగా విమర్శిస్తున్నాడు.

"రక్షించండి, రక్షించండి,
దరిద్రాన్ని, అజ్ఞానాన్ని
రోగాలను, భోగాలను
విప్లవం నుంచి
పడిపోతున్న ప్రభుత్వాలను
పగిలిపోతున్న పార్లమెంటు భవనం
పునాదుల మీద నిలిచిన మన ప్రజాస్వామ్యాన్ని
కాపాడండి విప్లవం నుంచి
పాడండి నాలుక చివరి సామ్యవాద గీతాలు చించి
ఆకుపచ్చ విప్లవం గురించి
పీయల్ 480 గిటార్ సవరించి..............''

అంటూ వరవరరావు సునిశితమైన వ్యంగ్యంతో దేశ దౌర్భాగ్యాన్ని, విప్లవ అవసరాన్ని వివరించాడు. "దేవుడా! రక్షించు నా దేశాన్ని'' అంటూ దేవర కొండ బాలగంగాధర తిలక్ రాసిన కవిత ఈ సందర్భంగా నిర్మాణపరంగా పై కవితతో పోల్చి చూడవచ్చు.

తెలంగాణా రైతు కూలీ మహాసభను చూసి ఉత్తేజితుడై వరవరరావు 'సముద్రం' అనే దీర్ఘ కవిత రచించాడు. ఇది ఒక విధంగా సంకేత కావ్యం. ప్రజా చైతన్యానికి, పోరాట శీలానికి సముద్రం సంకేతం.

"ఏమున్నది జీవితం
నీళ్ళూ ఉప్పు ఉప్పైనా తప్ప
ఏమున్నది జీవితం
చీమూ నెత్తురూ పోరాటం తప్ప'' (సముద్రం)

అని మనిషి జీవితాన్ని ఒక వంక సరళీకృతం చేస్తూ అదే క్రమంలో తాత్త్విక గాఢం చేస్తున్న నిర్వచనం ఇది. 1985లో సుదీర్ఘమైన జైలు జీవిత నేపథ్యంలో వెలువడిన కవితా సంపుటి 'ముక్త కంఠం'.

సృజన సంపాదకుడుగా వరవరరావు వ్రాసిన గాఢమైన సంపాదకీయ వ్యాసాలు సమకాలీన రాజకీయ సాంఘిక సంక్షోభాలను చిత్రించాయి. కవిత్వంలను, వచన రచనలోను, ఉపన్యాసంలోను తన ప్రత్యేక ముద్ర కలిగిన వ్యక్తి వరవరరావు.

"కవులేం జేస్తారు
గోడలకు నోరిస్తారు, గాలికి గొంతిస్తారు
ప్రజలకు చేతులిస్తారు
ప్రజల చేతుల్లో
అనంత శక్తి సంపన్నమైన పద్యాన్ని పెడతారు"

ఆధునిక కవితా క్షేత్రంలో శ్రీ కె. శివారెడ్డి ఉన్నతుడైన గొప్ప కవి. ఎంత గొప్ప కవీ ఒకే రోజు రూపొందడు. క్రమక్రమంగా దశలు దశలుగా అభివృద్ధి చెందుతాడు. రక్తం సూర్యుడు (1973), చర్య (1975), ఆసుపత్రి గీతం (1976), నేత్ర ధనస్సు (1978), భారమితి (1983), మోహనా ఓ మోహనా (1988), అజేయం (1994), నా కలల నది అంచున (1997), వర్షం వర్షం (1999), అంతర్జనం (2002), వృత్తలేఖని (2003) అనే కవితా సంపుటాలు చదివినప్పుడు శివారెడ్డిలోని క్రమానుగతమైన పరిణితి గుర్తించ గలుగుతాం. 'రక్తం సూర్యుడు'లో వ్యవస్థపట్ల కవి అసంతృప్తి, కసి వ్యక్తీకరించబడతాయి. ఆవ్యక్తీకరణలో తరువాత కవిత్వంలో లేని వ్యంగ్యం ఉంది. శవాలయినా మనిషికొక ఫైరింజన్ కాపలా పెట్టండి, ఎటువంటి నిప్పు ఎక్కడా ఉండరాదు' అనే రీతిలో సాగుతుంది వ్యంగ్యం.

శివారెడ్డి అసలైన గొంతుక, అలలైన ఆవేశం 'ఆసుపత్రి గీతం'లో విన్పిస్తాయి. అతని కవిత్వ మూలరూపం అందులో కన్పిస్తుంది. అది సుదీర్ఘ కవిత. గొప్ప సంకేత కావ్యం. వర్తమాన వ్యవస్థకి సంకేతం ఆసుపత్రి. అది ప్రపంచానికి సూక్ష్మ రూపం. వర్తమానం కూడా ఆపరేషన్ థియేటర్‌లో చావు బ్రతుకుల మధ్య కొట్టుమిట్టాడుతుందని కవి అంటాడు. ఆసుపత్రి ఆరోగ్యం కోసమే అయినా సహజంగా ఆ వాతావరణం ఎవరికైనా వెగటు కలిగిస్తుంది. ఆ సంకేతాన్ని అలలు అలలు వివరిస్తూ వ్యంగ్యంతరంగా సామాజిక స్థితిపట్ల వెగటు కల్పిస్తాడు కవి.

'నేత్ర ధనస్సు'లో కవి తన నుంచి బహిర్గతుడయ్యాడు. తననీ, ప్రజల్ని పోరాడటానికి సన్నద్ధం చేయటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కుళ్ళిపోయిన వ్యవస్థను ద్వేషిస్తూ ధ్వంస రచన చేస్తాడు.

ధ్వంసం చేయాల్సిన దాన్నే ధ్వంసం చేసి
మరో మహత్తరమైన దాన్ని చెమటలో కడతాం .....
నువ్వు తప్పకుండా ధ్వంసం చేయదగిన వ్యక్తివి

తెలంగాణఆ రైతాంగ, గిరిజన పోరాటాల పటుత్వాన్ని కొలిచేది 'భారమితి'. నాటండి, ఎర్రని సృతవా, తుడం, ఆయుధాల్ తెచ్చుకో, రాత్రి, భూమ్మీద పాదం మోపుతాను, కంజిర మొదలైన కవితలన్నీ ఇట్లాంటివే. విప్లవోద్యమాల ఆటుపోట్లనీ, మొక్కవోని ధైర్యాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది ఈ కవిత్వం. ఆయుధం తెచ్చుకో, ఆయుధం తెచ్చుకో, ఆయుధం లేకుండా యుద్ధానికి మాత్రం రాకు, ఆయుధం లేకుండా ముందుకడుగు వెయ్యడానికి ఊహించకు" అని కవి చెబుతాడిక్కడ. ఈ కవిత్వం మీద పాబ్లో నెరుడా, వాల్ట్‌విట్మన్, ఆఫ్రికన్ కవుల ప్రభావాలున్నాయి. నగర జీవితం సంక్లిష్టతని కూడా ప్రతిఫలిస్తుంది 'భారమితి'.

'మోహనా! ఓ మోహనా!', అజేయం అనే కవితా సంపుటాలు అతని కవిత్వంలోని వస్తు వైవిధ్యానికీ, కళా పరిణతికీ, తాత్విక గాఢతకీ నిదర్శనాలుగా నిలుస్తాయి. 'మోహనా! ఓ మోహనా!' అనే పేరే కొత్త వస్తువుని సూచిస్తుంది. ఈ కవితల్లో శివారెడ్డి కేవలం పోరాట విషయాలేగాక జీవితంలో అపురూపమైన ప్రతి అంశాన్ని పరామర్శించే ప్రయత్నం

చేశాడు. మోసపోయిన స్త్రీలు, చీలిన సంబంధాలు, ఉద్యమాలు, మానవ హక్కులు, ఎదురుకాల్పులు, బెంజమన్ మొలైస్‌లు, బాలచంద్రుళ్ళు, వృద్ధమూర్తులు, మత ఘర్షణలు ఇట్లా అనేకానేక జీవిత పార్శ్వాలు ఆ రెండు సంపుటాల్లో కన్పిస్తాయి. సారాంశములో మానవ సంబంధాల ప్రాధాన్యం కన్పిస్తుంది.

శివారెడ్డి ఎమర్జెన్సీ, చీకటి భూతం మొదలుకొని ఇప్పటిప్పటి తెలంగాణా ప్రజల మీద ఉక్కు పిడికిలి దాకా అధికార వ్యవస్థాగతమైన క్రూరత్వాన్ని వ్యతిరేకించాడు. శివారెడ్డి అవిశ్వాసి కాడు. నమ్మకున్న దాన్ని గట్టిగా చివరకంటా నమ్ముకున్నవాడు. అతడు నమ్మింది పోరాట రాజకీయ దృక్పథాన్ని. అది విప్లవ రాజకీయ సిద్ధాంతం చేత, దాన్ని నమ్మిన విరసం చేత ప్రభావితమైంది.

సామాజిక విధ్వంసం వ్యక్తి విధ్వంసం ఈ రెండు క్రమాల్నీ సరిగ్గా గుర్తించినవాడే సమగ్ర విప్లవ కవిగా రూపొందుతాడు. విప్లవ కవిత్వం చాలా వరకు సామాజిక విధ్వంసాన్ని గుర్తించి, పోరాటం అవసరాన్ని గొప్ప భావావేశ బలంతో వివరించింది. అయితే వ్యక్తిలోని విధ్వంసాన్ని గుర్తించటంలోని, బహిర్గతం చెయ్యటంలోనూ చూపు తీక్షణంగా సారించలేకపోయింది. అదొక పరిమితి. సరిగ్గా ఇక్కడే శివారెడ్డి విప్లవ కవిత్వానికి చేసిన ప్రత్యేక దోహదం ఉంది.

శివారెడ్డి విప్లవ కవిత్వ వస్తు రూపాన్ని విస్తృతం చేశాడు. విప్లవ కవి దృక్పథం జీవితంలోని అన్ని కోణాల్నీ స్పృశించాలనీ, స్పృశించగలదనీ నిరూపించాడు.

'ఆమె ఎవరైతే మాత్రం', 'కమల కుమారి స్వగతం' అనేది తెలుగు సాహిత్యంలో రెండు గొప్ప స్త్రీ వాద కవితలు. మొదటి కవిత ఒక ఇల్లాలి దైనందిన శ్రమపట్ల ఆర్ద్రమైన కవి స్పందనను తెలుపుతుంది.

"ఆమె ఎవరైతే మాత్రం ఎలా కదుపుతాం
ప్రశాంతంగా నిర్మలంగా దేవతలెవరో
ఆమె తలచుట్టూ తిరుగుతూ విజాంమరలు విసురుతున్నట్టు
హాయిగా అస్వప్నంగా మళ్ళా ముకుళిత పుష్పంలా శయనించిన ఆమెను
ఆమె ఎవరైతే మాత్రమేమిటి?
నా భార్యో, పక్కింటావిడో, పిల్లల తల్లో, తెల్లని పిల్లో
ఒక సంక్షుభిత పగతి తర్వాత
ఒక వ్యాకులకలిత శిథిల పగటి తర్వాత
ఏ సౌందర్యమూ లేని ఏ లాలిత్యమూ లేని భయంకర పశువు
పగటి తర్వాత
విశ్రమిస్తున్న ఆమెను కదపటం ఎలా?"

మానవ విధ్వంసంలో ప్రకృతి నుంచి మనిషి వేరు కావటం తొలి ఘటన. సాటి మనుషుల నుంచి వేరుపడటం మలి ఘటన. తన సారాంశం నుంచే తాను వేరు కావటం తుది ఘటన.

ఎక్కడ మనిషి ప్రాథమిక బంధం తెగిపోయిందో శివారెడ్డి గుర్తించాడు. మట్టి వేళ్ళకీ సిరా మరకలకీ అనుసంధానం కుదుర్చుకున్నాడు.

"నాకూ భూమికీ లక అవినాభావ సంబంధం ....
భూమి విత్తు, అందులోంచి నేపుట్టుకొస్తా
భూమి ఒక నక్షత్రపుష్పం, అందులోంచి నే పరిమళిస్తా ....
మట్టి చరిత్రే చరిత్ర, మట్టి మనిషి చరిత్రే చరిత్ర

మట్టి కన్నా బలమైందీ, ప్రియమైందీ, ప్రాణప్రదమైందీ, సువాసనా
భరితమైందీ మరేదీలేదు.
అందుకే మట్టి నా జీవితం నా అనుభవం నా స్వప్నం ....
(నగ్న భూమ్మీద - మోహనా ఓ మోహనా)

మట్టి నుంచి పుట్టిన మానవ దేహం కూడా ఒక రకంగా భూమే, అది కూడా మట్టికి మట్టే తడిలో పదునుగావల్సిందే.

'వర్షం వర్షం', అంతర్జనం కవితల్లో అంతరు&ర్ముఖత్వంలోకి ప్రయాణించిన శివారెడ్డి తిరిగి 'వృత్తలేఖిని'లో బహిర్ముఖుడయ్యాడు. ప్రజా ఉద్యమాలను సూటిగా బలపరిచాడు.

శివారెడ్డి కవిత్వంలో అక్కడక్కడ కొంత అస్పష్టత, సంక్లిష్టత చోటు చేసుకున్నాయి. అయినా వర్తమాన తెలుగు కవిత్వంలో శివారెడ్డి కవిత్వం నిరంతర జీవనది.

ఎఫ్) ఎన్. కె:

"శిరస్సు పున్నతమని
భుజాల బరువుల మీద ఆలోచనకు కిరీటం మొలిచినప్పుడే
అఖండాలు ఖండాలైనవి
ప్రపంచం రెండుగా చీల్చబడ్డది"

అంటూ ఎన్.కె. రచించిన 'లాల్‌బనో గులామీ చోడో, బోలో వందేమాతరం' సాయుధ వర్గపోరాటం వస్తువుగా వెలువడ్డ దీర్ఘ కవిత. ఈ కవితలో కవి శ్రమకి, బుద్ధికి మధ్య చరిత్రలో ఏర్పడ్డ వైరుధ్యం వివరించాడు. శ్రమ జీవులతో మమేకం అయ్యాడు. చరిత్ర ప్రారంభం నుండి జరుగుతున్న వర్గ సంఘర్షణకు ఉద్రేక ప్రధానమైన శైలిలో ఆవిష్కరించాడు ఎన్. కె.

"ఔను నేను మాతృభూమి మాటే మాట్లాడుతున్నాను
నా తల్లి నాకెప్పుడూ పేదగానే ఉన్నది
ఎప్పుడూ నా తల్లి నా కోసం చిక్కిశల్యమై ఉన్నది
నా తల్లి స్తన్యం ఎప్పుడూ నాడొక్క నిండా పాలు తాపలేదు"

దేశభక్తి జాతీయవాదులే ఎక్కువగా ఉద్ఘాటించే అంశం. కాని సాయుధ పరాటాన్ని కోరే కవి, దేశభక్తిలోని మృధువైన ఉద్వేగాన్ని తెచ్చి, విప్లవంతో మిళితం చెయ్యడం ఈ కావ్యంలోని ప్రత్యేక శిల్పం (అద్దేపల్లి రామమోహన రావు, అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వాలు - సిద్ధాంతాలు - శిల్పరీతులు)

సమీక్ష:

విప్లవ కవిత్వానికి గల సామాజిక సాహిత్య నేపథ్యాలు, విప్లవ రచయితల సంఘాన్ని గురించి, విప్లవ సాహిత్య స్వభావాన్ని, విప్లవ కవుల రచనలను చదివారు.

9.10 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. విప్లవ కవిత్వ ఆవిర్భావానికి గల నేపథ్యాలను వ్రాయుము.
2. విప్లవం అంటే ఏమిటి? విప్లవ సాహిత్య స్వభావాన్ని తెలుపుము.
3. విప్లవ రచయితల విప్లవ భావాలు సమాజం పై చూపిన ప్రభావాన్ని వివరించండి.
4. విప్లవ సాహిత్యం పై మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత ప్రభావాన్ని తెల్పండి.
5. విప్లవ రచయితల సంఘ ఆవిర్భావాన్ని గూర్చి తెలపండి.

9.11 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఝుంఝుం లే మార్చ్ సంకలనాలు
2. కవిత్వం పై ఎర్రజెండా - విరసం
3. దిగంబర కవితా సంకలనాలు - 3
4. నేపథ్యం - ఆశారాజు

డా॥ పాపినేని శివశంకర్

పాఠం - 10

విప్లవ సాహిత్యం

లక్ష్యం:

విప్లవ సాహిత్యంలో పెల్లుబికిన విప్లవ సాహిత్య రీతులను గురించి, రచయితల అభ్యుదయ, విప్లవ పంథాను తెలుసుకోవటం.

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం:

10.1 విప్లవ కవితా సంకలనాలు

10.2 ఈతరం యుద్ధ కవిత

10.3 కవిత్వం పై ఎర్రజెండా

10.4 విప్లవ సాహిత్యోద్యమం - పాట

10.5 గద్దర్ పాటలు

10.6 విప్లవోద్యమం

10.7 నిషేధాలు, నిర్బంధాలు

10.8 విప్లవ సాహిత్యం పై విమర్శలు

10.9 1980 అనంతర (విప్లవ) కవిత్వం

10.10 కొన్ని ప్రముఖ విప్లవ భావ కవితా సంపుటాలు

10.11 నమూనా ప్రశ్నలు

10.12 చదువవలసిన పుస్తకాలు

10.1 విప్లవ కవితా సంకలనాలు:

విప్లవ కవిత్యోద్యమ ప్రారంభ దినాల్లో వెలువడ్డ 'ఝంఝ' కవితా సంకలనం అందులోని భావ తీవ్రతను బట్టి, గాఢమైన వ్యక్తీకరనను బట్టి విలక్షణమైన కవితా సంకలనం. ఈ కవితా సంకలనం శ్రీకాకుళ గిరిజన పోరాటంలో 'పెన్ను, గన్ను పట్టి' పోరాడి, ప్రాణాలర్పించిన సుబ్బారావు పాణిగ్రాహికి అంకితం చేయబడింది. అప్పటి సాయుధ పోరాటంలో అమరులైన నక్సలైట్ నాయకుల పై స్మృతి గీతాలు కూడా ఇందులో ఉన్నాయి.

> "ఆకాశం కింద విశాల హృదయంతో వస్త్రహీన దేహీలతో
> రక్తాన్ని ఇంధనంగా మార్చి పాలకులరైలు ఇంజన్ని మండే కడుపులతో
> ఊడ్చుకుపోతున్న కార్మికులం,కర్షకులం నిరుపేదలం మనకు''

అంటూ చెరబండ రాజు శ్రామిక వర్గంతో మమేకం అయ్యాడు. అరోపరకో మన నేరాలన్నీ ఒకే సెక్షన్ కిందికొస్తాయి. అందకే దారి తప్పిన సోదరులందరిదీ ఒకేదారి (ఝంఝ) అంటూ పోరుదారిని చూపించాడు చెరబండ రాజు.

"మెలిదిరిగిన కండరాలు కాయకష్టంలో కుమిలిపోతున్న
గంజి మూకుట్లో రెండు మెతుకులు లేవు
దారిద్ర్యం మన శత్రువు
యవ్వనమంతా విశ్వవిద్యాలయ పడగ నీడల
భవనాల్లో బంధించినా
యువతరం చదువుల బ్రతుకుల్లో వెలుగులేదు
అజ్ఞానం మన శత్రువు
ప్రపంచాన్ని ప్రమాణాల్ని ప్రజా ప్రభుత్వాన్ని
నిర్మించే మనుషులు కావాలిప్పుడు
ప్రతి తల్లీ
ఒక సూర్యుణ్ణి ప్రసరిస్తే చాలు" (ఝుంఝు కవితా సంకలనం)

అన్నాడు నగ్నముని. సూర్యుడు తీక్షణ కాంతికి, చైతన్యానికి సంకేతం.

'ఝుంఝు' కవితా సంకలనంలో శ్రీశ్రీ రచించిన 'నిన్నటి జట్కావాలా' భిన్నమైన కవిత. అది విశాఖ మాండలికంలో వ్రాయబడింది. శ్రీశ్రీ శైలిలో ఇది ప్రత్యేక మార్గం.

పార్లమెంటరీ రాజకీయాల్ని 'ఝుంఝు' కవితా సంకలనం తిరస్కరించింది. 'ఓటు హక్కు గొప్పది' అనే నానుడిని హేళన చేసింది.

"రైట్ టు ఓట్ కాదు
ఈ దోపిడీ రేచు కుక్కల్ని తరిమి తరిమి
ఫైట్ టు ది లాస్ట్"

అని లోచన్ ప్రకటించాడు. ఇదే సంకలనంలో శివుడు (శివసాగర్) రచించిన 'నరుడో భాస్కరుడా!' గీతం విప్లవ సాహిత్యంలో పాటల శకాన్ని ప్రారంభించింది. అంతకు ముందు సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి వంటి కవుల పాటలున్నా శివుడి పాట ప్రత్యేకమైంది. అది శ్రీకాకుళ పోరాటంలో అమరుడైన డాక్టర్ చాగంటి భాసకర్రావు పై రచించబడిన స్మృతి గీతం. జన నాట్య మండలి ఆ పాటకు చాలా ప్రచారం తెచ్చింది.

'ఝుంఝు'లోని కవితల్లో జి. సోమయ్య రాసిన సైన్యంలో చేరకు అనే కవిత ఆక్షేపణ పాలైంది. సైన్యంలో చేరమనటం దేశభక్తి కావచ్చు. చేరవద్దనటం ప్రభుత్వం దృష్టిలో దేశద్రోహం అయింది. ఆ కారణంగా ప్రభుత్వం 'ఝుంఝు' కవితా సంకలనాన్ని నిషేధించింది. నిషేధించినా విప్లవోద్యమ ప్రారంభ దశలో ఆ కవితా సంకలనం యువకవులకు బ్రహ్మాండమైన ఉత్తేజం ఇచ్చింది.

"ఆకలి మంటల్తో అలమటించే వాడికి
అహింసను బోధించేవాడు లుచ్ఛా
నిరాశలో కూరుకుపోయిన వాడి ముందు వేదాంతాన్ని వల్లించేవాడు
పాలకవర్గాల గంజి మెతుకులు తాగే పాచ్ఛా" (సి.వి.)

అనే కవితను గమనిస్తే 'ఝుంఝు' ప్రభంజనం ఎంత తీవ్రంగా వీచిందో అర్థం చేసుకోవచ్చు.

ప్రభావవంతమైన మరొక విప్లవ కవితా సంకలనం 'మార్చ్', సంకలన కర్త పి. కిషన్‌రావు. ఇందులో ప్రత్యేకించి కవుల పేర్లు లేవు. ప్రజలను సాయుధం చేస్తున్న రివల్యూషనరీ నేటి కవి అనే అభిప్రాయం ఈ సంకలనం చూసినప్పుడు తప్పకుండా కలుగుతుంది.

"కసితో స్వార్థం శిరస్సును గండ్ర గొడ్డలితో
నరక గల్గిన వాడే నేటి హీరోక్ష" (శివసాగర్)

అని వర్గ శత్రు నిర్మూలనే వీరత్వం అనే నిర్వచనం ఇచ్చింది ఈ సంకలనం.

బాలెట్లతో కాదు, బుల్లెట్లతో ఈ రాజ్యాధిపత్యం చేపట్టండి అని ప్రబోధించిన 'మార్చ్' సంకలనాన్ని ప్రభుత్వం సహజంగానే సహించలేకపోయింది. ఫలితం 'మార్చ్' నిషేధం, సంకలన కర్త కిషన్‌రావు అరెస్టు.

ఝంఝ, మార్చ్ కవితా సంకలనాల తర్వాత తిరుపతి నుంచి 'లే' కవితా సంకలనం వచ్చింది. ఇందులో చెరబండ రాజు, గద్దర్, వంగ పండు ప్రసాదరావు పాటలు బహుళ ప్రజాదరణ పొందాయి. కవితాశక్తి కంటే ఆవేశతీవ్రత గల సంకలనం ఇది. ఇది కూడా ప్రభుత్వ నిషేధం చవి చూసింది.

కె.వి. రమణారెడ్డి సంపాదకత్వంలో వెలువడిన 'మరో ఝంఝ' (1990) కూడా విప్లవ భావజాలంతో నిండిపోయిన కవితా సంకలనమే, అయితే ఇందులో కవిత్వ గాఢత తక్కువగా ఉంది.

10.2 ఈతరం యుద్ధ కవిత (1971 - 80):

ఉస్మానియా యూనివర్శిటీ రైటర్స్ సర్కిల్ ప్రచురణగా 1982లో వెలువడింది ఈ సంకలనం. ఇందులో శ్రీశ్రీ, శివసాగర్, చెరబండ రాజు, వరవరరావు, దేవీ ప్రియ, నగ్నముని, శివారెడ్డి, కె. రాం మోహన్ రాజు, హెచ్చార్కె, అజ్ఞాత సూరీడు, నందిని సిధారెడ్డి, జయధీర్, తిరుమల రావు, అజంతా మొదలైన వారి కవితలున్నాయి.

'భూమ్యాకాశాలు' పేరుతో శ్రీశ్రీ వ్రాసిన కవిత ఉరి తీయబడ్డ భూమయ్య, కిష్టాగౌడ్‌లనే నక్సలైట్లకు జోహార్ చెపుతుంది. 'మరణం లేని మహదాశయమే మనకు వాళ్లిచ్చిన నిధి' అన్నారు శ్రీశ్రీ.

చిలీలో ఆలెండీ ప్రభుత్వం చేస్తున్న సామ్రాజ్యవాద దౌర్జన్యానికి వ్యతిరేకంగా ప్రజలు చేస్తున్న పోరాటాన్ని సమర్థిస్తూ శివసాగర్ 'వివాలా! శాంటియాగ్' అనే సుదీర్ఘ కవిత రచించాడు. తీవ్ర భావావేశంతో సాగే రచన ఇది. అక్కడక్కడ కేవలం వచనం కూడా తొంగి చూస్తుంది.

"అడిలీ నువ్వంటే నాకిష్టం
రేపటి దేశానికి ఈ నాటి తల్లివి నువ్వు
రేపటి ఆకాశానికి
ఈనాడే పూచిన సూర్య పుష్పానివి నువ్వు"

చక్కని రూపకాలంకారంతో వర్ణించాడు దేవీప్రియ. అంటే అడవిలో అజ్ఞాత వీరుల పోరాటాల నుంచి దేశవిముక్తి జరుగుతుందని కవి ఆలోచన.

తన నీడలో భావాల వేడిని అనుమానించి నాశనం చెయ్యాలనుకునే వాళ్ళని తిరస్కరిస్తూ చెరబండ రాజు 'పునర్జన్మ' అనే మంచి కవిత రచించాడు.

"నాది శ్రమైక జీవన సౌందర్య గీతం
మతానికి దోపిడీ, పధానికి పల్లవిని కాను నేను
బొట్టు బొట్టుగా నానెత్తుటిని

ఈ నేల విముక్తి కోసం విత్తనంగా చల్లుతాను
బందీనైనా బానిసను కాను
నన్ను కదిపినా ఖండించినా
మళ్లీ మళ్లీ అలలా పుట్టుకొస్తూనే ఉంటాను''   (చెరబండ రాజు)

అలలు నిరంతర క్రమంగా పుట్టుకొస్తూనే ఉంటాయి. వాటిని ఖండించటం అసాధ్యం. అంత చక్కని ఉపమానంతో కవి తన నిబద్ధతని చాటి చెప్పాడు.

''గుండె నుండి రాసిన గీతం
మళ్లీ గుండెను మండిస్తుంది
మండే పొయ్యిలోంచి తీసిన కట్టె
మచు గడ్డలా ఎందుకుంటుంది?''

అని విప్లవ కవిత్వంలోని వేడిని కవిత్వీకరించాడు హెచ్చార్కె.

ఆర్థిక స్థితి మనిషి ఉనికికి ఆధార భూమిక అని మనకు తెలిసిన విషయమే. అయితే ఈ ప్రాథమిక సమస్య విస్మరించి, ప్రజల్ని భ్రమల్లో ముంచెత్తే విధంగా పాలకవర్గాలు ఒక్కొక్కసారి దేశభక్తి, సంస్కృతి మొదలైన అంశాల్ని ప్రాథమికాంశాలుగా ముందుకు తెస్తాయి. 1975లో ప్రపంచ తెలుగు మహాసభలు హైదరాబాద్‌లో జరిగినప్పుడు సంస్కృతి గురించి ఇలాంటి ప్రచారమే జరిగింది. ఇటువంటి సందర్భంలో వాస్తవాల్ని చూడమని వ్యంగ్యంగా హెచ్చరిస్తోంది 'నారా' కవిత.

''ఆకలేస్తోందా నీకు?
ఆంధ్ర సంస్కృతి మహోజ్జ్వలమైనది
తినడానికి తిండి లేదా నీకు?
తెలుగు భాష 'ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది ఈస్ట్'
పోలీసులు నిన్ను చితగ్గొడుతున్నారా?
మనకి అంతర్జాతీయ ఖ్యాతి అవసరం
నన్నయ్య గొప్పవాడు
నాకు ఆకలేస్తోంది
కృష్ణదేవరాయల రోజుల్లో .....
ఒరేయ్! నాకు ఆకలేస్తోంది
ఏ దేశమేగినా ఎందుకాలిడినా ...
నీయమ్మ! నాకాకలేస్తోంది రా'' (అపస్వరాలు)

''యుద్ధ రంగంలో నిలబడి,
కవిత్వం రాయడం గొప్ప ఆనందాన్నిస్తుంది
ఇక్కడ, కవిత్వం తన కృత్రిమ మృదుత్వం కోల్పోతుంది''

అంటూ కొన్ని వాఖ్యాలు దాశాడు మొలీనా.

"బాదాగ్ని కుసుమాన్ని ఆఘ్రాణిస్తున్నప్పుడే
క్షణాల మధ్య అగాధంలో స్వప్న చక్షువులకు నిషా"

అని అజంతా వర్తమాన జీవిత బీభత్సం వర్ణించాడు. ఇంకా ఈ సంకలనంలోని నగ్నముని 'కొయ్య గుర్రం', కె. రాంమోహన్ రాజు 'రోడ్డ్ క్రాస్ చేస్తూ', వరవరరావు 'అవును, అతడూ మనిషే', కె. శివారెడ్డి 'నా అక్షరం' మొదలైన విలువైన కవితలున్నాయి.

1970-80 మధ్య కాలంల సాహిత్యం విప్లవ కవితా యుగంగా స్థిరపడ్డట్టు మనం గుర్తించవచ్చు. దేశంలో ఉన్న రాజకీయ పోరాటాన్ని సమర్థిస్తూ ప్రజలను సమరశీలురుగా చేయడమే ఈ విప్లవ కవితా లక్ష్యం అని చేకూరి రామారావు (చేరా) ఈ సంకలనం ముందు మాటలో అన్నాడు.

10.3 కవిత్వం పై ఎర్రజెండా:

1980-94 మధ్య కాలంలో వచ్చిన విప్లవ కవిత్వం ఒక సంకలనంగా 'కవిత్వం పై ఎర్రజెండా' పేరుతో 1995లో వెలువడింది.

"నువ్వు సైక్లోన్ లాగో - సల్ఫ్యూరిక్ ఆసిడ్ లాగో
గంధ సింధూరంలాగో - గండ భేరుండంలాగో
రాహోయ్! యువకవీ! నవకవీ!" (రాహోయ్ నవకవీ!)

అంటూ శ్రీశ్రీ చేసిన ఆవాహనతో ఈ సంకలనం మొదలవుతుంది.

"మృత్యువునే పరిహసిస్తూ
శత్రువునూ ఎదిరిస్తూ
అనారోగ్య బాధితుణ్నే
అయితేనేం యోధుణ్నే"

అని చెరబండ రాజు 'కత్తిపాట' పాడాడు.

"జీవితం రక్తాక్షరాల పంక్తి అయినపుడు
నరాల్లో ప్రవహించేది నెత్తేరు కాదు - లోహ ద్రవం
నాలిక మీద లాఠీ మోపినపుడు
కలంలో సిరా కాదు
క్రోధపు భార జలం స్రవిస్తుంది"

అని పోలీసు అరాచకాలను విమర్శిస్తూ కె. రాం మోహన్ రాజు "ఏక శిల పై ఎర్రజెండా" ఎగరేశాడు. కన్నవారికి దూరమై సాయుధ పోరాటంలో భాగంగా అడవుల్లోకి వెళ్ళిన అజ్ఞాన వీరుడి హృదయాలాపన అమ్మా! అనే శివసాగర్ గేయం.

"అమ్మా! నన్ను కన్నందుకు
విప్లవాభినందనాలు!
పొలాలలో పరిగె గింజ
ఏరుకునే వేళలందు
పక్షుల రాగాల నడుమ

గరికపూల పాన్పు మీద
అమ్మా! నన్ను కన్నందుకు
విప్లవాభినందనాలు''

దళిత కవిత్వానికి నాంది అని చెప్పదగిన 'దళిత్ మేనిఫెస్టో'ను సలంద్ర రచించాడు.

"ఒకడేమో నన్ను అంటరాని వాడంటే
మరొకడేమో హరిజనుడు
యింకో గాడిద కొడుకేమో
నీచుడు అని పిలవడం అలవాటే
ఎవడు ఎలా పిలిస్తే నాకేం?
నేనొక నక్సలైట్ నైనప్పుడు
నీచుడు అణి పిలవడం అలవాటే
ఎవడు ఎలా పిలిస్తే నాకేం?
నేనొక నక్సలైట్ నైనప్పుడు
వీళ్ళ విలువల మద తుప్పున ఉముస్తున్నప్పుడు''

అంటాడు సలంద్ర. సామాజిక బహిష్కరణ నుంచి పోరాటయోధుడుగా తాను రూపొందటమే బాగుందని కవి ఉద్దేశం. శిశువు గర్భంలో ఉండగానే లింగ నిర్ధారణ పరీక్షలు జరిపి ఆడపిల్లయితే గర్భస్రావం చేయించే అనాగరికత మీద ఈశ్వరి వ్రాసిన కవిత 'మంచిరోజులు' స్త్రీవాద కవిత్వానికి స్ఫూర్తి నిచ్చింది. 'తిరిగి తిరిగొస్తోంది నక్సల్బరీ తనకు మరణమే లేదండి నక్సల్బరీ' అంటూ అట్లూరి రంగారావు ఆలపించాడు.

ఇంద్రవెల్లిలో గోండుల పై పోలీసు కాల్పులు, భోపాల్ విష వాయు సంఘటన, ఎదురు కాల్పులు, చుండూరులో దళితుల పై దాడి, అమరవీరుల జ్ఞాపకాలు మొదలైన ఎన్నో అంశాల పై కవితలున్నాయి ఆ సంకలనంలో. సముద్రుడు, వి.వి. అలిశెట్టి ప్రభాకర్, అజ్ఞాన సూరీడు, ఎన్. కె., అల్లం రాజయ్య, హెచ్చార్కె, త్రిపురనేని శ్రీనివాస్, విమల, ఎన్, వేణుగోపాల్, నారాయణ స్వామి, గౌతమ్, సౌదా, అనామధేయుడు మొదలైన వారి 'కవితలు ఇందులో' ఉన్నాయి.

"కవిత్వం పై ఎర్రజెండా విప్లవ కవిత్వంలో వస్తు విస్తృతికి, శిల్పా నైపుణ్యానికి గుర్తు. అంతదాకా (1980-94) విప్లవ కవిత్వానికి కాలం చెల్లిందన్న వారెవరూ, తమ వాదనను రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రాతిపదిక పై వివరించలేకపోయారు. 1970లో కంటే 80లో వస్తుపరంగానే కాక శిల్పపరంగా కూడా విప్లవ కవిత్వం అభివృద్ధిని సాధించింది. భాష, వ్యక్తీకరణ, తాత్త్విక గాఢత విషయంలో విరసం కవులు బయటి కవులను ప్రభావికం చేయగలిగినంతగా వ్రాశారు.'' (ముప్ఫై ఏళ్ళ విరసం స్వీయ విమర్శ, అరుణ తీర మాసపత్రిక, జూలై, ఆగష్టు 2002.)

10.4 విప్లవ సాహిత్యోద్యమం - పాట:

విప్లవ సాహిత్యోద్యమానికి గొప్ప ఉత్తేజం ఇచ్చింది పాట. "ప్రజల ఆశలు, ఆవేదనలో పల్లెపాటలు. వారి మనసు ఆకళింపు చేసుకోవటానికి అవి ఎంతో అవసరం'' అన్నాడు లెనిన్.

పాట ప్రజా కళా రూపం. అది ఏ ఒక్కరో ఏకాంత మందిరంలో కూర్చొని సృష్టించేది కాదు. అది సామూహిక కృషి నుంచి పుట్టింది. పాట శ్రమకు పుట్టిన శిశువు. సామూహిక శ్రమ సందర్భంలో ఆ శ్రమ క్లేశం మర్చిపోవటానికి, శ్రమ విధానాన్ని ఏకీకృతం చేసుకోవటానికి పాట ఉపయోగపడుతుంది. నిత్య జీవితంలో పని - పాట అనే జంటపదం ప్రచారంలో ఉంది. అంటే ఆ రెండింటికీ ప్రగాఢ సంబంధం ఉందని అర్థం. పని నుంచే పాట పుట్టింది. కలుపు

పాటలు, కోతల పాటలు, పొలి పాటలు, పడవ పాటలు, మోట పాటలు, తిరగలి పాటలు, దంపుళ్ళ పాటలు మొదలైన పాటలన్నీ శ్రమ క్రమంలోనే ఉద్భవించాయి.

ఆయా ఉద్యమ సందర్భాల్లో కవులు, కళాకారులు ఏ ప్రజలకు తమ సందేశం ఇవ్వదలిచారో ఆ సంస్కృతిలోకి ప్రవేశించటం తప్పనిసరి. అందుకే ఆ జానపద సంస్కృతిలోని కళారూపాన్ని తీసుకొని వాటిలో తమ భావజాలాన్ని దట్టిస్తారు. ఆ విధంగా విప్లవ సాహిత్యోద్యమంలో ప్రధాన ఆయుధంగా ముందుకొచ్చింది పాట.

విప్లవ గీతం 1940 దశాబ్ది నాటి విమోచన పోరాటం నుంచి, శ్రీకాకుళ గిరిజన పోరాటం నుంచి స్ఫూర్తి పొందింది.

"ఈ విప్లవాగ్నులు ఎచటివని అడిగితే
శ్రీకాకుళము వైపు చూడమని చెప్పాలి
మోపటాపు సత్యమెవరని అడిగితే
గిరిజనుల సత్యమని గొప్పగా చెప్పాలి" (మంచి వెంకట నరసయ్య)

"ఏంపిల్లో ఎల్లమొత్తవా
శ్రీకాకుళంల సీమకొండకీ... ॥ఏం పిల్లో॥
సిలకలు కత్తులు దలపరిత్తయట
సాతా రత్తల సవర్ల కొండకి ....॥ఏం పిల్లో॥ (వంగపండు ప్రసాదరావు)

"మేరిమి కొండల్లో మెరిసింది మేఘము
ఉద్దమాల కొండల్లో ఉరిమింది మేఘము
కురుసము కొండల్లో కురిసింది వర్షము
ఏరుమీద ఏరొచ్చెరా! ఓ జాలరన్నా!
ఏరు ఎచ్చుగా పారెరా! ఓ జాలరన్నా!" (శివసాగర్)

కమ్యూనిజం కష్టజీవుల పక్షాన నిలుస్తుంది. కనుక

"కష్ట జీవులం మేం కమ్యూనిష్టులం
ఔనన్నా కాదన్నా అదే యిష్టులం" (సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి)

అంటుంది విప్లవ గీతం. కమ్యూనిస్టు పార్టీ గుర్తు అయిన ఎర్రజెండా విప్లవ సంకేతం. విప్లవ గీతానికి ప్రాణం.

"ఎర్రజెండెర్రజెంజెన్నియ్యాలో
ఎర్రెర్రనిదీ జెండెన్నియ్యలో
పేదలపాలీ టెన్నియ్యాలో
మరి పెన్నిధి ఈ జెండెన్నియల్లో" (అల్లం వీరయ్య)

అయితే ఎరుపు అందరికీ సరిపడదు. విప్లవం అందరికీ మింగుడుపడే, విషయం కాదు. అటువంటి వారిని దృష్టిలో పెట్టుకొని

"ఎరుపంటే కొందరికి భయం భయం
పసిపిల్లలు వారి కన్నా నయం నయం"

అని ఎగతాళి చేశాడు సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి.

విప్లవోద్యమ గీతాల్లో జీవన వాస్తవికత తొొంగి చూస్తుంది. సామాన్య జనానీకం బ్రతుకు లోతులు తెరచి చూసిన కవి అందులోని కష్టాలను, కన్నీళ్ళను హృదయానికి హత్తుకునే విధంగా వర్ణిస్తాడు. ఈ వర్ణనలో స్వభావోక్తి తప్పలే ఏ మాత్రం అతిశయోక్తి ఉండదు. చెరబండ రాజు వ్రాసిన 'కొలిమంటుకున్నది' పాటలో ప్రత్యక్షమయ్యేది ఈ జీవన వాస్తవకతే.

"కొలిమంటుకున్నది

తిత్తినిండా గాలి

మెత్తంగ ఉన్నది

నిప్పారిపోనీకు - రామన్నా

పొద్దెక్కి పోనీకు - లేవన్నా

నీపక్క పొలమోడు

దుక్కి సాగిండన్న

కాల్జపి కూకోకు - రామన్నా

కార్తి పోతే రాదు - యిసుమన్నా" .... (చెరబండ రాజు)

ఎరువు కావాలి. గుడిసె వేసుకోవాలి. బండి పట్టాలు కొత్తవి కావాలి. కంచాన గంజికోసం ఎగబడ్డ కాకుల్ని గద్దల్ని తోలటానికి వడిసెల పేనుకోవాలి. కూలినాలి చేసి కూడ బెట్టిందేమీ లేదు. చట్టాలు, పట్టాలు అన్నారు. పొలంలో కాలుబెడితే పోలీసులు వచ్చారు. దయగల్ల సర్కారు దాదాలె అయ్యారు, కౌలుకిచ్చిన వాడు కన్నెర్ర జేశాడు. అప్పులిచ్చినవాడు ఆలినే చూశాడు. నీదారి గోదారి కానీక కదనాన నిలవాలి. కర్రు, పారా సానబెట్టాలి. బతుకు యుద్ధంలోన నిలవాలి.

ఇదంతా తెలంగాణా సన్నకారు రైతు నిత్య జీవన వ్యధే. ఈ వ్యధలో నుంచి ఒక తిరుగుబాటు తత్త్వం అలవరచుకోవాలని కవి అంటున్నాడు. కర్రు, పార, సానబెట్టి బతుకు యుద్ధంలో నిలబడ్డ మన్యంలో భూస్వామ్య, పెట్టుబడిదారీ శక్తులకు వ్యతిరేకంగా పోరాటానికి సిద్ధం కమ్మం వ్యంగ్య సందేశం దాగి ఉంది.

స్వరాజ్యం వచ్చినా సురాజ్యం రాలేదని విప్లవ కవులు భావించారు. అర్ధరాత్రి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినా ఇంకా తెల్లారలేదని తెలుసుకున్నారు. 'గరీబీహఠావో' నినాదం నినాదంగానే మిగిలి పోయిందన్నారు. సంపన్నుల లోగిట్లో వెన్నెల నిరుపేదల బతుకుల్లో చీకటి ఎందుకు ముసిరిందో ఆలోచించమన్నారు.

"ఇంటింట చీకటే

ప్రతి కంట కన్నీరే

రాజ్యమెవరికి వచ్చెనో - రాజన్న

సుఖము లెవరికి దక్కెనో" (చెరబండ రాజు)

శ్రమ జీవి తన జీవికకు సరిపోయే దానికంటే ఎక్కువగా కష్టపడతాడు. ఉత్పత్తి వస్తువుకు అదనపు విలువ (Surplus Value) కల్పిస్తాడు. అయితే ఆ అదనపు విలవకు వెల చెల్లించకుండా భూస్వామి లేదా పెట్టుబడిదారు దోచేస్తాడు. అదే వారికి లాభమవుతుంది. శ్రమ జీవి ఎప్పటికీ ఆ విధంగానే మిగిలిపోతాడు. ఈ విధమైన ఆలోచనతో కారల్‌మార్క్స్ అదనపు విలువ సిద్ధాంతం (Theory of Surplus Value) రూపొందించాడు. సామాజిక చరిత్రలో మొదటిసారిగా దోపిడీతత్వం బట్ట బయలు చేశాడు. అతని Das Capital అనే పుస్తకంలో ఈ విశ్లేషణ చూడవచ్చు. ఆ సిద్ధాంతపు వెలుగులో విప్లవాభిమానులైన కలాకారులు శ్రమ శక్తి దోపిడిని గుర్తించారు.

"కొండలు పగలేసినం
బండలనూ పిండినం
మా నెత్తురు కంకరుగా
ప్రాజెక్టులు గట్టినం
శ్రమ ఎవడిదిరో
సిరి ఎవడిదిరో" (చెరబండ రాజు)

ఈ పాటలో శ్రమకు, సంపదకు మధ్య గల వైరుధ్యం ఉంది.

"అలజడి మా ఊపిరి, ఆందోళన మా జీవితం, తిరుగుబాటు మా వేదాంతం" అని మహా ప్రస్థానంలో శ్రీశ్రీ అన్నట్టు విప్లవగీతానికి తిరుగుబాటే వేదాంతం అయింది.

"ఊరు మనదిరా ఈ వాడ మనదిరా
పల్లె మనదిరా ప్రతి పనికి మనంరా
సుత్తి మనది, కత్తి మనది
పలుగు మనది, పార మనది
కాడి మనదిరా బండెడ్లు మనయిరా
దొర ఎందుకురో దొర తనమెందుకురో నడుమ
దొర ఎందుకురో దొర తనమెందుకురో" (అంజయ్య)

దొరల భూస్వామ్య విధానం పై తిరుగుబాటే ఈ పాట.

"కొంగు నడుముకు చుట్టవే చెల్లెమ్మ
కొడవళ్ళు చేబట్టవే చెల్లెమ్మ"

అని భూస్వాముల ఆగడాల పై కదన శంఖం ఊదమంటుంది ఈ పాట.

మార్పును కోరుతూ లక వ్యవస్థతో ఢీ కొనటం తేలికైన పనేమీ కాదు. ఆ విధంగా సాయుధపోరాటం నల్లేరు మీద బండి నడక కాదు. వేధింపుల నుంచి వీరమరణాల దాకా ఎన్నో త్యాగాలకు స్థిరపడినప్పుడే ఈ పోరాటం సాగుతుంది. అందువల్ల విప్లవ పోరాటం గురించి గానం చేసిన పాట ఆ పోరుబాటలో గాయపడిన వారి గురించి కూడా గానం చేసింది. మృత వీరుల ఆశలతో మును ముందుకే సాగుతాం అని అమర వీరుల నుంచి స్ఫూర్తి పొందింది.

"తోట రాముని తొడకు కాటా తగిలిందాని
చిలక చీటి దెచ్చెరా, ఓవిలు కాడ
మైనా మతలబు చేసెరా తోట
వొద్ది పూ దారిలో సద్దు మణిగిందంట
సంద్రాపు దారిలో గాంద్రించి దూకిందంట
సంజా మాటున దాగి పంజా విసిరిందంటా
తోటరాముని తొడకు కాటా తగిలిందంట

కంజు కన్నీరెట్టెరా ఓ విలుకాడ

నెమలి నాట్యం మానెరా''   ॥తోట॥   (శివసాగర్)

తోటరాముడు పల్లె చేతిలో బల్లెము. తోట రాముడు అడవి గుండెల్లో గీతము అడవిలో తిరుగుతున్నప్పుడు పోలీసులు కాల్పుల్లో గాయపడిన పోరాట వీరుడి గురించి అమూర్త భావనతో (abstract) రాయబడిన మంచి పాట ఇది. ఇందులో అడవికి, తోట రాముడికి గల అనుబంధం, తోట రాముడు గాయపడితే అడివి అల్లాడిన వైనం గొప్ప కాల్పనిక భావనతో (Romantic Imagination) వర్ణించబడింది.

10.5 గద్దర్ పాటలు:

విప్లవ సాహిత్యోద్యమం గద్దర్ లాంటి మహా ప్రజా కళాకారుల్ని సమాజానికి అందించింది. తెలంగాణఆ నిరుపేద కుటుంబంలో లచ్చుమమ్మ కొడుకు విఠల్ కులపరమైన, ఆర్థికపరమైన అవమానాలు, కష్టాలు మధ్య పుట్టి పెరిగాడు. భైరువులు, బైండ్లోళ్ళు, గొగ్గులు, దాసరోల్లు, శారదగాళ్ళు, లత్కోరు సాబ్‌లు, ఎర్రగొల్ల వాళ్ళు మొదలైన జానపద కళాకారుల సృజనాత్మకతను గమనించాడు. శ్రామిక వర్గ రాజకీయాలు అతడిని సాయుధ పోరాట పంథావైపున నడిపించాయి. విరసం వెలుగులో రూపుదాల్చిన 'జన నాట్య మండలి'లో ప్రబల శక్తిగా మారాడు. కష్ట జీవుల బతుకువెతల్ని తన పాటల్లో పలికించాడు. గోచి, గొంగడి తప్ప మరే ఆహార్యం లేకుండానే ఆంధ్ర దేశాన్నంతా అలరించాడు. తన భావాలతో వేడెక్కించాడు గద్దర్, ఒక యుద్ధ మేఘ గర్జన.

"దీపావళి వచ్చె

దీపమే లేదాయె

శివరాత్రి వచ్చింది

ఉపవాస ముండాలె

నీ బతుకంత శివరాత్రె లచ్చుమమ్మో లచ్చుమమ్మో

నీ బతుకంత అమవాస లచ్చుమమ్మో లచ్చుమమ్మో"

అంటూ ఒక కార్మికురాలి జీవన ధైర్యాన్ని, సంఘర్షణని చిత్రించాడు. గద్దర్ ప్రతిపాటలో శ్రామిక జన పక్షపాతం తొంగి చూసుండి ఆ జీవితంతో మమేకం అయ్యాడు గద్దర్ అందుకనే

నా కూలీనాలన్నాలు

బావుల్ దొవ్వంగో భారతీ కిరియాల

బావుల్ దొవ్వంగో భారతీ కిరియాల

బాయి బాయికీ నేను భారతీ కిరియాల

బతుకమ్మ నేదో భారతీ కిరియాల

బతుకమ్మ నేదో భారతీ కిరియాల

అంటూ బావులు తవ్వేవాళ్ళు, మోట గొట్టేవాళ్ళు, దుక్కలు దున్నేవాళ్ళు, కోతలు కోసేవాళ్ళు, కుప్పలు గొట్టే వాళ్ళు, బళ్ళు తోలే వాళ్ళు ఇట్టా ఎందరో కూలి నాలి జనంతో లీనమయ్యాడు గద్దర్. "యాలరో ఈ మాదిగ బతుకు మొత్తుకుంటే దొరకదు మెతుకు" అని నిమ్న కులాల వెతలు మొదలు వడ్డెరలు గ్యాంగు కూలీలు, రిక్షా వాళ్ళు మొదలైన శ్రామికుల బాధలన్నీ తనవిగా చేసుకున్నాడు.

వివిధ పోరాటాల్లో అమరులైన వీరుల్ని గురించి గానం చేశాడు గద్దర్, వాళ్ళందరికీ 'లాల్ సలాములు' చెప్పాడు. 1975లో విధింపబడిన అత్యవసర పరిస్థితి (Emergency) ఎందరో విద్యార్థుల్ని పొట్టన పెట్టుకుంది. తన పాటలో వాళ్ళనిట్లా తలచుకున్నాడు గద్దర్.

"ఏడ బుట్టిన ఏడ బెరిగె
ఏడికొచ్చి ఏడ సచ్చె
ఎవరి కొరకు వచ్చినారు
ఎవరి కొరకు సచ్చినారు
నీ తల్లి కడుపు పంట లోలీ - శెమ్మ కేలిల వోలీ
కూలితల్లి కంటిపాప లోలీ - శెమ్మ కేలీల వోలీ''

గద్దర్ పాటలు ప్రజలను నేరుగా చేరుతాయి. ప్రజలను చేరడం మాత్రమే కాదు. వారి జీవితాలలో భాగంగా మారుతాయి అన్న 'వర్గీస్' అతని పాటలు ఎట్లా సృష్టించబడతాయో వివరించాడు.

ఒకటి ప్రజా రాజకీయాలను (విప్లవ రాజకీయాలు) వివరిస్తూ, ప్రజల కోసం, ప్రజల సేవలో రాయడం, రెండవది ప్రజలలో బాగా ప్రచారంలో ఉన్న జాపద బాణీ తీసుకోవడం, మూడవది ప్రజలు వాడే భాష అంటే పలుకుబళ్ళు జాతీయాలు, సామెతలు మొదలగున్నవి పాటలలో చోటు చేసుకోవటం, నాలుగు వీటన్నిటి కూర్పు కేవలం ఈ పద్ధతి ననుసరించే గద్దర్ పాటలు రాస్తాడు. అందుచేతే అవి బలంగా ప్రజలలోకి వెళ్ళగలుగుతున్నాయి.

(వర్గీస్ ముందుమాట, గద్దర్‌పాటలు, జననాట్య మండలి ప్రచురణ, 1981)

శ్రమజీవుల జీవితంతోమమేకమయ్యాడు గద్దర్ వాళ్ళ సజీవమైన భాషనే తన వాహికగా మార్చుకున్నాడు. జన సామాన్యంలో నిత్యం కలిగే జానపద బాణీలను స్వీకరించటంలో, విప్లవీకరించటంలో గద్దర్ గొప్పదనం దాగుంది. కల్లు ముంతో మాయమ్మ, సిరిమల్లె చెట్టుకింద, రావనా ఉయ్యాల, లస్కరు బోనాలంట సూర్యుడు సెంద్రుడు మొదలైన పాటలు జానపద గేయాల వరసల్ని (బాణీలు) గ్రహించినవే.

పై కారణాల వల్ల గద్దర్ ఆహార్యంలో మాదిరే కవిత్వంలోనూ నగరీకరణ (urbanity) కన్పించదు. ఆధునిక (వచన) కవిత్వానికి లక ప్రత్యేక లక్షణంగా చెప్పబడుతున్న ఈ ఆర్బేనిటీకి గద్దర్ పాట పూర్తి విరుద్ధం. అది పూర్తిగా గ్రామీణ సౌందర్యం (Rural Beauty) పుణికి పుచ్చుకుంది. పూర్తి విరుద్ధం అయితే అది ఆధునికం కాకుండా పోలేదు. వర్తమాన జీవన సంఘర్షణ అందులో ఉన్నంత కాలం ఆ పాటకు నిత్యనూతనత్వం ఉంటుంది. దానికి పాఠకులకున్న ప్రేక్షక శ్రోతలే ముఖ్యం. అంటే గద్దర్ పాటలు ప్రధానంగా చదివి ఆనందించేవి కావు, విని ఆనందించేవి.

గద్దర్ పాటలో గొప్ప సారళ్యం ఉంటుంది. అది అస్పష్టతకి ఆమడ దూరం. ప్రజల కోసం, ప్రజల భాషలో వ్రాసిన ఏ సాహిత్యమైనా ప్రజలకు తేలిగ్గానే అందుతుంది. ఇందుకు వేమన ఆటవెలదులనైనా ఉదహరించవచ్చు.

''ఏది గొనేటట్లు లేదు
ఏది దినేటట్లు లేదు
నాగులో నాగన్నా
దరలిట్లా పెరగవట్టె
నాగులో నాగన్నా''

ఇటువంటి గద్దర్ పాటలనైనా ఉదహరించవచ్చు. దీంతోపాటు గద్దర్ పాటల్లో హాస్యవ్యంగ్యాలు పదునైన బాణాల్లా తాకుతాయి.

"అమ్మదిగి అయ్యెక్కె
అయ్యదిగి అమ్మెక్కె
నాగులో నాగన్నా

ధరల మీద ధరలెక్కే

నాగులో నాగన్నా''

అంటాడు గద్దర్ పదునుగా, చింతపండు కొనబోతే ధర చింతలెక్కి కూర్చుందట. సేరు పప్పు వచ్చే కాడ సెటాకంత రాలేదంట. చెక్కర ధర వినగానే చెక్కరొచ్చి నట్టయిందట.

గద్దర్ పాటలో నిర్మాణ సౌందర్యం (Structural Beauty) ఉంటుంది. ఇది రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. ఒకటి భావనిర్మాణమైతే రెండోది క్రమబద్ధత.

గద్దర్ తన పాటల్లోని వస్తువును విశ్లేషించే తీరులో ఆయా పీడిత ప్రజల లేదా వస్తువు సహజ చిత్రణ ఉంటుంది. ఆ తర్వాత చివరగా ప్రజల భావాన్ని పోరాటం వైపు మళ్ళించే విధంగా ముగింపు ఉంటుంది. ఇక రూపానికి సంబంధించి పాట చరణాల కూర్పులో, అంశాల కూర్పులో క్రమబద్ధత ఉంటుంది. 'నాకూలినాలన్నలు' అనే పాటను ఇందుకు పరిశీలించవచ్చు. రకరకాల వృత్తులకు సంబంధించిన కూలినాలిజనం శ్రమిస్తుంటే బాయిబాయికి నేను బతుకమ్మనవుతానంటాడు గట్టుగట్టుకు నేను గనిమనౌతానంటాడు. దుక్కి దుక్కికి నేను మొక్కనౌతానంటాడు. కుప్పాకుప్పకు నేను రాసినవుతానంటాడు. కత్తికత్తికి నేను వొరనవుతానంటాడు. చికరికి నా కూలినాలనన్నాలు దండులో చేరగా, దండూ దండుకు నేను ఎర్రజెండా నవుతానంటాడు.

అచ్చమైన పరిశీలన, అద్భుతమైన ఊహాశక్తి గద్దర్ పాటల్లో ప్రతి అణువులోను కన్పిస్తాయి. ఈ సుగుణాలు ప్రజల పై ఆ కవికి గల అపార ప్రేమలోంచి ఉద్భవించాయి.

గద్దర్ అక్షరాల జనం బిడ్డడయ్యాడు - జనం తలలో పాటల నాలుకయ్యాడు. ప్రజా కళలకు నమూనా అయ్యాడు. పోరాట సాహిత్య సంప్రదాయానికి నమూనా అయ్యాడు. విప్లవోద్యమంలో సాంస్కృతిక మారుపేరయ్యాడు అని కె.వి. రమణారెడ్డి గద్దర్ పాటలకు రాసిన ముందుమాటలో అన్నది ప్రత్యక్షర సత్యం.

గద్దర్ వరసలో కొన్ని వందల మంది ప్రజా కళాకారుల పాటలు రాస్తూ, పాడుతూ ప్రజల సమస్యలు వివరిస్తూ వారిలో పోరాట చైతన్యం రగిలించారు.

10.6 విప్లవోద్యమం - విప్లవ రచయితల సంఘం:

ఈ సాహిత్యక్రమంలో ఒక బలమైన విప్లవోద్యమం ఆంధ్రదేశంలో నిర్మింతటంలో విరసం బలమైన పాత్ర వహించింది. తన సంస్థలోని కవులకన్నా ఎంతో ఎక్కువ మందిని ప్రభావితం చేసింది. సుమారు రెండు దశాబ్దాలు తెలుగు సాహిత్య రంగంలో ప్రజల సాహిత్య సంస్థగా కొనసాగింది. ఎన్ని ఆటుపాట్లున్న ఇప్పటికీ తన కృషి కొనసాగిస్తుంది. 1996లో ఆ సంస్థ ప్రకటించిన పత్రంలోనే దాని కృషి తెలుసుకుందాం.

విప్లవోద్యమం - విరసం పాత్ర:

భారతదేశంలోనే మొట్టమొదటి బలమైన విప్లవ సాహిత్యోద్యమ నిర్మాణంగా విరసం ఇరవై ఐదు సంవత్సరాల పుట్టినరోజు మొత్తంగా తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలోనే ఒక గుణాత్మక సందర్భం. ఈ సందర్భంలో నిలబడి చరిత్రను పునరావలోకనం చేసి విజయ వైఫల్యాలను గుర్తించి బేరీజు వేయడం, సాహిత్య సామాజిక రంగాలలో తాను నిర్వచించుకున్న కర్తవ్యాలకు మరింత దీక్షతో పునరంకితం కావడం విప్లవ రచయితల సంఘం బాధ్యత.

సామాజిక నేపథ్యం:

విరసం ఏర్పడిన తర్వాత ప్రచారం చేసిన విలువల్లో ఈ సామాజిక స్పృహ ప్రధానమైంది. విరసం సభ్యులకు మాత్రమేకాక, తెలుగు సాహిత్యకారులలో అత్యధికులకు ఈ స్పృహ పెరిగింది. 'సమాజం మాకక్కరలేదు మా ఒంటరి లోకాల్లోనే మేముంటాం' అనే వాళ్ళు కూడా తమ వేదనకూ, లోకం వేదనకూ ఎక్కడో సంబంధం ఉందని

గుర్తించడం మొదలయింది. విప్లవం అనే మాట భూసారంలో ఇంకి గాలిలో వ్యాపించి, విప్లవాన్ని వ్యతిరేకించే వాళ్ళు కూడా విప్లవ విశేషణం తగిలించుకునే స్థితి వచ్చింది. క్రమక్రమంగా సమాజానికీ, సాహిత్యానికీ సంబంధం లేదనే మాట బహిరంగంగా అనడానికి వీలులేని మాట అయిపోయింది.

నిర్దిష్టత:

సమాజ సాహిత్య సంబంధాల అవగాహనలో ముఖ్యమైన అంశం నిర్దిష్టత. విరసం ఏర్పడక ముందు ప్రజాసాహిత్యాన్ని వాంఛించిన వాళ్ళకు కూడా సాహిత్యంలో నిర్దిష్టత గురించి స్పష్టత ఉండేది కాదు. సాహిత్యంలో సాధారణీకరణకు, తాత్త్వికతకు, అమూర్త భావనకు ఎంత స్థానం ఉన్నదో, ఆ స్థాయిని తీసుకుపోయేందుకు తగిన ప్రత్యేక ఘటనలను నిర్దిష్ట పరిమాణాలను, వైయుక్తిక దృగ్గోచరాంశాలను వెతికి పట్టుకుని ఆకర్షించడానికి కూడా అంత స్థానం ఉంది. కాని ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో చాలా భాగం ఇతర భాషా సాహిత్యాల ప్రేరణతో వచ్చిందే గనుక ఎక్కువగా సూటిగా సాధారణీకరణలే వచ్చాయి.

ఈ నేపథ్యంలో శ్రీకాకుళం కొండల్లో సవర, జాతాపు తెగలు ఎత్తిపట్టిన పోరాట పతాకపు నిర్దిష్టతను, ఆ పోరాటానికి ప్రేరణ ఇచ్చేందుకు వెంపటాపు సత్యం, సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి రాసిన పాటల నిర్దిష్టతను విరసం సొంతం చేసుకున్నది. అప్పటి నుంచి తెలుగు నేల మీద ప్రతి ప్రజాజీవన సంచలనంలోని నిర్దిష్టతను పట్టుకుని దాన్ని సాధారణీకరిస్తూ వచ్చింది. విప్లవం అనేది అనిర్దిష్ట, అమూర్త భావన కాదని నిర్దిష్టంగా వర్తమానంలో మన నేల మీద సాగుతున్న ప్రజా పోరాటమని, ఆ స్థల కాలబద్ధత సాహిత్యంలోకి రావలసిందేనని, ఆ పునాది మీద మాత్రమే సాధారణీకరణ జరగాలని విరసం సాహిత్యం చూపింది.

సృజనాత్మకత:

సృజనాత్మకత మూలం ఏమిటి? భూస్వామ్య, హైందవ, బ్రాహ్మణ విలువలు ప్రబలంగా ఉన్న సమాజంలో సృజనశక్తి అప్రజ్ఞాతమనీ, అతీతమనీ, దైవదత్తమనీ, వ్యక్తి నిష్టమనీ, నియమాతీతమనీ అనేకానేక సమాధానాలుంటాయి. ఈ ప్రశ్నకు అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమం అరకొరగా చెప్పి వదిలిన జవాబును విప్లవ సాహిత్యోద్యమమే సూటిగానూ, స్పష్టంగానూ చెప్పింది. సమాజంలో కొనసాగుతున్న తప్పుడు అవగాహనలను తోసివేస్తూ సృజనశక్తికి మూలం ప్రజా జీవన సంఘర్షణ అని విరసం నిర్ద్వంద్వంగా ప్రకటించింది. జనజీవన సంఘర్షణతో నిత్య, అన్యోన్య సంబంధం ఉన్న రచయితలే అంతకంతకు ఎక్కువగా సామాజిక సమస్యల పరిష్కార మార్గంలో తమ కలాల్ని గళాల్ని వినియోగించగలరని విరసం బుజువు చేసింది.

ప్రజాస్వామికీకరణ:

విరసం ఏర్పడిన తరువాత బలపడిన మౌఖిక సాంప్రదాయం నిజానికి అంతకన్నా విస్తృతమైన సాహిత్య ప్రజాస్వామికీకరణలో భాగం. సమాజం అంతకంతకూ ఎక్కువగా ఆధిపత్యాన్ని, నియంతృత్వాన్ని, కేంద్రీకరణను వ్యతిరేకిస్తూ ప్రజాస్వామ్యాన్ని కోరుకుంటున్నప్పుడు ఆ ఆకాంక్షలు సాహిత్య కళా రంగాలకు కూడా విస్తరించడం సహజమే. ఆ ఆకాంక్షలన్నింటికీ విరసం ఒక వాహిక అయింది.

సాహిత్యంలో ప్రజాస్వామికీకరణకు అర్థం ఏమిటి? సాహిత్యంలో ప్రజాస్వామికీకరణ కనీసం మూడు స్థాయిలలో వ్యక్తమవుతుంది. ఒకటి అంతకంతకూ ఎక్కువ మంది రచయితలు పుట్టుకురావడం, ప్రజలలో సాహిత్య సృజనాశక్తి మొత్తం మీద సాహిత్యాభిరుచీ ఇతోధికంగా పెరగడం. రెండు ఇంతవరకూ సాహిత్య వ్యాసాంగంతో, అక్షరాస్యతతో పరిచయం లేని వర్గాల నుంచి సాహిత్యం వెలువడడం, మూడు అభివ్యక్తిలో, వ్యక్తీకరణ పద్ధతిలో కొత్త రూపాలు పుట్టుకు రావడం, విస్తరణ బహుముఖాలుగా సాగడం, మాండలికాలలో, కొత్త భాషలలో సాహిత్యం అభివృద్ధి చెందడం.

ఈ సందర్భాన్ని రూపొందించడంలో తప్పనిసరిగా విరసానికి పాత్ర ఉంది. ఇదివరకెన్నడూ సాహిత్యంతో గానీ, అక్షరాస్యతతో గానీ సంబంధం లేని రచయితలు, మొదటి తరం అక్షరాస్యులు కొత్తగా సాహిత్య లోకంలోకి

ప్రవేశించారు. నిరక్షరాస్యులు పాటలు కట్టడం, ప్రజా కళాకారులుగా ఎదగడం, వాళ్ళకు గౌరవం పెరగడం జరిగింది.

ఈ పరిణామాల వల్ల తెలుగు సాహిత్య సంస్కృతిక రంగాలకు చాలా మేలు జరిగింది. అన్ని రంగాలలోను కొత్తదనం వ్యాపించింది. కొత్త ఇతివృత్తాలు కొత్త జీవన రంగాలు, కొత్త అభివ్యక్తి తెలుగు కళాసాహిత్య సాంస్కృతిక రంగాలలోకి ప్రవేశించాయి. విస్తృతమైన ఈ పరిణామానికి మాండలిక రచన ఒక ముఖం మాత్రమే. మాండలిక రచన తెలుగులో అంతకుముందే అరకొరగా ఉన్నప్పటికీ అది ఒక ప్రయోగంగానే తప్ప, ఒక సామాజిక అవసరం కోసం చైతన్యయుతంగా మాండలికాన్ని వాడడం డరగలేదు. విరసం పుట్టుక తర్వాత, మరీ ముఖ్యంగా కరీంనగర్, అదిలాబాద్ ప్రజాపోరాట వెల్లువ తర్వాక ప్రజా రాజకీయాలలో విస్తృతిలాగానే, ప్రజా సాహిత్యంలోనూ విస్తృతి పెరిగింది. మాండలిక రచన లక ఉద్యమ స్థాయిలో సాగి దానికి సాధికారత వచ్చింది. మరో వైపు గోండి, మాండియా, కోయ, బంజార వంటి లిపి కూడా లేని భాషలలోనూ సాహిత్యం వెలువడటం ప్రారంభమైంది.

నిబద్ధత:

రచయితలు ప్రజాజీవనాన్ని చిత్రించడానికి, ఆ జీవితంలోని సంఘర్షణలను వ్యక్తీకరించడానికి, ఆశావహమైన భవిష్యత్తుకు దారి తీస్తుందనే నమ్మకాన్ని కలిగించడానికి నిబద్ధులు కావాలనే విలువలను విరసం ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చింది.

ఆశావాదం:

అసహాయులకు ధైర్యం ఇవ్వడం కన్నా సాహిత్యం చెయ్యగల గొప్ప పని మరొకటి ఉండదని కొడవటిగంటి కుటుంబరావు ఒక సందర్భంలో అన్నారు. సాహిత్యం దానికదిగా ఒక దార్శనిక శక్తిని పాఠకులకు ఇస్తుంది. వారిలో నిద్రాణంగా ఉన్న సృజనాత్మక, ఆలోచనా శక్తులను సాహిత్యం పెంపొందిస్తుంది. గతం గురించి వ్రాసినా, వర్తమానం గురించి వ్రాసినా, ఈ గత వర్తమానాల ఘటనల వెనుక ఉన్న శక్తులను చూపి, ఆ శక్తుల పరిణామాన్ని ఊహించి ఒక భవిష్యత్తును రూపుకట్టగల శక్తి సాహిత్యానికి ఉంది. ఇవాళ కంటే ఎప్పుడూ రేపే బాగుంటుందంటాను అని శ్రీశ్రీ అన్నట్టు ఈవాళ ఎందుకిట్లా ఉందో, రేపు ఎట్లా బాగుండబోతుందో, అందుకు సమాజం ఏం చేయాలో సాహిత్యం చూపించగలగాలి. ఒక్క మాటల్లో చెప్పాలంటే సాహిత్యానికి అంతర్గత సూత్రం ఆశావాదం కావాలి.

నిజానికి విప్లవ రచయితల సంఘం పుట్టిన నాటికి దానికి ప్రేరణ అయిన నక్సల్బరీ, శ్రీకాకుళ ఉద్యమాలు తాత్కాలిక ఓటమికి గురై ఉన్నాయి. సరిగ్గా విరసం పుట్టిన వారం రోజులకు శ్రీకాకుళ పోరాట నాయకులు వెంపటాపు సత్యనారాయణ, ఆదిభట్ల కైలాసంబు కాల్చి వేయబడ్డారు. సమాజంలో నెలకొని ఉన్న ఇటువంటి నిరాశామయమైన పరిస్థితులలో కూజా విపసం 'ఇప్పుడు వీస్తున్న గాలి' విప్లవ 'ఝంఝు'దని చూపింది. ఇది విప్లవాల యుగమనీ, విప్లవిస్తే జయం మనదేననీ పీడిత ప్రజానీకానికి శ్వాసాన్నిచ్చింది.

వర్గపోరాట సాధనంగా సాహిత్యం:

విరసం పుట్టిన తర్వాత సాహిత్యం ప్రత్యక్షంగా వర్గపోరాటంలో భాగం పంచుకుంది. సాహిత్యంలో వర్గ పోరాటం ప్రారంభమైంది. రచయితలలో ఎక్కువ మంది చైతన్యయుతంగా తామే శిబిరంలో ఉండదలచుకున్నారో నిర్ణయించుకున్నారు. సాహిత్యం కూడా వర్గ పోరాటంలో భాగమయిందన్నప్పుడు అనివార్యం గానే వర్గపోరాటంలో వైరి వర్గాలకు ఆ సాహిత్యంపట్ల ఉండే వైఖరి వాళ్ళ ఆచరణలో ప్రస్ఫుటమవుతుంది. విప్లవ సాహిత్యాన్ని అణచివేయడానికి పాలకవర్గాలు అతి దుర్మార్గమైన ప్రయత్నాలు చేయడం, పీడిత ప్రజానీకరం ఈ సాహిత్యాన్ని తమ నాలుకల మీద కాపాడుకోవడం విప్లవ సాహిత్యం వర్గపోరాట సాధనంగా మారిందనేందుకు ప్రబలమైన చిహ్నాలు.

విగ్రహ విధ్వంసం:

విరసం సాధించిన విజయాలలో చెప్పుకోదగినది దాని విగ్రహ విధ్వంస లక్షణం. విరసం ఏర్పడడానికి ముందు సాహిత్యకారులను సమాజం నుంచి విడదీసి అనవసరమైన గౌరవం ఇచ్చి అతీత వనవులను చేసే పద్ధతి ఉండేది. రాజులతో గండ పెండేరాలు తొడిగించుకునే భూస్వామ్య, రాచరిక పద్ధతికి కొనసాగింపుగా, సన్మానాలు, దుశ్శాలువల స్వీకరణలు, పైరవీలతో అవార్డులు సాగిసాగి చివరికి హాస్యాస్పదంగా మారిపోయాయి. పరస్పర భజన బృందాలుగాఏర్పడిన అత్యల్ప సంఖ్యాక 'సాహిత్య' బృందాల్లో ఒకరినొకరు ఇంద్రులనీ, చంద్రులనీ, మహాకవులనీ పొగుడుకోవడం, సన్మానాలు చేయించుకోవడం సాగి సాహిత్యకారులను ప్రజల నుంచి దూరం చేసేందుకు దారి తీశాయి. ఇట్లా సాహిత్యకారులు సమాజం పట్టని ఏకాంత ప్రాకారాలకు బందీలైపోయారు. విరసం ఏర్పడటంతో ఇటువంటి సాహిత్యకారుల సాంప్రదాయానికి గట్టి దెబ్బ తగిలింది. సన్మానాలు, శాలువాలు సాంప్రదాయం సాహిత్యం పేరు మీద చలామణి అవుతున్న సాహిత్యేతర భజన వ్యవహారమని లోకానికి తెలిసిపోయింది.

విగ్రహ, విధ్వంస సాంప్రదాయంలో విరసం స్వయంగా తన విగ్రహాలను కూడా ధ్వంసం చేసింది. ప్రజల మధ్య సంబంధాలు ప్రజాస్వామికంగా ఉండాలని, ప్రజాస్వామ్యమనేది ఎన్నికలకో పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలకో చెందినది మాత్రమే కాదని, అది ఒక జీవన విధాన సంస్కృతి అని గుర్తించిన విరసం తన నాయకులకు తయారైన పీఠాలను కూడా ధ్వంసం చేసింది. మహాకవి యుగకర్త అనిపించుకున్న శ్రీశ్రీ కూడా నిర్మాణంలోని ఇతర సభ్యులతో సమానంగా విమర్శలను క్రమశిక్షణా చర్యలను స్వీకరించవలసి వచ్చినది ఇందువల్లనే.

ప్రక్రియలు:

విరసానికి సాహిత్య రంగంలో స్థానం కల్పించిన ప్రక్రియలు కవిత్వం, సాహిత్య విమర్శ అనే చెప్పుకోవాలి. తొలి ప్రచురణలలో కథ, నాటకం, నవల వంటి ప్రక్రియలు ఉన్నప్పటికీ విరసం దృష్టి ఆ ప్రక్రియల మీద ఎక్కువగా కేంద్రీకృతం కాలేదు. విప్లవ భావ ప్రచారానికి అవసరమైన ఉద్వేగభరిత ప్రక్రియగా కవిత్వమే విరసం సభ్యులందరినీ ఆకర్షించింది. అప్పటి నాయకత్వంలో కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి, కాళీపట్నం రామారావు మినహా మిగతా వారందరూ కవులు కావడం కూడా కవిత్వ ప్రాధాన్యతకు కారణం కావచ్చు. పాట, దృశ్య కళారూపాలు కూడా రంగం మీదకి వచ్చాయి. విరసం తొలి ప్రచురణ 'ఝుంఝు'లోఅచ్చయిన నరుడో! భాస్కరుడా విరసానికి, విప్లవ సాహిత్యోద్యమానికీ పాటల ఒరవడిని పెట్టింది. అంతకు ముందే శ్రీకాకుళ పోరాటంలో వెంపటాపు సత్యనారాయణ, సుబ్బారావు ప్రాణిగ్రాహి, మరెందరో కవులు పాటలను విప్లవోద్యమ అవసరాలకు తగినట్టుగా ఎట్లా మలచాలో చూపి ఉన్నారు. ఈ నేపథ్యం నుంచి విరసం పాట మీద కృషి చేయడం ప్రారంభించింది. 1972-73లో జననాట్య మండలి ఏర్పడి పల్లెసీమల జానపద బాణీల గనులు తవ్వడం ప్రారంభించిన తరువాత పాట, ఇతర కళారూపాలు జననాట్య మండలి ప్రధాన ప్రక్రియలు అయ్యాయి. విరసం సభ్యులు కూడా ఆ సమయం నుంచే పాటలు రాయడం విరివిగా సాగించారు.

ఎమర్జెన్సీ తర్వాత విప్లవోద్యమం ప్రజా పంథాను చేపట్టి, కరీంనగర్, అదిలాబాద్ రైతాంగ పోరాటాలు పెల్లుబికిన తర్వాత ఆ ప్రజాపోరాటాల వెల్లువ సాహిత్యంలోకి కూడా విస్తరించింది. కరీంనగర్, అదిలాబాద్‌ల నుంచి పాట, కథ, నవల విజృంభించాయి. విప్లవోద్యమం అన్ని జీవిత పార్శ్వాలలోకి ప్రవేశించడం ఎట్లా జరిగిందో, ఆయా జీవిత పార్శ్వాల సంక్లిష్టతను పట్టుకోగల కథ, నవల ప్రక్రియల్లోకి విరసం సభ్యులు ఎక్కువ దృష్టి సారించడం కూడా అట్లాగే జరిగింది. క్రమంగా విరసం విజయం సాధించిన ప్రక్రియల జాబితాలో కథ, నవల కూడా చేరాయి.

సాహిత్య విమర్శకు తొలిసారిగా స్పష్టమైన తాత్త్విక భూమికను నిర్దిష్టతను అందజేసినది విరసమే. అరసం సాంప్రదాయంలో సాహిత్య విమర్శ అభివృద్ధి చెందినప్పటికీ, ఆ కాలపు ప్రముఖ విమర్శలకు కూడా దృక్పథపు స్పష్టత లేకుండింది. మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శా పరికరాలు, ఆ కాలపు సాహిత్య విమర్శలో సహజీవనం చేశాయి. మరో వైపు సమీక్షలాంటి, వివరణ లాంటి చాలా తేలికపాటి విమర్శే. విశ్లేషణ లేని విమర్శే సాహిత్య విమర్శగా చలామణీ

అయింది. విరసం ఈ సాంప్రదాయానికి భిన్నంగా సాహిత్య విమర్శను మార్క్సిస్టు తాత్త్విక పునాది పై సామాజిక సాస్త్రాల అవగాహనతో పదును పెట్టింది.

ప్రక్రియాపరంగా విరసం విఫలమైన ప్రక్రియ నాటకం, నాటిక, విరసంలో ప్రతిభావంతులైన నాటక రచయితలున్నప్పటికీ, బహుశా ప్రదర్శనా అసౌకర్యాల వల్ల విప్లవోద్యమం బలంగా ఉన్న తెలంగాణాలో నాటక రంగం అభివృద్ధి చెందకపోవడం వల్ల నాటక ప్రక్రియలో విరసం సాధించవలసినంత సాధించలేకపోయింది. అయితే ఇటీవల కాలంలో విరసం సభ్యులు, స్కిట్, స్ట్రీట్స్ ప్లేస్ రచించడంలోనూ, ప్రదర్శించడంలోనూ సృజనాత్మకమైన ప్రయోగాలు చేస్తున్నారు.

సాహిత్య ప్రమాణాలు - శిల్పం:

కొత్త విమర్శా ప్రమాణాల్ని రూపొందించడం గాని, ఉన్నతమైన శిల్ప ప్రమాణాల్ని అభివృద్ధి చేయడం గాని అలవోకగా సాధించగలిగినవి కావు. తరగతి గని అయిన ప్రజా జీవతంలో, జీవన సంఘర్షణతో, సామాజిక ఘర్షణలతో అవిభావ సంబంధం, స్పష్టమైన దృక్పథం, నిరంతర అధ్యయనం, నిశిత పరిశీలనా దృష్టి అనవతరమైన సాధన మాత్రమే వాటిని సాధించి పెడతాయి. ఈ రెండున్నర దశాబ్దాలలో శిల్పంలో, రూపంలో విరసం సాధించిన విజయాలున్నప్పటికీ, విరసం మీద ఉన్న బాధ్యతతో పోల్చినప్పుడు అవి చాలా తక్కువ.

యాంత్రిక ధోరణి:

శిల్ప, రూప, సాహిత్య సంబంధమైన చర్చలలో చాలాసార్లు యాంత్రికంగా ఉండటం విరసం వైఫల్యాలలో మరొక ప్రధాన అంశం. మార్క్సిజం పిడివారం కాదని, అది ఆచరణకు మార్గదర్శి అని నమ్మే విరసం, ఆ అవగాహనతో సాహిత్యచారణలో ఉన్న విరసం ఇటువంటి యాంత్రికతకు లోను కాకుండా ఉండవలసింది. విరసం శిల్పావాదానికీ, రూప వాదానికీ, శుద్ధ సాహిత్యవాదానికీ వ్యతిరేకం గానీ శిల్పాలినీ, రూపానికీ, సాహిత్యాభిరుచికే వ్యతిరేకం కాదు. కాని తన రెండున్నర దశాబ్దాల ఆచరణలో విపసం శిల్పాన్నీ వ్యతిరేకిస్తుందని అనిపించేటట్టుగా చర్చలు నడిపింది. కొన్ని శక్తులు, కొందరు వ్యక్తులు పనిగట్టుకుని విరసం మీద ఇటువంటి దురభిప్రాయాలు, అపోహలు కల్పించడానికి ప్రయత్నించిన మాట నిజమే. కాని విరసం ఆచరణ వల్ల కూడా ఇందుకు వీలు కలిగిందని గుర్తించాలి.

ప్రాప్తకాలజ్ఞత:

ప్రజా పోరాటాల పట్ల ప్రగాఢమైన అభినివేశం, ఆ పోరాటాలతో మేకత విరసం చరిత్రలో ఎంతటి సుగుణాలో వాటిని వెన్నంటే ఒక లోపం కూడా విరసంలో ప్రవేశించింది. సాహిత్యానికి ఉండగల తక్షణ ప్రయోజనాన్ని గుర్తించడంలో అనంత దూరదృష్టి అలవరచుకోలేకపోయింది. తక్షణావసరాలను గుర్తించి, ఆ అవసరాలను తీర్చడానికి రచనలు చెయ్యడంలో పడి, విరసం రచయితలు చాలా వరకు ప్రాప్తకాలజ్ఞతకు లోనయ్యారు.

నిబద్ధత:

రచయిత సాహిత్యానికీ, సమాజానికీ జవాబుదారీ కావడమే నిబద్ధతకు స్థూల అర్థం. సాహిత్యానికి జవాబుదారీ కావడమంటే అవసరమైన వస్తువును ఎంచుకోవడం, జన జీవన సంఘర్షణ ఇతివృత్తంగా సాహిత్య సృజన చేయడం. సందేశం ఎక్కువ మందికి అందడానికి అవసరమైన ప్రక్రియలనూ, శిల్పాన్నీ ఎంచుకోవడం, మొత్తం మీద సామాజిక అభివృద్ధిలో పాత్రధారిగా సాహిత్యాన్ని అభివృద్ధి చేయడం. అంటే నానాటికీ ఉన్నతమైన కళాత్మకతను సాధించడం.

రచయిత సమాజానికి జవాబుదారిగా ఉండటమంటే సమాజ పురోభివృద్ధికి దోహదం చేయడం. జన జీవనంలో సంఘర్షణను గుర్తించి, ఆ సంఘర్షణలో పురోగామి శక్తుల అభివృద్ధికి తన కలాన్ని, గళాన్నీ వినియోగించడం, వ్యక్తిగత జీవితాచరణలో కూడా తన అక్షరాలకు కట్టుబడి ఉండటం.

నిబద్ధతను ఇంత విశాల అర్థంలో గ్రహించి, ఆచరణలో పెట్టగలిగితే విరసం ఎక్కువ మంది మిత్రులను సంపాదించుకోగలుగుతుంది. తద్వారా తన ఆశయ మార్గంలోకి ఎక్కువ మంది ఆకర్షించగలుగుతుంది.

దళిత, స్త్రీ వాదాలు:

ఈ దశకం ప్రారంభం నుంచి తెలుగు సాహిత్య రంగంలోకి దళిత వాదం, స్త్రీ వాదం దూసుకొచ్చాయి. ఈ రెండు వాదాల నాయకత్వాలూ విరసం పట్ల తొలి నుంచీ ప్రతికూల వైఖరిని ప్రదర్శిస్తూ వస్తున్నాయి. దళితుల, స్త్రీల ప్రత్యేక సమస్యల్ని గుర్తించడంలో విరసం విఫలమయిందనే దగ్గిరి నుంచి, విరసం ప్రధాన లక్షణం అగ్రవర్ణ, పితృస్వామ్య భఆవజాలమేననే వరకూ ఈ నాయకుల విమర్శలు సాగాయి. విరసాన్ని, విరసం నాయకత్వాన్ని, విప్లవోద్యమాన్ని పూర్తిగా నెగెటివ్ వైఖరితో చూడడం, మిత్రపూరితమైన, నిర్మాణాత్మకమైన విమర్శనా ధోరణి బదులు నిందలతో కూడిన శత్రుపూరిత ధోరణిని అవలంబించడం ఈ దళిత, స్త్రీ వాద నాయకులు చేశారు, చేస్తున్నారు. ఈ వాదాలలో కూడా అనేక పాయలున్నమాట, అన్ని పాయల ధోరణీ ఒకటి కాని మాట నిజమే. తాని విరసంపట్ల అమిత్ర వైఖరిదే బలమైన ధోరణిగా ఉంటూ ఉంది.

ఈ ఊహించని శిబిరం నుంచి, ఊహించిని వేళ వచ్చిన దాడిని విరసం సంక్రమంగా ఎదుర్కోలేకపోయింది. ఈ శిబిరంలో కొన్ని శక్తులకు నిర్దిష్ట భౌతిక పునాది ఉందనే విషయం గ్రహించడంలో ఉదారత్వం వహించింది.

చెరబండ రాజు 1975లో రాసిన "ఏకలమబ్బీ" పాట నుంచి, అంతకు ముందే భూపాల్ వ్రాసిన 'గొల్లకుర్మ గోత్రమింటవా' పాట నుంచి 1985లోవిరసం నిర్వహించిన 'మతవర్గతత్వం' సాహిత్య పాఠశాల, 1986లో ఎ.ఐ.ఎల్.ఆర్.సి. నిర్వహించిన కులం - వర్గం సదస్సు వరకు ఆ తర్వాత విరసం సభ్యుల రచనల్లో విరసం ఆచరణలో కుల సమస్య ప్రస్తావన ఉంటూనే వస్తోంది. 1978లో అల్లం రాజయ్య కథలో భర్త చనిపోయిన స్త్రీ బొట్టు తొలగించడం గురించిన చర్చ నుంచి, 1984 మార్క్సిజం సాహిత్యంలో బూతు వాడకం, జానకి విముక్తి, భూమి పుత్రిక చర్చల ద్వారా స్త్రీ సమస్య చర్చ మనకు తెలియని మన చరిత్ర, స్వేచ్ఛ సమీక్షలు మరెన్నో సృజనాత్మక రచనల ద్వారా స్త్రీ సమస్య చర్చ మొత్తానిరి 1990లకు ముందే కనీసం ఒక దశాబ్దానికి పైగా అటు కుల సమస్య గురించి, ఇటు స్త్రీ సమస్య గురించి విరసం సాహిత్యంలోను, ఇతర పత్రికలలోను చర్చలు జరిగాయి. ఈ చర్చలు జరగవలసినంత సమగ్రంగా జరగలేదనే మాట, విరసం శ్రద్ధాశక్తులతోఈ చర్చను అభివృద్ధి చేయలేదనే మాట నిజమే. కాని విరసం చేసిందేమీ లేదనే తిరస్కార ధోరణి ప్రబలుతోంది గనుక ఈ వాస్తవాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి.

విరసం - ప్రభావాలు:

తెలుగు సమాజ, సాహిత్య రంగాలలో ఇరవై ఐదు సంవత్సరాల పాటు పని చేసిన ఒక సాహిత్య, సాంస్కృతిక సంస్థగా విరసం చూపిన ప్రభావాలు ఎటువంటివి?

సమాజం మీదా, సాహిత్యం మీదా విరసం వేసిన ప్రభావాలు చాలా సంక్లిష్టమైనవి. ఈ ప్రభావాలలో అదృశ్యంగా పని చేసేవీ, అస్పష్టంగా ఉండేవి ఉంటాయి. స్పష్టంగా, కొలవదగిన రూపంలో ఉండేవి ఉంటాయి.

మొత్తంగా సమాజంలోకి కొన్ని కొత్త భావాలను, కొత్త సంస్కృతిని ప్రవేశపెట్టడంలో విరసం విజయం సాధించింది. అయితే ఆ భావాల వ్యాప్తి సంస్కృతి విస్తరణలో లక సంస్థగా విరసం చేయగలిగినంత చేసి ఉండకపోవచ్చు. కాని ఆ భావాలు భౌతిక శక్తిగా మారడంలో విరసం పాత్ర కన్నా ఇతర సామాజిక నిర్మాణాల పాత్ర హెచ్చు.

విప్లవ సాహిత్యం తెలుగు సాహిత్య, సాంస్కృతిక రంగాలలో ప్రధాన స్రవంతిగా మారడంలో విరసం విజయం సాధించింది. సాహిత్య చరిత్రలో విస్మరించడానికి వీలులేని అధ్యాయాన్ని విరసం రచించింది. తెలుగు సమాజానికి ఒక విప్లవ మేధావుల బృందాన్ని విరసం సమర్పించింది. వట్టి చేతులు ఒక మనిషిని మేధావిగా మలిస్తే, తిరిగి ఆ మేధావి ఆ మట్టి మనుషుల ఋణం తీర్చుకునే సాంప్రదాయాన్ని విరసం నెలకొల్పి బలపరిచింది.

ఈ ప్రభావాలు అదృశ్యమైనవీ, గుణాత్మక మార్పులుగా మాత్రమే గుర్తించగలిగినవీ కాగా, స్పష్టంగా కనబడే ప్రభావాలలో ప్రజాపోరాటాల మీద విరసం ప్రభావం ముఖ్యమైనవి. విద్యార్థి, యువజన, రైతుకూలీ, పౌరహక్కుల మహిళా, దళిత, గిరిజన, కార్మిక ఉద్యమాల పై విరసం తన ప్రభావాన్ని చూపింది. ఆయా ఉద్యమాలకు సాహిత్యాన్ని అందించింది. ఆయా ఉద్యమాలను సాహిత్యంలో ప్రతిఫలించి ప్రచారం చేసింది. ఆయా ఉద్యమాలకు మద్దతును కూడగట్టడంలో తన కలాన్నీ, గళాన్నీ ఉపయోగించింది. సహకారాన్ని అందించింది. సాంస్కృతిక శక్తిగా ఆయా ఉద్యమాలకు ప్రేరణనిచ్చింది. ఇవ్వాళ దండకారణ్య రచయితలు, బందీకాని గొంతుకలతో రాజకీయ ఖైదీలు, ఎందరెందరో అజ్ఞాతకవులు, రచయితలు విస్తృతంగా సాహిత్య సృష్టి చేస్తున్నారంటే అందులో విరసం పాత్ర లేకపోలేదు.

రచయితలకు, మేధావులకు ఉండవలసిన ప్రజా కార్యాచరణను, త్యాగనిరతిని విరసం సమాజం ముందుంచింది. తానొక నమూనాగా నిలిచింది. ప్రజలు రచయితలను, మేధావులను తమలో ఒకరిగా భావించే స్థితిని విరసం కల్పించింది.

(విప్లవ సాహిత్యోద్యమం - విరసం పాత్ర వ్యాస భాగం, అరుణతార మాసపత్రిక, జనవరి 1996)

- విప్లవ రచయితల సంఘం

10.7 నిషేధాలు, నిర్బంధాలు:

నిషేధాలు, నిర్బందాలే విప్లవ సాహిత్యానికి అలంకారాలు, విప్లవ రచయితల సంఘం స్థాపన నాటి నుంచి తమ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక సాహిత్య సృజన వల్ల ఎంతోమంది విప్లవ రచయితలు నిర్బంధాలకు లోనయ్యారు. వారి పుస్తకాలు నిషేధించబడ్డాయి.

విరసం తొలి ప్రచురణ 'ఝంఝ' కవిత సంకలనం, తొలి కథా సంపుటిని "ఇపుడు వీస్తున్న గాలి" (1971) ప్రభుత్వ నిషేధం చవి చూశాయి. మార్చ్ కవితా సంకలనం నిషేధించబడింది. సంకలన కర్త పి. కిషన్‌రావు అరెస్టు చేయబడ్డాడు. 1971లో 'లే' కవితా సంకలనం నిషేధించబడింది.

1970లోనే ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ అనే చట్టం కింద జ్వాలాముఖి, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండ రాజులు అరెస్టు చేయబడ్డారు. విశ్వాసాల కారణంగా ఎవరినీ నిర్బంధించడానికి వీలులేదు అని జస్టిస్ చినపరెడ్డి చెప్పిన తీర్పుతో వీరు విడుదల అయ్యారు. 1973లో మీసా (MISA) చట్టం కింది ఎం.టి. ఖాన్, చెరబండ రాజు, వరవరరావులను అరెస్టు చేశారు.

విరసం ప్రధాన కార్యదర్శి త్రిపురనేని వెంకటేశ్వరరావు, కార్యవర్గ సభ్యులు కె.వి. రమణా రెడ్డి, చెరబండ రాజు ఎం.టి. ఖాన్, వరవరరావు మొదలైన వారిపై 1974లో ఈ కేసు కొట్టి వెయ్యబడింది. ఈ సందర్భంగా వెలువడిన సృజన పత్రిక సంపాదకీయం 'నిజానికి ఎవరు ఎవరి పై కుట్రపన్నుతున్నారు?' అని ప్రశ్నించింది.

ప్రజాస్వామ్యం ముసుగులో ధనస్వామ్యం దోపిడీని రక్షించి పోషించే ఈ దేశపు రాజ్యాంగమే ఒక పెద్ద కుట్ర. మాస్కో, వాషింగ్టన్, టోక్యో, బాన్ ఇంకెక్కడెక్కడో తాకట్టు పడ్డ ఢిల్లీ సింహాసనం ఇందిరా మందహాసం, ప్రతిపలుకూ, శ్వాసా కుట్ర ఈ సింహాసనం పాదాలు కడిగే మంత్రులూ, ముఖ్యమంత్రులూ కుట్ర. ఆంతరంగిక భద్రతా చట్టం కుట్ర. దేశభద్రతా చట్టం కుట్ర. రకరకాల పీడన చట్టాలు కుట్ర. తారు పులుముకున్న ఇక్కడి బజార్లు కుట్ర, బజారు ధరలు కుట్ర, బ్యాంకులు కుట్ర, బ్యాంకుల జాతీయం కుట్ర, గరీబీహటావో కుట్ర, ఆకాశవాణి కుట్ర, ఆకాశానికి పడగలెత్తిన కీడలు కుట్ర. ఆఫీసులు కుట్ర, ఎన్నికలు కుట్ర, ప్రణాళికలు కుట్ర, నిన్నగాక మొన్నపేలిన అణుబాంబు కుట్ర, ఈ ప్రభుత్వమే పెద్దకుట్ర. ఈ వ్యవస్థే కుట్ర (సృజన మాస పత్రిక, జూన్ 1974)

త్రిపురనేని మధుసూదన రావు జోయతి, భూమన్‌ల పై 'తిరుపతి కుట్ర కేసు' మోపబడింది. ఈ సందర్భంగా సాహిత్యం కుట్ర కాదు, రచయితలు కుట్రదారులు కారు అని త్రిపురనేని కోర్టులో లక (సాహిత్య) ప్రకటన చేశాడు.

1975లో హైదరాబాద్‌లో ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల సందర్భంలో శ్రీశ్రీ, చెరబండ రాజు, లోచన్‌లు అరెస్టు చెయ్యబడ్డారు. 1975లో ప్రకటించబడిన అత్యవసర పరిస్థితిలో (ఎమర్జెన్సీ) విరసం కార్యవర్గ సభ్యులంతా నిర్బంధించబడ్డారు.

1977లో విరసం సభ్యుడు జ్ఞానేశ్వర కీర్తి అరెస్టు అయ్యాడు. 'సృజన' సంపాదకుడు వరవరరావు ఎన్నోసార్లు నిర్బంధాల పాలయ్యాడు. 1984లో విరసం సభ్యులు, అభిమానులను హైదరాబాద్‌లో అసెంబ్లీ ముందు ప్రదర్శన సందర్భంగా సభపై ఆంక్షలు విధించబడ్డాయి. 1985లో పౌరహక్కులు సంఘం నాయకుడు డాక్టర్ రామనాథం హత్య చేయబడ్డాడు. విరసం కార్యదర్శి వరవరరావు జైలు కెళ్ళాడు. 1985 తర్వాత ఉత్తర తెలంగాణఆ జిల్లాలలో హుస్నాబాద్‌లో అమరవీరుల స్థూపావిష్కరణ సందర్భంగా వరవరరావు మొదలైన వారిపై కుట్ర కేసు మోపబడింది.

ఎ) ప్రభుత్వం చేత నిషేధించబడిన కొన్ని విప్లవ రచనలు:

1. ఝంఝ కవితా సంకలనం, విరసం ప్రచురణ, సంపాదకుడు కె.వి. రమణారెడ్డి
2. మార్చ్ - కవితా సంకలనం, సంకలన కీర్తి పి. కిషన్ రావు
3. లే - కవితాసంకలనం, సంకలన కర్త సుభాన్, చిత్తూరు జిల్లా విరసం యూనిట్ ప్రచురణ.
4. ఇపుడు వీస్తున్న గాలి కథా సంకలనం, సంపాదకుడు కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, విరసం ప్రచురణ.
5. రక్తగానం - కవితా సంకలనం, చైతన్య సాహితి, అనంతపురం ప్రచురణ.
6. శంఖారావం - గేయ సంకలనం, సోషలిస్ట్ పబ్లికేషన్స్.
7. బందూక్ - కవితా సంకలనం, చైతన్య సాహితి, అనంతపురం ప్రచురణ.
8. సృజన మాస పత్రిక - 1972 మార్చి, ఏప్రిల్, మే సంచికలు 1973, ఏప్రిల్ సంచిక, 1974 మే సంచిక.
9. పిలుపు 16-11-72 సంచిక, 1-4-73 సంచిక, 1-10-73 సంచిక.
10. విమోచన 2 సంచికలు
11. భవిష్యత్ చిత్రపటం - కవితా సంపుటి, కవి వరవరరావు, సముద్రం ప్రచురణ.

10.8 విప్లవ సాహిత్యం పై విమర్శలు:

విప్లవ కవిత్యోద్యమం పై ప్రత్యేకించి విరసం పై 1980 దశాబ్ద చివరి నుంచి ఎన్నెన్నో విమర్శలు వెల్లువెత్తినాయి. సహజంగానే ఒక ఉద్యమం తీవ్రంగా ఉన్నంత కాలం పెద్దగా విమర్శలు రావు. ఆ ఉద్యమాన్ని ఎక్కువ మంది ఆమోదిస్తూ ఉన్నప్పుడు అందులో లోపాలన్ని బయటపడి విమర్శింతటానికి ఎక్కువ మంది ముందుకు రాకపోవచ్చు. విప్లవ సాహిత్యం కొంత వెనకపట్టు పట్టి, కొన్ని కొత్త ధోరణులు తలెత్తగానే విప్లవ సాహిత్యోద్యమం మీద విమర్శలు చెలరేగాయి.

విరసం రాజకీయ సంస్థ అని, విప్లవ రాజకీయ పార్టీలు తిరిగే మలుపుల్ని బట్టి విప్లవ కవిత్వం కూడా మలుపులు తిరుగుతుందని ఒక విమర్శ. 'విరసం' రాజకీయ సంస్థ కాదని, మొదటి నుంచి ప్రకటిస్తూనే వచ్చింది. అయితే (సి.పి.ఐ. - యం.ఎల్.) చారుమజుందార్ గ్రూపు రాజకీయాలకు అది మొదటి నుంచి సాహిత్యపరంగా మద్దతు ఇచ్చింది. అది రాజకీయ సంస్థ కాకపోయినా రాజకీయ అనుబంధం విరసానికి లేకుండా పోలేదు. అయితే సాహిత్యానికి రాజకీయాలు అస్పృశ్యం కావు. ఆ రెండిటి మధ్య ఒక సరిహద్దు రేఖ ఉండక తప్పదు. విప్లవ సాహిత్యోద్యమం

రాజకీయ పార్టీల కొంగు పట్టుకుని వెళ్ళదని కొడవటిగంటి కుటుంబరావు వంటి మేధావులు పేర్కొన్నా, రాజకీయ పార్టీలతో అనుబంధం ఎక్కువే అని తెలుతుంది. అందుచేతనే మార్క్సిస్టు లెనినిస్టు కమ్యూనిస్టు పార్టీలో వచ్చిన చీలికలను బట్టి విరసం కూడా చీలుతూ వచ్చింది. 1975లో అనంతపురంలో జరిగిన విరసం మహాసభ సందర్భంలో జ్వాలాముఖి, నిఖిలేశ్వర్ విరసం నుంచి వేరయ్యారు. 1985లో మరోసారి విరసం నుంచి కొందరు వేరయ్యారు. విరసానికి సమాంతరంగా 'జనసాహితి', ప్రజారస వంటి సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. ఏ సంస్థకైనా ఒడిదుడుకులు తప్పవు. అయితే విరసం సంస్థలోని మొదటి నుంచి ఉన్న కఠిన వైఖరి వలన సంస్థలోని సభ్యుల మధ్య ఎన్నో విభేదాలు తలెత్తుతూ వచ్చాయి. మార్క్సిస్టు, మావో ఆలోచనా విధానం లేని వాళ్ళంతా ప్రతిపక్షం వాళ్ళే అనే ధోరణి విరసానికే నష్టం కలిగించింది.

విప్లవ కవిత్వం వినాదప్రాయమైందని, కొట్టు, నరుకు, చంపు అనే నినాదాలుంటే విప్లవ కవిత్వం అయిపోతుందని కొంత మంది విమర్శించారు. ఇస్మాయిల్, ఇంద్రకంటి, శ్రీకాంత్ శర్మ వంటి కవులు రాజకీయ మాలిన్యం లేని స్వచ్ఛమైన అనుభూతి కవిత్వం రాయాలని ప్రకటించారు. శ్రీకాంత్ శర్మ కవిత్వాన్ని పరిచయం చేసిన అజంతా ''ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో ఇది కవిత్వాన్ని బాహాటంగా నడివీధిలో ఉరితీస్తున్న రోజులివి'' అని ఆవేదన చెందారు. గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ నాయకత్వంలో ఏర్పడిన కవిసేన మేనిఫెస్టో కూడా సామాజిక చైతన్యం ముసుగు కింద వీర విహారం చేస్తున్న శల్యరహిత అనే నిత్య మలినాన్ని దేశం నుంచి క్షాళనం చెయ్యాలని ప్రబోధించింది.

అయితే ఏ రాజకీయపు అంటు, సొంటు లేని అచ్ఛమైన, స్వచ్ఛమైన కవిత్వం ఎక్కడైనా ఉంటుందా అన్నది ప్రశ్న. నన్నయ భారతంలో రాజరాజనరేంద్రుడు ఆమోదించిన వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు లేదా అని ఎదురు ప్రశ్న వేస్తారు విప్లవ సాహిత్యాభిమానులు. కవి కాళిదాసు రాజులకు అనుకూలం కావటం చేతనే వృత్తాంతం ద్వారా దుష్యంతుడిని సమర్థించడం జరిగిందని సరోజ్‌దత్తా లాంటి విప్లవ కవులు విమర్శించారు. ఏ కవి అయినా తనకు తెలిసో తెలియకో ఏదో ఒక రాజకీయ/వర్గ/వర్ణ భావజాలానికి అనుకూలంగా ఉంటాడు. సాహిత్యం అంతటా ఈ పాక్షికత్వం కనిపిస్తూనే ఉంటుంది. కాలం చెల్లిన వర్ణ వ్యత్యాస సిద్ధాంతాల్ని విచక్షణా రహితంగా ఆమోదించటానికి లేని అభ్యంతరం పోషలిస్టు సిద్ధాంత భావాన్ని ఆమోదించటానికి ఉండటమే ఆశ్చర్యం.

ఇక నినాదం కవిత్వం అనే అంశాన్ని పరిశీలిస్తే ఉద్యమ సందర్భాల్లో ఒక్కొక్కసారి సాధారణ వాక్యాలే గొప్ప కవిత్వ చరణాలుగా ప్రజానీకానికి ఉత్తేజం కలిగించటం చరిత్రలో చూస్తాం. అందులోని భావోన్మీలనం ఆ శక్తినిస్తుంది.

1905 ప్రాంతంలో 'వందేమాతరం' అనే దేశభక్తి గీత చరణం మహా నినాదమైంది. నిజానికి పదానికీ తల్లీ! నీకు నమస్కారం అనే అర్థం తప్ప మరేమీ లేదు. అదే విధంగా భగత్‌సింగ్ ఇచ్చిన ఇంక్విలాబ్ జిందాబాద్ అనే నినాదం కూడా గొప్పగా యువతరంలో స్ఫూర్తి కలిగించింది. విప్లవోద్యమ కాలంల విప్లవాల యుగం మనది, విప్లవిస్తే జయం మనది (చెరబండ రాజు), లాల్ సలామ్, లాల్ సలామ్ (గద్దర్) అనే సాధారణ పదాలు గొప్ప నినాదాలై, గొప్ప కవితా పాదాలై స్ఫూర్తినిచ్చాయి. అయితే తతానంత భావోన్మీలనం లేనప్పుడు నినాదాలు నినాదాలు గానే మిగిలిపోతాయి. ఆ విధమైన కవిత్వం కూడా కొంత విప్లవోద్యమంలో వచ్చిన మాట నిజం.

విప్లవ కవిత్వం సాయుధ పోరాటం అనే ఏకైక అంశానికి పరిమితమై మూస పద్ధతిలోకి పోయిందని ఇంకో విమర్శ వచ్చింది. ఇది కొంతవరకు వాస్తవమే. ఒక ఉద్యమావేశం తీవ్రంగా ఉన్నపుడు దానికి సంబంధించిన అంశాలే కవిత్వంలో ముఖ్య వస్తువులవుతాయి. భావ కవిత్వ, అభ్యుదయ కవిత్వ దశల్లో ఇదే సంగతి కనపడుతుంది. అయితే విప్లవం కేవలం వర్గపోరాటానికీ పరిమితం కాదని, అది జీవితంలో అన్ని అంశాల్ని స్పృశించి మౌలిక చైతన్యం కలిగించాలని గ్రహించాలి. ఈ అవగాహన లేకపోవటం వల్ల విప్లవ కవిత్వం నూటికి తొంభైపాళ్ల 'వర్గపోరాటం' అనే అంశానికే పరిమితమైంది. అయితే ఆ పరిమితిలోనే ఎంతో వైవిధ్యం కవులు చూపించగలిగారు.

విప్లవ సాహిత్యానికి మూలచోదక శక్తి మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం. మార్క్స్, లెనిన్, మావో ఆలోచనా విధానం తన మూల సూత్రంగా విరసం ప్రకటించుకుంది. అయితే ఒక విదేశ సిద్ధాంతాన్ని తెచ్చి ఇక్కడి పరిస్థితులకు అన్వయించటం తగదని, స్వదేశీ సమస్యల్ని పరిష్కరించటానికి స్వదేశ సిద్ధాంతమే సరైనదని కొంతమంది అభిప్రాయం. అయితే ఒక సిద్ధాంతం స్వదేశమా, విదేశమా అనేది సమస్య కాదు. అది ఆచరణ సాధ్యమా, కాదా అనేది ప్రమాణంగా పరిశీలించాలి. మార్క్సిజం చెప్పిన వర్గపోరాటం అనేక దేశాల్లో సఫలమై, సోషలిస్టు వ్యవస్థ సాధించబడింది.

విప్లవ కవిత్వంలో అత్యున్నత భావ తీవ్రత, ఊహాబలం ఉన్న కవితలు వచ్చినట్టే ప్రబోధప్రాయమైన, జీవనశక్తి రహితమైన కవితలు కూడా వచ్చాయి. తొలి దశలో 'తూర్పు, తూర్పు గాలి, అడవి ఎరుపు రక్తం ఖడ్గం' మొదలైన మాటలు ప్రత్యేక అర్థంలో సంకేత పదాలుగా మంచి స్ఫూర్తినివ్వగలిగాయి. అయితే రానురాను చాలా మంది కవులు అవే మాటల్ని పదేపదే పునరావృతం చేయటం వల్ల కవితల్లో సరికొత్త స్ఫూర్తి తగ్గింది. ఇదంతా మూస కవిత్వం అనే విమర్శ కూడా ఇందువల్లే వచ్చింది.

ఇక విప్లవ సాహిత్యంలో పాటను గురించి కొంత మంది విమర్శించారు. పాట ప్రాథమికంగా జానపద గేయం కాబట్టి ఆధునిక కవిత్వ ప్రక్రియగా అది పనికి రాదని విమర్శించారు. పాట పాత రాతి యుగానిదని పురాణం సుబ్రమణ్య శర్మ వంటి సాహితీవేత్తలు పరిహాసం చేశారు. అయితే విప్లవ సిహిత్యోద్యమంలో పాట ఒక ప్రబల శక్తిగా ఆవిర్భవించిందన్న మాట సత్యం. శివసాగర్ నరుడో భాస్కరుడో పాట మొదలు గద్దర్, చెరబండ రాజు, వంగపండు ప్రసాదరావు, భూపాల్, అల్లం నారాయణ మొదలైన వాళ్ళ పాటలు ప్రజల్ని ఉర్రూతలూపాయి. భావావేశం, లయ, బాణీ, గాన మాధుర్యం మొదలైన లక్షణాలు ఇందుకు కారణాలు. అంతేగాక వాటిల్లో కవిత్వ గుణాలకు లోటు లేదు. ప్రజాసామాన్యం దగ్గరకు చేరటానికి పాట వంటి కళా రూపం కంటే యుగయుగాల నుంచి మానవ జాతిని అలరిస్తూనే ఉంది.

1980 దశాబ్దం మధ్య నుంచి స్త్రీ వాద, దళితవాదాలు సాహిత్య రంగంలో ప్రవేశించాయి. తద్వారా కొత్తకొత్త ఆలోచనలు ప్రారంభమయ్యాయి. కొత్తకొత్త ప్రశ్నలు తలెత్తాయి. విప్లవ కవిత్వం సామాజిక ఆర్థిక, రాజకీయ లక్ష్యాల గురించి ఆలోచించినంతగా ఇతర విషయాల గురించి మొదలైన సమస్యలు విప్లవ సాఫల్యంతో పరిష్కరించబడతాయని విప్లవ సాహిత్యోద్యమం నమ్మటం వలన ఆ విషయాల గురించి ప్రత్యేకంగా సాహిత్యదృష్టి జరగలేదు. అయితే విప్లవం నెరవేరేంత వరకు స్త్రీలు, దళితుల పరిస్థితి ఏమిటి అనే ప్రశ్న సహజంగానే తలెత్తింది. మార్క్సిస్టులు, విప్లవ రచయితలు ఈ సమస్యలను పట్టించుకోలేదని విమర్శకులు ఆరోపించారు. ఆ సమస్యలను పరిష్కరించటానికి మార్క్సిజం చాలదని ప్రకటించారు. విప్లవ సాహిత్యాన్ని విమర్శించారు. ఈ విమర్శకుల్లో ఎక్కువ మంది పూర్వాశ్రమంలో మార్క్సిస్టులై ఉండటం విశేషం.

10.9 1980 అనంతర (విప్లవ) కవిత్వం:

విప్లవ కవిత్వంలో 1980 తర్వాత రెండోదశ ప్రారంభమైనట్టు గుర్తించవచ్చు. తొలి తరం విప్లవ కవులు శ్రీకాకుళోద్యమ ప్రభావంతో ప్రారంభమైన తర్వాత విప్లవ కవులు తెలంగాణా రైతాంగ పోరాటాల స్ఫూర్తి పొందారు. సరికొత్త రీతిలో విప్లవ భావాలు ప్రకటించారు. వీరి మీద పరోక్షంగానో, ప్రత్యక్షంగానో తెలంగాణాలో ఆదిలాబాద్, కరీంనగర్ జిల్లాల్లో జరుగుతున్న రైతాంగ పోరాటాల ప్రభావం ఉంది. ఆ ప్రభావం కేవలం తెలంగాణాకే పరిమితంగాక అన్ని ప్రాంతాలకు ప్రసరించింది. ఫలితంగా 1980 దశకంలో కలం పట్టిన ప్రతికవి అంతో ఇంతో విప్లవ భావపూరిత కవిత్వం రచిఇచాడు. అయితే ఈ కవులు కేవలం వర్గపోరాటం వరకే పరిమితంగాకుండా మానవ సంబంధాలు స్త్రీ, పురుష సంబంధాలు, యాంత్రిక జీవనం, పరాయితనం మొదలైన మరెన్నో అంశాలను పరామర్శించారు. అంతేగాకుండా ఇంద్రవెల్లిలో గిరిజన సభ పై పోలీసుల కాల్పులు, భోపాల్ విష వాయు దురంతతరం రాజస్థాన్‌లో సతీ సహగమనం, ఇందిరాగాంధీ హత్య సందర్భంలో కల్లోలాలు, తునికాకు పోరాటాలు, గని కార్మికుల సమ్మెలు, రైతుల ఆత్మహత్యలు,

పోలీసు దురంతాలు, సోవియట్ యూనియన్ విచ్ఛిన్నత, స్త్రీ, సమస్యలు, వ్యక్తిగత అనుభవాలు మొదలైన ఎన్నో సంఘర్షణలకు ఈ తరం కవులు ప్రతిస్పందించారు. ఈ విధంగా ఈ కవిత్వంలో ఎంతో వస్తు విస్తృతి కన్పిస్తుంది.

అడవి ఉప్పొంగిన రాత్రి అనే కవితా సంపుటి రచించిన విమల ఇందిరాగాంధి హత్య సందర్భంగా సిక్కులు ఊచకోత మీద కన్నతల్లి అనే కవిత రచించింది. వంటింటి కుందేళ్ళుగా స్త్రీలను అణిచివేయటం పై వంటిల్లు అనే కవిత రచించింది. స్త్రీలను సౌందర్య సాధనాలుగా పరిగణించటాన్ని నిరసిస్తూ సౌందర్యాత్మక హింస అనే కవిత వ్రాసింది.

దిగంబర కవిగా తన కవితా ప్రస్థానం ప్రారంభించాడు దేవిప్రియ. సమాజానంద స్వామితో వ్యంగ్య కవిగా గొంతు సవరించిన దేవిప్రియ అమ్మచెట్టు, నీటిపుట్ట, తుఫాను తుమ్మెద, దేవిప్రియ కవిత్వం, గరీబు గీతాలు మొదలైన సంపుటాలెన్నో రచించాడు. 1989 కాలంలో సోవియట్ యూనియన్ మొదలు దేశదేశాల్లో సోషలిస్టు వ్యవస్థలు కుప్పగూలుతున్నప్పుడు

"ఇది ప్రజాస్వామ్య శిలల మీద
ఎర్రపూలు రాలుతున్న ఋతువు
ఇది శిరసులు వికసించిన అగ్ని సరస్సులని మాయం చేయడానికి
సాగుతున్న ఆధునిక శత్రువు"

అని సామ్రాజ్యవాద దేశాల కుట్రను బహిర్గతం చేశాడు. నందిని సిదారెడ్డి భూమి స్వప్నం, సంభాషణ, సోయి మొదలైన కవితా సంపుటాలు రచించాడు.

ఇల్లు ఖాళీ చేసినంత తేలిగ్గా
జీవితాన్ని ఖాళీ చెయ్యలేం కదా

అంటూ తెలంగాణా పల్లెల్లో ప్రజలు పోలీసుదాడులకు భయపడి ఊళ్లు ఖాళీ చేయటం గురించి వ్రాశాడు.

"విపణి వీధి వేయి కోరల రాకాసి
అంచనాలు తలకిందులు చేసి
ఆయుస్సంపద కబళించి
ఎముకలు వేలం వేస్తుంది"

అంటూ రైతుల పై జరిగే మార్కెట్ దోపిడీని వర్ణించాడు. ప్రతిఘటన - పద ఘటన అనే దీర్ఘ ఉద్యమకారుల్ని వర్ణించాడు. సవర వీరుడు బాణం ఎక్కుపెట్టినట్లు వ్యవస్థ పై తన కవిత్వం ఎక్కు పెడుతున్నానన్నాడు.

"జీవితాన్ని మార్చేవాడు మనిషి
మనిషి అమరుడు
అమరుడైన మానవుడి అంతస్సారమేమిటి?
జీవితం చలనం
జీవితం జ్వలనం" (స్తబ్దత - చలనం)

అని పాపినేని శివశంకర్ చలనశీలతని మనిషి సారాంశంగా గుర్తించాడు. వరం శాపం అయిన జీవితంలో ఆలోచన అనివార్య యాతన అన్నాడు. దోపిడి పాలవుతున్న రైతుల పక్షం వహించి తన ఆకాంక్షను ఇట్లా వెల్లడించాడు.

మట్టి గుండె చప్పుళ్ళతో
హింసా సింహాసనాల్ని బీటలు గొట్టాల్సిందే
ఎర్రకోట పై ఒక దుక్కి దున్నిన చెయ్యి
ఎర్రకోట పై జెండా ఎగరెయ్యాల్సిందే (బెట్ట)

జీవిన వీచిక, ప్రవాహం ముఖాముఖం, వేళ్లు మాట్లాడేవేళ అనేక కవితాసం పేటాల్తో ప్రసిద్ధైన కవి దర్భశయనం శ్రీనివాసాచార్య సరళమైన వ్యక్తీకరణ అతని పద్ధతి. కెన్ సారో విహ అనే నల్లజాతి కవిని ఉరితీసినప్పుడు శ్రీనివాసాచార్య ఈ విధంగా ప్రశ్నించాడు.

"పచ్చదనాన్ని కలగనకుండా
ప్రపంచం బతికిందెపుడు
బతికే కల పేరు కెన్‌సారో వివా!
నియంతలు ఎడారుల్ని ప్రేమిస్తారు
వీరులు చెట్లై వీస్తారు
భూమ్మీద ఎన్ని చెట్లనురి తీస్తారు?

1997-98 కాలంలో తెలంగాణాలో వందల రైతులు పంటలు పండక, పండినా గిట్టుబాటు ధరలు లభించక ఆత్మహత్యలు చేసుకున్నారు. ఎక్స్‌గ్రేషియా కోసం ఈ ఆత్మహత్యలు జరుగుతున్నాయని ప్రభుత్వాధికారులు, నాయకులు దారుణంగా వ్యాఖ్యానించినప్పుడు కొండేపూడి నిర్మల షకాటి సుంకం' అనే కవిత రాసింది.

సంపేటోడికి సచ్చేటోడు లోకువ గదన్నా
వాడట్టనే గునుగుతడు
కాటి సుంకాల కోసం రైతు కరువు సెయ్యి సాపాడంట
కొండ కూలిన నష్టం ఆడిచ్చే ముదనష్టంతో తీరుద్దా
"డీహ్యూమనైజేషన్! డీహ్యూమనైజేషన్
గాజు సీసా గాజు సీసా
రక్తంతో నిండిన సెలైన్ సీసా మనిషి
నగరం వీదెవరో పగల గొట్టారు
మానవ దరహాస మహాకవి పతాకంలో నిప్పులు పోసి
నగరం నడిబొడ్డున ఆవిష్కరించారు

అవి వసీరా ఆధునిక మానవుడు హింస, ద్వేషం, ఓట్ల రాజకీయాలు, యాంత్రిక జీవనం మధ్య మానవుజుగా మారుతున్న క్రమం ఆత్మాశ్రయంగా (Subjeetive) వివరించాడు. లోహనది, మరోదశ అనే కవితా సంపుటాలు వసీరావి,

"విద్యార్థి చీకటి బతుకుల్ని
విద్యుదీకరించలేని విశ్వవిద్యాలయాల్నీ
విస్తృతమౌతున్న కాగితపు టెడారుల్నీ
అధ్యయనం చెయ్''

అన్నాడు అవిశెట్టి ప్రభాకర్. తనను పుండై ఎందరికో పండై రాలిపోయే వేశ్యత దయనీయ జీవితాన్ని సానుభూతితో అధ్యయనం చేశాడు.

సమస్త మానవాళి ఆశ్చర్యపడేలా ఒక్క సాహసం చెయ్యాలి ఎవరి రక్త చలనంతో వారు ఖడ్గ చాలనం చెయ్యాలి అన్న త్రిపురనేని శ్రీనివాస్ రహసోద్యమం కవితా సంపుటి రచించాడు. పాటలను నిషేధిస్తున్న పరిపాలకుల గురించి నారాయణ స్వామి కల్లోల కలల మేఘంలో ప్రశ్నించాడు. వచ్చినప్పటి పరిస్థితి గురించి ఆశారాజు

"ఒంటరితనం రంపం కోతకన్నా
లాకప్‌లోని చిత్రహింసల కన్నా
అర్థరాత్రి దహించే జ్ఞాపకాల కన్నా
ములాఖత్ గదిలో కెళ్ళటం చాలా దుర్భరం"

అనే వర్ణించాడు. ఈ కవి నేపథ్యం ఒక తడి గీతం, చిల్మన్, బద్నాం మొదలైన కవితా సంపుటాలు వెలువరించాడు.

ఇంకా కందుకూరి శ్రీరాములు, సౌదా, దామోర రాములు, కృష్ణమూర్తి యాదవ్, సౌభాగ్య, ఛాయరాజ్, వజ్ఝల శివకుమార్, కాట్రగడ్డ దయానంద్, నాళేశ్వరం శంకరం, కొప్పర్తి, అరణ్య కృష్ణ, సతీష్ చందర్, కౌముది, గౌతమ్, ఇంద్రవెల్లి రమేష్ మొదలైన విప్లవ కవితా శకం రెండు దశాబ్దాలు మహోధృతంగా సాగింది. ఇప్పటికీ అనేక రీతుల్లో వెలువడుతూనే ఉంది.

కవిత్వం ఒక అగ్నిజ్వాల. 1980 దశకంలో మరీ ముఖ్యంగా తొలి దశలో విప్లవ కవి అగ్నిస్పర్శ చేశాడు. ఆగ్రహ రచన చేశాడు. ఈ కాలంలో తెలంగాణా రైతాంగ భూమి పోరాటాల నేపథ్యంలో విప్లవ సాహిత్యోద్యమం విస్తరించింది. తక్కిన ధోరణుల మాదిరికాక ఈ సాహిత్యోద్యమానికి సమాజ మూలాలైన ఆర్థిక రాజకీయాంశాలతో సూటి సంబంధం ఉంది. పునాదిని ప్రభావితం చెయ్యగల శక్తి ఉంది. ఉద్యమం తెలంగాణా కవులకు ఊపిరినిచ్చినట్టే ఇతర ప్రాంతాల కవులకి ఉత్సాహమిచ్చింది. కవిని సాంస్కృతిక సైనికుణ్ణి చేసింది. నిబద్ధతనీ నిమగ్నతనీ నేర్పింది. ఈ నేపథ్యంలోనే ఆధునిక కవి నూతన వర్తమానం అందుకున్నాడు. మనిషి యుద్ధ రంగం అంతరంగాన్ని చూడగలిగాడు.

వర్గ జాడ్యాల్ని వదుల్చుకొని అవర్గీకరణ (Declassification) చెందటం విప్లవకవి సాధించిన ఒక గొప్ప విలువ. కవి వ్యక్తిత్వానికీ, ప్రజా వ్యక్తిత్వానికీ జగడం తగ్గటం ఈ విలువలోని సారాంశం. ప్రజలకు నేర్పే కవి ప్రజల నుంచి నేర్చుకునే వాడయ్యాడు.

శ్రమకీ బుద్ధికీ మధ్య ఏర్పడిన శత్రు వైరుధ్యాన్ని కవి పసిగట్టాడు. సమస్త కళల వెరక గల శ్రమ మూలాన్ని గమనించాడు. పట్టణం నుంచి పల్లెదాకా, పల్లె నుంచి అడవిదాకా నల్లరేగడి దేహాల గిరిజనుల దాకా శ్రమ ఫలితం కొల్లగొట్టబడే వైనం గ్రహించాడు. ప్రజల జీవిత విధానమూ, అధ్యయనమూ, అనివార్యమైనా అవసరమూ పోరాటం అని గుర్తించారు. కవిత్వం ఆయుధమై యుద్ధభూమిలో గొంతు విప్పాల్సి ఉంది అని తన సంకల్పాన్ని చాటి చెప్పాడు.

తన కవితా వస్తువు అంతిమంగా ఏ ప్రజా ప్రయోజనం కోసమో తెలుసుకున్నప్పుడే విప్లవ కవి రూప వాదాన్ని తిరస్కరించాడు.

"అందం నన్ను మోసం చేస్తుంది
నాకు తెలీకుండానే నా పద్యం వెనక దాక్కుంటుంది
నేను సంఘంలో భీభత్సాన్ని చెప్పేప్పుడు

నా గొంతును దారి మళ్ళించి

సౌకుమార్యంలోకి దింపుతుంది'' (గుడి హాళం రఘునాథం, పద్యంలో ఇమడాల్సిన అందం)

కాబట్టి కవితలో ఇమడాల్సిన అందం జీవన వాస్తవికతే గాని, దాన్ని మరుగుపరచి మోసగించే మాటల గారడీ కాదు. రూపం, సారాంశం సౌందర్య భరితం చేసే అంశం. రూపాన్ని సారాంశంగా భ్రమించినప్పుడు కవి పూర్తి సౌందర్య వాదిగా మారిపోతాడు. వాస్తవికత నుంచి చల్లచల్లగా జారిపోతాడు. కాబట్టి వ్యక్తీకరణ నైపుణ్యం, అలంకారాలు, వర్ణనలు, చమత్కారాలు మొదలైన రూప సంబంధ పదార్థాలు కవిత్వంలో ప్రధానం కాదని వస్తువే ముఖ్యమని విప్లవ కవిత్వం నిర్ధారించింది.

ప్రజల నుంచి ప్రజల్లోకి అనే మావో సూత్రాన్ని పాటించింది విప్లవ సాహిత్యోద్యమం. విప్లవ కవులు, రచయితలు అట్టడుగు జనం బతుకు లోతుల్లోకి తొంగి చూశారు. ఆ పరిశీలనని తిరిగి ప్రజలకు చూపించటానికి ప్రజల భాషే అవసరమైంది. కనుక ప్రాంతీయతని, భాషా మాండలికాలనీ విప్లవ సాహిత్యోదమం అధ్యయనం చేసింది. ఈ ఉద్యమ దృక్పథంలో భాగంగానే కాళీపట్టణం రామారావు, అల్లం రాజయ్య మొదలైన వాళ్ళ కథలు, గద్దర్, వంగపండు మొదలైన వాళ్ళ పాటలు, కళారూపాలు ప్రాంతీయ మాండలికాల్లో వెలువడ్డాయి.

సాంస్కృతిక భావ జాలానికి సంబంధించి విప్లవ సాహిత్యోద్యమం పునరుద్ధరణ, సంస్కరణ, హేతు, నాస్తిక్, మానవతా వాదాలన్నింటినీ తిరస్కరించింది. ఈ వాదాలూవీ సమాజం పునాదిలో మార్పు తేలేవని, కమ్యూనిజం మాత్రమే ఆ పని చేయగలుగుతుందనీ స్పష్టం చేసింది. ఈ విధంగా సమాజంలో అంతకు ముందు నుంచి వ్యాప్తిలో ఉన్న రకరకాల భావజాలాల నుంచి ఒక విచ్ఛిత్తి (Break Away) కోసం విప్లవ సాహిత్యోద్యమం ప్రయత్నించింది.

విప్లవ సాహిత్యోద్యమం గత కాలపు విలువలను ధ్వంసం చేసే క్రమంలో పాత కాలపు పాటని అంటే జానపద గేయాన్ని ఆయుధం చేసుకుంది. గద్దర్, భూపాల్, వంగపండు, వర్గీన్ మొదలుగా ప్రజా కళాకారులు శ్రామిక జీవితాల్లోని పాటల బాణీలనే తీసుకొని వాటిని చికిలి చేసి, అభివృద్ధి చేసి ఉద్యమానుగుణంగా వాడుకున్నారు. విప్లవ సాహిత్యంలో పాట ఎంత ప్రధాన స్థానం ఆక్రమించిందంటే వచన కవితల్లో కూడా పాటలోని లయ చోటు చేసుకుంది. శివసాగర్ ఉద్యమం నెలబాలుడు, వరవరరావు సముద్రం, ఎన్.కె.లాల్ బన్ గులామితీ చోడో బోలో వందేమాతరం మొదలైన వచన కవితల్లో సమాన ధ్వని సంపుటాలు లయ, యతి, ప్రాసలు మొదలైన పాట లక్షణాలు స్పష్టంగా కన్పిస్తాయి.

విప్లవ సాహిత్యోద్యమం సాహిత్యం యొక్క సాధన ప్రతిపత్తిని గుర్తించినంతగా సాధ్య (లక్ష్య) ప్రతిపత్తిని గుర్తించలేదనిపిస్తుంది. అంటే సాహిత్యాన్ని ప్రత్యేక స్వాతంత్ర్యం గల కళగా భావించి, అత్యాధునికమైన మార్పుల్తో రచన రాపాన్ని, శిల్ప సౌందర్యాన్ని ప్రత్యేక శ్రద్ధతో అభివృద్ధి చెయ్యలేదని భావం. బహుశా ఆ పని విప్లవోద్యమం యొక్క తక్షణ అవసరం కాకపోవుట ఇందుకు కారణమై ఉండవచ్చు. అందువల్ల విప్లవ సాహిత్య వస్తువులో కన్పించే రాడికల్ లక్షణం రూపంలో అంతగా కన్పించదు.

సమాజంలో అసమానతలు ఉన్నంత కాలం, దోపిడీ సాగుతున్నంత కాలం మార్క్సిజం యొక్క ఆవశ్యకత, విప్లవ సాహిత్య ఆవశ్యకత తప్పనిసరి. కవులు దుర్మార్గ వ్యవస్థ పై తమ ప్రశ్నల్ని సంధిస్తూనే ఉండాలి. ఒక నూతన ప్రపంచ ఆవిష్కరణకై ప్రయత్నిస్తూనే ఉండాలి. శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానానికి యోగ్యతాపత్రం ఇచ్చిన చలం అన్నట్టు తనకి ప్రపంచానికి మధ్య సామరస్యం కుదిరిందాకా కవి చేసే అంతర బహిర్ యుద్ధారావమే కవిత్వం.

కవిత్వం మరణవేదనలో పునర్జన్మ

అది నరాల తీగల పై జ్వాలా మూర్ఛన

శబ్ద సమ్మేళనంలో సంఘర్షణలో భావ విస్ఫోటన

10.10 కొన్ని ప్రముఖ విప్లవ భావ కవితా సంపుటాలు:

1. ఝుంఝు, లే, మార్చ్ సంకలనాలు
2. కాంతి యుద్ధం, దిక్సూచి, పల్లవి - చెరబండ రాజు
3. సముద్రం, స్వేచ్ఛ, ముక్త కంఠం - వరవరరావు
4. తూర్పు గాలి, కొయ్య గుర్రం - నగ్నముని
5. ఉద్యమం నెలబాలుడు - శివసాగర్
6. గద్దర్ పాటలు - గద్దర్
7. జననాట్య మండలి పాటలు
8. భారమితి, మోహనా! ఓ మోహనా! అజేయం కె శివారెడ్డి
9. మరో ప్రస్థానం శ్రీశ్రీ
10. స్తబ్దత చలనం, ఒక సారాంశం కోసం పాపినేని శివశంకర్
11. భూమి స్వప్నం, సంభాషణ, ప్రాణహిత నందిని సిదారెడ్డి
12. ప్రవాహం, ముఖాముఖులు దర్భశయనం శ్రీనివాసాచార్య
13. కవిత్వం పై ఎర్రజెండా విరసం
14. మరో ఝుంఝు విరసం
15. రహస్యోద్యమం త్రిపురనేని శ్రీనివాస్
16. కల్లోల కలల మేఘం - నారాయణ స్వామి
17. దిగంబర కవితా సంకలనాలు - 3
18. అడవి ఉప్పొంగిన రాత్రి - విమల
19. లాల్‌బనో గులామీ చోడో వందేమాతరమ్ - ఎన్.కె.
20. నేపథ్యం - ఆశారాజు
21. శ్రీకాకుళం - ఛాయరాజ్
22. లోహనది - వసీరా
23. దిష్టిబొమ్మ - సి. విద్యాసాగర్
24. అమ్మ చెట్టు, నీటిపుట్ట - దేవీప్రియ
25. రహస్యోద్యమం - త్రిపురనేని శ్రీనివాస్
26. లావా - హెచ్చార్కె
27. గోదావరి లోయ - నమ్మి
28. ఈ తరం యుద్ధ కవిత - సంకలనం

సమీక్ష:

అభ్యుదయ సాహిత్యము తదుపరి జనించిన విప్లవ సాహిత్యమును గురించి, వివిధ రచయితల మనోభావాలను వారి సంపుటాలను, వాటిపై విమర్శలను, 1980 తర్వాత వచ్చిన విప్లవ కవితా రీతులను అధ్యయనం చేశారు.

10.11 నమూనా ప్రశ్నలు:

1. విప్లవ కవిత్యోద్యమం తెలుగు కవిత్వానికి చేసిన దోహదం ఏమిటి?
2. విప్లవ కవిత్వం తెలుగు కవిత్వంలో తెచ్చిన మార్పును విశ్లేషించండి.
3. మీకు నచ్చిన నలుగురు విప్లవ కవులను పేర్కొని వారి కవితలను పరామర్శించండి.
4. విప్లవ కవిత్వం మూస కవిత్వం అనే విమర్శ సమంజసమేనా? పరిశీలించండి.
5. గద్దర్ పాటల్ని విశ్లేషించండి.
6. విప్లవోద్యమంలో పాట ప్రాధాన్యం ఎటు వంటిది?
7. అనంతర విప్లవ కవిత్వంలోని వైవిధ్యం పరిశీలించండి.
8. విప్లవ కవిత్యోద్యమంలో విరసం పాత్రను చర్చించండి.
9. మీకు నచ్చిన నాలుగు విప్లవ కవితా సంపుటాల్ని పేర్కొని, వాటి ఔన్నత్యాన్ని హేతుబద్ధంగా వివరించండి.

10.12 చదువవలసిన పుస్తకాలు:

1. ఝుంఝు లే, మార్చ్ సంకలనాలు
2. కవిత్వం పై ఎర్రజెండా - విరసం
3. దిగంబర కవితా సంకలనాలు - 3

డా॥ పాపినేని శివశంకర్